Bucur Chiriac

SPOVEDANIA UNUI COLECŢIONAR DE ARTĂ

Am pătimit în viaţă prin a fi prea sărac. Am venit pe lume în familia unui ceferist, fiind al zecelea copil. Mi se spunea Prâslea.

M-am născut la zi mare, la 1 mai 1932. Într-o mărturisire târzie, prin anul 1960, când eram student la Facultatea de Filologie din Bucureşti, venit la Buzău acasă, într-o vacanţă, stând pe prispa casei cu mama la o voroavă, am văzut-o cu lacrimi în ochi, bucuroasă că îi adusesem mai multe lucruri de îmbrăcăminte. Mi-a făcut o mărturisire care m-a făcut mut:

— Măi copile, tu te-ai născut la o zi mare. Când clopotele băteau în biserică, tu băteai la porţile vieţii. Era zi de Paşte. A fost o zi sfântă şi Dumnezeu îţi va aduce mult noroc.

De atunci, iată au trecut peste 70 de ani şi n-am să uit acea toamnă aurie din august 1960, când mama care nu ştia să scrie şi să citească, într-un moment de descătuşare sufletească, parcă simţindu-mi dorinţa de a şti mai multe despre familia mea, cu vorba-i domoală, cu ochii străluminaţi de fericire că cel mai mic din cei zece copii ai săi, prâslea, a ajuns „om mare”, uitându-se în ochii mei au podidit-o lacrimile, mângâindu-mă cu duioşie mi-a spus:

— Dumnezeu ţi-a dat zile. Nu ştii că atunci când eram însărci-nată cu tine, când vecinii spuneau că Rada, „epuroaica” de pe muche, cum i se zicea casei noastre a rămas grea şi trebuia, la îndemnul moaşei să „te dau afară” s-a întâmplat o adevărată minune. Tatăl tău, Grigore, în ajunul zilei când urma să-ţi fac de petrecanie, noaptea a visat că venise la noi acasă o femeie îmbrăcată în alb care i-a zis:

— Nu o lăsa Grigore să se ducă la doctor. Acest copil v-a fost

trimis de Dumnezeu şi la bătrâneţe va fi singurul vostru sprijin, de la el o să aveţi milă şi bucurii în viaţă.

Şi iată îmi zice mama; Deşi eşti student, cu o amărâtă de bursă de la stat, tu mi-ai adus o rochie şi pantofi noi, pe care taică-tu nu mi le-a cumpărat niciodată împreună.

Şi copilul Prâslea, a crescut în acea casă lăsată într-o rână, gata să cadă – nu de tata şi de mama lui copleşiţi de nevoi – ci de fraţii şi surorile mai mari – care îl ocroteau – cu grijă părintească, ducându-l în cârcă la şcoală, numai în târlici în plină iarnă.

Deşi săraci, am avut o copilărie „frumoasă". Eram cuminte, ascultător şi silitor la carte, sfios şi cu o mare credinţă în Cel de 3 sus. Elev fiind, mergeam în fiecare duminică şi la slujbele de peste an la biserică şi îngânam la strană, împreună cu dascălul, unele părţi din Slujbă, spuneam pe de rost în faţa altarului Tatăl nostru şi Crezul, fiind mândru că lumea cartierului se uita mirată la puştiul „Radei după muche" spunându-i mamei cu o oarecare invidie că, „fiul tău ăl mic are voce" şi că sigur se va face preot. Nu-i de mirare că, pe la vreo opt ani mergeam cu părintele Chirilă cu botezul, mai ales pe la casele familiilor de ceferişti şi căruţaşi, ocolind casele celor avuţi căci stăteau cu porţile zăvorâte.

La o vârstă fragedă, pe când aveam numai nouă ani, la şcoala primară din cartierul Mihai Viteazul din Buzău, şcoală construită de bogătaşul Petre Zangopol şi soţia sa Hrisula, mi-am încântat pentru prima dată ochii privind de unul singur, pe unul dintre pereţii sălii de festivităţi o reproducere după „Carul cu Boi" al lui Grigorescu.

Stând într-o încremenire totală admirând tabloul, am simţit o palmă grea. Era directorul Deliu un om blând, iubitor de copii. Privindu-l emoţionat, i-am spus de frică:

— Nu, nu n-am făcut nimic. Nu am vrut să-l fur, şi i-am spus că am impresia că era la fel cu carul cu boi al unui văr de-al mamei din satul Costeşti, care aducea la Buzău, în fiecare an pepeni ca să-i vândă. Uneori, noi copii nu-l cruţam şi-i şterpeleam câte 2-3 pepeni pe care-i mâncam cu mare viteză pe marginea şanţului de frică să nu ne prindă. Directorul a

zâmbit auzindu-mi spovedania şi mângâin-du-mi claia de păr, m-am luminat la faţă şi mi-a spus:

— Te ştiu, măi băiete, mi-a spus învăţătoarea ta că îţi place frumosul din viaţă şi, după cum văd dai târcoale artei. Am auzit că scrii compuneri frumoase, şi chiar poezii. Înseamnă că atunci când vei fi mare o să te duci la facultatea de filologie sau teologie şi de ce nu, la arte plastice. Poate mergi pe urmele vărului tău, poetul Panait Nicolae, mai ştii unde sare ţandăra?

Auzind aceste vorbe blânde, părinteşti, mă fâstâcisem de tot.

Eram ud leoarcă, parcă-mi fugea pământul de sub picioare. Făcând o pauză, directorul mi-a mai spus că, într-o zi, privind peste gardul casei noastre, a văzut o bisericuţă mică din lut, şi pe mine stând în genunchi în faţa ei şi cântând. Ce mai, eşti un sensibil, un credincios cu frica de Dumnezeu, şi sunt convins că vei ajunge departe.

Azi când rememorez acele previziuni ale directorului Deliu, pre-viziunile lui sunt ca un testament care mi-a marcat viaţa.

Mai târziu, prin anul 1942, a trebuit să plecăm cu fratele şi două surori în Basarabia, unde, tatăl meu fusese permutat cu 4 serviciul, ca hamal la gara Bulgărica din judeţul Ismail. Aici într-o lume pestiriţă, cu mulţi găgăuzi, ruteni, bulgari şi câteva familii de nemţi, vecinii de lângă gara C. F. R văzându-mă că în fiecare duminică mergeam pe jos, peste 6 km la slujba care se făcea în oraşul Bol-grad, în cea mai mare catedrală din sudul Basarabiei, localnicii au observat aplecarea mea spre religie, încât murind părinţii fetei, să-i citesc stâlpii şi să spun la priveghi rugăciuni. Nu-mi venea să cred, când vedeam în jurul meu, oameni bătrâni şi tineri, stând în genunchi şi făcându-şi cruce. Mă miram uneori, făcându-mi-se frică, să nu creadă lumea că sunt vreun tânăr „plecat cu sorcova” aşa cum credea ţaţa Vosnicia. Aici, în acel sat pestiţ, într-o lume care nu uitase suferinţa din pustiul Siberiei în timpul deportării, unde muriseră mulţi bătrâni şi copii, devenisem la 12 ani un copilandru chemat de Dumnezeu să le aducă aminte că nu au uitat credinţa că mai există pentru ei o scăpare, că Dumnezeu nu şi-a luat mâna de

pe ei.

În anul 1944, prin iunie, revenind acasă, la Buzău, m-am apropiat din nou de biserica din cartier, iar la terminarea celor 7 clase primare, cu ajutorul preotului Neagu, o matahală de om, care m-a învăţat să scriu poezioare şi „să vorbesc frumos”, am dat examen la Liceul Industrial pe care, din cauza neajunsurilor şi greutăţilor din familie, a trebuit să-l întrerup, iar în primăvara lui 1949 să mă angajez, la îndemnul unui vecin, ca normator la S. M. T. Pogoanele. Împot-molindu-mă printre munţii de noroaie, din acel sat uitat de lume din câmpia Bărăganului, după un an de zile, greu de suportat, unde am îndurat frigul din timpul iernii, şi mizeria, lipsa dragostei părinteşti la care tânjam, am plecat din nou la Buzău unde, la scurt timp, cu ajutorul unui om de bine, şi în urma unui curs special de contabili-tate, am fost angajat de data asta la G. A. S Stâlpu unde am fost un răsfăţat de salariaţi, văzând în mine un om pe care l-a trimis provi-denţa. Cazat într-o casă luxoasă din conacul doctorului Angelescu, ginerele bogătaşului Monteoru, aici, stăteau înghesuite, claie peste grămadă, piese de mobilier în stil rococo, pe pereţi câteva tablouri, o oglindă imensă de cleştar, în care, în fiecare dimineaţă îmi aranjam frizura, iar seara la lumina becului, în linişte pe o terasă, respirând aerul din parcul care înconjura conacul şi mirosul florilor de tei, simţeam că, iată, mama a avut dreptate când a spus că, în viaţă, voi avea noroc. Aici am descoperit mai multe albume, tipărite în limba franceză şi germană, pe care le răsfoiam şi încercam să pătrund în lumea artei, fiind pentru mine o mare descoperire. În acel an, 1952, făceam dese vizite în interes de serviciu la o sucursală a G. A. S.

Stâlpu, la staţiunea din Monteoru, unde dăinuia, într-o stare de degradare, palatul acestui mare boier, socrul doctorului Angelescu.

Am fost impresionat când, în acest palat, am văzut cu ochii inimii, mobilier de epocă, oglinzi elveţiene, porcelanuri de delft, icoane şi tablouri diferite. Toate aceste valori îmi încărcau sufletul cu frumuseţi pe care marele tăvălug al

timpului, încet, dar sigur le prăfuise. În timp, am auzit că multe din obiectele de la Stâlpu şi de la Palatul Monteoru au ajuns la Muzeul Regional de istorie, altele au fost fu-rate şi descoperite prin casele unor localnici care au ţinut să aibă şi ei „ceva amintiri” de la conaşu Monteoru. Erau vremuri grele, vremuri de restrişte, în care mâna omului neştiutor îşi făcea singură dreptate, se răzbunau pe cei la care au fost cândva slugi. Unele valori, însă, au ajuns şi în casele unor medici, profesori, avocaţi, negustori care ştiau să le preţuiască sau să le valorifice mai târziu.

În anii aceia, în îndrăgostitul de artă se trezise interes şi pasiune nu pentru a cumpăra neapărat unele obiecte vechi şi tablouri, ci dorinţa de a le salva de la pierire, ce a devenit o preocupare constantă, o pasiune care s-a desăvârşit mult mai târziu. Până atunci, în acei ani tulburi, nu văzusem nici un muzeu, nici nu ştiam dacă oraşul Buzău avea aşa ceva şi nu mi-am desfătat ochii în faţa unor opere de artă a căror identitate să o recunosc. Ştiam totuşi că, în oraşul meu natal, cândva, şi-a lăsat însemnele trecerii sale, profesorul Ion Andreescu care însăilase pe pânza vremii maestuioşi stejari seculari, din faimosul crâng al Buzăului. Abia prin anii 1951-1952, am descoperit întâmplător unele tablouri semnate de Nicolae Grigorescu agăţate în dezordine pe scările conacului unui boier, devenit un cunoscut colecţionar de artă, numele lui fiind Gogu Iliescu. Aici, în Conacul din satul Cândeşti, de o frumuseţe rară, la începutul secolului XX, venea din când în când, mai ales toamna, Grigorescu. El era însoţit uneori de Caragiale, Vlahuţă şi Delavrancea, pe care boierul îi poreclise „cei trei crai”. În timp ce pictorul cu şevaletul alb la subţioară era văzut în faţa unei bisericuţe din spatele conacului, pictând pe pânze de mici dimensiuni casele pitoreşti de pe Valea Buzăului, cu păduri seculare şi biserici sau mănăstiri, ceilalţi trei îşi făceau veleatul în pivniţă, degustând vinurile din podgoria lui Gogu Iliescu.

Într-o zi, pe când Grigorescu stătea cu ochii aţintiţi în zare, a văzut în faţa acelei bisericuţe din spatele conacului pe însuşi Gogu Iliescu care îşi încerca penelul, amestecând culorile, şi

trăgând cu creionul linii drepte şi curbe, pe care maestrul le surprinsese cu coada ochiului, văzându-l pe acesta mai apoi, cu pensula acoperind cu pete de 6 culoare o pânză minusculă. Înţelegând strădania acestuia, interve-nea şi corecta unele inadvertenţe, făcând retuşuri, înlăturând unele stridenţe de culoare, şi mai ales nuanţele ţipătoare de galben şi tonalităţile de roşu sângeriu. Toate acestea le-am aflat de la un preot bătrân al satului, căruia, la rândul său, i le povestise tatălui lui, slujitor al bisericii de pe moşia lui Gogu Iliescu. Tablourile acestui epigon al lui Grigorescu au rămas în colecţia acestuia, împodobind o scară care urca la etaj şi în salonul de muzică. Colecţia acestui mare iubitor de artă peste ani s-a îmbogăţit cu alte lucrări cumpărate de moşier din expoziţiile ce se organizau periodic la Bucureşti. În cei doi ani de zile petrecuţi la Cândeşti, eu, împreună cu alţi doi contabili, priveam cu uimire pe scările care duceau în salonul de muzică al conacului aceste zeci de tablouri care, curios, fuseseră inventariate în faimosul registru „ruff" ca fiind „lucrări diferite de pictură" fără să se specifice autorul. Niciodată, neştiutori cum eram, n-am realizat valoarea acestei colecţii de artă unică, de la ţară, şi n-am descifrat semnăturile autorilor. Pe câteva, vreo două, trei, am desluşit, poate, semnătura lui Grigorescu. Noi ne desfătam inima şi ochii, privind această lume a frumosului, pe care colecţionarul Gogu Iliescu le adunase într-o viaţă de om. Atunci, uitându-mă tot mai des la aceste tablouri, înşirate ca la paradă pe pereţii conacului, am început să înţeleg mesajul unor lucrări, să fac în faţa colegilor unele mici comentarii asupra temelor, modalităţi de realizare plastică, exprimând unele judecăţi de valoare şi să descifrez irizările luminoase ale unor nuanţe de verde-crud şi sidefii.

Poate atunci, în anii aceia, a încolţit în inima mea dorinţa de a cumpăra, din micile mele economii, unele tablouri, cu care să-mi înfrumuseţez viaţa. Niciodată nu mi-a venit ideea să fac o colecţie. Oricum, descoperirea acestei colecţii m-a marcat rămânând o dorinţă care se va realiza mult mai târziu. Din vremea când lucram la Cândeşti păstrez o amintire care îmi răscoleşte durerile înecate în negura timpului.

Cred că era în primăvara anului 1952, când, intrând întâmplător în grajdul conacului, conducătorul unui atelaj cu boi, bravând, într-o stare de entuziasm total, mi-a arătat pe unul din pereţii încăperii, o pictură reprezentând „un boulean”, un crochiu colorat cu o pastă subţire, spunându-mi că „şi el, în calitate de şef al sindicatului, a ţinut neapărat să-şi pavoazeze locul de muncă”. Era sau nu un original al lui Grigorescu a rămas pentru mine o enigmă până în zilele noastre. Când mă gândesc la acea perioadă romantică din viaţa mea, la naivitatea de atunci, mă întreb în sinea mea, unde or mai fi acele tablouri cu semnătura 7 lui Grigorescu? Ştiu că, într-un an de zile, înregistrând în inventarul Gospodăriei de Stat Cândeşti, tot „56 de tablouri diferite”, observam cum an de an, numărul era acelaşi, dar, multe originale au fost sub-stituite cu altele pictate de artişti amatori buzoieni, chiciuri care frizau bunul gust. Am aflat mai târziu, că multe din lucrurile originale valoroase, au fost valorificate şi vândute de contabilul şef al gospodăriei unor medici, avocaţi, unele fiind văzute în casa faimosului doctor Ciopală, după cum am aflat de la un şef local, căruia într-o împrejurare i-am povestit despre dispariţia din colecţia lui Gogu Iliescu a unor lucrări semnate de Grigorescu. Acel şef de mare omenie, care manifesta o preocupare constantă de a îmbogăţi colecţiile Muzeului de Istorie din Buzău, întâlnindu-l într-o împrejurare vădit fericit mi-a spus că au fost recuperate două lucrări de Grigorescu care erau agăţate în cabinetul unui medic buzoian. În anii aceia, maturizându-mă, am devenit un împătimit iubitor de artă, încât atunci când intram în casa unor oameni, eram surprins de interlocutori cum cercetam cu anumită insistenţă încăperile, făcându-i nu o dată să-şi ceară scuze „că n-au mai văruit de mult casa”. Cu această meteahnă am rămas şi în prezent. Nu ştiu, este un defect sau o judecată de valoare, dar a fost o formă de acumulare, de formare a unor elemente critice, de instruire în ultimă instanţă, în domeniul artelor plastice.

În vremea aceea, eram copleşit de greutăţi şi mai ales de moartea prematură a tatălui meu şi a unui frate, călcat de un

tren în gara Buzău, care mi-au marcat tinereţea, m-au maturizat brusc, încât plecarea în armată ca recrut a fost un moment de cumpănă care mi-a tăiat din elanul aspiraţiilor mele.

În toamna anului 1952 ca recrut am ajuns la Oradea în vechea cetate a Mariei Thereza care fusese până nu de mult, închisoare.

Datorită faptului că eram foarte slab, dar ambiţios, comandantul unităţii m-a luat sub aripa lui, ocrotindu-mă făcând mai puţină instrucţie, folosind-mă să scriu unele articole la gazeta de perete, să fac texte pentru staţia de amplificare a unităţii, mai apoi să mă ocup de alfa-betizarea unor soldaţi, compunându-le „scrisori de dragoste frumoase” pe care le trimiteau iubitelor sau soţiilor. După un an am fost trans-ferat la Dumbrăveni, un orăşel pitoresc de provincie ca un mic Corso cu câteva magazine şi o biserică cu un turn înalt care mă înfricoşa, crezând că se prăvăleşte peste mine. De aici am început, în calitate de coresponden permanent, să scriu articole la ziarul „În slujba patriei” şi spre sfârşitul stagiului militar să ajung în oraşul de la poalele Tâmpei —

Braşov. În toate aceste trei oraşe, Oradea, Dumbrăveni şi Braşov 8 m-am îmbogăţit spiritual, am văzut pentru prima dată o alt lume, am admirat monumente, biserici, catedrale ortodoxe şi catolice, clădiri cu parfum de epocă, cetăţi care m-au impresionat prin grandoare, frumuseţe şi trăinicie. Am rămas cu aminitiri de neuitat, pe care mi le-a lăsat Cetatea Maria Thereza din Oradea, care adăpostea Unitatea noastră militară. Într-o zi, când de unul singur am încercat să-i descopăr misterele şi legendele care circulau în oraş, în hrubele subterane am descoperit inscripţiile de pe pereţii scrijeţiţi de mâinile ale unor amatori, reprezentând scene erotice care mă amuzau, în care eroina era faimoasa împărătească a vechiului imperiu austro-ungar.

Amintirile şi emoţiile mă copleşeau şi din vremea periplului meu braşovean, când mă învârteam în jurul Ratoşului înconjurat de mulţimea porumbeilor cărora le dădeam frimituri de pâine. Parcă mă văd în faimoasa biserică Neagră,

ascultând muzica de orgă într-o toamnă plumburie, ţinând în mâini o lumânare aprinsă, iar ochii mei se odihneau pe vechile tapiserii agăţate ca nişte eşarfe pe pânza vremii. Şi-mi mai amintesc că aici la Braşov, am dat unele diferenţe la liceul Andrei Saguna, unde ambiţiosul soldat, îşi susţinuse examenul de bacalau-reat. Iată cum amintirile nu se pierd în negura vremilor, ele rămân clopote care bat la porţile vieţii.

Pot spune cu mâna pe inimă că stagiul militar pentru mine a fost o şcoală, m-a călit, mi-a pus la încercare voinţa, caracterul, mi-a făcut multă oridine în gânduri, m-a mobilizat să simt că greutăţile vieţii pot fi învinse, că drumurile îmi sunt deschise spre orizonturi nebănuite.

Trebuie să spun că norocul de care mi-a vorbit mama cândva, m-a urmărit permanent. Cu calm şi răbdare, cu încredere şi credinţă în Dumnezeu, marele tăvălug al timpului m-a doborât. După lăsarea la vatră, cu ajutorul sorei mele stabilită în Ploieşti, m-am aciuiat şi eu în „Oraşul aurului negru" care mi-a schimbat viaţa, croindu-mi un alt destin. Reîntoarcerea în oraşul copilăriei în care mi-am lăsat însemnele trecerii mele s-au spulberat, anii care au trecut de atunci mi-au dus dincolo de aştrii pe cei dragi, rămânând acolo din cei zece copii ai Radei, doar un frate şi două surori. Iată cum, marele tăvălug al timpului reduce totul în ruină, aşa cum spunea cândva marele Boileau.

Aici, în Ploieştiul solitar, căutându-mi un serviciu, într-o zi mi-am luat la subţiori un dosar cu tăieturi din presa militară, cu unele texte şi poezii şi m-am prezentat la Casa Creaţiei Populare din Palatul Culturii cu convingerea că aş putea lucra în acest domeniu. Aici, directoarea instituţiei, Doamna Milian, soţia unui şef la Comitetul judeţean de partid, răsfoindu-mi dosarul, a dat din cap şi a zis: 9

— Mătăluţă se vede că ai talent, ai scris texte de brigadă texte pentru muzică, dar, la noi aici, este cu totul altceva, munca este complexă, iar dumeata eşti prea tânăr. Auzind, verdictul, de la doamna care nu avea nici o legătură cu creaţia populară, izvorul creaţiei ei populare, fiind în altă ţară, în Israel, am dat bună ziua şi am plecat.

Cumnatul meu văzându-mă necăjit mi-a spus: „Domnule, du-te şi încearcă la Muzeul de istorie, acolo director este un eminent istoric, profesorul N. I. Simache”.

Mai întâi a trebuit să merg la organul tutelar al muzeului, la fosta Secţie culturală a municipiului Ploieşti. Aici m-a primit domnul Gheorghe Banu, muncitor de prin părţile Pucioasei sau Morenilor. Parcurgând un dosar, cu o autobiografie simplă, acest om expunându-mi nedumerirea discuţiei cu doamna Melian, de la Casa Creaţiei Populare, mi-a spus să vin peste 3 zile. M-am dus cu frica în sân. Am fost poftit să stau jos şi să aştept puţin. Nu peste mult timp, uşa se deschise larg şi îşi făcu apariţia un om înalt, uscăţiv, cu nas coroiat mare, care îl privi cu ochii lui de vultur pe omulţeţul mic şi slab. M-a cercetat o clipă, apoi a luat loc pe scaun.

— Acesta este tânărul despre care v-am vorbit. Este poet şi un visător, dornic de muncă ca şi dumneavoastră, domnule profesor. Cred că v-ar putea fi un bun colaborator la muzeu.

— Dacă e poet, nu e bine. Într-un muzeu aflat la începuturile sale, poezia este şi nu este bună. Nouă ne trebuie muncă, braţe vân-joase pasiune şi disciplină. Şi-apoi ştiţi d-le Banu, în muzeu, activitatea noastră începe cu spălarea mozaicului şi sfârşeşte cu căratul obiectelor şi aşezarea lor în muzeu. Despre caracterul acestei munci trebuie să i se spună viitorului meu colaborator, deoarece „domnişorii” nu fac casă bună cu mine. Replicile cădeau dur şi ferm. Auzeam doar ecoul lor întârziat, deoarece mă şi vedeam în trenul care ducda spre oraşul copilăriei mele Buzău. Profesorul se apropie de mine, mă prvi din nou, îmi mângâie părul ondulat şi cu ochii lui de vultur, îmi zise:

— Nu te speria, aşa-i la noi. Dacă nu muncim nu mâncăm. Eu sper într-o colaborare bună. Am pornit apoi împreună spre muzeu.

Cei trei ani cât am lucrat ca muzeograf principal al Muzeului Regional de Istorie au însemnat începutul unui nou destin în cariera mea viitoare.

Acest profesor emerit, istoric de mare reputaţie, ctitor de muzee (a înfiinţat peste 20 de muzee în judeţul Prahova) o

personalitate integră, truditor, devotat instituţiei, sclavul ei, veşnic preocupat şi plin de iniţiative; mi-a fost ca un părinte, un dascăl care m-a 10 învăţat să preţuiesc valorile materiale şi spirituale ale neamului, mi-a cultivat frumosul din viaţă şi gustul pentru arta adevărată. Activitatea mea era desfăşurată sub ochii acestui mare istoric, ctitorul primei Pinacoteci de artă a municipiului Ploieşti. El m-a învăţat să preţuiesc arta plastică, să o cercetez cu seriozitate şi să emit judecăţi de valoare pertinente şi cu simţ de răspundere, ca un specialist. „Pasiunea pentru muzeu, spunea profesorul, pentru salvarea de la pieire a unor valori artistice, se capătă în timp, muncind mereu, învăţând, şi nu peste noapte, aşa cum vor unii. Dumneata, domnule Bucur, eşti un sensibil, te simt cum vibrezi în faţa unui obiect, a unui covor vechi, a unui tablou de artă, şi asta mă face să cred că munca într-un muzeu, care este ca o şcoală în care înveţi alfabetul cunoaşterii, îţi va da satisfacţii mai târziu. Ţine minte!”. Şi iată că ţin minte deoarece treptat, treptat, am reuşit să cumpăr, în peste 40 de ani, pânze ale celor mai valoroşi artişti plastici contemporani, să descopăr şi să deosebesc valorile autentice de chiciuri şi non-valoare, să strâng, cu pasiune şi eforturi materiale deosebite, atâtea tablouri ale unor pictori consacraţi. Apoi achiziţionarea a numeroase icoane din zona Făgăraşului şi Maramureşului, ceramica de Horezu a celui mai mare olar, Victor Vicşoreanu, farfurii semnate de Colibaba care a împestriţat străchinile lui cu scene religioase, măşti-unicat ale ţăranului şi colecţionarului Nicolae Popa din Târpeşti, ouă încondeiate din Doro-hoi, sculptura pictată pe crucile din Cimitirul vesel din Săpânţa, piese unice semnate de Stan Ion Pătraş, şi multe altele. Toate aceste valori le-am cumpărat îndemnat fiind de mentorul meu, profesorul N. I.

Simache. Aici, la Ploieşti, sub supravegherea tutorelui meu, am intrat pentru prima dată în atelierul unui pictor local. Aici am văzut plimbându-se pe bulevardul central al oraşului, figura emblematică a pictorului Vodă, un pictor impresionist talentat, în atelierul căruia, încărcat de pânze mari, cu odalisci, nuduri şi peisaje montane, am primit, pe viu, prima

lecţie de pictură autentică, şi de la care am cumpărat o „natură statică”. Aflând că lucrez la Muzeul de Istorie condus de Simaş, cum îl dezmierda pe profesor, ascultându-mi unele păreri personale despre pictura sa, m-a măgulit spunând că sunt „un specialist”.

M-am ruşinat şi am roşit de emoţie. Am acceptat, totuşi, cu îngăduinţă complimentul pictorului, care m-a îndemnat să vizitez şi alte ateliere în care voi vedea zeci de lucrări „mai interesante decât ale mele”. M-a surprins plăcut sinceritatea lui, nu era un invidios, îşi aprecia colegii de breaslă, îndemnându-mă să cumpăr şi de la ei. Dintr-o expoziţie de grup a artiştilor ploieşteni, am cumpărat câte o lucrare 11 a unor artişti cunoscuţi, apreciind originalitatea tablourilor semnate de pictorii Polidor, Toma şi Barabaş. Începutul a fost timid, banii nu-mi ajungeau, dar făcând economii, refuzând să intru în restaurante, să-mi cumpăr lucruri scumpe de îmbrăcăminte, din când în când mai luam câte o pictură. Microbul colecţionarului se înrădăcinase atât de mult încât fratele şi surorile de la Buzău mă căiau că prea îmi risipesc salariul „pe prostii”.

În această perioadă ploieşteană am hotărât să mă înscriu la facultatea fără frecvenţă de română şi istorie. Profesorul Simache nu-şi ascundea bucuria că şi colaboratorul lui îşi completează studiile, că în timpul când mergeam să văd unele obiecte de muzeu din casele unor „foşti” îmi dădeam şi câte un examen. Eram şi nu eram mulţumit. Atunci, când eram în anul 2, mi-a venit ideea, auzind că se reînfiinţează secţia de critică literară la Facultatea de Filologie, şi, fără să-l consult pe profesorul Simache, am dat examen de admitere la cursul de zi, obţinând notă maximă. Într-o seară, la restaurantul Berbec, într-un moment de destindere, îi destăinui profesorului hotărâera mea. Se ridică ca un arc, mă priveşte cu ochii lui mari şi mă beşteleşte „Cum, vrei să mă părăseşti, să-mi pierd mâna mea dreaptă, asta nu se poate domnule Bucur! Rămâi la cursurile „fără frecvenţă, te ajut eu, vorbesc cu colegii mei care sunt profesori la facultatea de istorie, îţi dau să-ţi cumperi cursuri, manuale, dar te rog nu pleca, nu mă

părăsi, rămân singur, înconjurat de hiene. Cu cine mai fac eu alte muzee?" Mănuşa a fost aruncată. Profesorul a accceptat (până la urmă această despărţire, dar am rămas în relaţii de stimă şi preţuire reciprocă. Îl sunam din când în când la telefon, mă întreabă cu ce medii am terminat semestrele. Se bucura sincer, când i le comunicam, mă felicita şi din când în când mă trezeam la cămin cu un aviz de bani din partea tutorelui meu. Mărinimosul şi darnicul Om, nu era ranchiunos, mă încuraja, mă vizita uneori la cămin.

În anul III, fiind în spitalul studenţesc operat de apendicită, nu ştiu de unde a auzit, m-am pomenit cu el în salonul de la camera 12, încărcat cu bunătăţi. Uitându-se lal ceilalţi pacienţi, scoase dintr-o sacoşă câte o portocală, pe vremea aceea raritate, şi le dărui celorlalţi 5 colegi de suferinţă. Restul bunătăţilor mi le-a rânduit în somiera de la capul patului. M-a mângâiat, mi-a întins mâna, mi-a urat sănătate şi a plecat. Ăsta era Omul, profesorul şi istoricul, care ajutase atâţia elevi, prieteni şi bătrâni total dezinteresat. Doamne, câtă omenie!

În această perioadă ploieşteană, contactul cu viaţa artistică, cu lucrările de pictură din muzeul local, am văzut operele originale 12 ale lui Grigorescu, Andreescu, Aman, Toniţa, Luchian, Petraşcu, Palladi, mi-am întregit imaginea adevăratelor izvoare ale artei plastice româneşti. Această lume a frumosului existent în muezul de artă ploieştean, am încercat să o îmbogăţesc scotocind în Biblioteca judeţeană prin albumele de artă existente, izvoare nesecate de documentare, din care am descifrat viaţa şi activitatea acestor reprezentanţi de frunte ai culturii noastre.

Oricum, gustul pentru frumos, pentru înţelegerea şi descifrarea tainelor artei, valoarea şi importanţa lor în şcoala de pictură românească, mi-au dat noi aripi, interesul pentru artă a devenit pre-ponderent în preocupările mele de muzeograf. Multe sensuri şi înţe-lesuri ale picturii le-am desprins mai totdeauna, din comentariile pertinente pe care mi le-a turnat în suflet, acelaşi Om, renumitul ctitor de muzee, căruia îi datorez şi azi înaltă recunoştinţă N. I. Simache

rămâne figura cea mai luminoasă, trunchiul falnic al stejarului la umbra căruia am crescut, m-am format ca om şi care mi-a inoculat dorinţa de a mă îndrăgosti, la timp, de frumosul din viaţă şi artă. De aceea îi port şi azi o stimă şi o preţuire de nezdruncinat; drept recunoştinţă, i-am consacrat, ca omagiu întârziat, cartea „TRECĂTOR GRĂBIT PRIN TIMPUL NOSTRU", Editura Mectis, Ploieşti, 1998, 300 de pagini.

În cei 3 ani de zile cât am lucrat la această instituţie de cultură ploieşteană, sub îndrumarea competentă a directorului N. I.

Simache am învăţat să desluşesc valoarea de nonvaloare, să identific vechiul de nou. Sezizând aceste calităţi, profesorul mă trimitea frecvent în Bucureşti, şi am intrat în caseke unor politicieni, academicieni, colecţionari, scriitori, foşti boieri de viţă veche, care, în marea lor ajunşi pe ultima treaptă a mizeriei, îşi vindeau, pe preţuri foarte mici muzeului, bruma de obiecte de valoare pe care le mai deţineau.

Şi astfel, în acest periplu bucureştean, pe aceşti oameni îi îndrumam spre muzeul ploieştean care achiziţiona nu numai piese vechi cu valoare muzeală ci şi documente, manuscrise, hrisoave domneşti, covoare icoane, costume naţionale, incunabile, obiecte religioase, monezi romane, ceramică de Delft etc. Pentru mine, fiu de ceferist ana-lfabet, în casa căruia nu existau asemenea valori, nici măcar un raft cu cărţi, erau adevărate descoperiri. Pentru mine, contactul cu acea lume, care încet, dar sigur dispărea sub tăvălugul timpului, a fost şansa fericită, a vieţii mele, întrucât în calitate de muzeograf, reprezenta o experienţă unică în meseria mea, prilejuri de dialog instructiv cu mari colecţionari, cunoscuţi pentru valorile pe care le deţineau. În casele lor cu parfum de epocă, desfătându-mă privind zeci şi sute 13 de tablouri, lucrări de sculptură, grafică şi desene, semnate de nume celebre de artişti plastici, a fost o descoperire fantastică. Ajungând în casa doamnei Brătianu din strada Luterană, nr 3, pe care scria „Proprietatea statului francez" am ciocănit, dar de fiecare dată ieşea la uşă un om slab şi pipernicit, care-mi spunea autoritar „Doamna nu-i acasă". Întrebându-l dacă doamna mai

păpstrează caftanul domnitorului Moruzzi, aceasta se uită sfidător la mine şi mi-o tăie, spunân-du-mi că dacă, mai încerc asemenea provocări, cererea caftanului s-ar putea transforma cu ceva care începe cu caf… care în limbajul polular înseamnă „cafteală”. M-am reîntors după o săptămână, timp în care profesorul a discutat cu doamna Brătianu. De data acesta, înarmat cu o delegaţie scrisă, prin care eram autorizat să ridic „pentru a fi supuse Comisiei de achiziţii mai multe obiecte de valoare”, am poposit în acel imobil, cu mai mult curaj, deoarece mă aşteap-ta la uşă chiar doamna Brătianu. M-a poftit în sufrageriE. Cu o sforţare care părea că-i epuizează puterile, făptura acea mică şi cocârjată îmi spuse:

— Am, domnule, datorită domnului preşedinte Mauer, viza de a pleca în Franţa definitiv, la fiul meu. Am, fost şi sunt românCă, soţia unui mare patriot, şi de aceea vreau să plec din ţara mea cu conştiinţa împăcată că îmi fac datoria faţă de soţul meu, lăsând muzeului din Ploieşti aceste obiecte, în memoria familiei moruzeştilor.

Sub semnătură, am primit caftanul domitorului Moruzzi şi bastonul încrustat cu fildeş, un costum de surugiu de care fusese slujit domnitorul Alexandru Ioan Cuza şi un Evangheliar din 1629, tipărit la Pecerskaia Lavra din Kiev. În acele minute cât am stat în casa care era plină de tablouri, am privit cu nesaţ câteva tablouri mari, de influenţă renascentistă, realizate în tonalităţi de griuri şi albastru de cobalt despre care doamna Brătianu nu a ştiut să-mi dea nici un detaliu.

Mi-a spus că sunt nişte moşteniri de familie şi nu le vinde deocam-dată. Pe toatea obiectele a cerut suma de 12.000 lei. Ajuns cu ele la Ploieşti, când profesorul a văzut lucrurile, s-a repezit ca un ului, a desfăcut cu grijă pachetele şi pe măsură ce ridica un obiect să-l privească, faţa i se strălumina de bucurie, ochii îi râdeau, sprâncenele i se înălţau, iar exclamaţiile de fericire, de buburia redescoperirii unor valori necunoscute, nu mai conteneau. Se împlinise un vis. Apoi izbucni:

— Şi când te gândeşti, că aceste valori de neînlocuit erau să

ia calea străinătăţii…Nici nu-ţi poţi imagina, domnule Bucur, ce vor însemna aceste obiecte pentru muzeul de istorie de mâine pe care 14 îl visez, îl am aici (arătând spre cap) şi pe care sunt convins, ploieştenii îl vor avea.

Când contabilul Sfatului Popular Regional a auzit de suma cerută de „boeroaică”, a spus că „Este o nebunie să dai atâţia bani pentru nişte veşminte preoţeşti”. Refuzând plata acestor valori. După mai multe intervenţii ale proefsorului la bancă, la primărie şi alţi factori de răspundere locali, l-am văzut pentru prima dată pe profesor trândind telefonul:

— Am să ajung până la Dumnezeu şi tot am să izbutesc!

Cu un gest nervos, luă lucrurile după birou, îmi puse pe un braţ costumul de surugiu iar în celălalt evangheliarul, iar el, cu bastonul lui Moruzzi într-o mână şi cu caftanul pe umeri, ieşi val vârtej, spunân-du-mi să-l urmez.

Mergeam după el, cu capul plecat, puţin ruşinat, urmându-l pe profesor, care trecuse deja de tribunal. Saluta în stânga şi în dreapta trecătorii, care priveau nedumeriţi îmbrăcămintea curioasă a profesorului şi cartea cu coperţi groase a subsemnatului. Am descins în curtea Sfatului Popular Regional care se afla în actuala clădire a Muzeului de artă, urmăriţi de privirile iscoditoare ale funcţionarilor care coborâseră în grabă din birourile lor să vadă „minunea secolului”, intrarea triumfală a lui Simache şi a asistentului său, cum mă prezenta uneori „escaladând incinta cetăţii”. Profesorul voia sau nu voia să vadă figurile curioase, zâmbetele, cu semnele pe care şi le făceau aceşti funcţionăraşi privindu-i pe profesor şi pe asistent intrând la preşedinte „Îmbrăcaţi” în „costume de epocă”.

Preşedintele, Stan Gheorghe, un om simplu, dar de mare omenie, care îl stima şi preţuia pe profesor, surprins de prezenţa noastră intempestivă, la primele vorbe tunătoare ale profesorului prin care încerca să-i explice ce înseamnă familia Moruzzeştilor pentru istoria oraşului şi judeţului Prahova, descriind cu lux de amănunte motivele specific româneşti, încrustate cu fir de aur pe caftanul lui Moruzzi, îl opri pe Simache, rugându-l să ia loc şi cu mult calm să-i spună despre

ce este vorba.

Când profesorul termină discursul magistral, însoţit de un text documentar, în care descria în detaliu importanţa acestor documente, preşedintele răsuflă uşurat şi-i spuse:

— Fiţi calm, domnule profesor, argumentele dv., m-au convins şi dacă vi s-a făcut o nedreptate, vom încerca să o reparăm. L-a chemat la el pe contabilul şef. De curiozitate preşedintele luă într-o 15 mână bastonul lui mOruzzi, privindu-l cu interes şi se minună privind frumuseţea costumului lui Moruzzi. Îl întreabă pe profesor:

— Dar domnule profesor, avem dreptul să le cumpărăm?

— De ce nu? Sunt obiecte de artă, cu valoare muzeală.

Discuţia se stinse, când uşa se deschise şi şeful contabil însoţit de un teanc de legi, încearcă să spună câteva cuvinte. După ce argumentele acestuia, simple şi penibile, s-au epuizat despre nou şi vechi în artă, despre valoare şi non valoare, despre datoria patriotică pe care o au muzeele de a salva aceste bunuri de preţ, care nu se găsesc pe stradă şi nici „de vânzare în prăvălii" aşa cum spune domnul contabil şef, am ieşit victorioşi din curtea sfatului, pe acelaşi traseu spre muzeu, stârnind curiozitatea trecătorilor, care nu ştiau că, când-va, după ce el nu va mai fi, aceste podoabe vor putea fi privite de mii şi mii de vizitatori. Aşa înţelegea profesorul să lupte pentru salvarea de la pieire a unor valori, iar eu am luat de la el aceiaşi dârze-nie, aceiaşi cinste şi onestitate pe care, prin labirintul acelei lumi care se confruntă cu neajunsurile vieţii m-au călit. Am intrat în acea perioadă în alte familii de mari personalităţi culturale din Bucureşti în casele cărora m-am întâlnit şi am dialogat cu aceştia, dar am văzut şi admirat în casele lor cu parfum de epocă multe lucrări de pictură, preocupare care mă fascina şi care mi-au întregit cunoştinţele mele încă firave ale lumii frumosului de artă.

Intrând în casele familiilor Ghica, Lahovari, Delavrancea, Victor Eftimiu, deţinătorul unor valoroase lucrări ale pictoriţei Magdalena Rădulescu pe care o adula, pânze mari, cu scene de circ, dansatori şi saltimbanci (în discuţiile cu dramaturgul am fost fascinat de voiciu-nea lui, de felul cum ştia să

celebreze frumuseţea femeii), în casele unor pictori ca Margareta Steerian (în apartamentul căreia, din strada Galaţi, am admirat zeci de tabloruri cu scene din Brăneşti, Cernica, Densuşi, cu figuri de oameni pictate în stil impresionist, tablouri reăprezentând florile împestirţate ale câmpiei), dar şi în casa Luciei Dem. Bălăcescu, în care, cu vocea ei de trăsnet, la o pribovcă de ceai, îmi dezvălia, tonuri calde, luminoase, nuduri, preluate de imaginaţia ei din şcoala impresionismului francez. Era o descoperire a unei alte generaţii de artişti români, aşa cum de altfel a fost şi pictoriţa Micaela Eleuthriade, o adevărată sfântă, o inteligenţă vie, fascinantă, de la care în timp am cumpărat autoportretul său de o candoare care izbucneşte din culorile străluminate de soare.

Îmi amintesc că, în anul 1955, pe când eram încă militar, într-o zi de primăvară cu mult soare, fiind învoit pentru o zi de la 16 redacţia ziarului „În Slujba Patriei", spre prânz, am poposit în Grădi-na Icoanei unde stând pe o canapea îmi astâmpăram foamea mâncând, aşa zisul dejun al săracului: parizer cu pâine. Soarele mă orbea de strălucire, încât ochii mi se închideau din când în când. În această stare de vis, am avut marele noroc să văd pe o canapea, din faţa mea, o figură de om, care, privnd-o, m-a fascinat. Ochii lui mari, cu o figură mefistolefică, cu părul vâlvoi, cu o pălărie cu boruri mari pe cap, mă privea cu îngăduinţă. Deodată aud vocea de trăsnet a acestuia:

— Ce faci domnule, dormi în ziua mare!

Mă uit şi-l văd cum desena ceva într-un bloc notes, dând totodată grăunţe la porumbeii din jurul său. Trezit din acea moleşală, privind cum, ca într-un ceremonial, porumbeii îşi luau tainul, am scos şi eu din buzunarul vestonului bucăţica de pâine care îmi rămăsese şi încep să zvârl la porumbei. Deodată, omul cu părul vâlvoi, se ridică în picioare, şi cu o privire de Vasilis mă apostrofează:

— Ce faci domnule, îmi iei porumbeii?

Trezit ca dintr-un vis frumos, mă apropii de el şi privesc peste bloc-notesl în care erau desenaţi porumbeii. Ridicând genele lui stufoase, mă întreabă de unde sunt şi cu ce mă

ocup.

I-am răspuns că sunt ziarist la un cotidian militar.

— Deci eşti sărac ca şi mine!

Se uită la mine cu evidentă curiozitate şi-mi spune: „Eu tinere nu sunt un sfânt aşa cum mi-ai spus dumneata, sunt un pictor, despre care dumneata nu ştii nimic". Îmi întinde bloc-notessul şi-mi spune „Răsfoieşte-l! Poate ai auzit de Theodor Pallady!"

— Da, am auzit şi v-am admirat un nud şi un peisaj din Paris.

— După cum văd te pricepi la pictură! Probabil că ai şi dumneata acasă vreo lucrare de un artist ploieştean.

— Am, i-am răspuns, o copie după stejari din Crângul Buzău de Ion Andreescu.

— Dar să cumperi, nu cred că ai bani. În armată nu se câştigă bani.

I-am explicat că am nişte rezerve, am economisit ceva bani pe care i-am primit pentru articolele mele publicate la revista „În Slujba Patriei" unde colaborez ca şi corespondent militar.

— Atunci tinere, poţi cumpăra de la mine un desen, două!

Alegeţi-vă, îmi spune sfios.

Privindu-i faţa blândă ca de sfânt, încep să răsfoiesc mapa şi-mi spune că „ai gust" adăugind că le dă ieftin, cu numai 200 de 17 lei. Rămân mirat şi scot din buzunar banii. Îmi dă cele 2 lucrări şi cu un gest incredibile, răsfoind printre desene, alege „Un cap de bătrân"şi mi-l întinde. Acesta este gratis, un cadou din partea mea, să mă pomeneşti. I-am mulţumit şi cu ochii plini de emoţie, mă ridic şi încerc să-i sărut mâna, dar şi-o retrage. Am plecat parcă zburam de bucurie, uitându-mă din când în când în urma mea, gândindu-mă că poate l-am înşelat şi vine să i le dau înapoi. N-am să iut niciodată acea zi din luna mai a anului 1954.

Între anii 1955-1958, am cunoscut nu numai oameni de cultură ci şi mulţi oameni de profesii diferite printre care ingineri, cercetători, oameni fără profesie sau pensionari, care neavând bani pentru hrană, chirii, lumină, căldură, au devenit colecţionari, pe care muzeul îi cultiva, deoarece aduceau

pentru achiziţionare de către muzeu, lucruri vechi, valoroase. Printre ei, cel mai cunoscut era dl Gustav Finchel-stein, o persoană foarte dinamică, mare colecţionar, care locuia într-o casă imensă pe str. Dianei din Bucureşti. Profesorul îl mirosise că este un calic, care-şi dădea aere de specialist în toate, dar ce aducea la muzeu erau unicate. De la el a cumpărat multe hrisoave, incunabule, cărţi rare, obiecte de cult, scrisori originale de la Alecsandri, Eminescu, Dobrogeanu, Gherea, Panait Istrati etc, etc.

Cunoscâdu-l mai bine pe acest „Corbul" cum îl poreclise profesorul, cu calităţi şi defecte, m-a sfătuit să nu discut cu el problemele interne ale muzeului. „Să fii atent, domnule Bucur cu acest corb hul-pav, uneori şmecher, să nu-ţi bage sub nas obiecte false, chiciuri, sa nu te ducă cu vorba şi să accepţi să primeşti cadouri, cărţi sau te miri ce. Aparent pare culant, te adulează dar scopul lui este acela de a-ţi cumpăra sufletul. Asta-i neamul lor. Dumneata, de-acum te cunosc, ai suflet cinstit şi curat, să nu faci compromisuri".

Cuvintele profesorului cădeau ca nişte suliţe pe inima mea, dar care îmi dădeau poveţe utile de viaţă şi comportament în relaţiile cu oamenii.

Venind la Bucureşti cu treburi la Academia ROmână, unde adeseori lăsam pentru expertiză domnului proF. Dr. Gabriel Strempel, directorul Bibliotecii Academiei, mai ales cărţi vechi, incunabile şi manuscrise, primeam din partea profesorului şi alte obligaţii de serviciu. Într-o zi mi-a spus să trec şi pe la domnul Gustav Finkelştein care urma să-mi dea un manuscris al lui B. P. Haşdeu prin care demonstra că a fost unul din participanţii la Revoluţia din Ploieşti. Am ajuns la casa acestuia din Strada Dianei în jurul prânzului. Am refuzat invitaţia la masă. Am spus că am mâncat în oraş. Mi-a spus că nu are 18 la îndemână manuscrisul, dar că a doua zi îl aduce personal la muzeu.

Profesorul l-a primit în biroul său şi, ca niciodată, profesorul fiind chemat la telefonul din secretariat, cu o rapiditate incredibilă, Finkelştein a scos dintr-o revistă o pereche de pantofi elveţieni, noi nouţi, nr.43, şi i-a băgat sub canapeaua

profesorului. Doar ce a plecat la gară să ia un tren spre Bucureşti, ochii de vultur ai profesorului au şi zărit pachetul, pe care, desfăcându-l şi văzând ce conţine, a început să-l ocărască pe omul care, ştiind că se apropie ziua de naştere a profesorului, s-a gândit să-i facă un cadou. Cum a văzut despre ce este vorba, m-a chemat la el, mi-a arătat „darul" şi mi-a zis:

— Du-te, domnule, la gară după el şi pune-i în braţe ploconul, şi spune-i să nu mai aibă curajul să mai intre în birou că pun cioma-gul pe el. Luând pas alergător pe bulevardul gării, l-am căutat zadarnic. El plecase cu un rapid de ora 13. A doua zi m-am prezentat la domiciliul lui Finkelştein spunându-i că am venit să iau scrisoarea.

Când am văzut că se urcă în mansardă să aducă documentul, am scos şi eu rapid pachetul, încât când cobora scările şi mi-a întins scrisoarea, eu deja eram la uşă spunând că am tren spre Ploieşti peste jumătate de ceas.

În muzeu venea cu unele obiecte pentru a trece prin comisia de achiziţii şi alte persoane, pe care profesorul le stima şi le preţuia.

Printre aceştia îmi amintesc de Şerban Cioculescu, care locuia într-o casă gen vilă, din strada Turnescu nr. 5, pentru a aduce la muzeu o istorie universală pe care nu o avea nici Academia Română, Geschichte des romaniscken Reiches – Cantemir Dimitrie din 1745 cu portretul domnitorului. În anul 1958, primăvara am fost trimis de profesor la doamna Elena Lascăr Catargi, de pe Calea Victoriei nr.115. Ştiind lecţia profesorului „de a fi cu ochii în patru" m-am strcurat în apartamentul acesteia, spunându-i cine sunt şi cu ce scop am venit. Doamna, o femeie vioaie, cu mâinile pline de bijuterii, m-a primit binevoitor, arătându-mi pe pereţi câteva tablouri semnate de Pallady, Tonitza, câţiva Bednarici reprezentând ciclul „anotimpurilor", şi m-a rugat să o scuz, fiind foarte bătrână, nu mai poate face curăţenie şi nici bani să angajeze o femeie! „Nu, doamnă, nu asta vad, ci aceste capodopere, care sunt expuse ca într-o catedrală, atât de bine stau pe pereţi." Răspunzând, doamna mi-a spus că pe ele nu le vinde încă. În

schimb ar propune muzeului câteva vase de porţelan de Sèvre, două gravuri de Maurice Leloir cu scene din „Cei trei muşchetari”. Ajuns la Ploieşti şi povestindu-i profesorului ce am văzut în casa doamnei s-a uitat la ofertă şi mi-a spus „Te duci, domnule 19

Bucur, şi-i spui că nu ne interesează. Distruge oferta şi arunc-o colea în sobă.” Apoi a adăugat: „Paza bună te fereşte de primejdie! Aşa că uită, domnule Bucur, că ai fost în casa doameni Catargi!”. Niciodată nu i-am cerut profesorului alte explicaţii, iar când mă duceam la Bucureşti tot pe Calea Victoriei, unde avea un mic magazin, de covoare orientale, familia Chehaioglu, trecând prin faţa casei cu numărul 155, întorceam capul pe partea celaltă.

Mai târziu am înţeles că persoana de mai sus era trecută pe „lista neagră, o „carte neagră” a celor cu care Muzeul nu trebuia să vină în contact. Erau vremuri grele, dureroase, pe care, iată, aproape că am început să le uităm.

Plecarea mea la facultate a fost simţită de profesor ca o pierdere dureroasă. Ruptura care s-a produs între N. I. Simache şi mine a fost trecătoare, eu continuând să trec din când în când la Ploieşti, iar în vacanţă, în 1960, să fiu angajat drept colaborator al instituţiei, deoarece profesorul, cu grija lui părintească, voia să mă ajute să primesc în cele 3 luni, bani cu care am putut să cumpăr tablouri dintr-o casă de pe strada Caimatei, unde am ajuns întâmplător, citind pe uşa de la intrare un mic anunţ: „Vând tablouri diferite de mici dimensiuni”. Ca să fiu sigur că nu-l va citi alt client, am rupt biletul şi-am bătut sfios la uşa vânzătorului. Casa, cu numai două camere, părea un depozit cu lucruri claie peste grămadă. Pe pereţi erau doar câte-va tablourI. Gazda, un evreu care îşi făcuse formele pentru a pleca în Israel, mă privi „cam de sus” uitându-se la claia de păr şi figura mea de novice, suspectându-mă. „Mă uit la dumneata şi te văd prea tânăr. Ai dumneata bani să cumperi ceva?”. I-am spus că sunt student, că am o bursă republicană. Atunci bine, mă pofteşte într-o altă cameră şi pe un perete îmi arată 2 peisaje de Steurer, o natură statică de Vrăbiescu şi un alt peisaj de Stăncescu. Am dat din

cap şi am întrebat: „Dar altceva, lucrări de pictori mai importanţi nu aveţi?”. Ba da, am. Dintr-o debara scoate 3 lucrări mici, un tablou reprezentând „portretul unui bătrân” de N. Băncilă şi o vază cu flori, realizate în pastă groasă de griuri şi încă un tablou de Nicolae Ver-mont, intitulat „Flori de toamnă”, o combinaţie de maroniuri putrede şi alb luminos cu irizări de violet discret. Când mi-a spus cât cere pe ele, preţul, m-a speriat. Îi spun că sunt student, cu o bursă lunară de 300 de lei şi îmi spune:

— Şi cu banii ăştia vrei să cumeri 3 tablouri? Se uită chiorâş la mine şi cu voce cântată îmi zice: „Bine, îmi dai 300 de lei pe ele şi să fii sănătos!”. Cele trei lucrări le-am purtat ca pe nişte relicve 20 din gazdă în gazdă, unele văzând greutăţile cu care mă confrunt, mă ispiteau spunând să le vând, iar familia unor învăţători din Humuleştiul lui Creangă s-u oferit că le cumpără ei. Ispita nu m-a tentat însă, tablourile fiind şi azi în casa mea.

În anii aceia intram din când în când şi în alte case ale unor colecţionari bucureşteni. Îl vedeam foarte des pe profesorul George Potra, autorul faimoasei Istorii a Bucureştiului, un causeur rasat, coleg de facultate cu Simache, pe profesorul Petre Nistor, care avea o bibliotecă imensă, cu multe cărţi de literatură, care îmi împrumuta cărţi de specialitate, în special volume de autori români interzişi şi care păstra relaţii strânse cu muzeul din Ploieşti unde vindea din când în când unele cărţi de istorie de mare valoare. De la el am cumpărat şi eu Istoria literaturii de G. Călinescu.

La terminarea facultăţii, în 1963, obţinând diploma, refăcând anii de studenţie, uitându-mă la notele din foaia matricolă, am realizat că am fost o promoţie de norocoşi. Am avut şansa de a mai prinde la cursuri profesorii cei mai eminenţi, vârfuri ale învăţământului românesc, printre care academicienii Tudor Vianu, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Alexandru Rosetti, Zoe Dumitrescu Buşulenga, profesorul Edgar Papu, Mihai Pop, un folclorist de excepţie cu care am dat examenul de diplomă, precum şi pe Mitu Grosu, Lucia Djamo, Silvian Iosifescu, vera Călin, George Macovescu, buzoian de-al meu, cu care am făcut

Teoria literaturii etc. Toţi aceşti corifei ai învăţământului românesc, mi-au strecurat în suflet cunoştinţe elevate, de o mare competenţă şi sensibilitate. Am avut totodată şansa de a fi participat la un curs special Eminescu, ţinut de G. Călinescu înainte de a fi scos din învăţământ, motiv care ne-a îndreptăţit să ne numim „Promoţia George Călinescu". Având vârsta cea mai înanintată din an, de 32 de ani, comisia ministerială de repartiţie a absolvenţilor, la cererea M. A. E., în toamna anului 1963 am fost angajat cu funcţia de referent principal relaţii. În anul 1964 am plecat cu soţia la primul meu post diplomatic în calitate de ataşat cultural, la ambasada României la Moscova, în ţara unde arta era adânc înrădăcinată în mari muzee de valoare mondială. În cei 5 ani de muncă în această funcţie, am avut ocazia să vizitez numeroase muzee din Moscova, Leningrad, Kiev, Riga, Vilnius, Tallin, Caunas, Erevan, Tbilisi, Vladimir, Suzdal, Zagorsk, Odesa etC. Oraşe recunoscute ca deţinătoare de mari valori naţionale şi universale. Kremlinul cu bogăţiile pe care, văzându-le, încerci sentimentul că simţi cocleala aurului în dinţi, Muzeul Tretiacov care adăposteşte lucrările cele mai valoroase de pictură 21 de la Rubleov, Serov, Levitan, Falk, Malevici, Martiros Sarian, Vereşceaghin, Aivazovski, Argunov, Perov, Stasov, până la Repin, Petrov, Gherasimov, Vucetici, Vera Muhina, Belaşova, Kramskoi, etc., au rămas efigii ale vechii şcoli ruseşti de artă. În muzeul de artă străină am rămas fără glas, privind cu nesaţ lucrările de dimensiuni mari ale lui Boticelli, Perugino, Veronese, Rembrandt, Murillo, David, Poussen, Matisse, dar şi acea galerie, unică în felul ei, unde Toulouse Lautrec, este mai bine reprezentat aici decât în muzeele din Franţa.

Aceste capodopere m-au familiarizat pentru totdeauna cu creaţiile unor corifei de geniu ai renaşterii spaniole, franceze, italiene, daneze, germane, au fost prilejuri fericite de a descoperi arta fascinantă şi unică a comorilor artei occidentale, care pentru un tânăr ca mine, mi-a încărcat sufletul cu lumina culorilor unor monştri sacri ai culturii mondiale, şi care mi-au oferit clipe de bucurie care mi-au

marcat toată viaţa.

Un rol important în consolidarea cunoştinţelor mele despre valorile acestui imens continent ca Rusia, au fost contactele directe pe care le-am avut cu reprezentanţi de frunte ai artei contemporane ruse.

Am avut totodată, adesea la ambasadă sau vizitându-le atelierele, contacte cu artişti de frunte ai şcolii contemporane ruseşti şi am rămas mut în faţa pânzelor de dimensiuni mari ale „răzvrătitului Neizvestnâi", pictorul cel mai celebru, căutat de mulţi diplomaţi străini, care-i cumpărau picturi extrem de şocante prin modul de redare a realităţilor de atunci ale Rusiei oprimate, şi care erau considerate subversive. Însoţit de prietenul meu Igor Svetlov, fiul nele-gitim al sculptorului Vucetici, am ajuns în atelierul lui Neizvestnâi situat în zona faimosului parc de la Peredelkino, de lângă Moscova.

Ştiind că venim, am găsit uşa deschisă la atelier. Vorovind în linişte, la o gură de ţuică românească, artistul era curios să afle de la un ataşat cultural,! ce mai fac şi la ce lucrează pictorii noştri! Privesc pe pereţi şi surprinzător toţi erau acoperiţi de nişte draperii din pânză albă. Văzând insistenţa cu care mă uit, citind dorinţa de a-i vedea lucrările, a luat o linie şi cu gest lent, dă la o parte draperiile. Mă uit, îmi astâmpăr lacrimile, văzând scene care m-au cutremurat. Am reţinut o lucrare. Imaginea unui băţ de chibrit de dimensiuni fantastice, iar flăcările lui, luând zborul spre înălţimi, se transformase într-o imagine în formă de cruce, pe care se distingea figura unui om urcând pe golgota zilelor noastre. Metafora era evidentă, de un dramatism zguduitor. Acea imagine mi-a rămas întipărită şi am înţeles de ce 22 pictura lui era atât de căutată de străini şi evaluată de artişti la mii de dolari. Întrebându-mă la noi ce este nou în pictură, dacă există libertatea artistului de a crea, de a surprinde realitatea, am desfăcut un sul cu peste 30 de reproduceri color după pânzele lui Ţuculescu, şi i le dăruiesc. Se uită, la prima reproducere, apoi le ia la rând şi le priveşte cu uimire, şi deodată, cu vocea lui de bariton exclamă:

— Nu, nu, asta nu se poate. Artistul este de o modernitate de

talie mondială. Se ridică şi cu gesturi ca şi când s-ar fi înclinat la o icoană, dă la o parte draperiile de pe pereţi şi cu ceremonial numai de el ştiut, începe să aşeze reproducerile. La terminarea acestui ritual, se repede la telefon şi formează nişte numere:

— Vasia, Şura, Ghenadi, Anatol, Saşa, veniţi de urgenţă la mine!

În câteva minute, vreo 7-8 artişti, intră în atelier şi rând pe rând se opresc şi în acelaşi timp, întreabă:

— Cine, cine-i artistul, de unde le ai?

— Mi le-a adus domnul ataşat cultural al României!

Igor Svetlov critic de artă cunoscut, autorul unei monografii despre artele plastice din ţara noastră, se încălzeşte, la o gură de ţuică pe care o servim împreună, cu invitaţii Neizvestnâi, a comentat cu însufleţire reproducerile. Unul din cei invitaţi, un bărbos cu plete lăsate pe spate, entuziast şi cu aplomb mărturiseşte: „Da, este un pictor genial, original, care nu-i mai prejos de ceea ce se pictează în Europa; ştiam noi câte ceva despre arta din România, dar ce am văzut ne-a dat gata". Am plecat cu sentimentul că, fără să ştiu ce mă aşteaptă în atelierul lui Neizvestnâi, am deschis o poartă prin care, câţiva artişti plastici ruşi, au luat act prin intermediul unor reproduceri de bună calitate, cu unul dintre pictorii originali ai României care îşi doreau ca să se deschidă la Moscova şi în alte oraşe expoziţii de grup, retrospective, sau expoziţii individuale. Expoziţia retrospectivă a lui Corneliu Baba, în sălile Academiei de artă din Moscova, expoziţiile de grup ale unor pictori şi sculptori din ţara noastră la Muzeul Puşkin, la muzeul Ermitajului din Petrograd, în oraşele Tallin, Vilnius şi Caunas la vernisajele cărora am participat, m-au ajutat să cunosc opere de artă ale celor mai reprezentativi artişti plastici din România, iar vizitele unor pictori români la Moscova, a lui Ciucurencu, Brăduţ Covaliu, Margareta Sterian, Alin Gheorghiu, Piliuţă, Sălişteanu, Musceleanu, Micaela Eleutheriade, criticul de artă Balcica Măciucă, Mircea Popescu, Anatol Mândrescu şi mulţi alţii cu care am avut discuţii în muzee, în expoziţii, la unele întâlniri protocolare de

la ambasadă, au fost prilejuri de a vorbi despre artă, despre tendinţele 23 şi orientările din pictura contemporană românească. Cu mulţi dintre ei rămânând prieteni, cu care, la întoarcerea mea, definitiv de la Moscova acasă, m-am întâlnit în atelierele lor, şi la vernisajele expoziţiilor personale sau în casa din str. Povernei nr. 15-17, în care în 1995 am pus bazele Fundaţiei Culturale „Marieta şi Chiriac Bucur".

Aria legăturilor mele cu personalităţi ruseşti din domeniile muzicii, teatrului, literaturii au fost de asemenea benefice, apropiindu-mă de înţelegerea valorilor autentice din aceste domenii. Astfel întâlnirile cu unele ocazii oficiale, printre care scriitorii K. Fedir, Leonid Leonov, Ilia Ehremburg, Vil Lipatov, Inna Caşejeva, RIma Cazakova, Galina Serebreakova, Valentin Cataev, Serghei Dangulov şi mulţi alţii, au fost de bun augur pentru un tânăr dornic să se îmbogăţească spiritual. Câştigul rezultat din cunoaşterea oamenilor de teatru, de film, din lumea muzicii m-au ajutat să înţeleg mai bine domeniile în care Rusia a excelat întotdeauna, vizionând în mod sistematic teatrele, sălile conservatoru-lui, producţia de filme. Mi-au rămas foarte apropiaţi nume celebre din domeniul teatrului ca Orlova, Ţareov, Tamara Macarova, Saşa lazarov, Svetlana Nemoleaeva, dar şi al unor artişti de film, printre care Drujnicov, Natalia Fateeva, Vera Mareţkaia, Anatol Romaşkin, Grigori Ciuhrai, Ciuricova, Pecernicova, cu care la unele recepţii de la Ambasadă sau la gale de film, ne încălzeam mai ales în frumoase-le ierni ruseşti, la o ţuică fiartă sau la un pahar de vin de Cotnari, sau de Murfatlar şi cu faimoasele sarmale cu mămăliguţă caldă, meşteşugite de soţia mea. Uneori în sala de festivităţi a ambasadei organizam prezentări de filme documentare româneşti, la care participa un public elevat moscovit, printre care cei amintiţi mai sus şi alte figuri de intelectuali ruşi. De un mare succes se bucura documentarul „Histria, Haricleea şi lebedele" proiectat de peste 20 de ori, era un prilej de bucurie, de momente înălţătoare, în special dansul solemn al lebedelor pe malul mării, care prin dansul lor diafan şi graţios, stârnea aplauze în timpul derulării acestuia. „Este magnific!", spuneau femeile îmbrăcate în

rochii vaporoase, sunt scene de o gingăşie şi de o perfecţiune care se mulează fericit pe ritmurile muzicii „Lacul lebedelor" de Ceaikovski, iar alţii spuneau entuziasmaţi, ce mai, un asemenea film n-au văzut în viaţa lor. Asemenea documentar spunea doamna Prokofiev, soţia marelui compozitor, „te conduce în lumea mirifică, de basm, sufletul parcă îţi zboară, în ritmurile dumnezeieşti ale muzicii, simţi că ţi se opreşte respiraţia şi aluneci în vis". Filmul a fost cerut şi a fost difuzat de câteva ori de televi-ziunea rusă, a fost solicitat de multe ambasade acreditate la Moscova 24 şi de alte televiziuni din republicile unionale. De asemenea, prezenţa ţării noastre la festivalul internaţional al filmului, cu o delegaţie de prestigiu, formată din Amza Pelea, Sergiu Nicolaescu, Ioana Bulcă, Corneliu Leu, Mircea Albulescu şi Ion Besoiu (în timp ce se derula filmul „Mihai Viteazul" în prezenţa unor mari regizori străini, actori de film şi regizori ruşi în timpul derulării unor secvenţe de neuitat, în ropote de aplauze se scanda „România, România", (fapt care nu s-a întâmplat la proiecţia altor filme străine din festival), a electrizat marea Sală a Congreselor, din incinta Keremlinului).

La proiecţia acestui mare film, din sala Congreselor din Kremlin, a avut loc un mic incident, care a estompat entuziasmul celor peste 1000 de personalităţi. Scena din film cu intrarea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia, de un înalt patriotism, cu figura magnifică a unui înflăcărat domnitor, această secvenţă de înălţare sufletească totală, de o mare frumuseţe, a fost întreruptă intenţionat, motiv pentru care am alergat imediat la traducătoarea Tatiana Haiss rugân-du-o insistent să oprească filmul şi să fie proiectat filmul şi cu secvenţa cea mai importantă, intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul, altfel întreaga delegaţie română va părăsi sala. Filmul a fost întrerupt iar la reluare „s-a găsit şi rola care se încurcase cu altele", o explicaţie penibilă, încât organizatorii şi-au cerut scuze. Cei din sală vizionând rola care „dispăruse" au izbucnit în aplauze prelungite, repetate, înţelegând substratul politic al acelei „greşeli". Triumful voevodului vestind „pohta ce-a pohtit-o se înfăptuise", scena de film a fost

răsplătită cu aplauze prelungite minute în şir şi ovaţii, de o parte din spectatori, printre ei mulţi moldoveni, scandând „Romania, Romania”.

Atunci, în loja actorilor români, l-am văzut pe Amza Pellea ridicat în picioare. Părea o statuie în imensa sală a Congreselor. Lângă el, marele regizor Sergiu Nicolaescu, apreciat în lumea filmului mondial, îşi privea cu subînţeles colegii din străinătate care îi făceau semne de mulţumire şi felicitări. Ioana Bulcă, într-o ţinută impecabilă, cu ochii mari, înlăcrimaţi de emoţie, se înclina, privind din loja oficială miile de ochi care scandau „bravo, bravo, Romania”, pe când, scriitorul Cornel Leu, protesta vehement.

În Moscova în cei 5 ani cât am lucrat la ambasadă, am avut ocazia să mă întâlnesc cu mulţi artişti plastici români, veniţi în schimb de experienţă, la documentare şi în excursii. Prezenţa lor în Rusia, pentru mine a fost un prilej fericit de a afla noutăţile din ţară, cine, 25 când şi unde s-au mai deschis expoziţiile lor, care era pulsul unor opinii în rândul pictorilor şi sculpturilor, şi mai ales unde şi când au mai fost plecaţi în străinătate. Veştile mă bucurau, iar cu inima şi gândurile fiind spre mulţi artişti plastici români, aveam sentimentul că şi aici, departe de ţară, îmi sunt în continuare adevăraţi prieteni.

Extrem de interesante erau discuţiile cu unii artişti plastici, ştiuţi sau necunoscuţi, printre care pictorii Aurel Ciupe, Brăduţ Covaliu, Ion Sălişteanu, Alin Gheorghiu, Constantin Piliuţă, Ion Musceleanu etc.

Cu toţi mă întâlneam mai ales la ambasadă, la o cafea sau la un vin de Pietroasele, se simţeau ca acasă, îşi deschideau sufletele, vorbind despre ei şi colegii lor de breaslă, fără invidie sau cu patimă.

Pe aceste mari personalităţi le-am ajutat cu puterile şi influenţa mea să îndeplinească mandatul cu care au venit din ţară, mijlocin-du-le întâlniri la Uniunea Artiştilor plastici, la ministere, la muzeele moscovite. Le-am făcut totodată legături cu artişti plastici ruşi, i-am condus prin atelierele unor pictori, i-am ajutat în călătoriile în alte muzee din Rusia şi în special am mers cu ei la Peredelkino, orăşelul pictorilor, la Zagorsc,

centrul religios al Rusiei, la Colomenscoe şi Suzdal, vechi centre religioase, înţelegându-i pe fiecare, simţindu-le dorinţa de a cunoaşte realitatea rusească din acea vreme. Pe unii i-am ajutat să pătrundă şi în acele „catacombe" unde se bănuia că se făcea artă cu un conţinut subversiv, motiv pentru care unii pictori valoroşi erau chiar persecutaţi, lucrările lor nu erau primite în expoziţiile anuale. Mulţi îşi doreau să vadă vestita sală a Manejului în care în 1928, într-o expoziţie franceză, se afla şi un cap de copil al lui Brâncuşi. Alţii vroiau să ajungă la singurele galerii în care poţi vedea şi simţi pulsul artei ruseşti contemporane.

Într-o vară, tulburător de caldă pentru moscoviţi, a sosit la Moscova maestrul Al. Ciucurencu, trimis de George Macovescu, ministrul afacerilor Externe de atunci, care dorea ca artistul român să realizeze o frescă pe unul din pereţii salonului de recepţie al Ambasadei. A rămas 3 zile la Moscova. Propunându-i ce să viziteze mi-a spus:

— Muzee nu, contacte, cu nimeni, poate să trecem puţin pe la Muzeul Tretiacov. Cunosc pictura rusă, aşa că să ne oprim numai la Rubleov. Ajuns în faţa icoanei „Sfânta treime" s-a oprit. Ochii lui erau plini de admiraţie. A pus mâna streaşină, a făcut un pas înapoi şi a spus:

— Vezi, domnule, iconarii ruşi, dar mai ales acest Rubleov ca şi un Pârvu Mutu al nostru, ştiau să picteze, nu glumă! Erau adevăraţi 26 maeştri. Ei priveau realitatea cu ochii deschişi. De asta icoanele lor sunt atât de dramatice şi adevărate. S-a mai oprit şi la marinele lui Aivazovski. Le-a privit puţin îngândurat, apoi a spus, oftând:

— Auzi bre, mi-am adus aminte că am avut şi noi un Aivazovski al nostru, un pictor uitat azi, un mare marinist, pe nume Eugeniu Voinescu. El a făcut marine cu naufragii şi uragane, cu valuri uriaşe. Era influenţat de Aivazovski, deoarece îl cunoscuse pe artist în Rusia, când a fost consul al ţării noastre.

Rămân mut, continuându-ne periplu prin muzeu, aproape în goană, se uita într-o parte şi alta şi exclama „Da, da, sunt tablouri prăfuite, arhicunoscute, ajunge!". Şi totuşi spre ieşirea

din Muzeu, se opreşte, se uită, face ochii mari şi bătându-mă pe spate zice:

— Ei, asta da. Aici este adevărată artă rusească: zbucium, chin, îndoială, înfrigurare şi violentare a roşului care devine obsesie.

Iată. Îmi arată o pânză mare, roşie, un cal roşu aprins, încălecat de un călăreţ îmbrăcat într-o mantie albă, care aleargă după un înger ce urcă spre cer. Vezi domnule, credinţa este tot acolo, sus deşi au trecut atâţia ani de la revoluţie. A mai rămas ca nădejde un Dumnezeu şi la ei. Lucrările „Madona Litta" şi „Fete de pe Volga" sunt ca nişte fire de păianjen, care fac legătură cu adevărata pictură din secolele trecute.

Când l-am condus la aeroport pe Ciucurencu, strângându-mi mâna mi-a zis:

— Domnule, am sesizat un lucru, eşti un sensibil, am văzut că iubeşti şi înţelegi arta. Când o să te reîntorci acasă, vreau să vii cu soţia în atelierul meu şi al soţiei mele, Asvadurova.

Acum, când privesc pe unul din pereţii salonului meu o lucrare a maestrului – un peisaj cu o casă albă pe o mare de verde crud, cu irizări de gri şi mov, răspândind lumină şi linişte, mă gândesc din nou la întâlnirea noastră. A fost un vis frumos întâlnirea cu maestrul în atelierul său de lângă Arcul de Triumf. De la el am învăţat cum să disting valorile de non valori în artă, de sfaturile lui ţin cont în periplul meu prin atelierele unor mari pictori contemporani din ţară şi pos-tum îi mulţumesc pentru lecţia pe care am primit-o cu lumina sufletului său.

Nu pot de asemeni să uit, o întânire într-o seară a lunii iunie la Moscova, cu un mare colorist român, pictorul Ion Musceleanu, poposit fără să fiu anunţat din ţară, cu o expoziţie personală deschisă la Galeria de pe Kuzneţki most. Pe pictor nu-l cunoşteam, personal, jocul întâmplării, dar şi un pic de noroc, m-a pus faţă în faţă cu 27 artistul. Pictorul stătea îngândurat pe un scăunel, pe trotuarul din faţa galeriei, urmărind cu ochii aceia mici, dar sclipitori, jocul culorilor pe care le savura privind, mai ales, siluetele zvelte ale fetelor

moscovite, în ţinuta lor estivală, vaporoasă. M-am apropiat şi i-am spus „Bună seara!”. „Cum vorbiţi româneşte? Da, atunci sunt fericit că mai aud şi eu o vorbă românească. Nu mă descurc, domnule, nu ştiu o iotă de rusă. Dar cine eşti matale?”. I-am spus. S-a ridicat brusc în picioare şi m-a invitat în galerie, să-i văd expoziţia.

Din mulţimea trecătorilor pe această ulicioară, un fel de Lipscani ai Moscovei, s-a desprins o femeie, de o eleganţă tulburătoare, cu o eşarfă albastră la gât şi de o frumuseţe rară, care se opreşte brusc în faţa vitrinei, priveşte cu interes tablourile, zâmbeşte, apoi ca şi când cineva i-ar fi semnalat prezenţa artistului, se opreşte în faţa lui şi, într-o rusească uşor cântată, întreabă:

— Am citit pe afiş că sunteţi pictor român, dar spuneţi-mi, lucrările expuse se pot vinde?

Nu înţelegea nimic, învăţase un cuvânt rusesc „ne panimaiu”.

Am sărit să ajut, traducându-i spusele şi un mic comentariu făcut de pictor, înflăcărat de frumuseţea rusoaicei.

— Vă place coniţă? Poftiţi, intraţi în galerie. O să vedeţi şi altele.

Erau expuse 40 de tablouri de pictură şi 12 acuarele. Pictorul urmăreşte însă cu privirea numai paşii ei sprinteni ca o zână din poveste. Vizitatoarea se opreşte în faţa unui tablou, o balerină cu o rochie vaporoasă, pe tonalităţi de verde crud şi irizări de liliachiu care executa o piruetă. Femeia surâde încântată şi întreabă:

— Cât costă acest tablou?

Maestrul aproape amuţise. Se apropie de ea, şi în loc să-i spună preţul îi declară, cu acea inocenţă a unui tânăr: Sunteţi „crasiva, oceni crasiva!” o rusoaică autentică, ca o păpuşă. Femeia se împurpurează, nu înţelege nimic, râde în hohote şi pe neaşteptate se îndreaptă spre artist, sărutându-l. Pictorul se emoţionează, sprâncenele stufoase se mişcă, ochii i se înseninează şi cu o timiditate copilărească o întreabă cu cine a avut ocazia şi onoarea totodată.

— Sunt artistă ca şi dumneata, artista poporului A. P. Zueva

de la Teatrul M. H. A. T. O prietenă apropiată a actriţei Dina Cocea şi a României.

— Atunci, vă fac un portret gratis, dar şi o replică pentru mine.

Târgul este făcut, nu vă cer nici-un ban pe tablou, este un cadou pentru dumneavoastră din partea mea.

A. P. Zueva rămâne încremenită, şi luându-şi rămas bun, a ieşit ca un fulger, trecând pe partea cealaltă a trotuarului spre strada Puşkinskaia, unde spunea că la ora şapte seara urma să joace în admirabilul rol din piesa „Casa unde m-am născut” a lui Pavla Kogout.

Acea întâlnire cu artistul a rămas ca un vis neîmplinit. După mulţi ani, revăzându-l în ţară, în atelierul din strada Pangrati, reamintindu-i de întâlnirea cu artista ponorului A. S. Zueva, acea „Znegurocika” plină de nerv, maestrul a exclamat: „Ce mai domnule, cu ajutorul matale, am văzut o rusoaică autentică, de care o să-mi amintesc toată viaţa”.

O altă amintire de neuitat, a fost pentru mine întâlnirea neaşteptată cu un pictor, care în Bucureşti, în anii studenţiei, m-a introdus în multe ateliere apropiindu-mă de artişti valoroşi în special cu cei care l-au avut ca profesor la Institutul de arte plastice, pe maestrul Ciucurencu. Într-o zi de august, un telefon care zbârnâia cu insistenţă, mă trezeşte dintr-un somn de după amiază, pe care îl ridic cu o oarecare lehamite. La celălalt fir aud o voce, ca un strigăt de exasperare:

— Alo, alo, nenea Chiriţă, aici pictorul Piliuţă. Nene Bucur, vino repede la aeroportul Seremeţievo. Nu mă descurc, mi-e frică şi pot să mă urc în vreun avion spre Siberia…

— Bine, dar cum ai ajuns la Moscova?

— O să-ţi spun eu, dar mai întâi vino, vino să mă scapi, sunt în mare încurcătură!

— Dar ce s-a întâmplat, eşti bolnav, ai păţit ceva?

— Nu, sunt teafăr, dar am picat parcă din cer. Nu mă înţeleg cu celovecii ăştia, nu ştiu să spun decât „spasiba” şi „haraşo”.

Când am ajuns la aeroport, Constantin Piliuţă cu un mic geamantan alături şi cu un colet cilindric, s-a oprit să mă

îmbrăţişeze, spunân-du-mi pe nerăsuflate că este în drum spre Cuba, având cu el şi zeci de lucrări de grafică, cu care urma să deschidă o expoziţie. Căl-case cu stângul. Legătura pentru Havana era peste două zile. L-am liniştit. Ne-am urcat în maşină şi am pornit spre Moscova. Când am intrat pe şoseaua ce taie drept pădurile de mesteceni şi brazi, l-am privit mai bine. Savura farmecul pădurii ruseşti, se simţea bine, era pe mâinile unui vechi prieten. Încerc să-i fac un program de vizite: „Nu vreau să văd nimic. Nu intru în nici un muzeu, cunosc din reviste arta contemporană rusă". Ajungem la Ambasadă. Mâncăm, bem un vin bun. Eu insist să vedem Galeriile Tretiacov sau Muzeul de Artă Puşkin. A doua zi, plecarăm prin oraş. Ne plimbam prin faimoasa 29

Gorcova, copleşiţi de soarele blând al toamnei de aur moscovite.

Ascultă ce-i spun. Era prima dată la Moscova, priveşte clădirile joase, izbele vechi, dar trage cu ochiul la frumuseţea maruselor, elegante, frumoase, exuberante. Încruntă uneori sprâncenele stufoase, şi-mi spune: „Ce mai, ai ce admira, ce văd, este tot artă". Intrăm totuşi în muzeul de Artă Puşkin. Nu stăm decât să vedem marii lor artişti: Malevici, Kandinski, Chagall şi Falk. Îmi face semn să ieşim. Preferă aerul de-afară. E o toamnă de aur, să ne întoarcem la ambasadă.

Intrăm totuşi pe frumoasa străduţă Kuzneţki most cu intenţia nemărturisită a artistului, să vedem dacă au fost puse pe simeze în Galeria U. A. P. Cele 70 de lucrări de pictură şi sculptură românească cu care urma să se deschidă o expoziţie, peste câteva zile, cu ocazia „Săptămânii artei şi culturii româneşti". Ajungând în dreptul expoziţiei i-am propus lui Piliuţă să intrăm să-i fac cunoştinţă cu câţiva pictori ruşi. În sălile luminoase ale Galeriei, câţiva artişti, surprinşi de prezenţa noastră, ne salută, şi puţin stingheriţi, dar mai ales neanunţaţi, ne spun că nu sunt gata cu expoziţia, că nu reuşesc un aranjament care să-i satisfacă.

— Sunt prea diverse: unele tablouri foarte îndrăzneţe, figurative, în care limbajul plasticii oscilează între valorile vizibilului şi prin-cipiile ordinii abstracte. Nu ne iese, nu se

supun unei simeze pe care ne-am propus-o, spune un tânăr cu barbă roşcată. Privim în sala centrală; într-o dezordine totală, tablourile lui Baba, Iser, Covaliu, Ligia Macovei, Eleutheriade, Alin Gheorghiu, Piliuţă, Pacea, Traian Brădean, Elena Uţă Chelaru, Sorin Ionescu dar şi sculpturile de mici dimensiuni ale lui Caragea, Jalea, Irimescu, Apostu. Piliuţă se bucură să-şi reîntâlnească aici propriile lucrări, redescoperind candoarea lucrării „Pescarii", stilizarea aerată a florilor sale, îndrăzneala asocierilor de obiecte şi culoare. Gazdele par stânjenite atunci când le prezint „un pictor din România" şi le arăt cele 4 lucrări ale sale. Se scuză că nu sunt gata cu aranjarea pe simeze a expoziţiei, că nu au găsit încă formula de a le integra în aceste spaţii atât de generoase, „sunt prea interesante şi nu vrem să se înăbuşe". Piliuţă, căruia îi tradu-sesem necazurile gazdelor, aruncă priviri pe spaţiile albe, luminoase ale pereţilor, închidea uneori ochiul, măsurând, proporţionând, combinând din memorie cromatica tablourilor, care însemnau pentru el o adevărată antologie de pictură românească contemporană. Zâmbind ghiduş, îi întreabă pe organizatori:

— Şi până la urmă, ce o să faceţi?

— Ce să facem, vrem măcar să le punem într-o ordine tematică ca să facem o prezentare cât mai unitară. Pictorul râde în hohote, şi ca şi când cei prezenţi îi erau prieteni de când lumea, le spune:

— Îmi daţi voie să le aşez eu? Lăsaţi-mă pe mine! Daţi jos cele câteva tablouri de pe pereţi, aşezaţi-le la perete şi hai la treabă!

— Ce faci, prietene? Te-ai răzgândit? Nu mai mergem să vedem Galeriile Tretiakov? îl întreb eu.

— Expoziţia noastră aici şi acum, este mai importantă, iar Galeriile le pot vedea şi altă dată, deşi vizitez prima dată Rusia!

Dându-şi haina jos, suflecându-şi mânecile şi aşezându-se în mijlocul sălii le spune:

— Mai întâi vreau să vă spun câteva cuvinte despre tendinţele actuale din artele plastice contemporane româneşti, pentru a înţelege similitudinile şi diferenţele picturii dintre

generaţiile de artişti plastici români! Lecţia de artă a durat câteva minute. Şi acum la treabă!

— Vă rog să-mi daţi pe rând, lucrările pe care vi le cer eu!

Luând o scară metalică în spate, începu să aşeze pe o simeză unul câte unul tablourile. În timp ce el lucra, eu treceam prin suflet paleta de culoare şi compoziţie ale lucrărilor, printre artiştii care expuneau, deoarece pe unii dintre ei nu-i cunoşteam, dar lucrările lor, prin tematică, prin modul de realizare plastică, mi-au încântat ochii şi inima, cufundându-mă în lumea culorilor, care prin imagini îmi aduceau aminte de acasă, de ţară, de acele imagini specifice ale peisajului şi al omului care a înfrumuseţat prin muncă, specifici-tatea şi originalitatea artei româneşti. Trezit parcă din acest vis, mi-am aruncat din nou ochi spre prietenul meu, care, cu religiozitate, aşeza la locul lor fiecare tablou. În mai puţin de două ore, expoziţia putea chiar fi vernisată. Gazdelor nu le venea să creadă că în zilele noastre, un pictor român poate face şi minuni. Au rămas totuşi surprinşi când au văzut că lucrările unui mare artist, ca Piliuţă, erau aşezate în cel mai întunecos loc al galeriei. La întrebarea pictorului Ţâbin, de ce lucrările lui Piliuţă nu au fost aşezate mai în faţă, acesta a răspuns:

— Eu îmi ştiu locul în ierarhia valorilor, aici sunt mulţi artişti mai buni decât mine şi îi respect!

Când expoziţia era gata, iar gazdelor nu le venea să creadă că sunt posibile asemenea minuni, a intrat în sală vicepreşedintele Academiei de artă, Y. Chemenov, salutându-ne, făcând cunoştinţă cu pictorul Piliuţă; a rămasă surprins văzând expoziţia amenajată. „Cum, aşa repede aţi montat-o? Dimineaţă când am trecut, nu era nimic 31 aici.” Nimeni nu a dat nici o explicaţie. Organizatorii nu ştiau cum să-i mulţumească lui Piliuţă. I-au spus că nu vor uita niciodată gestul său. Vernisajul care a avut loc a treia, zi a fost un regal. O expoziţie atât de reprezentativă de pictură românească la Moscova, nu mai avusese loc de mulţi ani. Ecaterina Belaşova, preşedinta Uniunii precum şi mulţi pictori moscoviţi, descopereau o nouă faţă a artei plastice româneşti, atât de

diversă şi unitară totodată. V. Kemenov, prezent şi el la vernisaj mă întreabă unde-i pictorul român şi de ce nu ia şi el cuvântul ca să prezinte expoziţia. Doar era comisarul expoziţiei!

Luându-l de braţ, l-am dus în dreptul celor patru lucrări ale lui Piliuţă, adăugind „Acesta-i artistul!". Rămâne uimit:

— Nu, nu se poate! Priveşte, se entuziasmează. Este fermecător. În lucrările lui există atâta ritm, lumină, fabulos, încât parcă te afli în faţa unei fresce bizantine. Şi totuşi este atât de duios, expresiv, încât numai un român poate să redea o armonie şi mişcare universală a vieţii.

Comisarul ad-hoc al expoziţiei romaneşti de la Moscova, realizată între două avioane, se afla în acea zi tocmai la Havana, unde fusese de fapt trimis să deschidă expoziţia de grafică românească, de data aceasta fiind comisar „en titre".

Întâlnirile mele cu numeroasele personalităţi româneşti, unii veniţi în calitate oficială, alţii ca turişti, mi-au întreţinut contactul permanent cu realizările şi realităţile româneşti, mai ales din domeniile literaturii, muzicii, teatrului, filmului, medicinii, care m-au ajutat, în calitatea mea de ataşat cultural să cunosc nu numai oameni de valoare ai ţării, scriitori, oameni de teatru, regizori de film, muzicieni, cântăreţi de operă, solişti vocali şi instrumentişti, care mi-au prilejuit contacte cu partenerii lor din Rusia şi care au rămas întâlniri benefice şi s-au răsfrânt pozitiv în relaţiile culturale româno-ruse.

Aceştia au reprezentat pilonii unor relaţii culturale bilaterale, de stimă şi respect pentru cultura şi spiritualitatea românească. Unii au trecut deja în lumea umbrelor. Mă gândesc la întâlnirile şi discuţiile târzii din noapte cu Zaharia Stancu, Henri Coandă, pe terasele unor restaurante moscovite cu Fănuş Neagu, Dina Cocea, Elena Cernei, Titus Popovici, Vasile Rebreanu, Alexandru Andriţoiu, Adrian Păunescu, Miron Radu Paraschivescu, Sânziana Pop, Nina Cassian, Ivasiuc, Cornel Leu, Ion Horia, Aurel Rău, Nicolae Herlea, Ştefan Ruha, Anatol Vieru, Ştefan Bănică, Ion Dichiseanu, Dan Spătaru, Doina Badea, Dida Drăgan, Margareta Sterian,

Moldovan, Aurelia Fătu Răduţu, Benone Sinulescu, Gheorghe Zamfir, Mircea Cristescu, Ligia şi Pompiliu Macovei, dr. Juvara, patriarhul Justinian, părintele meu spiritual, prof. N. I. Simache, Margareta Pâslaru, Gheorghe Tomozei şi Gheorghe Pituţ, Lidia Jiga, etc.

Toate aceste personalităţi româneşti au devenit în timp punţi trainice între ţările noastre, care au lăsat însemnele trecerii lor, în varii domenii de activitate, care au adus un zvon de lumină într-o lume în care cultura se ridicase, treptat, dar sigur, pe noi culmi de civilizaţie, iar cântecele, dansul, filmul, teatrul, artele plastice creaţii originale ale unui popor cu o bogată tradiţie culturală, care s-a impus ca personalităţi de prestigiu într-o lume, dominată de mari frământări sociale şi care primeau, prin intermediul culturii şi ştiinţei, filonul specific al unei ţări peste care voalul uitării nu i-au secat izvoarele continuităţii.

Toate aceste figuri de seamă ale poporului nostru, au adus un zvon de lumină într-o ţară în care lipsa de interes, uneori ignoranţa, sfi-darea şi părerile preconcepute în unele zone ale acestei imense ţâri, se vedeau cu ochiul liber în contact cu realitatea rusă. În general, întânirile între scriitori, muzicieni, cineaşti, pictori, traducători, solişti vocali şi instrumentişti, au adus pe aripile sloveii, melodiei, cercetării în varii domenii ale ştiinţei, mesaje ale înţelegerii şi respectului reciproc. În anii cât am lucrat la Ambasada României la Moscova, ca ataşat cultural, am văzut pe viu impactul pe care aceste prezenţe româneşti în Rusia, l-au avut asupra oamenilor de cultură şi artă ruşi, în rândul oamenilor obişnuiţi care pe stradă, în maşini, săli de cinema, săli ale Conservatorului şi de expoziţii, îşi manifestau stima şi preţuirea faţă de cultura şi spiritualitatea românească. Şi cum să nu te bucuri, cum să nu fii mândru, când vedeai că prin modestele tale implicări în desfăşurarea unor manifestări culturale complexe aduceai un plus de prestigiu ţării tale.

Nu pot uita stima şi preţuirea pe care unii scriitori ruşi, printre care romancierii K. Fedin, Leonid Leonov, Gh. Marcov,

Galina Serebreacova, S. Baruzdin, Ozerov, Goncearov, când la întâlnirile cu Zaharia Stancu, elogiau literatura României, creaţiile unui M.

Sadoveanu, Tudor Arghezi deveniţi clasicii de seamă ai ţării noastre, evidenţiind cărţile de autori români traduse în limba rusă, printre care „Răscoala" de L. Rebreanu, Magda Isanos, „Poezii", „Prânzul de duminică" de Eugen Barbu, „Francesca" de Nicolae Breban, „Singur fără cer" de Petre Sălcudeanu, „Oraş încercuit" de Petru Vintilă, „La miezul nopţii va cădea o stea" de Teodor Constantin. Toate aceste cărţi, citite cu ochii inimii, erau elogiate, ca valori incontestabile 33 ale literaturii contemporane româneşti, apreciate mai ales de tineret şi critica de specialitate. La unele întâlniri cu cititorii la care au fost prezenţi Zaharia Stancu, Ivasiuc, organizate în reşedinţa foştilor boieri Morozov, de pe prospectul Noul Arbat, au avut loc numeroase comemorări ale unor cărturari români, unii dintre ei sărbătoriţi sub auspiciile UNESCO, care au fost considerate adevărate evenimente culturale de prestigiu. Nu pot uita manifestările prilejuite de mar-carea a 10 ani de la moartea lui Nicolae Labiş, 150 de ani de la naşterea lui D. Bolintineanu, 70 de ani de naşterea lui G. Călinescu, 120 de ani de la naşterea lui M. Eminescu, 90 de ani de la naşterea lui M. Sadoveanu, 90 de ani de la naşterea lui Tudor Arghezi, 100 de ani de la naşterea lui Garabet Ibrăileanu, dar şi sărbătorirea a 150 de ani de la înfiinţarea Filarmonicii române, 150 de ani de la înfiinţarea Şcolii de la Sfântul Sava de către Gheorghe Lazăr precum şi numeroase alte întâlniri. La aceste manifestări, adevărate „Lecţii de literatură română" scriitori de prestigiu ai Rusiei, printre care Vil Lipatov, Galina Serebreakova, Iraclie Andromicov, Rimma Kazakova, V. Bokov, Serghei Dangulov, Ilia Konstantinovski, Iuri Kojevnikov, Kiril Kovaldji, dar şi cunoscuţi traducători printre care Tatiana Ivanovna, A. A. Sadeţki, Bianka Tisse, S. Serbinski, Tatiana Haiss, Elena Azernicova, şi mulţi alţii, au evocat cu căldură şi dragoste, viaţa scriitorilor români, încălzindu-se mai ales atunci când le analizau mesajul operei şi valoarea lor artistică. Poetul Iraclie Andronnikov, aruncând

un arc peste timp, avea să definească în termeni foarte elogioşi şi plini de semnificaţie, însemnătatea creaţiei lui M. Eminescu, T. Arghezi sau Nicolae Labiş, demonstrând că poeţii români intraţi în Panteonul de aur al poeziei sunt tot atât de mari aşa cum sunt pentru ruşi Puşkin, Esenin, Maiakovski, Pasternac sau Ahmatova.

În aceiaşi clădire cu parfum de epocă, parcă adusă aici dintr-o ţară arabă, ornamentată cu o bogată stucatură exterioară, luminată de ferestre ogievale înalte şi acoperite de patima vremii cu un praf alburiu, seara iluminată în interior, părea un castel de basm, candelabrele somptuoase, din cristal, prezentarea cărţii scrise de Iuri Kojevnikov şi intitulată „Eminescu şi problema romantismului" era ascultată ca o liturghie în liniştea serii. Pe acel fundal, dominat de portretul imens al poetului „fără pereche", scriitorul şi traducătorul Iuri Kojevnikov, cu o voce tranşantă, în finalul prezentării monografiei sale despre Eminescu a rostit o judecată de valoare care a căzut ca un trăsnet: „Fără poezia lui Eminescu, un ultim romantic european, este de neconceput. Ea înalţă sufletele oamenilor de pe toate 34 continentele. În acelaşi timp n-ar fi putut să se nască nicăieri un asemenea poet decât pe pământul românesc. Oare nu aceasta determină însemnătatea mondială a poetului? Câtă satisfacţie, câtă bucurie am simţit uitându-mă în ochii multor tineri, ştiind că la reuşita acestei seri de poezie, am contribuit şi eu, auzind cum prietena mea, poeta Inna Kasejeva, înţelegând geniul liricii eminesciene din lecturile unor poezii, în traducerea lui Iuri Kojevnikov, spunea: „Eminescu este poetul care a desăvârşit romantismul clasic. Acesta este locul lui în poezia mondială şi română, în istoria literaturii". Şi rămâne, aşa cum spunea Kasejeva, un „cântăreţ curat şi gingaş al sentimentului nemuritor al iubirii, un poet măreţ, căutătorul adevărului, un patriot înflăcărat".

Asemenea păreri exprimate de o poetă a generaţiei tinere îndrăgostită de poezia eminesciană, au fost un adevărat triumf, elogiile şi aplauzele fiind semnale concrete ale receptării mai ales de studenţii de la Universitatea

Lomonosov, a unui mare liric român.

O amintire de neşters din memoria mea, rămâne acea primă întâlnire la Moscova cu un mare scriitor contemporan, Zaharia Stancu.

Nu-l văzusem niciodată în carne şi oase. Citisem în adolescenţă romanul „Desculţ" în care descoperisem ceva din copilăria mea şi mai târziu, romanul „Ce mult te-am iubit". Fiind mai matur, pierderea mamei mele, mi-a redeschis o rană care mi-a sângerat inima. Fiorii acelei trăiri în clipele despărţirii de mama, îmi redeşteaptă încercările triste prin care am trecut. La gândul că voi cunoaşte cu adevărat figura magicianului care-mi va stinge dorul de mamă, m-am cutremurat.

Întâlnirea la aeroport a fost destul de rece. Mi-a întins mâna, s-a uitat iscoditor în ochii mei, m-a fixat cu o privire puţin sfidătoare, în timp ce se săruta cu o caldă duioşie cu Leonid Leonov care venise să-l întâmpine din partea Uniunii Scriitorilor. Ne-am dat întâlnire seara la hotelul Moscva, unde obişnuia să fie cazat. Întâlnirea din seara aceea cu un cer de plumb, bacovian, stând la masă simţeam cum stelele parcă picau peste noi. Împreună cu soţia sa am încercat să-i deschid sufletul scriitorului şi să-i spun câte ceva despre programul întâlni-rilor şi despre vizitele din Moscova şi împrejurimi.

Zaharia Stancu sta neclintit, îngândurat, iar la încercarea mea de ai spune noutăţile din viaţa culturală a Moscovei, cu petele ei de lumină şi umbre, băteau la porţile inimii lui, ca nişte clopote vechi şi dogite. Am observat că faţa i se împurpurase şi cu o evidentă precauţie, începu să răspundă cu un Nu sau Da la comentariile mele pe marginea unor evenimente de mare actualitate.

— Şi zici domnule că scriitorii Sineavski şi Daniel sunt totuşi arestaţi? Dar Ilia Ehrenburg este tot interzis să mai publice?

Cu o calmitate şi detaşare, cu o vorbă dulce şi domoală ca un cântec înăbuşit de emoţii, îi răspundeam cu mici reflecţii care se adresau inimii, din nevoia de a-i cunoaşte mai de aproape făptura omenească nu numai cea oficială, scriitoricească. Cu toate încercările mele de a mă apropia de „o statuie plămădită

din pământul lutos al Bărăganului”, încet dar sigur, începu să-şi dezvăluie înţelepciunea şi bunătatea omenească. Doamna Stancu asculta cu atenţie cum micile înţepături ale maestrului nu-şi găsiseră ţintele în faţa unui tânăr „care făcea faţă interogatorului la care eram supus”, interve-nea din când în când să potolească „vulcanul” care îmi punea întrebare după întrebare.

— Dar ce ai de gând? Vrei să-l seminarizezi pe domnul Bucur?

Cam exagerezi… zău!

Şi dintr-o dată, după reproşul doamnei Stancu, cu ochii luminaţi de bucuria de a fi găsit un interlocutor cultivat, în raport cu ataşaţii culturali din alte ambasade pe unde a mai fost aşa cum îmi va mărturisi mai târziu – mi-a spus sec:

— Eşti de-ai noştri, domnule, vorbeşti ca un scriitor. Apoi adăugă: Am auzit câte ceva despre dumneata, te asigur numai lucruri bune. Mi-au spus mulţi colegi care au venit la diferite manifestări culturale la Moscova, că aici, la ambasada noastră, au întâlnit „un ataşat cultural adevărat”. Stă, se uită la doamna Stancu şi adaugă:

— Eşti de-al nostru, ce mai, domnule. Am vrut să te cumpăr şi văd că mai câştigat dumneata. În cele cinci zile cât a stat în Moscova, seara veneam la hotel aducându-i un ziar, invitându-l la masă sau informându-l despre programul de a doua zi. Încet, încet, gheaţa se topea; micile comentarii, impresii despre unele muzee, evenimente politice, un mare spectacol sau concert simfonic erau ascultate cu mai mult interes. După câteva zile punţile nevăzute comunicând firesc, omeneşte, destăinuindu-mi-se ca unui prieten, spunându-mi că „i-am devenit simpatic”, în timp m-au liniştit.

— Ştii, domnule Bucur, cât îl vezi de bătrân, atunci când se întâlneşte cu un om necunoscut, este uneori ursuz, alteori are emoţii.

Dumneata i-ai dat un sentiment de încredere, de linişte. Te-a cumpărat, îi place că vorbeşti frumos, că eşti un sensibil, felul cum i-ai prezentat Muzeul Tretiakov ca un adevărat muzeograf i-a plăcut, se vede că ai lucrat într-un muzeu.

Dimineaţa, când veneam la hotel să-l duc la Uniunea scriitorilor sau la vreo întâlnire cu un scriitor, întinzându-mi mâna, îmi spunea „bine ai venit prietene, şi mă strângea ca pe un copil la piept. Îmbrăcat într-un costum bleumarin, cu dungi discrete, cu cravată roşie, cu un nod mare, un fel de lavalieră, părea un prinţ. Avea faţa proaspătă, luminată de ochi jucăuşi. Cu toată prestanţa lui care avea darul să intimideze pe interlocutor, într-o zi am avut îndrăzneala să-i spun:

— Arătaţi foarte frumos ca un june prim. După cum arătaţi, vreţi să lăsaţi victime prin Moscova?

— N-ai văzut prietene, că translatoarea îmi face ochi dulci?

Privea ştrengăreşte spre doamna Stancu şi a izbucnit în râs. Râsul acela, ecou al unei dispoziţii cum rar mi-a fost dat să mai întâlnesc la Zaharia Stancu, îl aud ori de câteori îmi amintesc de vizitele lui.

Într-o altă zi, îl văzu un oculist faimos de la o clinică de oftalmolo-gie. Era puţin necăjit. Se uită în ochii mei ţintă, ochi luminoşi de om încă tânăr, şi-mi spune:

— Simt, domnule Bucur, că o să orbesc. Ar fi groaznic, aş prefera să mor decât să ştiu că nu voi mai putea scrie. Mergeam prin vechiul Arbat, strada cu cele mai multe consignaţii. Intram uneori prin magazine. Îi plăcea să privească lucrările de pictură semnate mai ales de artiştii ruşi. Îi plăceau unele, le comentam şi mă asculta cu interes când adăugam unele păreri personale. Se uita la mine, mă măsura de sus până jos şi izbucnea:

— De unde ştii, domnule, toate astea? Se vede că îţi place nu numai arta ci şi literatura, deoarece am văzut că te uiţi cu interes la cărţi vechi, religioase. Când ieşim pe stradă, privim în alte vitrine multe bibelouri, sfeşnice, samovare, statuete. Ne clătim ochii privind forfota străzii, figuri de ruşi cu bărbi lungi, albe, feţe luminoase de armeni, gruzini, cazaci, turcmeni, care dau o culoare specifică lumii din care provin. Se uită cu atenţie, le admiră costumele specifice, se amuză. În dreptul barului „Taganka” se opreşte o fată blondă, îmbrăcată într-o rochie vaporoasă de mătase violacee cu ochi mari, cu sprâncenele arcuite şi cu pleoapele artistic rimelate.

Alexandru Ivasiuc, care ne-a însoţit în această parte a „Moscovei Cârciumărese” îl vede ne Zaharia Stancu oprindu-se pe loc, rămânând ca o stană de piatră sorbind din ochi frumuseţea de faţă:

— Uite, domnilor, ce înseamnă tinereţea, prospeţimea, tipul specific rusesc de păpuşă adevărată. Parcă-i o actriţă de film. Noi 37 am izbucnit în râs. S-a uitat la noi puţin nedumerit, dar Ivasiuc nu l-a iertat:

— Ce înseamnă să ai ochi buni! Vedeţi bine, maestre, chiar şi fără ochelari. Să ştiţi, doctorii ăşti sunt nişte mincinoşi! Am râs cu toţii, iar Zaharia Stancu i-a replicat în glumă: „Motane, specialistule, te lingi pe bot, îţi cam plac Nataşele! Te-am surprins şi la hotel cum le priveşti ca un hoţoman”.

După tratativele de la Uniunea scriitorilor, în prezenţa lui K. Fedin, preşedinte, a lui Leonid Leonov, Gheorghe Markov, Boris Polevoi, Voronkov, I. Ozerov, S. Baruzdin, Rimma Kazacova etc., a fost semnat protocolul privind schimburile dintre scriitorii celor doua ţări, rostindu-se scurte cuvântări. K. Fedin a spus că „este foarte fericit că, în casa lor, a scriitorilor, Zaharia Stancu se simte bine, că are posibilitatea să-şi întâlnească prietenii, să cunoască pulsul fenomenului cultural, să vadă muzee, monumente, palate ale ţărilor, vechi biserici şi catedrale, dovezi grăitoare ale dăinuirii civilizaţiei ruse”.

Leonid Leonov şi-a depănat câteva amintiri de neuitat din vizita lui la Braşov, despre o seară care căzuse greu pe umerii Tâmpei, care întârzia să curme dintr-o dată lumina palidă a soarelui. În Biserica Neagră a ascultat acordurile unei orgi, chemări de pace, la înţelegere, la adevărată prietenie. La rândul său, Zaharia Stancu a evocat Contactul cu literatura rusă, prin intermediul traducerilor din limba franceză care ajungeau şi în România. Nu m-am gândit niciodată că citind cărţile lui Fedin şi Leonov, voi sta alături de ei. Au fost evocate totodată traducerile şi întâlnirile reciproce la festivaluri de poezie, la Zilele Puşkin, la serile de literatură organizate de cele două popoare, la vizitele de documentare şi la prezenţa în revistele de specialitate a unor cronici literare şi recenzii, la cărţile de proză şi poezie.

Semnarea acestui document, urmat de o recepţie, a fost o adevărată sărbătoare.

A doua zi, împreună cu Ivasiuc şi soţia lui Zaharia Stancu am plecat la Zagorsk, reşedinţa de vară a ţarilor ruşi, acum palat patriarhal. Maşina a străbătut un drum printre satele vechi ruseşti, printre izbe şi multe case de lemn, cu prispe lungi, cu porţi vopsite, cu acoperişuri în două ape, parcă erau de prin părţile noastre, ale Maramureşului. Ajunşi în incinta celui mai important centru religios rus, intrăm mai întâi în catedrala Uspenski Sobor, o construcţie din secolul al XV-lea, în interiorul căreia Rafael al Rusiei, marele Rubleov a lăsat o operă care stârneşte interesul şi admiraţia întregii lumi.

Privim în incinta lavrei mulţimea de pelerini, mai ales vârstnici, veniţi 38 de aiurea şi care se mişcă într-un du-te-vino, intrând dintr-o clădire în alta. Nu avem timp să vizităm totul. Am văzut cum ochii lui Zaharia Stancu urmărea „acest furnicar" în care răsăreau chipuri de bătrâni cu bărbi albe, lungi, cu ochi adânciţi în orbite, femei cu broboade negre, care le acopereau faţa, lăsându-şi doar ochii în lumină. Ne aşezăm pe o bancă. Faţa lui Zaharia Stancu se împurpurase uşor, sprâncenele i se lăsase în jos; strângea braţul soţiei care îl privea puţin îngrijorată.

— Şi lumea asta de unde a venit, domnule Bucur? Se turnează vreun film? Văd că mulţi intră în catedrală. Hai să mergem şi noi.

Am urcat scările. Ţinându-mă de braţ, Zaharia Stancu îşi făcea loc prin mulţime, se uita cu o vădită curiozitate în jur. Pe lângă pereţi erau mulţi orbi, schilozi, o lume evlavioasă care asculta slujba. Zaharia Stancu amuţise ascultând acea liturghie neagră a umbrelor care ges-ticulau, înălţând mâinile spre cer, căutând alinare, firul de lumină, nădejdea şi speranţa. Ochii oamenilor, miile de ochi, erau aţintiţi spre altar, spre cerul înalt al cupolei, de unde sfinţii lui Rubleov îi priveau la rândul lor încremeniţi. Zaharia Stancu avea faţa răvăşită, umbre tremurătoare se lăsaseră pe chipul lui transfigurat. Îi simţeam mâna puternică strângându-mi braţul. L-au podidit lacrimile. Mi-a spus grăbit:

— Să mergem. Simt că mă prăbuşesc. Parcă am intrat într-un infern. Mi-e frică, aşa ceva în zilele noastre, într-o ţară în care ştiam că credinţa a dispărut, ce văd parcă sunt scene de vis.

Am ieşit. Ochii îi erau umezi. Când s-a mai liniştit, privind şuvoiul de oameni care ieşeau din catedrală, mi-a spus cu o voce puţin înecată.

— Nu, nu se poate! Ceea ce am văzut a fost un vis urât. Lumea aceea era întâmplătoare sau adusă special să facă figuraţie, să ne arate nouă, străinilor o ultimă faţă urâtă a vechii Rusii? Am „pornit să vizităm muzeele din incinta palatului. Din când în când, privind înapoi mai face un comentariu.

— Când i-am privit pe oamenii aceia, mi-am imaginat cercurile danteşti, gradele păcatelor mulţimii. Dar unde-i pactul acelor oameni frumoşi la suflet? Cine şi de ce au greşit. E un blestem? Şi de ce i-a blestemat? Apoi comentează. Câte nenorociri sunt în lumea asta!

I-aţi văzut cum stăteau în catedrală cu pumnii ridicaţi sau cu braţele deschise implorând dumnezeirea, aţintindu-şi ochii tulburi în puncte fixe pe cupola catedralei? Ce aşteptau? De la cine?

În jurul lui a văzut câţiva bătrâni întinzând mâinile.

— Lor să le dăm ruble, pe ei într-adevăr îi ajutăm! A băgat mâna în buzunar şi s-a dus la câţiva bătrâni, femei şi bărbaţi, lăsân-du-le câteva ruble. Simţind nevoia unei explicaţii, i-a spus soţiei:

— Trebuie să trăiască şi ei, acum clipa aceasta, nu eternitatea amăgitoare. Universul lor aşteaptă să li se restituie ce au pierdut: vederea, picioarele, mintea şi au intrat acolo ca într-un adăpost, simţindu-se într-o deplină siguranţă. Gesturile lor exprimau multă linişte, descătuşare sufletească, dar şi împăcarea neputincioasă cu soarta. Ei ştiu că, terminându-se slujba, vor fi aceiaşi nevolnici, nu vor merge pe alte picioare mai bine, ci pe aceleaşi membre schilodite, aşa cum au intrat, iar cei ce nu văd nu vor număra niciodată stele de pe cer. La ieşirea din lavră, a cumpărat câteva lumânări şi le înfipse într-un sfeşnic. Stând într-o încremenire totală, parcă rostind o

rugăciune zise: Să fie de sufletul părinţilor mei!

Am plecat spre Moscova la cumpăna înserării. Nu mi-am imaginat că oaspeţii români vor rezista aproape o zi în această oază de lumină şi linişte. Pe drum, intrând prin pădurea de mesteceni şi brazi, privind dansul solemn al acestei înfrăţiri specifice pădurii ruseşti, Zaharia Stancu a ţinut să-mi mulţumească că i-am făcut un program cultural care îi va aduce aminte de mine. A doua zi când m-am dus să-l iau, pentru a pleca la aeroport, când a ieşit din hotel, mi-a oferit un exemplar din „Pădurea nebună" tradus de cunoscutul scriitor I. Martimianov.

— Te rog să-l primeşti cu toată dragostea noastră. Poate că e ultima carte pe care ţi-o mai dau. Cuprins de o bruscă emoţie, a izbucnit în plâns. La revedere, la revedere! Salutări soţiei, poate ne vom mai revedea.

Când am ajuns la ambasadă şi am deschis cartea, dedicaţia lui mi-a sunat ca un testament: „Lui Bucur Chiriac, scumpului nostru tovarăş şi prieten, aceste pagini, cu dragostea şi prietenia noastră. Zaharia Stancu, Moscova 1 iulie 1971.".

Un alt episod din perioada cât am fost diplomat la Ambasada României la Moscova, este întâlnirea unică cu savantul de talie mondială, Henri Coandă, un personaj intrat în legendă. Era în anul 1970 într-o lună când întregul oraş era parfumat cu mirosul florilor de tei.

Sosise la Moscova în calitate de delegat al ţării noastre la Simpozionul internaţional de istoria ştiinţei. Primisem misiunea să mă ocup de el şi să-i alcătuiesc un program cultural. Prima întâlnire a avut loc în holul celui mai luxos hotel, „Rossia", unde mă aştepta. M-am prezentat, m-a privit surprins şi mi-a întins mâna zâmbind: 40

— Un ataşat cultural atât de tânăr, la Moscova? Pe drum, spontan, a început dialogul:

— Ce-i panorama aia roşie?

Răspunsul meu a fost lapidar.

— Vechea termocentrală a oraşului din 1887, care… funcţionează şi astăzi.

— Dar clădirea aceea cu colonade?

Îi răspund „Teatrul de estradă”. Sesizând curiozitatea savantului pentru arhitectură, i-am însăilat pe pânza vremii şi comentat toate monumentele şi clădirile vechi pe care le parcurgeam din maşină, până în faţa universităţii Lomonosov. Când am intrat în holul principal al acesteia, şi ne-am legitimat. Câteva persoane ne-au şi înconjurat, salutându-ne. Un tânăr blond, înalt, vorbind o engleză impecabilă, s-a oferit să ne conducă. Henri Coandă mergea domol, legănat şi solemn.

Mulţi îi făceau loc recunoscându-l. De altfel am şi auzit şoptindu-i-se numele.

— Iată-l pe Coandă, a spus cineva.

— Da, da, este românul Coandă, savantul Henri Coandă.

Ştia că este privit. Ochii lui se întâlneau cu ai acestora, zâmbea, saluta din cap, uneori ridicând uşor mâna în sus. Urcând scările, s-a format un corolar viu de oameni, şi văzându-l, un bătrân, sprijinin-du-se într-un baston, a spus ceva celor din jur. Am auzit un ropot de aplauze, care ne-au însoţit până la intrarea în amfiteatru. Aici, un om înalt, uscăţiv, cu barbişon, adresându-i un „bonjour”, s-a repezit la el şi l-a sărutat. Apoi alţii şi alţii l-au îmbrăţişat sau îi strângeau mâinile. Gesturi de prietenie, de stimă şi respect, semn că savantul era deja cunoscut ca o mare personalitate.

Ne-am întâlnit a doua zi în acelaşi hol al hotelului „Rossia”. Era destins, jovial, bine dispus. Îmi povesteşte cum a fost la simpozion.

Puţin stingherit de nepriceperea mea în problemele aeronauticii, îi mărturisesc cu o sinceritate incredibilă că „ştiu că sunteţi un savant”, am aflat ce înseamnă descoperirile dumneavoastră pentru ştiinţă.

Eu sunt un nepriceput în orice tehnică, preocupările mele sunt altele.

— Am înţeles, eşti un sensibil, vorbeşti în metafore, eşti croit dintr-un alt aluat, vibrezi când vorbeşti despre literatură şi artă. Ţi-am urmărit comentariile documentate pe care le-ai făcut arătându-mi frumuseţile oraşului. Pentru vârsta dumitale eşti un ataşat cultural instruit; de asemenea oameni avem

nevoie în diplomaţie.

În ziua următoare, fără să-i spun ce vom vizita, auzindu-l vorbind despre arta rusă, mi-a mărturisit ca este îndrăgostit de arta religioasă 41 realizată de un Daniel Ciornâi, un Uşakov, dar mai ales de Rubleov.

Pe loc am hotărât. Azi mergem să vizităm o mânăstire veche din secolul al XVI-lea.

Când am pătruns în parcul secular, înconjurat de ziduri groase, în liniştea acelui cimitir unde dorm mulţi eroi căzuţi în războiul din 1812, am zărit printre platani o bisericuţă albă, înconjurată de fostele chilii. Trecem în grabă prin muzeu; multe cărţi ferecate, obiecte de cult, artă populară, copii după icoanele lui Rubleov. Intrăm în biserică. Vedem mulţi vizitatori privind cu nesaţ unicul fragment de frescă ce se păstrează şi care a fost pictat de Rubleov. Henri Coandă se apropie, priveşte, se încruntă, îşi înalţă ochii spre scena care reprezintă figurile unor apostoli. Contururi precise, siguranţă, expresivitate, peste ele adăugate straturi de culoare roşie putredă. Coandă izbucneşte:

— Vezi domnule, prin asta este mare Rubleov. Uite aici, pe bucăţica asta, a înţeles cum să-şi pună în pagină compoziţiile. Există aici un mare simţ al proporţiilor, o grijă pentru redarea chipurilor asemănătoare figurii umane. Este o artă şi bizantină şi slavă, se simte mâna unui artist care a trecut totul prin suflet.

Când am ieşit din catedrală, soarele îşi filtra razele prin frunzele platanilor seculari iar suliţele lor păreau nişte ruguri aprinse peste vechile morminte şi cruci, unele plecate pe-o rână, gata să cadă.

Henri Coandă priveşte cu tristeţe în jur, din ochi i se desprinde o lacrimă şi-mi zice:

— Vezi domnule, acum aproape 600 de ani acest meşter a lăsat pe perete un petec de lumină care continuă să lumineze şi azi. Privim de pe aleea ce duce spre poartă, aproape de ieşire, un grup de copii, cu braţele pline de flori. Se pleacă pe lespedea unui mormânt şi cu câteva lumânări aprinse încep să murmure, cu evlavie, un cântec. Ne-am oprit şi noi să vedem

ce erou este îngropat acolo.

Am descifrat anul 1430, data când a fost îngropat aici acest titan al artei ruse, părintele picturii ruseşti, marele Rubleov. Lăsând în urmă acest loc liniştit şi plin de poezie, rememorând cele văzute, Henri Coandă a ţinut să-mi spună că l-a impresionat mult acest loc, că e fericit că a aprins o luminare pentru părinţii săi, şi a văzut cum un Rafael al ruşilor, stă într-un panteon al naturii mai drept şi mai solemn decât Rafael al Italiei din Panteonul de la Roma.

A doua zi am hotărât să mergem într-o scurtă excursie la Kolomenskoe, o fostă reşedinţă de vară a ţarilor, într-o zonă de păduri şi mici ochiuri de apă, la numai 15 kilometri de Moscova. La 42

Kolomenskoe, pe un promontoriu nu prea înalt, se poate vedea ici, colo ceea ce a mai rămas din fosta reşedinţă a ţarilor; peste tot schele, procesul de restaurare este în toi. Între toate aceste mici construcţii zvâcneşte spre înălţimi turnul bisericii Ussenie, din secolul al XVI-lea, înconjurat de scări acoperite în exterior, cu colonade înguste, cu multe turnuleţe şi cu acele cupole sub formă de bulbi de ceapă juxtapuse, susţinând toată nava centrală.

— Ce stranie construcţie, la prima vedere, dar cât de ingenioasă. Vezi vârful turnului? Parcă ar fi o navă cosmică? Câtă ştiinţă, domnule. Dar ce mă întreb, uitându-se spre turn ca şi când i-ar urmări zborul, este că ştiu azi că un Leonardo da Vinci la vremea lui era preocupat de submarine, de zbor, de rachete. Da, de rachete. A înconjurat din nou acea navă care sta gata să-şi ia zborul. Privită mai atent îţi dai seama că, de fapt, construcţia este gândită ca să poată fi completată, fără să aibă un plan strict, dovadă adăugirile de la o epocă la alta. Parcă este un tort, care s-a tot mărit prin adăugiri, încât i-a stricat forma iniţială.

Era soare şi cald. Ne-am aşezat pe iarbă, apoi am stat la umbra unui stejar secular. Am privit şi celelalte clădiri, biserici din lemn, construcţii vechi, izbe, aduse aici din diferite regiuni, cu intenţia de a se crea un muzeu de arhitectură veche. De curând se adusese şi casa de lemn de la

Arhanghelsc unde locuise Petru I. Alte construcţii erau acoperite de schele. Henri Coandă se uită, se încruntă, zâmbea.

— Nu, nu, nu pot face comparaţie. Muzeul satului de la noi este şi va rămâne unic. Acolo-i tot sufletul românesc, un tezaur pe care îl invidiază străinătatea.

L-am văzut apoi cum lua de la distanţă dimensiunile turnului cu degetul mare. Dădea din cap. L-am lăsat în lumea lui, să soco-tească. Îmi era foame. Luasem la mine câteva sandviciuri, dar nu aveam curajul să le scot. M-a văzut cotrobăind prin servietă. I-am spus jenat că soţia mea mi-a dat ceva de mâncare dar…

— Ce mai stai, domnule, scoate-le, dă-mi şi mie!

La întoarcere în Moscova, privea, cu interes cum defila prin faţa ochilor peisajul de o tulburătoare frumuseţe. Iată domnule mestecenii – aceşti miri falnici ai stelei ruseşti, pe care i-a cântat în poeziile lui Esenin. Iată o frumuseţe tulburătoare a pădurii vechii Rusii.

Pe drum îmi face o destăinuire: şi-a adus aminte de prima lui vizită în Rusia, însoţindu-l pe tatăl său. „Nu ştiu de ce, dar când privesc „această lume nouă”, mă gândesc la Petrograd, imediat după revoluţie; eram foarte tânăr. N-am uitat frumuseţea acestei Veneţii a 43 nordului şi mai ales rusoaicele foarte frumoase pe care le-am admirat pe Nevski prospect”.

Am încercat să aflu mai multe detalii despre acea vizită, dar n-a vrut să rupă taina amintirilor. O umbră uşoară de întristare îi trecuse pe faţă. Schimbă discuţia şi continuă.

— Ce m-a impresionat cel mai mult în această călătorie a fost natura. Întoarcerea la mama natură este sentimentul cel mai puternic, pe care îl încerc, acum, la această vârstă. Am văzut atâtea păduri, atâta verdeaţă, atâta linişte, fără poluare. Dar peisaj atât de variat şi odihnitor ca în România nu întâlneşti nicăieri. Ăsta este şi unul din motivele sentimentale pentru care m-am întors acasă.

— Bine, dar sunteţi un savant de renume mondial, aveţi nişte realizări epocale!

— Ai zis adineauri un cuvânt mare. Nu sunt ceea ce se

spune!

Un savant de renume mondial, un mare inventator, un geniu, cum obişnuesc să mă mângâie unii tineri. Dumneata eşti tânăr, ai viitorul în faţă, şi după cum văd eşti un iubitor de artă, cine ştie ce vei ajunge.

Eşti un sensibil, vorbeşti în metafore, eşti croit dintr-un alt aluat, vibrezi când vorbeşti despre artă. Mie îmi apune steaua. Tocmai de asta m-am întors acasă.

Stă pe gânduri şi deodată izbucneşte, se întristează:

— Vezi, domnule Bucur. Moartea care se apropie este o trecere, o mutare, dintr-un loc în altul. Acasă îi treci pragul mai uşor, eşti între ai tăi.

Apoi cu un sentiment de uşurare a adăugat:

— Să ţii minte, domnule, mama cea adevărată este cea care te-a născut şi de la care ai supt laptele, nu cea care te-a crescut.

A doua zi a plecat la Bucureşti. Pragul despre care vorbise atunci la Moscova la trecut de mulţi ani, iar întâlnirea proiectată de a ne vedea în ţară, la terminarea misiunii mele la Ambasada României, a rămas o amintire duioasă de neuitat. Din păcate, în zilele noastre, când ies de pe strada Povernei, dau bineţe clădirii în roşu, proprietatea savantului român, în care se află ambasada Bangladesh, cu o firmă pe un perete de la intrare care mă irită. Placa pe care este consemnat faptul că în ea a locuit unul din geniile acestei ţări, eminentul savant, încet, dar sigur se şterge, timpul aşa cum spunea Boilleau reduce totul în ruină. Poate generaţiile viitoare vor ridica voalul de pe figura luminoasă a acestui savant şi vor aşeza lucrurile în matca adevărată a dăinuirii.

Zăbovesc în continuare asupra unor amintiri duioase din perioada moscovită, deoarece ele stăruie ca bătăile unui clopot la porţile marelui vis. Nu pot să uit niciodată succesul pe care la avut la Moscova în romanticul „Teatr Ermitaj” spectacolele pe care timp de o săptămână le-a dat Teatrul de estradă „Constantin Tănase” cu spectacolul „Revista veselie”, protagoniştii fiind Marica Munteanu, Aura Urziceanu, Alexandru Jula şi Ionel Miron. De mulţi ani moscoviţii nu mai

văzuseră un spectacol de estradă românesc atât de închegat cum a fost acesta în care a jucat Aura Urziceanu, cu vocea ei de „o Emma Sumac a României” aşa cum consemna criticul muzical moscovit T. Martinov.

Marea vedetă a estradei româneşti a fost însă prezenţa în spectacol a Doinei Badea care fusese capul de afiş care a asigurat succesul total şi unic al estradei româneşti, impunând o voce de neconfun-dat, de „privighetoare” aşa cum a declarat compozitorul Aram Haciaturian. Melodia „Cânta un matelot” interpretată cu o voce caldă, cu modulaţii înalte, grave, a electrizat spectatorii, care în mod frecvent vin la Teatrul de operetă din marea metropolă. Atunci la recepţia data de E. I. Vladâkin, adjunctul ministrului culturii al Rusiei în cinstea artiştilor români, au fost rostite toasturi de înaltă preţuire pentru vocea inegalabilă a artistei romînce, invitându-o pe Doina Badea să evolueze în spectacolul internaţional „Melodiile prietenilor” care se ţine anual la Moscova. „Sunt convins – a adăugat acesta – că la anul pe aripile doinei româneşti, veţi aduce primăvara timpurie în inimile noastre încât cântăreţele noastre vor păli de gelozie ascultând o privighetoare din România.”. Cu ochii strălucitori, cu zâmbetul ei cald, Doina Badea ne-a asigurat că va cânta cât va putea mai bine.

La începutul acelui aprilie geros din anul 1969 am primit un telefon care mi-a reamintit cât de repede trece timpul. Era Doina Badea, pe care am recunoscut-o cu greu, atât de schimbată îi era vocea.

Îmi spunea că sosise în ajun la Moscova şi că locuieşte la hotelul „Iunosti” de lângă stadionul Lujniki. Ceea ce era grav, era gripa însoţită de temperatură, pe care o contractase şi mai ales, o punea în imposi-bilitatea participării în spectacolul internaţional „Melodiile prietenilor”.

I-am spus să stea liniştită şi că în maximum o oră, eu cu soţia vom fi acolo. Am căutat să o liniştesc, să-i spun că mai sunt trei zile până la primul spectacol, că o gripă la Moscova cu medicamentele pe care le avem, se vindecă într-o singură zi. Tratamentul soţiei a fost într-adevăr miraculos. Avea totuşi

unele îndoieli dacă va avea succesul din vara anului trecut. Era totuşi îngrijorată gândindu-se că va trebui să evolueze alături de unele vedete de talie internaţională. „Îi 45 ştiu şi îi cunosc bine pe răsfăţaţii acestui spectacol, pe bulgarii Emil Dimitrov, Lili Ivanova, dar şi pe George Marianovici şi Ianoş Koss.

Şi-apoi să nu uităm că în acest spectacol ani de-a rândul a evoluat cu un succes strălucitor colegul meu, Dan Spătaru.”.

A doua zi soţia mea i-a dus alte medicamente şi mâncare caldă.

Tusea cedase, la fel şi temperatura. Ochii Doinei Badea se limpezi-seră, părea mai destinsă. Afară era un soare strălucitor, iar mer-curul arăta numai 6 grade minus. I-am spus că „Privighetoarea din România a adus la Moscova, nu numai soarele, primele semne ale primăverii – am glumit eu aşa – încât noi toţi românii din Moscova, dar şi mulţi români din Republica Moldova vor aplauda pe vestitoarea acestui anotimp”.

La spectacolul de gală, spectacolul Doinei Badea a fost un triumf.

Vocea ei catifelată, deşi puternică, cu modulaţii grave, a electrizat sala. Melodiile „Ploaia” de Vasile Vasilache, şi „Cânta o mandolină” de Gheorghe Dendrino au stârnit ropote de aplauze. Emoţionată, artista a sărutat obrajii unei fetiţe care-i oferise un buchet de garoafe roşii. Aplauzele au continuat îndelung însoţite de strigăte de bravo, bravo. Orchestra a dat tonul unei alte melodii, liniştea s-a aşternut din nou iar Doina Badea, transfigurată, a început să cânte cunoscuta melodie „Mama” din repertoriul internaţional. Vocea ei de aur învăluia sufletele, făcându-le o singură vioară pe care arcuşul sensibilităţii şi talentului eI. O făcea să vibreze.

În seara aceea, Doina Badea a fost magnifică. Aşa cum mi-a spus dirijorul orchestrei simfonice din Habarovk, îndrăgostit de muzica românească, în tot spectacolul acela a fost o singură solistă vocală. Pe ea publicul a aplaudat-o în picioare, situaţie foarte rară, mai ales pentru publicul extrem de elevat

al Moscovei.

În toamnă, când viaţa muzicală a metropolei reintra în toate drepturile, în magazinul „Muzica” de pe Noul Arbat, am găsit o nouă înregistrare din seria „Melodiile prietenilor” şi un nume un disc – Doina Badea.

Iată cum se înscriu pe pânza vremii amintiri şi iar amintiri, care îmi reamintesc că marele tăvălug al timpului nu le-a dat uitării, că ele revin mai ales acum când am fost atins de bruma toamnei, când încet dar sigur, câte unul, câte unul, ne ducem pe drumul fără întoarcere. Când mă gândesc ce mare şansă am avut! Numai în 5 ani cât am lucrat la ambasada României la Moscova am venit în contact cu personalităţi din toate domeniile vieţii culturale româneşti, pe care 46 timpul nu le-a dat uitării. Cum aş putea da uitării bucuriile pe care le-am trăit întâlnind în acea „Moscovă cârciumărească”, interpreţi de muzică uşoară ca Doina Badea, Dan Spătaru, Dida Drăgan, Alexandru Jula dar şi pe marii cântăreţi de operă ca Elena Cernei, Nicolae Herlea, Valentin Teodorian, Lucia Stănescu sau Ludovic Spiess, ori pe îndrăgiţii solişti de muzică populară care au adus în lumea slavă a „bâlinelor”, doina românească, cântecul de jale sau muzica oltenească sau bănăţeană. Pe unii din marii cântăreţi populari, printre care nu o pot uita pe Angela Moldovan care în turneul ansamblului „Ciocâr-lia” la Moscova, Kiev şi Petrograd, împreună cu conjudeţeanul meu, Benone Sinulescu, prin interpretarea unor melodii originale, ridicau sălile în picioare; auzind „cântec de bucium”, „Şi-aseară vântul bătea”, „Fata neichii, fată” care aşa cum spunea sculptorul Lazăr Dubinovski din Republica Moldova, a ars inimile „sutelor de moldoveni, veniţi special de la Chişinău să-şi asculte fraţii din ţară, să râdă şi să plângă la auzul slovei mumei lor, România!”. Îmi amintesc că, la apariţia din nou pe scenă a artistei Angela Moldovan, ploaie de flori şi zeci de bileţele, au inundat scena, sala ovaţiona frenetic… Din acele bileţele trimise pe scenă, unele minuscule, scrise într-o limbă română, curată, pe care artista le-a reţinut ca pe nişte talismane de suflet şi pe care le-a citit pe loc, Angela Moldovan cu lacrimi în ochi, a dat glas dorinţelor fraţilor ei

din Republica Moldova, interpretând „Ce e cu tine”, „Mi-am făcut „bundiţă nouă”, „Cu tine râd, cu tine plâng” sau „La oglindă”, răscolind sufletele moldovenilor. Artista într-o evidentă stare de transă, pe acea „fetiţă gingaşă, cu ochii luminoşi, strălucitori, cu cele două codiţe poznaşe, aduse în faţă, îmbrăcată într-o bundiţă împodobită cu blăniţă de jder, am văzut-o cum renaşte ca o pasăre Phoenix, muşcându-şi parcă buzele pentru a verifica încă o dată existenţa ei fizică şi am auzit explozia strigătelor de „bravo, bravo” care nu mai conteneau şi dintr-o dată o linişte totală. Angela Moldovan cânta cu ochii înlăcrimaţi, îşi astâmpăra emoţiile, se regăseşte, răs-plătind dorinţele spectatorilor cu melodiile „Mi-am făcut bundiţă nouă”, „La oglindă” şi „Leano, Leano”. Artista româncă, care în 1957, la primul Festival de la Moscova, primise Marele premiu la soliști vocali de muzică populară şi Medalia de aur, s-a impus încă o dată pe una din scenele cele mai mari din Rusia ca o „voce unică şi inegalabilă, ca o voce de aur a cântecului românesc” încât torentele de aplauze, de „bravo, bravo” numai conteneau, ceea ce demonstra că artista româncă s-a adresat tuturor spectatorilor, indiferent că erau ruşi sau moldoveni. Înaintea plecării de la Kiev, am discutat de la suflet 47 la suflet cu Benone Sinulescu, acel mare rapsod al cântecului de pe meleagurile mele buzoiene, ne-am amintit de comuna Siriu, de acea casă a copilăriei cântăreţului, de pe malul râului Buzău, în care nu odată, în călătoriile mele am poposit şi mi-am umplut sufletul de frumuseţe şi cântec.

În clipele acestea, când reconstitui drumurile mele prin lume, mă podidesc lacrimile, când privesc la televizor o ceremonie de înmormântare, cum n-am mai văzut de la impresionanta înmormântare a cântăreţei Maria Tănase, când am privit de la geamul Universităţii din Bucureşti, acel car tras de boi, urmat de o mulţime de oameni, şi care conducea în lumea veşniciei pe regina cântecului. De data aceasta am privit într-o încremenire totală, cum o mulţime de femei, bărbaţi tineri şi tinere, oameni obişnuiţi, însoţeau în spre cerul de dincolo, pe cântăreţul tinereţii noastre, pe neîntrecutul solist de muzică uşoară, Dan Spătaru, de care mă leagă dragi

şi dulci amintiri.

Am reconstituit figura luminoasă a acestui mare artist, care la Moscova devenise un răsfăţat al tineretului; era un idol al frumuseţii băr-băteşti, în urma căruia, când ieşea din spectacolul de estradă „Melodiile Prietenilor" stătea zeci de persoane, mai ales fete, care îşi doreau de la Dan măcar o semnătură pe Programul de sală. Acestea săreau să-l sărute, să-i mângâie sacoul de un alb imaculat, sau să-l mângâie ca pe un copil răsfăţat. Dan rămânea acelaşi: cu acel zâmbet jovial, prietenos, cald, strecurând mici glume într-o rusească aproape perfectă. Într-un fel se bucura dar în limitele unui comportament decent. Mă uitam la el când ieşeam de la spectacol, cu un sentiment de invidie, deoarece eram mândru că un cântăreţ român este cel mai iubit dintre ceilalţi solişti străini prezenţi în spectacol, printre aceştia figurând un Karel Gott, Lili Ivanova, George Marianovici, Ianoş Koss, Emil Dimitrov şi alte vedete internaţionale. Nu pot să uit întâlnirile noastre pe platourile de la studioul Mosfilm, când împreună cu Ion Dichiseanu şi Ştefan Bănică, făceam uneori glume deochiate, amuzându-i pe Francisc Munteanu şi pe celoveci.

Rămân memorabile întâlnirile cu Dan Spătaru la Ambasadă, în apartamentul nostru, când soţia mea cunoscându-i gusturile culinare, ne răsfăţa cu sarmale, saramură de peşte şi plăcintă cu brânză, însoţite de o gură de ţuică de Văleni sau un vin din via de la Coteşti a soţiei mele. Pe parcursul turnării coproducţiei româno-ruse „Cântecele mării" veneam adesea pe platoul de filmare, o priveam ca „o nălucă" pe frumoasa actriţă Natalia Fateeva, parteneră pe care cân-tăreţul o admira cu prudenţă ştiind câte ceva despre gelozia soţului 48 acesteia, cosmonautul Egorov. La premiera filmului la cinematogra-ful „Mir" de pe Gogolevski bulevard, la care erau de faţă stelele de cinema şi somităţile Moscovei, cei doi protagonişti, în ţinute de gală, un adevărat triumf al frumuseţii feminine şi masculine, primeau cu satisfacţie aplauzele şi ovaţiile repetate, mai ales la scenele pitoreşti pe litoralul Mării Negre, în care tinereţea şi frumuseţea învinsese toate prejudecăţile. Era un fel de chemare, aşa cum îmi

mărturisea compozitorul Mark Fradkin, care realizase muzica împreună cu compozitorul Temistocle Popa şi o invitaţie lansată spectatorilor să facă turism în staţiunile de pe litoralul românesc. Nu-l pot uita pe Dan Spătaru niciodată, când într-o altă împrejurare, aşteptându-l pe el şi partenera lui, Margareta Pâslaru, la aeroport, Dan a coborât din avion ca un conducător de oşti, venind din Cuba, în spate ţinând drept puşcă un crocodil împăiat care era mai înalt decât el. Mă uit la el şi râd în hohote.

— Nu râde, nene Bucur, este un crocodil faimos, deoarece reprezintă onorariul pe care l-am obţinut pentru participarea mea la Festivalul de la Varadero din Cuba. De atunci, din 1971, l-am mai văzut pe Dan o singură dată, la Constanţa. Ne-am reamintit de întâlnirile noastre, de la Moscova, când tinereţea ne îndemna la bune şi la rele, dar niciodată depăşind limitele bunei cuviinţe. Ne-am com-plimentat reciproc, constatând că trecuseră de la întâlnirile noastre peste 20 de ani, iar marele tăvălug al timpului ne prinsese în păr, ghioceii înţelepciunii. Iată, acum, acelaşi timp nemilos, ni l-a răpit să-şi lase însemnele trecerii lui prin viaţă într-o altă viaţă de dincolo de neguri. Amintirile despre prietenia noastră într-o viaţă „scurtă ca un cântec" ne-a despărţit pentru totdeauna. Cântecul lui drag „Trecea fanfara militară" îl însoţeşte, poate, pe ultimul lui drum. În timp ce eu plâng astâmpărându-mi durerea cu cântecul „Să cântăm, chitara mea" şi am sentimentul că mă aflu pe terasa hotelului „Ucraina" când împreună ne podideau lacrimile de dorul de acasă, de ţară, de cei dragi.

Iată o veste care mi-a adus un zvon de lumină şi fericire, aflând de la radio Moscova o veste care m-a blocat. Ştiam de multă vreme că „Goscontertul rus" a făcut numeroase demersuri la Bucureşti pentru a organiza un „spectacol festiv" cu Carmen, în care rolul titular să-l deţină românca Elena Cernei. Vestea că la Sala congreselor din Kremlin va juca „o Carmen de zile mari" am primit-o de data aceasta de la acelaşi spiriduş, doamna Prokofiev", care mă anunţa mai mereu de evenimentele şoc din viaţa muzicală moscovită. Vestea 49 m-a

mobilizat total, deoarece spre ruşinea mea nu am văzut-o niciodată până la vârsta aceea jucând în vreo operă la Bucureşti. Auzisem de la aceeaşi doamnă că la Moscova era prima dată când interpreta Carmen de Bizet şi că Elena Cernei îşi avea fieful mai mult la Odesa, Riga şi mai ales la Petrograd. Aşa că preocuparea mea de a depune toate eforturile de a face din prezenţa acesteia „un adevărat eveniment muzical" m-a ambiţionat peste măsură. Am mobilizat urgent toată românimea din Moscova, care prin relaţii au putut foarte greu să poată cumpăra bilete de intrare, deoarece la primele cereri organizatorii răspundeau prompt „numai sunt bilete, s-au vândut". Am sunat de mai multe ori la Hotelul „Metropol" dar, aşa cum avea să-mi spună Elena Cernei, a ţinut telefonul închis, pentru a avea timp suficient să se odihnească. La Moscova era o vreme câinoasă, cu ceaţă şi vânt. Într-un târziu mi-a răspuns, îi spun cine sunt şi mă invită a doua zi la sală: „mă port cu mine delicat, domnule Bucur ca şi cu un ou, mi-e frică să ies, să nu-mi stric vocea". Întâlnirea a avut loc pe scena Palatului Kremlinului, unde artista repeta de zor, pentru marele examen din seara aceea. Când mă vede, parcă înflorise: era atât de veselă şi bine dispusă, întrucât repetiţia se desfăşura impecabil. Am privit emoţionat cântăreaţa într-un costum spaniol, original, de o mare frumuseţe, văzând-o cum bătea paşii hotărâtă, cu nerv, repetând aria Habanera din actul trei, într-un tam-tam şoptit. Faţa îi era crispată, îşi înşuruba parcă piciorul pe scenă, dornică să o stăpânească, să-i simtă elasticitatea, eventualele trepidaţii. Eu îi ofer o garoafă albă şi cu răsuflarea tăiată îi spun că în loja oficială se va afla şi o personalitate politică din ţară – dl. Mizil – care m-a rugat să-i transmit din partea sa un „cald salut şi succes". „Voi fi la înălţime, ştiu că este un om care sprijină cultura". Îmi spune că are puţin trac şi nu se împacă cu scena, i se părea „prea mare" iar faptul că nu făcuse decât o singură repetiţie cu restul ansamblului, îi crea o anumită dificultate. I-am urat mult succes şi ne-am despărţit primind din partea solistei un sărut fulger. Era ceva incredibil, cum să mă sărute o Carmen unicat, era prea mult! Pe după cortina scenei, directorul sălii,

Piotr Abolimov, mi-a arătat câteva femei îmbrăcate impecabil, care cu o evidentă discreţie se uitau prin acele „locuri secrete” ştiute numai de ele, pentru a privi mai de-aproape figura impunătoare a Elenei Cernei şi jocul ei alert, cu mişcări sigure şi cu multă stăpânire de sine. Mă uit la ele puţin nedumerit. Piotr Abolimov mă linişteşte spunân-du-mi: „Sunt Carmenele noastre, venite de la Alma-Ata, Novosibirsk, Taşkent şi Odessa, dornice să o vadă, să o asculte şi să-i urmărească 50 mai ales jocul de scenă. Demodova, una din cele mai bune Carmene moscovite, a venit nu numai să o salute, pe scenă, dar a ţinut neapărat să-i vadă costumul, despre care aflase că este original din Spania. M-am despărţit de Piotr Abolimov în marele foaier, mulţumindu-i pentru amabilitate. Strângându-i mâna acesta a adăugat: „Vom trăi o mare sărbătoare. Succesul Elenei va fi total”.

De la prima intrare în scenă a artistei, sala a izbucnit în aplauze.

Jocul degajat, vocea catifelată, cu modulaţii de o mare forţă, prestanţa pe care o degaja, uimirea evidentă, a celorlalţi interpreţi, ai ansamblului, surprinşi de frumuseţea româncei Elena Cernei, au însemnat componente care au asigurat unitatea şi omogenitatea spectacolului.

În pauza primului act, în holul de onoare al sălii Congreselor am văzut feţele radioase şi destinse ale acestor norocoşi spectatori. Am sesizat prezenţa unor figuri cunoscute, care prin gesturi sau prin acele exclamaţii de „fantastic”, „extraordinar” încercau să-şi exprime satisfacţia întâlnirii cu o mare interpretă a rolului Carmen din opera lui Bizet. Am fost fericit când privirile mi s-au întâlnit cu cele ale compozitorului Haciaturian, care s-a apropiat de mine spunân-du-mi: „Am văzut şi eu azi o Carmen de excepţie, o vedetă a operei româneşti, ce mai, o Carmen de zile mari!”. Pe lângă noi, în compania compozitorului Sviridov, a trecut cântăreaţa de operă, o stea a Balşoiului, artista Levco. Am reţinut ultimile cuvinte dintr-un dialog: „Desigur, o asemenea Carmen, noi nu avem”. Luaţi de şuvoiul spectatorilor, ne-am trezit faţă în faţă cu soţia marelui compozitor Prokofiev, care într-o formă bună,

alături de compozitorul francez, Jorj Auric, cu verva ei caracteristică, m-a felicitat spunându-mi: „Am trăit să văd şi eu în sfârşit o adevărată Carmen”.

La sfârşitul spectacolului, aplauzele, ovaţiile, chemările la scenă deschisă, strigătele de „bravo, bravo” nu mai conteneau.

Elena Cernei se impusese, succesul era un triumf. Întregul ansamblu, solişti, cor, orchestră, se alăturaseră publicului care ovaţionau şi scandau „bravo, bravo, Romania”. Cele două, coşuri imense de flori şi apariţia încă odată a Elenei Cernei pe scena larg deschisă, a continuat minute în şir, ţinând publicul în picioare, încununând cu o aureolă de nimb pe cea mai autentică Carmen. Ea a câştigat inimile unui public exigent şi elevat, demonstrând calităţile inegalabile ale unei interpretări de excepţie, într-o competiţie unică în felul ei din cariera Elenei Cernei.

Pe scenele Balşoiului şi Sălii congreselor din Kremlin, foarte rar ajung să fie distribuiţi artişti din alte ţări, din orgoliu. De data 51 această moscoviţii au primit cu o mare dragoste şi încântare, pe o „Carmen de zile mari”, pe reprezentanta de seamă a culturii româneşti, în patria lui Glinka, Musorski, Rimski, Korsakov şi Ceaikovski.

Un alt eveniment muzical care a impus la Moscova numele unui alt interpret de operă de excepţie, a avut loc la 28 martie 1970, când în spectacolul Traviata, în rolul principal va juca marele Nicolae Herlea. Mă grăbesc să ajung la timp la aeroport pentru a-l saluta pe marele cântăreţ.

Deşi nu-l cunoşteam personal pe Nicolae Herlea, acesta a fost plăcut surprins de prezenţa mea la aeroport, mărturisindu-mi că aşa ceva nu i s-a mai întâmplat de când umbla prin lume: „Un asemenea protocol oficial pentru un cântăreţ mi se pare prea mult.”. Izbutim să legăm destul de uşor punţile sensibile ale inimii şi să vibrăm atunci când am început să discutăm despre „marile probleme ale momentului” artă-creatori-interpreţi. Încă odată mă conving că pe marii artişti pentru a-i cunoaşte, pentru a le dezvălui calităţile mai ales umane, nu este greu, ei nu-ţi ascund nimic din ceea ce sunt.

Discuţiile au fost fireşti, deoarece Nicolae Herlea prin vocaţia

sa, prin cultura sa cu mari deschideri din viaţă şi artă, mi se dezvăluie ca un om avid de cunoaştere, dornic de nou. Mă uit la acest mare artist, cu o figură atletică, cu faţa brăzdată de vreme, cu ochii adân-ciţi în orbite, dar lucitori, cu un zâmbet permanent în colţul gurii şi ascultându-l, cu acea voce caldă, domoală, parcă nu-mi vine să cred că este acela care poate dezlănţui cu vocea lui de bariton, tonalităţile acute şi grave, atingând expresia cea mai înaltă şi pură. Mă surprinde firea lui calmă, cu care priveşte peisajul de iarnă rusească; sesizez căldura ochilor care te săgetează şi deodată încerc să mi-l imaginez pe scena de la Balşoi Teatr. Visul se întrerupe deoarece maşina se opreşte în faţa hotelului Rossia unde a fost cazat.

A doua zi seara, în forfota mulţimii care îşi căuta locurile citind în programul de sală distribuţia, am văzut că artistul român urma să evolueze alături de cunoscuta artistă a poporului G. V. Oleinicenko.

Înaintea începerii spectacolului am văzut multe cunoştinţe, prieteni apropiaţi ţării noastre, artei româneşti, dornici să-l vadă pe unul din „marii baritoni europeni”. Cea mai mare surpriză avea să mi-o facă acelaşi şi mereu „tânărul” artist al poporului sculptorul Lazăr Dubinovski, venit special de la Chişinău să-l audă pe Nicolae Herlea. Bucuria revederii a fost mare. Mi-a povestit problemele cu care se confruntă la Chişinău, românii moldoveni, nemulţumirea lor că la Chişinău nu ajung cărţi de literatură, nu sunt programate de la Moscova şi 52 la Chişinău, unele teatre, solişti vocali şi instrumentişti, scriitori, artişti plastici. Dialogul cu Republica Moldova este aproape inexistent. Firul discuţiei este întrerupt de începerea spectacolului şi intrăm în lumea operei lui Giuseppe Verdi. Spectacolul a însemnat un mare succes, artistul român fiind primit cu multa căldură, cu ovaţii şi aplauze chiar în timpul spectacolului, dovadă că la Moscova valorile mondiale ale Europei nu au nevoie de paşapoarte de liberă trecere. La sfârşitul spectacolului, deci în plină iarnă – iar la Moscova într-un asemenea sezon florile sunt o raritate – noi, românii, toţi cei care ne-am încălzit inimile în jarul inimii unui mare

artist, i-am oferit un coş de flori, care adus în faţa scenei, a produs o mare impresie publicului, aplaudând cu frenezie şi ovaţionând îndelung pe compatriotul nostru.

A doua zi, când l-am căutat la hotel, pentru a continua un dialog pentru mine foarte util, Nicolae Herlea plecase deja la Odesa, unde urma să joace în „Trubadurul".

Am fost plăcut surprins când, după câteva zile, de la Odesa primesc telegrama 26"9201, din 20 martie 1970; artistul avea să-şi exprime lapidar, dar sincer, sentimentele faţă de cei care au fost alături de el la marele eveniment de la Balşoi, Ambasada României la Moscova, ataşatului cultural Bucur: „Vă mulţumesc pentru prezenţă şi flori" Herlea.

Era un gest unic, de fapt singurul pe care-l pot consemna în relaţiile mele cu artiştii români veniţi în turnee în Rusia. De aceea, cu atâta întârziere, încerc să-mi exprim întreaga mea bucurie că atunci, într-o iarnă moscovită, Herlea mi-a întins o mână prietenească şi aş vrea să-l asigur că şi azi îi păstrez o adâncă preţuire şi admiraţie.

Aceste însăilări pe pânza vremii care încet dar sigur se vor destrăma în timp, am ţinut să le destăinui prin micile mele spovedanii, ca nişte însemne ale trecerii mele prin viaţă. Ele reprezintă momente înălţătoare de bucurie, sunt ca nişte clopote care bat la porţile inimii, care îmi amintesc de anii tinereţii în care curiozitatea, nevoia de îmbogăţire spirituală, contactele cu lumea, cu viaţa, au fost adevărate izvoare care m-au ajutat în devenirea mea de azi.

Revenirea mea în ţară, după 5 ani de absenţă, a însemnat o reîntoarcere la matcă, o reluare constantă a preocupărilor mele de cunoaştere a frumosului din viaţă şi artă, apropierea tot mai mult de prietenii mei vechi, scriitori, pictori, de colegii mei profesori, către toţi cu care şi în prezent menţin flacăra vie a prieteniei, pe care o întreţin până într-o zi când voi încheia socotelile cu viaţa. Reîntoarcerea în cuibul solitar, în acea vilă din Militari, proprietatea soţiei mele, 53

Marieta, a început prin aranjarea interioarelor cu alt gust, mai rafinat, mai profesionist, în care tablourile, obiecte de artă, unele cumpărate în Rusia, şi-au găsit locul potrivit. O

asemenea muncă mi-a dat aripi noi şi-am început să reiau vizitele prin ateliere, expoziţii, galerii, cu aceiaşi dorinţă din totdeauna: cunoaşterea fenomenului plastic contemporan, soldate uneori cu noi tablouri de artă. Acest hobby completa fericit sarcinile mele din Ministerul de Externe, primind misiunea ca, în cadrul Direcţiei culturale să mă ocup de centrele culturale ale României în străinătate. Pentru înzestrarea acestor Centre culturale, trimiteam frecvent foarte multe cărţi, albume, discuri, filme, care ajutau la realizarea de către aceste centre a unor conferinţe, întâlniri cu oameni de cultură din Roma, Veneţia, Paris, New-York, Viena, Budapesta. La indicaţia şi propunerea adjunc-tului ministrului afacerilor externe, domnul Vasile Gliga şi după Revoluţie a domnului Adrian Dohotaru şi cu ajutorul Uniunii Artiştilor Plastici din România, am continuat trimiterea unor pictori români în străinătate împreună cu lucrările lor, pentru a deschide în cadrul acestor centre culturale expoziţii personale. Desigur contactul direct cu unii artiştii plastici, care mă invitau uneori în atelierele lor, a fost benefic, ele ajutându-mă să mă familiarizez direct cu creaţiile lor artistice, să apreciez valoarea picturii lor şi să emit judecăţi de valoare care nu totdeauna coincideau cu viziunea şi părerile unor artişti. Cu mulţi artişti, în atelierele cărora „intram ca la mine acasă" mă prindea uneori seara târziu, când pe pereţii atelierelor stăteau pe simeze zeci de tablouri, unul mai frumos decât celălalt, priveam atent fiecare lucrare şi surprindeam de multe ori pe unii artişti, pe care îi iritam uneori, cu judecăţile mele spontane, comentând nu numai tematica, ci mai ales lumea culorilor în care erau realizate. Mi-am făcut o ucenicie intrând mai ales în atelierul pictorului Constantin Piliuţă, încă de pe vremea când avea un atelier în nişte ateliere improvizate lângă fostul muzeu Simu, cam pe locul unde astăzi se află magazinul Eva. Aici, marele artist îşi împărţea cu vizitatorii, nu numai „buca-ta de pâine cu brânză, dar şi molanul roşu care ne înfierbânta şi ni se dezlega limbile. Mai târziu, urcam la etajul 8 al unui bloc al străzii Berzei, plin mai totdeauna de amatori de artă. Aceştia intrau în templul lui „Pil" numai însă

după ce mai întâi lăsau „obolul” în potcoava de la intrare în atelier. Uneori, când pictorul „rămânea în pană de bani”, îi recupera şi-i dădea unuia dintre vizitatori şi-l trimitea vizaviz, la o bodegă de cartier pentru a cumpăra o „pribovcă de molan”. Când îl invadau „clienţii” îşi înceta lucrul, şi ne lăsa să-i admirăm peisajele 54 cu cai, florile pastelate cu irizări de verde şi alb, o lume de caval-cade de cai albi, jucăuşi pe câmpia selenară, sorbind marginile cerului pâclos. De comentat nu comentam lucrările de pe pereţi. Pictorul ne privea cu îngăduinţă, rar îl auzeai spunând: „Îţi place, nene Chiriţă?”. Atunci îmi revenea curajul, debitam în grabă un punct de vedere, şi-apoi îmi spunea: „Dacă vrei să o cumperi – se… vinde”.

Deşi era un pictor mare, recunoscut ca unul dintre elevii cei mai buni ai maestrului Ciucurencu, cerea preţuri mici încât orice negociere îţi lua piuitul, învoiala devenind de prisos. Te uitai în stân-ga, dreapta, ca şi când te pândea cineva şi ruşinat parcă, scoteai banii jenat şi plecai sub subţiori cu o lucrare. Astfel am îmbogăţit colecţia mea, în timp, cu un tablou „Beţivul la o masă pe malul mării”, cu un „nud” pe tonalităţi arămii şi alb, un tablou cu faimoşii lui „Maci sângerii” şi cu o lucrare la care ţin foarte mult „Dansatorii” un cuplu „femeie şi bărbat”, în vârtejul dansului. Cu pictorul Piliuţă am devenit prieteni pe viaţă, l-am iubit pătimaş, venea uneori la întâlnirile pe care le organizam în galeria mea de artă, iar uneori la aniversarea zilele mele de naştere – 1 mai – îmi oferea drept cadou câte o lucrare.

M-a emoţionat până l-a lacrimi când mi-a adus cadou, în 1971, o lucrare pe care scria „lui Chiriţă la 50”, o dedicaţie cu semnătura lui inconfundabilă – în locul litere P era simbolicul ţoi şi apoi Piliuţă. Era un darnic, când îi plăcea de cineva, fie femeie sau bărbat, nu ieşea din atelierul lui fără un desen sau pictură încât, simbolic scoteai o sumă foarte modestă pentru a-ţi linişti gândul că ai „primit o pomană aşa de scumpă de la artist”.

Tot în anii aceia, intram frecvent în atelierul pictorului Teodor Bogoi, care lucra într-o „hărăbaie de casă” unde

deţinea o biată cameră insalubră, cu încălzire cu lemne, întunecoasă şi cu o sobă care iarna, în loc să încălzească scotea un fum de nu te vedeai om cu om. Şi totuşi, în acel atelier, pictorul meşteşugind la amestecul culorilor cu pigmenţi din ouă, îşi vărsa ochii pe acele „lemne groase" pe care picta „Lumea Maramureşului", figuri de fete gingaşe, îmbrăcate în costume viu colorate, cu acele fuste largi şi bundiţe maronii, adevărate figuri de madonă, de o frumuseţe şi gingăşie care te uimeau. În atelierul lui de pe strada Traian, o fostă cârciumă, atmosfera era permanent încălzită de figura acestui „sfânt", care cu o voce de bariton (iniţial trebuia să se facă preot) îţi încânta inima cu picturile lui specifice, aducând aproape de noi imaginile de neconfun-dat ale maramureşeanului, a acelor figuri de daci liberi, parcă ar fi fost nişte sfinţi coborâţi din picturile murale ale bisericilor din lemn.

Cu aceste tablouri de lemn, pictorul a ieşit în lumea largă. A avut expoziţii în ţară, dar mai ales la Viena, în Germania, America, portretele lui cu fete din Maramureş fiind ca nişte icoane pe care colecţionarii de artă le cumpărau pentru mângâierea sufletelor lor.

Viaţa a fost crudă cu el, culorile care îi inundau pânzele s-au răzbunat, atacându-i retina care tot mai mult îşi întinde întunericul. Acum pictorul se desparte încet, gama culorilor sclipitoare prin care realiza acele sinteze de peisaje împestriţate cu nuanţele curcubeului, lem-nele pe care picta cu acele pensule fine portretele de copii, fete şi bătrâni, aşteaptă parcă un miracol să-şi capete un rol, să le scoată din amorţire şi să le dea din nou viaţă.

Printre vechii şi statornicii prieteni ai unui împătimit de artă, a fost şi pictorul Spiru Chintilă. În atelierul lui din strada Pangratti am fost de zeci de ori. Îi admiram cu un entuziasm total, acele lucrări de dimensiuni mici, reprezentând peisaje din zona montană, domi-nate de verdele intens al copacilor, de griurile transparente, portocaliul cu luciu de metal, florile geometrice cu striaţiuni sau pastă groasă, dar şi peisajele realizate într-o manieră cubistă, care-mi dădeau linişte şi mă

îndemnau la meditaţie. Este printre artiştii cu care am avut cele mai mute discuţii pe varii teme, uneori alunecam în tainele filosofiei sau în ale politicii, dar ne potoleam repede, pictura lui mă îndemna la meditaţie, la calm. Când îmi plăcea o lucrare şi-l întrebam cam cât costă, mă potolea spunându-mi că „nu ai, domnule, bani să poţi cumpăra vreun tablou de la mine”. Poate că ăsta a fost motivul că, în colecţia mea nu am decât o singură lucrare a lui. În schimb, foarte mulţi colegi diplomaţi, ştiindu-mi pasiunea mea pentru artă, mă rugau să le mijlocesc legătura cu „maestrul” deoarece mulţi se fereau, le era parcă frică să se apropie de un atelier, puţini erau văzuţi prin expoziţii sau galerii. Era o reţinere poate firească, nu toţi apreciau pictura, alţii credeau că toţi artiştii cer preţuri foarte mari, plecând de la premiza că „diplomaţii au bani”. La o zi aniversară, la un eveniment din cadrul ministerului de externe, când se punea problema să i se ofere un cadou sărbătoritului, se strângea de la fiecare câte o sumă modestă, şi cu ei izbuteam să le cumpărăm o lucrare de picturi. Fiindcă pictorul Chintilă făcea mai ales lucrări de dimensiuni mici, ajungeam în atelierul lor 2-3 reprezentanţi, fiecare încercând să-l înduioşeze, să-l facă să înţeleagă că şi diplomaţii sunt săraci, n-au bani, fac eforturi să-şi cumpere un tablou. Maestru când mă vedea, îmi reproşa râzând: „Bine, domnule, când vei veni în atelier să-mi spui că cel ce voia să-şi cumpere o lucrare este un om 56 cu bani, că trebuie să-i cer mai mult, că are bani.”. Şi uite aşa, azi când mă gândesc că mulţi, dintre colegii mei cu care mă întâlnesc pe stradă îmi mulţumesc că „datorită mie au în casele lor lucrări de pictură realizate de pictori talentaţi, cotaţi ca cei mai buni pictori contemporani”.

Nu numai eu eram un pasionat pentru artă. Directorul meu, prozatorul Dumitru Trancă, un intelectual sensibil şi elevat, prieten cu Pacea, Alin Gheorghiu, Piliuţă, Margareta Sterian şi mulţi alţii, în dorinţa de a trezi gustul diplomaţilor pentru artă şi a le inocula ambiţia de a înlocui chiciurile cu artă adevărată, mi-a propus şi eu am acceptat ca, pe unul din holurile de la etajul III ale Ministerului de Externe, să improvizăm cu nişte panouri un spaţiu unde periodic să

invităm să expună câte 3-4 artişti, vârfuri ale picturii contemporane româneşti. Agreată ideea şi de conducerea ministerului, mai ales de ministrul George Macovescu şi adjunctul cu cultura din acelaşi minister, domnul Vasile Gliga, timp de aproape 2 ani, am inaugurat unele expoziţii, la care am invitat peste 30 de artişti, care şi-au expus lucrările în acest spaţiu. Ispita noastră a izbutit. Prezentările pe care le făceam despre artistul respectiv, erau repere prin care se realiza o legătură de suflet cu artiştii, „care erau oameni ca toţi oamenii" iar colegii mei diplomaţi intrau în contact direct cu aceştia, achiziţionând tablouri la preţuri modeste. Teama că artiştii ar fi inabordabili a dispărut şi casele multora s-au umplut de tablouri semnate de Margareta Sterian, Pacea, Michaela Eleutheriade, Brăduţ Covaliu, Alin Gheorghiu, Georgeta Năpăruş, Nedel, Brădean, Iacob şi Rodica Lazăr, Lucia Dem Bălăcescu, Ion Sălişteanu, Dan Hatmanu, Eugen Popa, Gheorghe Ciobanu etc. Această iniţiativă a doi viitori colecţionari, de a invita în minister unii dintre cei mai reprezentativi pictori ai şcolii româneşti de artă contemporană, a rămas ca un act de cultură vie, educaţie a gustului pentru frumosul din artă, „a diplomaţilor, acuzaţi nu odată ca sunt străini de domeniile culturii şi artei, că gustul pentru frumos se cultivă numai prin studii de specialitate". Se făcea în vremea aceea mult pentru instruire, cunoaştere, pentru îmbogăţirea spirituală a diplomaţilor, a lărgirii orizontului lor de cunoaştere, mai ales pentru acei care se vor ocupa în ambasade de problematica relaţiilor culturale bilaterale cu ţările în care vor fi acreditaţi.

Adevărata lecţie despre arta contemporană românească mi-a fost inoculată cu discreţie şi multă înţelepciune de consăteanca mea, buzoianca Margareta Sterian, devenită bucureşteancă prin căsătoria ei cu faimosul profesor universitar Paul Sterian.

Încă din timpul studenţiei, devenisem un frecvent musafir al apartamentului acesteia din strada Galaţi, în care, una din camere, cea mai mare, a fost transformată în atelier. Aici în tandem cu un ceramist de înaltă clasă, Constantin Bulat – care

a stimulat imaginaţia pictoriţei, cu care vizita locuri pitoreşti din ţară, prilej cu care creionau peisaje, figuri umane, biserici şi toate florile pământului, pe pictoriţa, rămasă singură, am ajutat-o de multe ori în rezolvarea unor probleme de viaţă, iar după căsătoria mea, soţia, Marieta, îi devenise atât de aproape încât vizitele reciproce deveniseră un obicei obişnuit.

Îi plăcea mai mult, la început, să se destindă, poposind la vila din Militari, cu parter şi etaj, o oază cu mulţi pomi fructiferi, cu plantaţia celor 60 de butuci de viţă de vie, cu chioşcul îmbălsămat de mirosul trandafirilor şi petuniilor îi dădea multă linişte, sănătate şi poftă de lucru. Aici se simţea în lumea ei buzoiană, îi reamintea de faimosul Crâng şi de Castelul de apă, pe care l-a evocat cu atâta duioşie în romanul cu acelaşi titlu. Discuţiile pe care le aveam cu artista, evocarea copilăriei noastre buzoiene, schiţele pe care ni le arăta, erau momente de aduceri aminte pe care, aşa cum spunea, „nu le vom uita niciodată". Când mergeam în vizită la ea acasă, cu pereţii plini de tablouri, nu numai ale ei, ci şi ale unor colegi de breaslă (vroia să constituie o colecţie de artă care să rămână statului", se entuziasma ascultându-mi părerile pe care le exprimam despre lucrările ei. Parcă o aud: „Bucure, mă tu ai crescut pe tărâmul cunoaşterii artei, muzeul, părintele tău spiritual te-a ajutat să devii un cunoscător cu care mă mândresc". În decursul anilor am cumpărat de la Margareta Sterian multe tablouri. Unele guaşe le-am făcut daruri unor rude, la căsătoria unor nepoţi, dar şi unor prieteni la aniversarea zilei lor de naştere. În vremea aceea primeam uneori cadouri şi dădeam la rândul nostru cadouri câte „o lucrărică".

Îmi amintesc, că după ce a avut un mic accident, pentru care a trebuit să stea imobilizată la pat, noul său protector, un tânăr mult mai mic decât mine, pe care pictoriţa la învăţat să-şi încerce penelul, avea grijă ca, înaintea plecării la serviciu, să-i pregătească pânzele, şi pe un mic şevalet montat la marginea patului. Se apleca pe acele petice de pânză şi, din imaginaţie, aşternea o bogăţie de flori, peisaje din jurul mănăstirii Cernica, imagini din Circurile pe care le văzuse la

Drăgaica din copilăria buzoiană. Ori de câte ori ne vedeam o auzeam spunându-mi:

— Bucure, vreau să mai văd odată tabloul ăla mare „Măşti la Brăneşti" pe care l-ai cumpărat pentru colecţia ta, ţin foarte mult 58 la el, e poate cel mai mare tablou pe care l-am făcut în viaţa mea, aş vrea chiar să fac o replică după el.

Eu o linişteam, spunându-i că poate veni oricând, dar din cauză că acum se deplasa mai greu pe strada Povernei unde mă mutasem, folosind un cadru metalic, a renunţat la acest gând, dar nu odată mi-a propus: „Îţi dau în locul lui, două lucrări la alegerea ta sau să-l aduci la mine în atelier, aş vrea să-i mai fac unele retuşuri, chiar să mai lucrez la el".

La deschiderea unor retrospective la Muzeul Naţional de artă al României, îmi cerea anumite picturi de-ale ei, care intraseră în colecţia mea şi pe care le considera reprezentative pentru a figura în expoziţiile retrospective.

Margareta Sterian a fost pentru mine pictoriţa de la care am învăţat tainele meseriei de artist, desluşind unele noţiuni şi modalităţi de folosirea culorilor, de îmbinarea culorilor calde cu cele reci, artista rămânând o adeptă a culorilor senine, de albastru crud, al verdelui transparent, al aurului, cu care îşi împodobea figurile luminoase ale personagiilor. Picturile Margaretei care întregesc panoplia colecţiei mele, cu luminile sufletului ei candid pe care îl turna în picturile sale atât de originale, de o mare delicateţe şi candoare când le privesc, cu ochii inimii, am senzaţia că mă aflu într-un dialog perpetuu cu mulţi dintre pictorii de la care am deprins frumosul din artă şi viaţă. Margareta Sterian nu era o egoistă. De multe ori mă îndemna să intru în multe ateliere, îmi vorbea despre artiştii cei mai valoroşi, mă îndemna să cumpăr tablouri de la ei deoarece „o colecţie ca a ta – deja cunoscută – merită să-şi aibă locul într-o casă care cândva va deveni „un muzeu de artă contemporană".

N-am să uit îndemnul ei de a intra şi în atelierele unor colegi de breaslă, spunând că sunt valoroşi artiştii din generaţia ei, fără să-i uite pe Ion Musceleanu, Lucia Dem. Bălăcescu, Micaela Eleutheriade, Ciucurencu, Corneliu Baba etc. Iată un

îndemn de care am ţinut cont, care m-a convins că artista, deşi a suferit mult în trecut, că n-a fost primită ani de-a rândul în expoziţiile anuale, ţesându-se în jurul ei un cerc de „inamici răzbunători" care, din invidie şi egoism, doreau să ne îndepărteze de o artistă care a intrat în panteonul de aur al artei româneşti contemporane.

Datorită Margaretei Sterian, prietenă cu Maxi, Marcel Iancu, la recomandarea ei, am intrat şi în alte ateliere, mi-a deschis ochii spre artişti din generaţia ei, îmi vorbea despre mulţi artişti originali, care n-au cedat unor curente proletcultiste, care şi-au păstrat 59 personalitatea şi verticalitatea lor în pictură şi nu au răspuns comen-zilor tematice. Ei au rămas artişti cu personalitate, nesupunându-se „comenzii politice, aşa zisa pictură tematică, realist socialiste". Aşa că, deşi erau rivale, între Margareta Sterian şi Lucia Dem. Bălăcescu, Margareta mi-a vorbit cu multă căldură de cea care cocheta cu pictura impresionistă, spunând că în pictura contemporană „numele Luciei Dem. Bălăcescu trebuie ridicat pe cel mai înalt piedestal, fiind o avangardistă care a făcut epocă". M-a uimit sinceritatea acesteia faţă de colegii de breaslă, evidenţiind originalitatea creaţiei lor, efortul acestora de a supravieţui.

Graţiei Margaretei Sterian, într-o după amiază am ajuns în apartamentul Doamnei Bălăcescu, situat pe o străduţă care pleca de undeva din Piaţa Operetei, cu case vechi, împodobite cu stucaturi şi colonade cu embleme care aveau un parfum de epocă. Când am bătut la uşă şi mi-a deschis o femeie schilodoasă, cu o voce piţigăiată m-a făcut să mă opresc şi să mă întreb dacă nu cumva am greşit adresa. Femeia a simţit reacţia mea şi mi-a spus: „Poftiţi, doamna vă aşteaptă!"

— Mi-a spus Margareta că o să veniţi, dar – se uită cu ochii luminoşi spre mine şi-mi zice – Ptiu, să nu fii de deochi, dar eşti foarte tânăr, adevăraţii colecţionari sunt de obicei oameni în vârstă, cu „bani şi cu experienţă."

M-a blocat. Elanul meu s-a risipit. Am încercat să-i spun ceva, dar observam că îmbolmăjam nişte cuvinte, parcă scoase cu for-cepsul. Probabil a observat nedumerirea mea şi mi-a zis, cu vocea aceea ca de bărbat matur:

— Am auzit de dumneata, mi-au spus mai mulţi colegi de breaslă că eşti un iubitor de artă, un viitor colecţionar. M-am hotărât să vând şi eu un tablou, două, dar nu mai multe!

Invitându-mă să bem o cafea, pe care ne-a adus-o femeia care o îngrijea, m-am liniştit, emoţiile au trecut, văzând în acea femeie mică, cu faţa albă, puţin lucitoare, cu părul tăiat scurt, o figură distinctă, un caracter puternic, ştiind ce valoare are, atât ca om de o inteligenţă rară, cât şi ca artist. Îmi vorbeşte despre pictura ei, despre studiile făcute la Paris, despre primele ei expoziţii în cadrul avan-gardei române, despre faptul că s-a înstrăinat de colegii de breaslă care „şi-au vândut sufletul, pictând tablouri la comandă". Eu, domnule, am rămas consecventă şcolii româneşti autentice, sunt mai aproape de un Luchian sau Toniţa decât de unii dintre cei de azi, care per-vertesc arta.

Ani rămas fără glas. Era de fapt spovedania unui învins. Trăia drama ei singură, mândră, cu o personalitate care m-a uimit. Întrebându-mă ce pictori figurează în colecţia mea, spunând câteva nume de artişti, a dat din cap şi a zis:

— Da, ai gust, te-ai orientat bine, ai selectat doar „crema" şcolii româneşti de pictură.

S-a ridicat cu greu de pe o sofa veche, de culoare albă, spunân-du-mi că „este puţin beteagă, târăşte un picior, dar sunt încă în forţă", făcând o scurtă piruetă. De după un paravan a scos un singur tablou, reprezentând un nud înfăşurat într-o blană de culoare albă şi mi-l arată.

— Asta-i tabloul, singurul pe care îl vând, nu ştiu dacă vă interesează, dar îţi spun că sunt singura artistă care pictez nuduri!

Rămân înmărmurit, tabloul era o capodoperă, degajând un aer de clasicitate, realizat în tuşe diafane, un univers de şoapte, o lume a penumbrei, expresie a unui romantism viu colorat. Ochii mi-au rămas împăienjeniţi.

— Şi altceva nu aveţi, din lucrările pe care le expuneaţi la Cămi-nul artei prin 1940-1944, în care dominau ocrurile şi brunurile, sau tonurile violente în care parcă simţi freamătul aripilor. „Ehei, îmi spune cu o privire vioaie care m-a intrigat,

vremea aceea s-a dus de mult printre vitregiile timpului". Acel „nud", pe care l-am avut în colecţia mea, a dispărut într-o întâmplare nefericită pentru un iubitor de artă.

Am convins-o totuşi, ca, împreună cu Margareta Sterian şi Micaela Eleutheriade să deschidă o expoziţie în trei, întrucât, colegii mei diplomaţi cunosc foarte puţin despre pictura celor „trei graţii ale picturii feministe". Dând din cap, a acceptat propunerea mea, dar a spus că îi vine foarte greu să se vadă cu Margareta Sterian având o veche răfuială cu ea din timpul unei expoziţii. Atunci, când într-o expoziţie a „tinerimii române," Mihail Sadoveanu vorbind despre această puternică natură votivă a spus „Dacă Margareta se îneacă, o ia la deal, n-o ia la vale"; această apreciere a acestuia i-a produs o mare nedumerire care a dus la un protest vehement din partea unor artişti prezenţi în expoziţie. „Era prea mult, mai ales că, cu puţină vreme în urmă, în 1932, Zambaccian într-o scrisoare transmisă Margaretei o caracteriza pe aceasta „Impulsivă ca un vulcan, doresc să nu te stingi". Era o „uşoară invidie", care iată, după atâţia ani, nu se stinsese încă. Cu toate acestea, menajându-i răbufnirea, a acceptat să aducă în expoziţia de la MAE, 6 lucrări. Ceremonia de la minister a fost simplă. Fiecare dintre cele „3 graţii" şi-au prezentat singure lucrările. Parcă eram într-o sală de teatru, într-o scenă 61 din „Chiriţele" lui Muşatescu, fiecare pe tonalităţi diferite, îşi susţineau tablourile, fără să uite din când „să arunce una celeilalte înţepături care ne amuza". Nu ştiu nici până azi, dacă vreun diplomat a cumpărat vreo lucrare din expoziţie, deoarece pictoriţele au spus că, în ce priveşte vânzarea unor lucrări, acestea vor fi cumpărate numai din atelier.

În atelierul Micaelei Eleutheriade am intrat de două ori. Prima dată într-un imobil de pe strada Alexandru Sahia, care între timp s-a dărâmat, iar în 1980, într-un apartament din Piaţa Palatului, unde într-o cameră îşi amenajase atelierul. Lucrările le ţinea într-un balcon, închis cu geamuri pictate, de unde îmi arata câte un tablou.

Mi-au plăcut mai multe peisaje cu imagini din satele transilvănene, din Bucureşti, case vechi, străzi înguste din

inima oraşului, imagini de pe lacul Herăstrău, desene fragile, dantelate, de mare graţie, cu o linie fluidă, nervoasă, realizate pe tonuri maronii, cu sclipiri de galben şi albastru siel. Am privit, m-am încălzit şi m-am bucurat de atâta frumuseţe. Am rămas la câteva opţiuni de care mă bucur şi azi. Am cumpărat un autoportret al pictoriţei într-un costum maramureşan şi un peisaj de pe malurile lacului Florească în care sălciile păreau nişte mirese, în care domină verdele crud şi sclipirile de aur ale apei păreau să tremure valurile discrete, la adierea vântului de toamnă aurie.

Zilele acestea răsfoind scrisorile primite din partea unor cunoştinţe, am găsit şi o scrisoare primită la Moscova de la artistă, prin care eram rugat să-i spun ce anume să viziteze, cu ocazia unei excursii în luna august 1969. Fusese înştiinţată de Uniunea Artiştilor Plastici că un tablou al acesteia fusese achiziţionat dintr-o expoziţie deschisă la Moscova, nu ştia ca valoare ce înseamnă cele 400 de ruble, sumă mare în vremea aceea, şi cum să-i folosească cât mai util. M-a surprins scrisoarea pictoriţei, era dovada că mă cunoaşte, că auzise că la Moscova se află un ataşat cultural prieten al pictorilor, îndrăgostit de artă. Această mărturisire m-a măgulit peste măsură, era o părere a unei pictoriţe prestigioase a României, pe care o stimam foarte mult. Întâlnirile mele cu unii pictori români la Moscova, cu sculptori, graficieni şi ilustratori de carte, mi-au schimbat opţiunile şi preocupările.

Întârzierea scrierii unor cărţi de poezie, memorialistică, eseistică, proză scurtă, mă nemulţumeau, deoarece eram membru al Uniunii Scriitorilor. Faptul că continui să scriu îmi dă noi aripi cu care să duc mai departe darul cu care eram înzestrat de Dumnezeu, de 62 a mă fi născut cu dragostea de viaţă şi cu darul de a vorbi şi scrie frumos, „aşa cum mi-a prezis cândva mama mea”.

Perioada anilor 1973-1979, au fost anii cei mai fertili în care preocupările mele de a colinda prin muzee, expoziţii, atelierele artiştilor plastici, au adus un plus de cunoaştere de a învăţa pe viu tainele artei, de a mă apropia de unii artişti de la care vroiam să cumpăr câte o lucrare. Au fost în acelaşi

timp şi anii în care am avut multe necazuri şi dureri care mi-au marcat existenţa. În 1977, buldozerele au distrus oaza de locuit din Militari, acel mic „paradis” făcut de mâna socrului meu pentru singura lui fiică, devenită soţia mea. Deşi era una dintre casele cele mai frumoase din strada Cheile Orzei nr. 10, în care veneau frecvent oameni de cultură şi artă, să respire un aer curat, să se încălzească bând un vin de Coteşti sau o ţuică de Buzău, printr-un act de iresponsabilitate, casa a fost demolată fără milă, oferindu-ne în schimb un apartament de 2 camere, obţinut după mai multe milogeli, audienţe la primăria capitalei, memorii şi intervenţii din partea unor prieteni. A fost o mare cumpănă, am trăit zile apocaliptice, o panică de nedescris, mutarea mobilelor, a zecilor de tablouri dintr-o casă mare, într-un mic apartament de bloc lângă Parcul tineretului din capitală, a fost cea mai mare lovitură care ne-a marcat existenţa. Din cauză că nu aveam unde să depozităm tablourile, covoarele vechi, ceramica, icoanele pe lemn şi sticlă, mobila în stil popular, care stăteau îngrămădite ca într-un depozit eram disperaţi, zecile de audienţe, memoriile la minister, la primărie sau la organele de partid, se soldau cu refuzuri, deoarece se motiva că „fiind doar două persoane – chiar dacă motivasem că avem o colecţie de artă valoroasă, că în condiţiile lipsei de spaţiu de depozitare pot fi deteriorate, aceste justificări erau considerate ca „nişte abuzuri, că facem caz că eu sunt diplomat, că dacă vreau să mă lăfăiesc într-un spaţiu mare, să-mi cumpăr o altă casă sau să-mi construiesc una nouă”. Dar cu ce bani, îl întrebam pe domnul primar al capitalei – pardon, tovarăşul Gheorghe Dumitru – când eu am primit despăgubirii numai 28.000 de lei cu care nu puteam achita nici avansul pentru cumpărarea unei garsoniere! Trist, dar adevărat, argumentele noastre omeneşti, îi iritau pe mai mari zilei, nu odată soţia mea era izgonită de pe sălile primăriei ca „o femeie obraznică” aşa cum i-a strigat secretara primarului. Am umblat pe la diverse adrese pentru un schimb de locuinţă, să ofer diferenţă de preţ, cadouri, aş fi renunţat chiar la un tablou, două, aşa eram de exasperat. Mă uitam cu durere în suflet, cum valori inestimabile, sub ochii mei riscau

63 să se deterioreze, distrugând munca mea de o viaţă. Trebuia cu orice preţ să salvez lucrări de patrimoniu care trebuiau să rămână acestei ţări. În final, cu sprijinul ministrului George Macovescu, buzoian de-al meu, care îmi înţelegea durerile, s-a implicat şi cu o vorbă pusă acolo unde trebuie, am obţinut să fac schimb cu un apartament mai mare, cca. 120 m.p., spaţiu locuit de o bătrână de peste 80 de ani. Era o adevărată victorie. Cu calm, cu răbdare, după multe cheltuieli de amenajare a acestui spaţiu generos, cu camere înalte, de 4 m, aşa cum se construia pe vremuri, cu încetineala melcului, am început să aranjăm lucrurile. În această nouă ipostază am zis: „Există un Dumnezeu!”. Într-o zi a bătut la uşa noastră, o prietenă veche şi statornică, doamna Jeni Florescu, specialistă la Oficiul pentru organizarea expoziţiilor, care văzând harababura din casă, ne-a întrebat ce vrem să facem? Cu mâinile ei de aur, a luat lucrare după, lucrare, minunându-se, realizând exact „ce bogăţii avem. Nu mi-am închipuit că pasiunea ta pentru artă este atât de mare, este unică pentru un colecţionar atât de tânăr”.

Aici, în strada Povernei nr. 15-17, treptat, treptat, am îmbogăţit colecţia noastră, nevoia de a adăuga alte lucrări de la alţi artişti a devenit iar o preocupare constantă, timpul liber, mai ales dumini-cile, îl foloseam vizitând alte şi alte ateliere. Odată ce liniştea s-a instaurat în viaţa noastră, bucuria de a vedea din nou puse pe simeze lucrările, reînnodând legăturile de prietenie cu vechi pictori, sculptori, scriitori, artişti care veneau frecvent în vila din Militari, ne-au redat un nou impuls, am simţit că am renăscut, că am prins aripi şi zborul nostru spre atelierele de pictură din Pangrati, Eforie, Doamnei, Plevnei, şi în atelierele improvizate în spaţiile artiştilor la ei acasă, a fost o coordonată care ne-a vindecat sufletele atinse de necazurile prin care am trecut.

Aşa că am început din nou să colindăm prin alte ateliere, prin colecţiile unor artişti, prin casele unor vechi cunoştinţe iubitoare de frumosul din artă, adunând pe retina ochilor imagini plastice care demonstrau cât de variate şi specifice erau tendinţele din arta plastică românească.

Într-o zi, am ajuns pe strada Bateriilor în atelierul sculptorului George Apostu, acel înţelept cu o figură serafică, blând şi fermecător, care ne-a cucerit prin simplitatea sa de fiu de ţăran, care „cât-ai zice peşte” s-a repezit spre cuptorul de ars piese mici din lut, unde, la flacăra pâlpâind, pe nişte beţişoare, bucăţi mari de pâine erau trecute cu dexteritate şi ne pofti să le mâncăm deoarece este specialitatea 64 casei. Atelierul era mare, înalt, cu fel de fel de lucruri puse bran-bura, totuşi dezordinea din jur îţi făcea plăcere, erau fragmente de viaţă adevărată trăite de marele artist. Desenele lui erau împrăştiate peste tot. Portretele de bătrâni, faimoasele nuduri realizate dintr-o tuşă groasă, dintr-o răsuflare, figurile de madone cu tentă religioasă, privindu-le am realizat că avem în faţă un continuator al marelui Brân-cuşi. Văzându-ne interesul cu care savuram desenele de dimensiuni mari, ne spune: „Alegeţi-vă, am atât de multe încât cu unele aprind focul în sobă. Am ales 6 desene, pe care nu ne-a cerut nici un ban.

„Vreau doar atât, când vin în strada Povernei, să-mi mai dai din vinul ăla de Coteşti!” Ăsta era sculptorul George Apostu.

Altădată ne-a invitat să-i cunoaştem casa de la Băneasa, în a cărei curte mare erau implantate câteva zeci de statui din lemn şi piatră, un fel de străjeri care atârnau de băierile cerului.

Ne uitam la acea pădure de statui, care păreau un dans de vestale, pe fondul unui ritual numai de el ştiut. În lumea de basm a statuilor, sub un umbrar, ne-a poftit să gustăm o „brânză autentică de oaie, saramură de peşte, şi un vin trăscău, făcut de mâna lui din strugurii casei”. Am plecat de la Apostu ducând cu noi amintirea unei zile de pomină. Câţiva ani la rând, pe când la Măgura Buzăului, într-o poiana la marginea unei păduri seculare îşi cioplea cu credinţă statuia „Tatăl şi fiul”, o aluzie discretă la părintele lui spiritual, Constantin Brâncuşi, la care el, „fiul risipitor” se pleca cu sfială şi credinţă.

Printre statuile din Tabăra de sculptură am poposit de câteva ori, odată însoţindu-l pe pictorul Brăduţ Covaliu, care se

îndrăgostise de peisajul buzoian, sau de secretarul cu propaganda, colegul meu din timpul cătăniei. La umbra unui stejar bătrân, George Apostu ne-a povestit despre o tabără similară de sculptură în aer liber din Iugoslavia, spunând că „Tabăra de la Măgura, de lângă Mânăstirea Ciolanu, este mai impresionantă, este situată într-o căldare din munţii Buzăului, şi se află sub ocrotirea lui Dumnezeu. Când s-a hotărât să plece din ţară, cu câteva zile înainte a venit în casă la noi, cu un cap de copil din piatră şi o „lucrare" din bronz: „Astea să rămână în colecţia ta, ca amintire". Şi dus a fost.

Pe Brăduţ Covaliu îl ştiam din expoziţii, vernisând în calitatea lui de preşedinte al Uniunii Artiştilor plastici unele expoziţii anuale sau bienale organizate în Bucureşti. L-am cunoscut destul de bine, îi făceam vizite în casa din str. Pangrati, vecin cu sculptorul Ion Irimescu, care uneori poposea şi el, cu dorinţa de-ai face un bust lui Covaliu, care să rămână peste timp. Cele mai multe vizite, le făceam cu soţia 65 la o cabană de vară, situată la Baloteşti pe marginea lacului. Era un loc de vis, artistul se simţea în lumea lui, unde picturile lui, trăiau în spaţii aerisite, culorile pânzelor sale căpătând sclipiri de diamant combinate cu maroniurile frunzelor viţei de vie care le vedea zilnic cum se topesc la atingerea timpurie a toamnei. Atelierul lui era plin de zeci de tablouri care abordau o tematică foarte variată.

Ne încântau „Cavalcadele lui de cai", „Peisajele de pe Valea Prahovei", „păsările cerului", „ochiuri de apă înconjurate de vegetaţii luxuriante, portrete de fete şi bătrâni, naturi statice şi compoziţii, variate ca tematică, într-o largă gamă de soluţii constructive, de efecte plastice, o abordare destul de originală realizate într-o stare sufletească tradusă într-un efluviu de culoare potolită de tonalităţi reci. Aici s-a născut ideea de a dona o parte din aceste lucrări Muzeului de istorie din Buzău, oraş de care s-a îndrăgostit şi în final i-a dăruit peste 250 de picturi originale.

Spaţiul de la Baloteşti, sfinţit de numele său, azi uitat de mulţi dintre colegii de breaslă, a rămas un loc de care mă leagă dulci amintiri. Mi-au rămas ca amintiri din acea

prietenie frăţească, 6 tablouri şi 4 acuarele, pe care privindu-le îmi astâmpăr dorul de cel ce a plecat de mult dincolo de neguri. A plecat dintre noi cu aceiaşi discreţie, onestitate, cinste şi corectitudine faţă de colegi. Cât a fost preşedintele Uniunii, foarte rar îşi trimitea vreo lucrare în expoziţii, de vândut nu prea vinde, îşi dorea să nu fie bănuit că funcţia lui îi dădea dreptul să facă nedreptăţi.

Şi totuşi, călătoriile mele prin lumea frumosului, devenise un crez, întrebându-o pe soţia mea „Azi unde mai mergem? Ce atelier mai vizităm, cam ce ne mai dorim?". Soţia mă înţelegea dar, nu odată mă întreba, văzând excesele mele:

— Bine dragă, numai şi numai expoziţii, ateliere dar… la un restaurant, la o grădină de vară, când mă duci?

Alte ori, când descopeream un nou pictor, mai dificil, greu de abordat, soţia îmi spunea: „Dragă ajunge, nu te astâmperi, avem şi alte probleme de rezolvat. Nu prea mai avem bani, am ajuns la fundul sacului!". Adevărata desfătare pe care am trăit-o din plin, erau evadările din când în când în atelierele din Strada Pangrati, unde lucrau în linişte şi pace pictori care nu-şi răsfăţau vizitatorii cu băutură, care ştiau să-şi preţuiască timpul, unii nepoftiţi se resemnau, citind pe uşă acel „nu deranjaţi" sau „nu sunt în atelier". Nu-mi fac un merit că, devenind cât de cât, „un om de-al nostru" cum îmi spunea pictorul 66

Alin Gheorghiu, în atelierul lui şi al altora, eram primit cu simpatie şi preţuire.

Nu exagerez, dar în atelierele lui Alin Gheorghiu, Ion Pacea, Georgeta Năpăruş, Ion Musceleanu, Ion Sălişteanu, Sabin Bălaşa, Ion Irimescu, Eugen Popa, Spiru Chintilă, Octav Grigorescu şi mulţi alţii, eram un musafir discret, discutam puţin despre lucrările lor dar mulţi mă lăsau singur să-mi astâmpăr setea de frumos. Uneori rămânându-mi inima asupra unui tablou, îl negociam nu ca un nabab, ci ca un om îndrăgostit de artă. În alte dăţi cu sfială şi grijă, la întrebarea artistului „Cât oferiţi?", eu le răspundeam „acum am atâţia lei la mine, rămâne să vă dau restul, luna viitoare". De multe ori artistul îmi spunea: „Bine, atât îmi daţi". Plecam din atelierul

pictorului de la care cumpăram o pictură atât de entuziasmat încât mă uitam înapoi, spunându-mi în gând „dacă se răzgândeşte?”.

Atunci nu realizam că ştiindu-mă un viitor colecţionar lucrarea acestuia va fi văzută şi de altă lume.

La pictorul Sabin Bălaşa am ajuns mai greu. Tot timpul avea vreun musafir, devenise încă de tânăr o celebritate, tablourile lui se vindeau cel mai scump, avea o clientelă aleasă, încât la posibilităţile mele materiale, consideram că e prea „mare îndrăzneală” să pot achiziţiona vreo lucrare, cât de mică ar fi. Intrând în atelier, am rămas surprins de figura luminoasă, contrar părerilor unora. Era foarte amabil, civilizat, cultivat, fiu de preot. Avea o mare prestanţă de intelectual rasat. Ce mai, era un om inteligent, cu o minte sclipitoare.

Cu evidentă emoţie i-am spus dorinţa mea, de a avea în colecţie o pictură semnată Sabin Bălaşa. Mă măsură ca pe un străin, mă întrebă unde lucrez. Dădu din cap şi-mi spune cu o voce cântată:

— Şi ce te-ar interesa, o lucrare mai mare sau mai mică?

Uite, aici am câteva pânze din care să vă alegeţi. Mă uit, rămân mut.

Mă înfricoşez gândindu-mă la preţ. Pictorul mă urmăreşte cu atenţie.

Îmi studiază reacţiile şi dintr-o dată îmi spune „Ei, ce ziceţi v-aţi ales?”

Îi arăt cu degetul o lucrare. Era un tablou cu două nimfe, cu pletele despletite, cu sânii feciorelnici, purtând pe piept o pasăre albă, iar din cerul albastru, cu irizări de alb, nişte aripi de înger, îşi trimitea raze reci, plumburii. Tabloul era de dimensiuni mari 1x0,69.

Se uită la mine, zice „Mda” şi-mi spune preţul, 4000 de lei. Atât primeam eu salariul lunar în acea vreme. Apoi adaugă, vi-l dau ieftin, dar am o singură dorinţă, să-l văd personal unde va sta în colecţia dumneavoastră. Târgul a fost făcut. La câteva zile Sabin Bălaşa a venit la mine acasă. Când a văzut zecile de tablouri de pe pereţi, a rămas 67 surprins, n-ar fi crezut niciodată că un tânăr are asemenea preocupări de

colecţionar. S-a uitat pe peretele central al salonului de 60 m.p., apoi, ia tabloul şi-l ridică în sus, găsindu-i locul, între un tablou de Ciucurencu şi un portret de femeie de Vasile Grigore. Se uită şi el, parcă descoperise prima dată tabloul şi a exclamat:

— Uite, domule, îi stă bine, se încadrează perfect, este aceeaşi şcoală de pictură românească. Au trecut mulţi ani de atunci. L-am întâlnit pe pictorul Sabin Bălaşa la restaurantul Capşa la vernisajul unei expoziţii a pictoriţei Uţă Chelaru. Mi-a spus cum mai stă lucrarea lui, îşi doreşte pătimaş o fotografie după ea, este unicat şi ar vrea să o reproducă într-un nou album. Cu un alt prilej, la sărbătorirea a 8 ani de la tipărirea primului număr din Revista „Lux" a Marianei Brăescu, i-am dat fotografia cerută şi cineva ne-a fotografiat.

Ce mai, este un pictor făcut să lase posterităţii o operă desăvârşită. De asta m-am convins când, ajungând la Iaşi, la vechiul meu prieten, pictorul Dan Hatmanu, am stat o jumătate de zi în holul Universităţii şi am văzut capodopera frescelor murale executate de marele Sabin Bălaşa. Privind această lucrare de mari dimensiuni, am avut senzaţia că mă aflu în Capella Sixtină de la Vatican. Câtă forţă, câtă imaginaţie, câtă culoare şi lumină, alb albastrurile lui de smarald filigranat, punerea în scenă a personajelor, păreau că se prăbuşesc şi am rămas mut de uimire. Pentru mine pictorul Sabin Bălaşa rămâne un unicat, o apariţie dumnezeiască pe cerul artei româneşti contemporane. De aceea îl urmăresc ori de câte ori îl întâlnesc în expoziţii sau la unele acţiuni protocolare, schimbăm câte o voroavă, fiind convins că creaţiile lui, atât în artă cât şi în literatură, vor rămâne ca nişte icoane ale neamului ce vor dăinui peste veacuri.

Mi-am notat într-un jurnal cu însemnările mele peste hotare din anul 1982, de o întâlnire de suflet cu o mare pictoriţă, un nume de referinţă în pictura românească, Elena Uţă Ckelaru, pe care nu o văzusem prin expoziţii, nu i-am văzut nici vreo expoziţie personală, ştiam numai că este în mare vogă prin Franţa şi Italia, că are „mare succes în lumea bună" din mediile intelectuale din Paris, Roma, Veneţia, Modena,

Napoli, unde picturile sale au pătruns în multe case onorabile.

Spre norocul meu, i-am văzut prima expoziţie la Accademia di Romania din Roma, unde am ajuns, pentru a verifica inventarul Bibliotecii înfiinţată încă de pe vremea lui Pârvan. Aici am stat aproape 2 săptămâni, sub protecţia unui prieten de-o viaţă, italienistul Alexandru Mircan. Artista era cazată într-o cameră, pe un culoar unde 68 eram găzduit şi eu. Ştiindu-mi meteahna de iubitor de artă, profesorul Mircan mi-a făcut surpriza şi invitaţia de a vizita o expoziţie, deschisă în sălile Accademiei a unei pictoriţe din România. Surpriza a fost enormă. Am descoperit o artistă care, prin lucrările expuse, complet diferite de pictura şcolii româneşti, originală prin tematică, multe catedrale, peisaje veneţiene, marine cu vapoare şi bărci dormind pe ochiuri de apă, adăpostite de umbra unei vegetaţii luxuriante, toate zugrăvite în tonuri de un roşu aprins, şi împestriţări de ape sinilii, cu ceruri pâcloase, de o mare frumuseţe. Privindu-le am descoperit o lume inedită.

Pictoriţa auzind că sunt de la Ministerul de Externe, într-o dimineaţă m-a abordat pe culoar şi, auzindu-i numele, mi-am exprimat „bucuria de a-i cunoaşte opera, expusă chiar într-o Accademie românească în Italia. A fost surprinsă mărturisindu-mi că i-a fost foarte greu să ajungă în Italia, că mulţi dintre colegii ei din ţară erau invidioşi pe ea că izbutise să expună în occident. Mi-a povestit apoi, într-o altă zi, necazurile pe care le-a avut în viaţă, problemele pe care le are cu mama sa, bolnavă, pe care trebuie să o ia cu dânsa în Italia, că se descurcă greu, că există totuşi un Dumnezeu care o ajută. Deja a început să fie cunoscută în Italia, să înceapă să-şi vândă lucrările, să aibă cu ce trăi, iar receptarea picturii sale se reflectă în cronicile semnate de mari critici printre care Carlo Emmanuele Bugatti, Vincenzio Galizia, Nazario Boschini, Gabriella Ardiasone, Luciano Marziano şi mulţi alţii. Întâlnirea cu această „singuratică" într-o lume simandicoasă, unde un străin îşi face loc greu, a fost benefică pentru familia mea. În ani, relaţiile noastre au devenit foarte strânse, ea devenind pentru noi o ambasadoare a culturii româneşti în

Italia. Ei îi datorăm numeroasele vizite pe care le-am făcut în Italia, făcându-ne legătura cu familia tenorului Neldo Ferrari şi a pictorului Romano Bufagni cu care am realizat adevărate prietenii şi ne-am făcut vizite reciproce. Neldo Ferrari cu soţia a venit de 3 ori în România, găzduindu-i în casa noastră. El a dat un concert la Biblioteca Italiană din Bucureşti şi un alt concert la Focşani, iar noi, datorită lor am vizitat Italia tot de două ori. Iată ce rol important a avut pictoriţa Uţă Chelaru în desăvârşirea cunoştinţelor mele despre cultura şi spiritualitatea italiene. Şi azi corespondăm din când în când. De fiecare dată îmi mărturisesc că, datorită nouă, casele lor sunt pline de artizanat românesc, icoane, ceramică de Horezu, ştergare româneşti, ce mai, îmi spun, „la noi în casă s-a mutat România, prietenii noştri ne invidiază”.

În cei aproape 20 de ani de când o cunosc, am fost invitat la vernisajele avute la Apollo, Casa Armatei, Capşa, Casa Vernescu şi mai ales am intrat în atelierul acesteia de zeci de ori, situat în Piaţa Amzei, în fosta casă Brătianu.

Aici, în timp ce îmi beam ceaşca de cafea şi cu o gustare frugală cu care îşi servea musafirii, intram în lumea culorilor şi a noilor tablouri, elaborate cu credinţă, cu acea mulţumire sufletească pe care i-o dă fiecare pictură, sesizam faptul că artista a rămas tributară lumii mirifice, scăldată în lumină, în care mai răzbat elemente foviste sau impresioniste, mergând pe aceiaşi tematică cu reprezentarea unor catedrale, portrete, scene istorice, flori, multe flori, nuduri, naturi statice, desene, seriografii care se disting prin felul original de a tălmăci timpul, robusteţea chipului uman, şi frumuseţea sa morală prin care evidenţiază o mare delicateţe şi gingăşie. Privindu-le cu ochii inimii, realizezi varietatea şi dimensiunile unei artiste de înaltă clasă. Picturile sale, prin lirismul culorii, prin folosirea roşului sângeriu, al galbenului putred, al albastrului sidefat, al tonalităţilor de verde crud, al maroniurilor şi griurilor, te îndeamnă să le mângii, să le simţi strălucirile interioare, care-ţi dau adevărata linişte. Ce mai, atelierul pictoriţei este ca un altar în care înfloresc gândurile sale într-o infinitate de nuanţe, simţi cum prin ele ţâşneşte viaţa,

candoarea, poezia vieţii. Peisajele veneţiene, ritmurile pariziene, auto-portretele, portretele lui Eminescu şi al Veronicăi Miclea, podurile peste Sena, Stâncile roşii, marinele, Chipurile de maramureşene, în costume specifice acestei zone, dau dimensiunile şi varietatea tematică a acestei artiste înzestrată cu talent, har şi bunătate omenească. Îmi amintesc cum, venind în galeria mea de artă, mi-a cerut un volum din poeziile din „Caii de fum", că este ispitită să realizeze o lucrare cu o temă similară. Mi-a cerut şi un volum din poeziile lui Marin Sorescu. Nu mică mi-a fost mirarea când peste vreo 6 luni, întorcându-se dintr-o călătorie de la Modena, mi-a adus câteva exemplare din volumul „Caii de fum" editat la Ancona în 1982, cu o prefaţă de criticul Carlo Emanuele Bugatti, traducerea în limba italiană fiind făcută de prof. Alexandru Mircan. După alte câteva luni a apărut şi un volum de poezii în limba italiană. Atât cartea mea cât şi a lui Marin Sorescu au fost realizate şi cu unele ilustraţii – serigrafii – semnate de Elena Uţă Chelaru.

Când în galeria mea privesc o lucrare de dimensiuni mari, intitulată „Notre-Dame", celebra catedrală pariziană, care navighează pe un cer bucălat şi alburiu, sau „Peisaj marin", pe care dansează 70 o barcă singuratică, iar de pe luciul apei izbucnesc suliţele de aur diafane ale soarelui, sau cele 3 nuduri, de dimensiuni mari, mă cutremur la gândul că iată, sunt un om fericit, că se adevereşte ceea ce mi-a spus mama, că „sunt un om norocos". Într-adevăr, am întâlnit într-o vreme de mari privaţiuni, decepţii şi dureri înăbuşite şi clipe de satsfacţii care m-au apropiat de oameni de mare omenie, care mi-au întins o mână prietenească, care au văzut în mine viitorul colecţionar de mâine. Mâna aceasta, a pictoriţei Elena Uţă Chelaru i-o sărut ori de câte ori o întâlnesc drept recunoştinţă pentru tot ce a făcut pentru familia mea.

Acum, când am pătruns definitiv în lumea frumosului din artă, încântat şi îmbătat de parfumul picturilor pe care le admiram şi în faţa cărora îmi descătuşam sufletul, asimilând izvoarele artei atât de diverse şi pline de fantezie şi poezie, în care vedeam curcubeele culorilor care mă fascinau şi îmi

dezvoltau dorinţa de a merge mai departe, de a intra în cât mai multe ateliere, să-mi astâmpăr curiozităţile şi setea de cunoaştere, devenisem un împătimit mai ales de pictură. Îmi doream tot mai mult să cunosc izvoarele creaţiei lor, să le admir tablourile, şi mai ales să-mi cumpăr din când în când câte o lucrare. Astfel, până în zilele noastre, cred că au rămas puţini dintre pictorii valoroşi din Bucureşti să nu le văd lucrările în expoziţiile individuale sau de grup, sau să nu intru, cu ochii scăldaţi de lumină în atelierele lor. Unii mă primeau cu plăcere, îmi ascultau părerile, se întrebau totodată „ce hram port", cu ce mă ocup, de unde am bani să cumpăr câte o lucrare, dacă nu cumva mă bănuiesc că preocuparea mea pentru artă „ar avea un scop mercantil" că sunt cumpărate pentru a le valorifica mai târziu, când arta va fi preţuită cu adevărat. Marea majoritate a acestora, mă primeau în atelierele lor cu plăcere, îmi arătau ultimile lucrări însăilate pe pereţi sau pe şevalet. Discuţiile pe care le încropeam, uimirea unor pictori când îmi ascultau unele judecăţi de valoare pe care le exprimam, pe unii dintre interlocutori îi punea pe gânduri. Mulţi interlocutori se întrebau pe bună dreptate:

— Cine este tânărul care bântuie expoziţiile, atelierele, este cumva vreun cunoscător, critic de artă sau colecţionar? De unde are bani să cumpere tablouri, ce „hram poartă" şi se mirau că, în zilele acelea de mari privaţiuni, mai sunt oameni, şi mai ales tineri, să se intereseze de artă!

Pe pânza vremii, îmi amintesc de stările de exaltare şi de satisfacţii pe care le încercam vizitând atelierele lui Grigore Vasile, Ion Murariu, Ion Gheorghiu, Ion Pacea, Georgeta Năpăruş, Iacob şi Rodica Lazăr, Dan Hatmanu, Horia Cucerzan, Val Gheorghiu, Rodica Marinescu, Dimitrie Gavrilian, Cela şi Costin Neamţu, Ion Grigore, Gheorghe Ciobanu, buzoianul meu, un fel de edec dar şi prieten şi coleg de liceu, care a devenit cunoscut nu numai în oraşul copilăriei mele ci şi în ţară şi străinătate. Pe toţi aceşti artişti i-am stimat şi preţuit.

De alţi artişti m-am apropiat cu greutate. Unii erau suscepti-

bili, spunând că ţin foarte mult la lucrările lor, că îşi doresc să rămână în atelierele lor şi nu le vând. Alţii erau bănuitori, sceptici, destul de reci, cu greu se încălzeau la un pahar de vin sau la o ţuică de Buzău.

Îmi amintesc că am intrat nu odată în atelierele lui Celmare Vasile, Dipşe Constantin, Iclozan Semproniu, Casargian Ioana, Val Munteanu, Ovidiu Maitec, Cantemir Clara, Geta Brătescu, Codiţă Pavel, Virgil Almăşan, Ovidiu Maitec, Minoiu Niculai, Octav Grigorescu, Spiridon Gheorghe, Schirliu Constantin, Gheorghe Răducanu, Ulmu Matilda, şi mulţi alţii, de la care nu am putut cumpăra nici-o lucrare. Ţineau atât de mult la lucrările lor încât posibilitatea de a cumpăra ceva, din start erau sortită eşecului. Le făcea însă plăcere să mai vin în atelierele lor, să facem schimb de păreri despre lucrările de pictură şi sculptură din expoziţiile retrospective de la Dalles, sau din expoziţiile anuale în care se întâlneau tendinţele la zi ale fenomenului plastic contemporan. Ceea ce este foarte important, rămân acele popasuri de neuitat în atelierele din strada Pangrati şi Eforie, în care eram primit cu adevărată dragoste şi prietenie de pictori care au devenit astăzi vârfuri de referinţă în arta plastică românească contemporană.

Mă întreb uneori când, unde, şi cum i-am cunoscut pe cei ale căror lucrări populează colecţia mea!

Îmi amintesc de tânărul visător, cu ochi sclipitori, cu sprâncele stufoase, cu o voce dulce şi duioasă ale Pictorului Vasile Grigore, pe care l-am întâlnit prima oară atunci când, la librăria Creţulescu, în anul 1977, s-a lansat primul meu volum de poezie, „Aproape de copilăriei”, şi, printre invitaţi, era pictorul, care a ţinut să mă felicite şi să se pozeze cu autorul. Atunci m-a invitat să-i vizitez casa din strada Cazavilan, în care am descoperit nu numai o parte din picturile lui, ci şi o colecţie impresionantă de lucrări ale unor colegi şi pictori intraţi deja în patrimoniul naţional. Iată îmi zic, un artist plastic deveni colecţionar. Am fost împreună cu soţia, care, entuziasmată 72 de ce vedea în casa unui pictor, s-a oprit mai ales în faţa unui perete întreg dintr-o sufragerie mare, care împiestriţau o colecţie unică cu farfurii realizate de olarul

Colibaba. Rămaşi muţi în faţa acestui meşter care reînnoda filonul de aur al ceramicii de Cutti, am sărit ca arşi şi întrebarea noastră s-a auzit ca un cântec:

— De unde, când şi cum le-aţi cumpărat, aceste unicate?

— Le-am cumpărat cu câteva luni în urmă, de la Rădăuţi, chiar din atelierul meşterului. Duceţi-vă şi cumpăraţi şi voi, cât mai e în viaţă, este bătrân şi foarte bolnav!

Am plecat încântaţi de gustul rafinat de specialist al pictorului, care împodobise apartamentul cu lucrări de Luchian, Toniţa, Baba, Ciucurencu, Piliuţă, Pacea, Alin Gheorghiu, cu sculpturi de Irimescu, Jalea, Han, Guguianu, Apostu, cu vase şi emailuri din Japonia, China, vase franţuzeşti, icoane pe lemn din secolele XVI-XIX, icoane pe sticlă, desene şi stampe japoneze, covoare de Buhara, olteneşti, basarabene, ardeleneşti, ce mai, un adevărat muzeu.

Am plecat încântaţi de ce văzusem în casa unui mare artist care ne-a încurajat să facem ceea ce a făcut şi el de o viaţă, să strângem cât mai multe valori, pictură, sculptură, grafică, artă populară, ceramică, icoane, deoarece în timp vor dispărea, multe vor lua calea străinătăţii. Cumpăraţi acum, cât se mai găsesc pe ici, pe colo, aceste valori de patrimoniu şi nu veţi regreta!

Acest îndemn, a fost de ajuns, iar a doua zi, luând un tren de Rădăuţi, am descins în casa meşterului Colibaba, înarmaţi cu două geamantane, sacoşe şi sendviciuri, şi întrebând din om în om, unde stă olarul Colibaba ne-am trezit în strada în care, dăinuia de peste o sută de ani casa în care locuise acesta. Zic locuise deoarece acesta cu numai 2 luni în urmă, trecuse dincolo de neguri. Vestea ne-a transmis-o chiar soţia acestuia, care auzindu-ne ce vrem ne-a spus că „din păcate au rămas de el, puţine farfurii, la care ţine foarte mult, şi vrea să le păstreze ca amintire”. Vestea a căzut ca un trăsnet şi ne-a întristat.

— Şi cum, am venit degeaba? Nu se poate, nu vrem să ne stingeţi entuziasmul. Nu putem să ne întoarcem la Bucureşti, fără câteva farfurii sau cahle, vrem să avem şi noi în colecţia noastră o amintire cu care să ne mândrim.

Văzându-ne atât de trişti, cu ochii umeziţi de lacrimi, rămaşi ca două stane de piatră de vestea ce ne-a dat, soţia artistului, s-a înduioşat totuşi şi privindu-ne întristaţi şi abătuţi, o vedem că se duce 73 la o ladă mare de zestre, începe să scoată farfurii mari şi mai mici, vreo 20 de cahle, parcă ar fi de Delft, le rândueşte pe pat şi spune:

— Să ştiţi că mă despart foarte greu de astea, pe care le vedeţi, vă dau totuşi, vă văd oameni serioşi, iubitori de frumos, aţi făcut un drum lung, obositor de la Bucureşti până la Rădăuţi, vreau să nu plecaţi cu mâinile goale. Cât ne-a cerut pe ele, atât i-am dat, şi pe deasupra ceva. Am plecat val-vârtej, tot uitându-ne în urmă, ca nu cumva să se răzgândească. Când am ajuns acasă, când ne-a văzut sora mea Marieta, şi soţul ei, abia urcând geamantanele care erau destul de grele şi, când am început să le despachetăm şi au văzut „minunăţiile noastre", şi-au făcut semnul crucii şi au zis:

— Voi sunteţi nebuni, buni de legat, n-aveţi minte, v-aţi chinuit cu asemenea greutăţi, cu nişte farfurii colorate!

Am rămas fără glas. N-am mai avut răbdare şi l-am sunat pe Vasile Grigore. I-am povestit despre periplu nostru. S-a bucurat, ne-a spus că suntem nişte norocoşi. I-am mulţumit că datorită lui am salvat de la pieire „un adevărat tezaur".

Ani de-a rândul, atelierul pictorului Vasile Grigore – fratele meu – cum mă obişnuisem să-i spun, a devenit pentru mine un loc în care trăiam adevărate descătuşări sufleteşti, pictorul răsfăţându-mă de fiecare dată, desfăşurând în faţa mea, zeci şi zeci de tablouri, de dimensiuni mari, o adevărată paradă a culorilor, de roşu, sângeriu, de griuri şi negru, de galben şi portocaliu, alb şi albastru, culori care ne fascinează sufletul, ne luminează gândurile, exaltă simţurile, ne dezvăluie lumina frumuseţii, sensibilitate şi harul unui mare colorist de geniu. Tablourile lui cu nuduri, odalisce, flori, reprezentând magnolii, figuri de arlechini, naturi moarte, trandafiri, marine, dar şi desenele sale, profunde, toate dezvăluie energii misterioase, care tulbură, dar şi linişteşte, îţi dă calm, trăieşti sentimentul înălţării şi al singurătăţii, toate aceste ipostaze ale realităţii imediate, îţi încân-tă ochiul, inima palpită, îţi trezesc

fiori şi palpitaţii îţi inoculează sentimente de visări şi melancolie, euforie şi extaz. Mă uit cu răsuflarea tăiată, trăirile sunt ca nişte valuri liniştite sau furtuni ori izbucniri vul-canice, toate aceste ipostazele te duc cu gândul la visare, la mirific, la lumina care îţi arde sufletul de dor şi înălţare. Sentimentele pe care le încercam pătrunzând în lumea frumosului zămislit de mâna dumnezeiască a pictorului Grigore Vasile, mi-a întărit convingerea că mă aflu în faţa unui talent unic şi original, unul din marii colorişti ai zilelor noastre. Privind această lume reală, uneori fabuloasă, pe care artistul o întruchipează şi în desene cu linii precise, trasate 74 dintr-o răsuflare, îl situează pe Grigore Vasile, printre marii dese-natori ai secolului nostru, un semn distinct al unei personalităţi de excepţie. De acest om minunat, cu un suflet cald şi prietenos, cu o iubire de oameni fără egal, care a îmbinat cultura cu o viaţă exemplară trăită intens, cu un simţ al responsabilităţii şi datoriei, reprezintă un caz unic de adevărat cetăţean al cetăţii, care iată, recent, toate acumulările lui de o viaţă, le-a rânduit într-un muzeu, care s-a inaugurat recent în inima capitalei, va dăinui şi va rămâne un semn al trecerii lui prin viaţă. Scrierile lui, despre artă, care rămân o biblie despre clasicii picturii noastre, un arc peste timp care adună gândirea şi înţelepciunea unui mare artist pe care timpul nu-l va da uitării niciodată. Cele 10 tablouri pe care mi le-a dăruit pentru colecţie, rămân mărturii ale unei trainice prietenii.

Acum când însăilez pe pânza vremii imaginea unor artişti plastici care cu numele şi operele lor au marcat momente de vârf ale şcolii de pictură contemporană, iată că timpul s-a răzbunat şi ni i-a răpit pentru ai trece dincolo de neguri în lumea umbrelor.

Îmi aminteşte cu durere în suflet de Georgeta Năpăruş, Alin Gheorghiu şi Ion Pacea. Sunt trei destine pe care încerc să le evoc, cu sentimentul că mai sunt printre noi, lucrările lor din colecţia mea rămân ca nişte pete de lumină, de strălucire diamantină, aureolate de nimbul pe care tot timpul îi va ridica pe cel mai înalt postament al nemuririi.

În atelierul Georgetei Năpăruş din Pangrati, am ajuns întâmplător. Numele ei l-am descoperit trecând în goană pe lângă uşa atelierului, pe care scria, pe un petec de hârtie cu creionul, un nume pitoresc, pe care l-am descoperit mai întâi în câteva lucrări expuse într-o expoziţie anuală, ascunse parcă într-un colţ din sala Dalles, în faţa cărora mulţi curioşi, ca şi mine, s-au oprit pentru o clipită sau mai mult pentru a admira o pictură ieşită parcă din comun, care nu se lasă citită, integrată în vreo şcoală, venită parcă dintr-o lume a imaginarului, dintr-un expresionism care se lasă totuşi supus privirii, în care descoperi o lume fantastică, narativă, folclorică, cu o anumită autonomie anecdotică, în care culorile, un fel de mozaic viu, strălucitor, cu irizări de roşu, auriu, şi albastru închis, sau galben putred sau violet, compun figuri de madone, o anecdotică şi aglomerări de povestiri fantastice, pe care privindu-le ţi se taie respiraţia. Culorile se suprapun, se întrepătrund, izbucnesc în razii sau linii paralele, figurile umane ieşind la iveală dintre norii bucălaţi şi 75 alburii, pe care plutesc aripi şi frunze putrede, sunt ca nişte zboruri de vestale şi îngeri.

Este o lume pe care numai imaginaţia unei creatoare de imagini fantastice, care narează, descoperă, pătrunde în substratul necunoscutului, neantului, şi care din cioburi de culoare, ca nişte petice de hârtie colorată în toate nuanţele, ştie ca un arhitect să le orânduiască şi să le dea forme care se supun privirii. Când intru în atelier şi privesc cu câtă meticulozitate detaşare şi linişte „piguleşte" culoarea şi o aşează cu măiestrie în pagină, cât suflet pune în fiecare petec de compoziţie miniaturală pe care o aşează pe pânză cu o aplecare sfântă, şi îi priveşti ochii aceia mari, adânciţi în pânza albă, în încercarea de a-i împodobi suprafaţa cu culori numai de ea ştiute, puse cu meticulozitate şi credinţă, te miri parcă îşi ţese ochii pentru a da viaţă fiecărei imagini minuscule. Culorile, parcă dansează în jurul personajelor, se desfac în curcubee care iradiază lumină, în care ai senzaţia ca pictoriţa îşi ţese nişte pânze de păianjen care vibrează, se învârtesc într-un cerc imaginar. Ce mai, Georgeta Năpăruş

oficiază în templul său, în care nu pătrunde oricine din cauză că lângă ea, se află un înger: păzitor, soţul său, graficianul Octav Grigorescu, care trăieşte lumea lui singuratică în care foarte greu se destăinue.

Se uită uneori la ea şăgalnic, la şevaletul pe care este prinsă o pânză, şi cu discreţie, fără a rosti vreo vorbă, tace, în jurul lui pluteşte o linişte de mister. Greu, foarte greu, la întrebările pe care i le puneam, asculta, medita şi numai într-un târziu răspundea. Dacă de la Georgeta Năpăruş în câţiva ani am putut cumpăra trei lucrări, „Un colindător pe un cal, înveşmântat în odăjdii de epocă", un portret de femeie din Rucăr şi „Un autoportret" cu o cunună de nimb pe cap, care stau cu cinste în colecţia mea, de la Octav Grigorescu, nu am putut cumpăra nici un desen sau vreo compoziţie colorată cu fulguiri de culoare discretă. „Ăsta e Omul meu, tăcut ca o stană de piatră, de o seriozitate care respinge pe orice privitor". Georgeta Năpăruş rămâne un nume în panoplia picturii româneşti, invidiată de colegi uneori, dar respectată şi înconjurată de dragoste.

Într-un alt corp de ateliere, lipit de atelierul lui Baba, se afla cel al lui Ion Gheorghiu, un artist de o seriozitate exemplară, un om blând, curat la suflet, un interlocutor plăcut, cu un dar de povestitor neegalat, pe care l-am cunoscut la Moscova, când a venit, în calitate de comisar al expoziţiei de artă românească deschisă în Muzeul Ermitajului din Petersburg. Conducerea Muzeului a făcut un act de excepţie cedând pentru prima dată un spaţiu corespunzător într-o 76 latură a Palatului ţarilor, transformat în aşa zisul Ermitaj din Petrograd. Sosit la Moscova, a fost preluat direct de la aeroportul Seremetievo şi transportat cu un tren de seară la Petersburg pentru a se ocupa de aranjarea expoziţiei. Expoziţia urma să se deschidă într-o vineri, încât eu am putut să-mi termin obligaţiile de serviciu la ambasadă şi miercuri noaptea cu Crasnaia Zvezda (Steaua Roşie) să descind exact la ora 7 la Sankt Petersburg. Întâlnirea a fost emoţionantă. Se simţea singur, stingher, translatoarea, Elena Azernicova, ea însăşi o taciturnă, preţioasă la vorbă, la întrebările lui Alin

Gheorghiu, răspundea scurt, la obiect.

Întâlnirea mea cu el, la hotelul central Baltiskaia, a adus o rază de lumină, pictorul exaltând de fericire că, în sfârşit are cu cine comunica. În aceeaşi zi am ajuns la Muzeul Ermitajului, unde, deja, lucrările începuseră să fie aranjate pe panouri, încadrându-se exact în acel spaţiu, încărcat de stucaturi aurite, care, curios, se încadrau perfect într-o lume necunoscută. Era în anul 1970, într-o toamnă aurie, cu frunze arămii care cădeau pe trotoarele marelui Kresciatic şi pe Cheiurile Nevei. În Ermitaj, numai cu un an în urmă se săvârşise un eveniment unic. 51 de pânze ale marelui Ion Grigorescu au fost văzute de sute de oameni din patria lui Petru cel Mare. Directorul muzeului mi-a mărturisit că în ultimii ani la Ermitaj nu a mai fost un eveniment atât de important în viaţa culturală a oraşului până atunci. Am asistat văzând cum specialiştii muzeului, dirijaţi de ochiul competent al pictorului român, într-o mişcare ca acele ceasornicului, realizau o simeză de zile mari. Când au terminat lucrul, oamenii muzeului, au privit miraţi cu câtă strălucire Alin izbutise să pună în evidenţă lucrările unei adevărate şcoli de artă plastică românească contemporană. Atunci am văzut lucrările de pictură, unele pentru prima dată, semnate de Dumitru Ghiaţă, Marius Bunescu, Henri Catargi, Alexandru Ciucurencu, Aurel Ciupe, Corneliu Baba, Sveitzer Cumpăna, Brăduţ Covaliu, Constantin Piliuţă, Ligia Macovei, Ion Pacea, Ion Gheorghiu, Georgeta Năpăruş, Ion Musceleanu, Virgil Almăşan, Popescu Negreni, Boris Caragea, Ion Jalea, Sabin Bălaşa, Grigore Vasile, Viorel Mărginean, George Apostu, Ion Irimescu, Ion Vlasiu, Constantin Lucaci, Jeno Servatius. Era un adevărat muzeu românesc, răsărit peste noapte în lumea nordului. Atunci, la acel vernisaj, la care au fost invitaţi cei mai cunoscuţi artişti plastici, critici de artă, profesori la Institutul de Artă şi un numeros public, cuvântul lui Alin Gheorghiu, comisarul expoziţiei, a adus un mesaj de lumină din România. El a prezentat celor de faţă opţiunile, stilurile şi manierele diferite, 77 modalităţile specifice de expresie ale marii şcoli artistice româneşti, precum şi elementele comune

care definesc apartenenţa lor la acelaşi spaţiu cultural. Mulţi critici dintre cei prezenţi au elogiat fără rezerve şcoala de pictură şi sculptură românească, socotindu-o drept „una dintre cele mai importante şi îndrăzneţe din Europa”.

A doua zi, când soarele nordului inunda cu lumină marele bulevard Kresciatic, împreună cu Alin Gheorghiu şi cu ajutorul unui tânăr basarabean, student la arte, începem să descoperim acea Veneţie a Nordului. Ne oprim în faţa catedralei de mari dimensiuni, Petropavlosk şi Turnul Amiralităţii, punctul central al oraşului. Înaltă de 72 de metri, când este luminat seara, pare o navă cosmică gata să-şi ia zborul. Alin se uită, îi admiră măreţia şi frumuseţea.

— Da, este un simbol, nu întâmplător, marele Puşkin i-a închinat versuri celebre.

Îi arăt nu departe, Hotelul Baltiiskaia, cu arhitectura lui din timpul de glorie al ţarilor ruşi. Îi spun că aici şi-a tăiat venele Esenin, cântăreţul neîntrecut al pădurilor de pe malurile Ocăi. Când intrăm în catedrală, priveşte pictura murală, dă din cap dar nu comentează.

— Da, domnule, am văzut în Ermitaj pânze semnate de Rafael, Tiziano, Rubens, Boticelli, Leonardo Davinci, Velasquez, Caravaggio, Murillo, Georgione, El Greco, Rembrandt reprezentanţii renaşterii, ce mai ruşii au ştiut ce să aleagă. Mujicii ăia cu bărbi lungi, cu pele-rine pe umeri, pe care erau încrustate pietre preţioase, i-au înţeles gestul lui Petru I îndemnându-i să-şi mai taie din plete, şi bărbi, să ia drumurile occidentului şi să cumpere opere de artă. Boierii noştri, plecau la Paris să se destrăbăleze! Privim statuia celebră a lui Petru cel mare, opera sculptorului Falconet, ridicată în 1775 de Ecaterina a II-a. Ne oprim apoi în faţa sfinxului; pare un paznic de veghe la liniştea oraşului, şi mai departe Sfinxul şi Coloanele ros-trale cu cele patru divinităţi. Totul aici este învăluit în legendă, în faţa cărora se înfierbântă imaginaţia chiar a moldoveanului. Voalul de mătase al serii se lasă uşor încât ne grăbim să ajungem la Filarmonică.

Gazdele noastre s-au îngrijit să ne obţină bilete la un concert simfonic, dirijat de marele Igor Mravinski, un precursor al lui

Igor Stravinski. Locurile rezervate într-o lojă, ne-a permis să vedem şi să ascultăm sub bagheta acestui virtuos dirijor, care ne-a purtat în aceiaşi lume a lui Beethoven, de data aceasta ascultând Simfonia a IV-a în şi bemol major, şi Simfonia a III-a în Mi bemol major. Însoţit de acelaşi carneţel în care făcea unele schiţe prin locurile pe care le vizitam, am observat cum pictorul însăila cu linii sigure un personaj.

Era un cap al dirijorului, pe care la ieşirea din sală, mi l-a dăruit mie.

A doua zi, Alin s-a trezit de dimineaţă să-şi mai facă schiţe, urmărind fluxul străzii, frumuseţea barocă a unor case vechi din secolul 19.

Când eu mă pregăteam să plec la Moscova, a venit în camera mea şi mi-a oferit un mic tablou, reprezentând un pod peste Neva, pe care a vărsat culorile brumării şi un albastru pal, pe care mi-l dăruieşte, spunând că să-mi amintească, de vizita lui memorabilă de la Petrograd.

Prietenia cu Alin Gheorghiu, care a început acolo în lumea nordului, s-a adâncit odată cu revenirea mea în ţară, când de foarte multe ori îi vizitam atelierul. Îi făcea plăcere întâlnirile cu mine. „Îmi place – îmi spunea – că te pasionează arta, că citeşti cu ochii inimii frumosul din artă, e o plăcere să discut cu dumneata, nu numai despre artă şi chiar despre politică, doar eşti un diplomat de profesie!”. Îmi aruncam de fiecare ochii peste pădurea de „grădini suspendate”, elaborări minuţioase, în care albastrul marin, negru dur, şi galbenul creau un sincretism de culoare inconfundabil. Zeci şi zeci de tablouri, elaborate de artist în liniştea aceia ca de catedrală, te îmbia la taifas. În atelierul lui Alin, băutura alcoolului era aproape interzisă.

Se bea câte o coca-cola sau o cafea turcească, făcută de mina lui.

Încă din anii 1980, în atelierul în care coloritul tablourilor parcă se lipea de suflet, au început să fie secondate de sculpturi de dimensiuni mici, un fel de totemuri care ridicau capul, care îşi cereau dreptul la existenţă. Era noua lui preocupare, care în ultimii ani de viaţă, parcă se doreau să

rămână pietre de hotar şi dăinuire. Ele se încadrau destul de bine în lumea grădinilor suspendate, părând a fi nişte vaşnici portari ai veşniciei, parcă făcute anume să cimenteze cununia vieţii prezente şi viitoare. Nu ştiu dar, în ultimii ani devenise puţin nervos, îl frământau nişte gânduri. Era supărat că prin mutarea maestrului Irimescu la Fălticeni, în muzeul ce-i poartă numele, a fost o mare ruptură ireparabilă. „S-a stricat echilibrul" îmi spunea. „Maestrul Irimescu pentru noi era ca un părinte care ştia să-şi ocrotească puii". De când a fost „aproape silit să părăsească cuibul său plin de pădurea de statui, acum atelierul este plin de persoane suspecte, o lume gălăgioasă, în care chefurile şi zgomotul te scot din sărite! Mă ne-vrozează, domnule! S-a dus echilibrul nostru, s-a dus liniştea noastră". Într-adevăr, de când acel crescător de cai, „sculptorul Codre, a intrat forţat în lipsa maestrului în atelier, spărgând lacătul de la intrare, atelierul s-a transformat în salon de destrăbălare".

Deşi maestrul vroia să lase atelierul unui moldovean de-al său, tânărului, dar talentatului sculptor Ion Mândrescu, care ar fi sfinţit locul în continuare aşa cum făcuse Irimescu, atelierul a ajuns în stăpânirea „unui aşa zis sculptor". „Ruşine, domnule Bucur, conducerea Uniunii noastre nu mai are autoritate, face jocul unor falşi artişti". Spusele lui erau ca un „testament" pe care Alin Gheorghiu pecetluia un ultim gând al său.

Moartea neaşteptată a pictorului Alin Gheorghiu a venit ca un trăsnet. Îl văzusem cu câteva luni în urmă. Îşi făcea ordine în atelier, parcă avea premoniţia unei plecări pe un drum fără de întoarcere.

Î-am văzut cripta de la Cimitirul Bellu, din parcela academicienilor ţării, care m-a cutremurat. Deşi nu trecuse prea mult timp de la trecerea lui în nefiinţă, florile de pe mormânt, florile din „grădinile lui suspendate", parcă ţâşneau din întuneric spre lumină. Am pus şi eu cu o mână tremurândă, câteva crizanteme maronii, la fel ca cele pe care le vedeam în atelierul lui unde a oficiat în linişte, lecţia mare despre artă, o lecţie din care m-am hrănit, şi am învăţat să

preţuiesc frumosul din viaţă şi din arta adevărată pe care ne-a lăsat-o acest artist plastic de excepţie.

Când în Muzeul Naţional de artă, unde s-a deschis nu de mult o expoziţie retrospectivă „Alin Gheorghiu", întâlnindu-l pe fostul ministru al Culturii, Pompiliu Macovei, colecţionarul împătimit de artă, care a strâns alături de renumita pictoriţă Ligia Macovei valori inestimabile, orânduite într-un muzeu memorial în propria lui casă, ne-am plimbat în lumea „grădinilor suspendate" pe care Alin Gheorghiu ni le-a lăsat ca semne distincte în viaţa scurtă ca un cântec. I-am spus: iată cum timpul ne îndepărtează unul de altul. I-am reamintit de când nu ne-am mai văzut. Parcă mai ieri, împreună cu soţia dV. Cotrobăiam prin consignaţiile din Petrograd, scotocindu-le pentru a descoperi lucruri vechi cu care să ne îmbogăţim colecţiile. S-a uitat la mine, a dat din cap şi ne-am continuat mersul printre statuile lui Alin. Iată cum trece timpul. Intrând în lumea picturii lui Alin Gheorghiu, parcă mă văd urcând scările care duceau la atelierul unui Mare domn al picturii româneşti contemporane, cu un nume inconfundabil: Ion Pacea. Acest „boier" şi „împătimit" al culorii pulverizată pe întinderi mari de carton şi pânză, cu figura lui atletică, dreaptă, cu părul de culoarea aurului, cu acel zâmbet din colţul gurii, privindu-mă de sus.

În faţa lui am roşit, ca o fată mare. Eram copleşit de această figură luminoasă, surâzătoare, cu ochii albaştri care iradiau linişte, aruncându-ţi 80 numai acea privire de Vasilis, care dezvăluia însă un om bun, prietenos şi cu o cultură plastică de invidiat.

M-a primit cu inima deschisă, neprotocolar, firesc şi omeneşte, spunând că mă cunoaşte din discuţiile pe care le avusese nu de mult cu preşedintele UAP, Brăduţ Covaliu, care s-a întors de la Moscova încântat că acolo „avem un om apropiat pictorilor", un umanist de-al nostru. Mă invită la o masă, unde ştiind că vin în vizită, pregătise băutura tradiţională: pepsi şi un nescafe original. În câteva cuvinte i-am spus despre preocupările mele, că printre altele sunt un iubitor de artă, că am început să încropesc o mică galerie de

pictură, şi că deja am colecţionat peste 30 de lucrări de la diverşi artişti. Se uită la mine cu o oarecare curiozitate, simţeam parcă o anumită îndoială; poate nu descoperise figura unui „mecena” cu care era obişnuit se vorovească, o lume a oamenilor cu bani, a diplomaţilor, Pacea fiind la vremea aceea unul dintre cei mai căutaţi artiştii plastici români. Dialogul s-a înfiripat greu, cu o evidentă stânjeneală din partea mea, deoarece pictorul mă domina cu figura lui puţin autoritară, cu care îşi privea uneori interlocutorii. Văzându-mi privirile căutătoare, îndreptate spre câteva tablouri reprezentând flori şi câteva marine, mă întreabă ce gen de pictură mă interesează. I-am spus că nu am preferinţe, că şcoala de pictură românească este destul de unitară, dar am o preferinţă mai specială pentru studenţii şcoalei lui Ciucurencu.

— Atunci ai nimerit bine, am pregătite mai multe lucrări care vor fi prezentate într-o expoziţie de grup de la Galeria Dalles. Se ridică, şi din teancul de tablouri orânduite pe lângă peretele central al atelierului, aşează unul lângă altul zeci de tablouri, în special de portrete, flori, figuri de ţărănci, păsări în zbor pe întinsul Bărăganului, naturi statice, mai toate, aureolate de un galben incandescent, cu irizări de auriu şi roşu strident. Mă uit mai atent la florile geometrizante, marinele care se odihnesc la ţărmuri imaginare, la figurile de ţărăn-ci, suave, cu feţele îmbujorate, cu straie viu colorate, o lume mirifică, figurativă, din care se distinge expresivitatea şi psihologia personajelor.

Pasta subţire, fulguriantă, în care simţi ritmurile mişcării, dar şi liniştea care domneşte în câmpul imaginii, dau particularităţile stilistice ale pânzelor sale. Păsările care străpung orizonturile îndepărtate, sentimentul de zbor şi plutire lină, muzicalitatea ritmată a curcubeelor de culoare, sunt coordonate esenţiale ale particularităţii limbajului plastic ce caracterizează pictura lui Ion Pacea. Mă uit cu privirea încremenită, ochii se opresc pe compoziţiile din care irumpe culoarea 81 caldă, gălbuie, sau sinili, împiestriţate cu tuşe groase de negru, par culori stabile în creaţia pictorului.

Micilor mele divagaţii pe marginea tablourilor selectate de autor pentru expoziţie, ca şi entuziasmul meu în faţa unor capodopere, îl incintă pe artist, care, din când în când îmi spune „ai gust, domnule, te pricepi”.

Am mai intrat în atelierul lui şi cu unii colegi din minister, care îşi doreau pătimaş să aibă în casă o lucrare de Ion Pacea. Atunci, mi-am permis să întreb cam cât ar costa o lucrare care îmi plăcea mult. Era o marină, un vapor singuratic pe întinsul de opal al apei.

Colegul meu se oprise la o natură moartă.

— Nu vă speriaţi, ştiu că sunteţi nişte bieţi funcţionari, diplomaţia nu se plăteşte aşa cum trebuie, daţi şi dumneavoastră cât vreţi!

Era în 1992, salariile continuau să fie destul de mici, aşa că, colegul meu fiind mai îndrăzneţ, a avansat o sumă. Pictorul nu stă pe gânduri, şi brusc spune: Îmi daţi fiecare câte 10000 de lei. Era o sumă modestă, încât nu ne-am codit şi am plecat din atelier fiecare cu lucrarea lui. Plăcându-i foarte mult şi soţiei, peste vreo câteva luni am ajuns împreună în atelierul pictorului Pacea. În acea atmosferă de linişte ca de catedrală, unde tablourile erau înşiruite ca la paradă, ne-am plimbat ochii peste câteva peisaje zugrăvite în culori albastre, transparente, cu fulguiri de galben pufos, care îţi dă sentimentul de plutire. Oprindu-şi privirea spre o vază cu macii roşii cu câteva petale căzute, soţia îmi face semn, înţelegând prin gesturile pe care le făcea, că îi place, şi să-l luăm. Preţul nu ni-l spune, dar îi oferim tot zece mii de lei cât îi dădusem şi pe marină.

Pictorul Pacea, un om de omenie, care obişnuia să stea mai mult în atelier, o fire meticuloasă, un adevărat gospodar care ştia să-şi folosească timpul lucrând în linişte, m-a impresionat profund.

Vorbea puţin, nu-i plăceau exaltările sau elogiile exagerate despre pictura sa, încât modestia lui, comportamentul omenesc cu cei care îi vizitau atelierul, demonstrau calităţile unui spirit elevat, al unui intelectual rasat, cu un comportament pe care nu l-am întâlnit la prea mulţi artişti.

Ori de câte ori îl vedeam, niciodată nu am bănuit că ducea cu el o boală care într-o bună zi l-a răpus. Moartea lui fulgerătoare, s-a produs parcă în aceiaşi linişte în care şi-a desăvârşit opera. A trecut dincolo de neguri pe nesimţite, timpul, încet dar sigur, a aşternut voalul uitării peste tot ce a însemnat „fenomenul Pacea" pentru iubitorii de artă, pentru colecţionarii îndrăgostiţi de pictura sa, care azi, ca şi mine se mândresc că au avut marea şansă de a fi intuit valoarea creaţiei sale, care iată, în timp a devenit tezaur în 82 marele muzee ale ţări şi în galeriile de artă a unor împătimiţi colecţionari.

Nu e de mirare faptul că în zilele noastre, cei trei discipoli ai lui Ciucurencu, Piliuţă, Alin Gheorghiu şi Ion Pacea sunt căutaţi de colecţionari, cotele lor crescând zi de zi, urcând în ierarhia artiştilor care reprezintă o pată de culoare distinctă, care s-a impus în şcoala de pictură contemporană.

Un pictor de care m-am apropiat în ultimii 10 ani, pe care l-am cultivat, de a cărui operă m-am îndrăgostit, este pictorul Ion Murariu. Acest hâtru moldovean, cu rădăcinile implantate în lumea satului tradiţional, din care îşi extrage filonul de aur al obârşiilor sale curate şi limpezi ca lacrimile, descoperit prea târziu prin prietenii lui de o viaţă, un Piliuţă, Achitenie, sau Ion Grigore, m-a fascinat prin felul lui de a fi, şi mai ales figura lui pitorească, autentică, originală, care prin vorbă, prin comportament, prin patriotismul său înflăcărat, pe care l-a transmis în fresce istorice, având în prim plan figuri de voievozi, revoluţionari, luptători pentru libertate şi dreptate, sunt embleme ale unei conştiinţe civice şi umaniste. În acelaşi timp, privindu-i întreaga operă din atelierul său din strada Berzei, distingi figura pitorească, boemă, o lume din care izbucnesc izvoarele nesecate ale românismului cu obiceiurile ei ancestrale, moştenite de la croni-cari şi povestitori anonimi, reînviind lumea satului cu tot cortegiul de datini, de elemente de viaţă autentică, scormonind prin negura timpului. Când intri în atelierul său, în care oficiază ca un singuratic sihastru rugăciunile sufletului, picturile lui irump din adevăratele izvoare ale eternităţii. Stând pe un fotoliu comod, mă

pregătesc să urmăresc lumea creată de acest împătimit de meserie, pe care artistul le scoate rând pe rând din spaţiile în care sunt depozitate zeci de tablouri, o lume mirifică care se supune privirii. Opera acestui mare artist clasic, îţi aminteşte parcă de legendele şi doina străbună, cu peisaje luxuriante, cu sălcii pletoase care-şi udă buzele în apele bălţilor pline de nuferi, cu grupuri de colindători înnotând în troiene de zăpadă, cu peisaje reprezentând procesiuni de înmormântare, cu o multitudine de naturi statice, cu florile împiestriţate amintind de Andreescu, cu horele satului pline de pitoresc şi autenticitate. O lume plămădită cu acribie de acest împătimit al culorii. În unele tablouri surprinzi tenta impresionistă, candoarea, descătuşările sufleteşti de retrăire a timpului trecut, de readucere în actualitate a atmosferei satului tradiţional de odinioară. Stau şi mă minunez, văzând această lume care încet dar sigur se duce, şi deodată retrăiesc amintiri din copilăria 83 mea buzoiană. Sunt însemne lirice încărcate de patos, imagini ale continuităţii noastre pe aceste meleaguri, pe care din păcate unii pictori s-au îndepărtat de ele. Văzând această lume care încă mai pulsează de viaţă, ipostazele unei lumi apuse, am realizat importanţa unui pictor şi rolul acestuia în păstrarea şi conservarea filonului de aur al unei culturi naţionale.

Nea Ionică Murariu, cum obişnuiesc să-i spunem toţi acei îndrăgostiţi de pictura maestrului, este şi unul dintre cei mai mari acua-relişti, care degajă un lirism esenţial, în care curcubeele de culoare, fineţea miniaturală a peisajelor cu irizări de filigran, cu un regim al luminii care se schimbă de la un anotimp la altul, sunt semne ale unei maturităţi şi experienţe care îl situiază printre cei mai subtili colorişti contemporani. Evocarea naturii paradisiace, exerciţiul pictural din portretele soţiei sale, acel spiriduş care-i dă sănătate şi putere de muncă, sunt definitorii în optimismul creator.

Întâlnirile mele cu Nea Ionică Mureriu, în expoziţiile moldovenilor deschise la Bucureşti, unde frecvent ia cuvântul la unele vernisaje, unde evocă cu nostalgie locurile sfinţite de Dumnezeu din care au pornit să străbată lumea artişti

cunoscuţi pe plan naţional, un Piliuţă, Petre Achitenie, Ion Grigore, Costin Neamţu sau un Dan Hatmanu, sunt momente înălţătoare de patriotism. Atunci când se încălzeşte cu o gură de vin, aşa cum face de multe ori în casa mea, chitara lui care-l însoţeşte atunci când se întâlneşte cu prieteni, melodiile lui duioase, cu acorduri lirice, romanţa şi doine de evocare, dă un plus de tinereţe fără bătrâneţe acestui mare om de omenie de care mă leagă o prietenie trainică şi de nezdruncinat. Este omagiul pe care îl aduc acestui pictor care nu-şi uită obârşia moldovenească.

El întreţine o flacără vie printre moldoveni săi, un liant care m-a cuprins şi pe mine, şi de aceia îl iubesc şi stimez. Picturile lui din casa mea sunt un balsam care îmi dau linişte.

Un alt moldovean de care mă leagă vechi şi dulci amintiri, este ieşeanul artist plastic de notorietate, Dan Hatmanu.

Ne cunoaştem de peste 30 de ani. Lucram pe atunci la Ministerul culturii, şi răspundeam printre altele de Editura Junimea din Iaşi, al cărui director era scriitorul şi dramaturgul Andi Andrieş. În biroul acestuia, l-am cunoscut pe cel cu care m-am împrietenit spontan, artistul, din start simţind chemarea, mea spre cunoaşterea frumosului din artă.

Împreună cu soţia sa, Maricica, un muzeograf de excepţie al Muzeului de artă din Palatul Culturii din Iaşi, ori de câte ori veneam 84 la Iaşi eram instalat în atelierul lui Dan Hatmanu, într-o lume în care artistul făurise lumea sa inconfundabilă unde reconstituise cu o tenacitate şi o dăruire totală, imaginea unui Iaşi patriarhal, cu străzile lui întortochiate, cu casele specifice înzăpezite, cu zecile de biserici pe care le imortaliza în pânze de dimensiuni mari, cu acele mici pălăţele cu parfum de epocă, cu imagini din satul copilăriei, acel Scobinţi de un pitoresc inedit, sau cu portretele soţiei, ale lui Tatae, sau cu auto-portretele sale realizate în stil impresionist. Cu familia Hatmanu a fost benefică relaţia de suflet, încât pentru mine şi soţia mea era „o adevărată sărbătoare când poposeau la Bucureşti şi se cazau în casa noastră. Prietenia noastră s-a adâncit încât lor le datorez unele excursii prin ţară, maşina lor, o Dacie veche, ne-a dus în multe locuri, care pentru noi

însemna o noua descoperire. Nu vom uita descinderea noastră la Piatra Neamţ, în atelierul de sub Petricica al artistei Lucia Hălăucescu, pictoriţă de un lirism aparte, care excela în numeroase acuarele suave, cu imagini specifice zonei alpine.

Cele două ore petrecute în atelierul pictoriţei, eu cu soţia am răsfoit o mapă cu cele mai noi acuarele, cu multe flori suave de primăvară, cu peisaje pline de poezie surprinse în toate anotimpurile anului, viu colorate, cu un desen fin şi rafinat, imagini autentice ale unui oraş care mai păstrează ca o amintire, imaginile unui târg de ţară de odinioară, cu case acoperite cu şindrilă, cu porţi sculptate, şi acoperişuri în două ape, adevărate bijuterii de filigran. Artista era nespus de fericită, lucrările ei luând ceva din pictura maestrului, pe care îl adora nu numai pentru că era Preşedintele U. A. P. Pe Moldova ci ca om şi artist stimat în această parte de ţară. În semn de preţuire pentru maestru şi încântată de prezenţa „unui diplomat român, ne-a dăruit câte o acuarelă plămădită în grădina sa cu flori, din care a rupt şi florile aşternute pe pânză, pe care ni le-a dăruit cu căldură şi prietenie.

Cu acest mare artist am fost într-un permanent contact, i-am vizitat expoziţiile organizate de soţia lui la Palatul culturii din Iaşi, în care am pătruns în peisajul picturii unui împătimit de locurile copilăriei şi tinereţii sale, expermentând toate stilurile de la cele clasice la impresionism, desprinzând acele elemente comune fenomenului plastic din toate timpurile, fiind totdeauna un avangardist, trecut prin sufletul unui artist autentic, care a izbutit uneori să substituie capodopere universale, la specificul artei româneşti îmbogăţindu-o.

Ciclul de substituiri, „drumurile Iaşului", celelalte cicluri pe care numai artistul ieşean le-a zugrăvit cu candoare şi lirism, reprezintă un reper, 85 de originalitate, ale unui împătimit profesor, care a lăsat însemnele duhului său neliniştit, în creaţiile unor artişti talentaţi, care duc în prezent gândurile şi ideile mentorului lor, şi care au devenit azi con-tinuatori ai unei şcoli de artă care a crescut sub mâna ocrotitoare a pictorului Dan Hatmanu. În Bucureşti expoziţiile sale adunau în jurul lor cele mai distinse personalităţi ale culturii

româneşti, mulţi artişti, scriitori, compozitori, clerici, istorici cărora le-a creionat chipul; Expoziţia de la Casa Centrală a Armatei, deschisă sub auspiciile „Fundaţiei Culturale Marieta şi Chiriac Bucur”, este o dovadă a unei iubiri statornice între artiştii români şi pictorul ieşean Dan Hatmanu. Expoziţiile lui de la Roma, Malta, Paris, New-York, deschise în anii din urmă, au intrat deja în circuitul de valori care împânzesc şi colecţiile unor iubitori de artă din occident. Şi în casa mea, peste 10 tablouri, de la „jocul de copil” la uliţe în Iaşi, portrete, biserici, unele substituiri, cum sunt şi portretele soţiei şi ale mele, se odihnesc într-o lu-me, care poartă semnătura acestui mare pictor român.

O perioadă fertilă în preocupările mele de a lărgi aria de obiecte de colecţie, a fost o serie de excursii organizate de prietenii mei, posesori de maşini, care mă ispiteau cu propuneri de a vizita unele mănăstiri, zone folclorice, o lume necunoscută nouă, orăşenilor, a fost destul de benefică., îmbogăţind printr-o serie de obiecte vechi, ceramică, cusături, icoane vechi şi mai noi, adunate de prin cot-loanele unor case vechi, toate de o valoare inestimabilă, mi-au trezit un mare interes pentru arta populară, îmbogăţind colecţia mea de arta plastică.

Pentru noi descoperirea Maramureşului, acel ţinut de legendă, în care se păstrează, cu sfinţenie limba neaoşă lăsată de străbuni, obiceiuri şi tradiţii ancestrale, în care mai vezi pe prispele cbselor „autentice figuri de Daci liberi” şi unde pâinea coaptă în ţest îşi împrăştie mirosul ei, venit din altă lume, am descoperit „parcă o nouă Atlatidă”, autentică, în care izvoarele românismului dăinuie de milenii. Aici am admirat faimoasele biserici de lemn, cu turnuri ascuţite de parcă spărgeau cerul, dar şi troiţele de lemn, sculptate de meşteri iscusiţi, care aşezate la răspântia ulicioarelor, sunt semne ale credinţei, la care, oamenii trecând pe lângă ele, îngenunchează şi se închină la Atotputernicul. Este aici, în Ţara Oaşului, în lumea acesta curată în care obârşia românismului nu a secătuit ba dimpotrivă a prins rădăcini adânci, lumea închipuită a unui mare cioplitor în lemn, din

satul Săpânţa, Creatorul STAN ION PATRAS, care a întors roata lumii, zugrăvind, în felul său, imaginea celeilalte lumi de dincolo de neguri, lumea 86

Cimitirului vesel din Săpânţa. La Săpânţa ne-a condus cu maşina, doctorul Valeriu Păltineanu, directorul Spitalului judeţean din Baia Mare, împreună cu soţia, care spre norocul nostru erau buni prieteni cu sculptorul popular, care a izbutit să reconstituie pe zeci de cruci colorate şi în epitafe înscrise pe ele, chintezenţa autentică a vieţii lor cu petele de umbră şi întuneric. O adevărată autobiografie a des-tinului uman al celor trecuţi dincolo de cer. Sculptând pe fiecare cruce, portretul decedatului, sau scene vesele sau amuzante dar şi triste din viaţa fiecărui muritor, privindu-le chipul desluşeşti trăsăturile de caracter ale acestora; trecători grăbiţi prin timpul nostru. Privind aceste cruci, epitafele scrise pe ele, toate la un loc vorbesc despre oamenii trecuţi în lumea styhului ca şi când ar fi vii.

Am ajuns în Maramureş, în acea lume autentică în care izvoarele românismului dăinuie de milenii, în care am admirat faimoasele biserici de lemn, cu turnuri înalte de parcă spărgeau cerul.

Am ajuns şi la Săpânţa în faimosul „Cimitir vesel”, în care crucile de pe morminte, cizelate în lemn de sculptorul popular Stan Ion Pătras, au rămas epitafe eterne, pe care meşterul pecetluise versuri care vorbesc de destinul uman al celor trecuţi în lumea umbrelor. Meşterul ne povesteşte cum a izbutit să reconstituie prin intermediul crucilor, o adevărată filosofie populară înrădăcinată în această lume străveche.

Eu îmi exprim dorinţa de a cumpăra o mică sculptură a meşterului şi îmi arată un fel de tron sculptat, pe care, în culori vii, meşterul a pictat propriul său portret şi al babei sale. Mustăceşte, când vede că ne amuzăm. Îi devenim simpatici, ne conduce printre morminte, ne descifrează inscripţiile cu metaforele care reprezintă biografia specifică unui muritor de rând. Sunt pe aceste cruci înalte cât un om, scene sculptate şi pictate, care vorbesc despre oameni ca şi când ar fi vii.

Bine – îl întreb – dar cei care rămân în urma defunctului, cum reacţionează când citesc aceste epitafe în care surprindeţi

defectele oamenilor sau împrejurările morţii lor, unii împuşcaţi de ruşi, alţii prinşi în patul ibovnicilor, unii otrăviţi, alţii striviţi de un tractor, alţii bând până cad jos, copii morţi de foame, sau iubăreţi prinşi de soţii, toate aceste metafore înscrise pe cruci reprezintă scene adevărate, pe care familia le acceptă. Este o dovadă grăitoare că el, meşterul, ca un filosof al satului, a surprins viaţa aşa cum era ea în realitate. Am rămas încântat de frumuseţea acelui scaun-tron, şi pe loc ne-am învoit să-mi facă şi mie patru tronuri. Ne-am învoit ca atunci când vor fi gata să-mi scrie şi îi voi trimite imediat contravaloarea lor. Timpul a trecut, aproape că şi uitasem că am comandat ferm aceste tronuri.

Într-o scrisoare, pe care o păstrez, scrisă în limba lui neaoşă maramureşeană, îmi transmite că tronurile sunt gata şi că le voi primi cu coletăria rapidă în 4-5 zile. N-a uitat să-mi scrie că, aceste 4 tronuri, în ţara românească are numai el, în muzeul pe care îl încropea atunci şi subsemnatul. Şi iată sunt un om fericit că, în colecţia mea am 4 tronuri, reprezentând pe speteaza lor ipostazele vieţii: Cunoaşterea, logodna, căsătoria şi familia. Lucrătura lor de filigran, veştmintele personajelor, culorile stridente, chenarele în stilul cusăturilor ştergarelor, în romburi şi flori stilizate, fac din aceste tronuri adevărate bijuterii pe care le admiră cei ce-mi vizitează galeria. Mulţi mă ispitesc să le vând, propunându-mi nişte preţuri fabuloase, ştiind că sunt unicate. Cum oare să mă despart de asemenea bijuterii realizate de un meşter recunoscut şi de lumea occidentală?

Din aceeaşi lume maramureşeană, din satul Certeze şi Iza, am intrat în multe case şi am cumpărat peste 30 de icoane pe sticlă, mai noi, pe care, curios, oamenii nu le mai agreau, şi le înlocuiau cu icoane şi mai noi dar din lemn, încât, surprinzător, se despărţeau uşor de cele vechi. Era o vreme în care gustul, opţiunile generaţiei tinere se confrunta cu o nouă realitate. Şi se despărţeau de ele fără strângere de inimă, semn că noul se cuibăreşte încet, dar sigur şi în lumea mirifică a Maramureşului.

După această excursie într-o lume de legendă şi mit, într-o

toamnă caldă în care pădurile erau înmiresmate de aurul putred, arămiu, am poposit într-o altă zonă cunoscută de mulţi drept patrie a olarilor; unde pe o uliţă de câţiva kilometri, în case arătoase, cu prispe lungi pe care tronează o mare varietate de farfurii ale unor maeştri ale căror nume, au răsărit ca după ploaie, se întrec care mai de care să te invite să cumperi şi de la ei, faimoasa ceramică de Horezu, plămădită aici din moşi strămoşi, de familiile vechi ale Vicşorenilor, care prin Victor şi Eufrosina Vicşoreanu duc mai departe tradiţia şi coloritul specific ale farfuriilor stilizate cu faimosul cocoş de Horezu sau pânze de păianjen, spice de grâu, motive florale, ştergare împiestriţate cu maroniuri şi alb maculat, iar mai recent cu capete umane prinse ca într-o horă ţărănească. Ele îţi dau senzaţia că eşti într-o lume de frumuseţi nebănuite. Am fost la Horezu de câteva ori, de fiecare dată poposind în casa lui Victor Vicşoreanu, ca la mine acasă. De fiecare dată, ca doi rătăciţi, eu şi soţia aduceam acasă, la Bucureşti, zeci de farfurii. Când le-a văzut ministrul de externe, George Macovescu, atârnate pe pereţii casei din Povernei 15-17, mi-a mărturisit: „Domnule Bucur, ceramica lui Vicşoreanu 88 rivalizează cu cea de Delft. Pe loc a hotărât ca pentru oferirea ca daruri pentru străini, să cumpărăm o anumită cantitate, să le punem în cutii, căptuşite cu pluş, şi vor fi cadouri unicate pentru străini, adevărate bijuterii. I-am vizitat şi pe alţi ceramişti din Horezu, unii ca Iorga, Mischie, Petrea sau Zamfir, imitându-l pe meşteru Vicşoreanu, care după trecerea lui Victor în eternitate, ambiţioşi şi dornici să-şi întreacă consăteanul, sunt tot mai prezenţi în expoziţiile de ceramică care se deschid la Muzeul Satului sau Muzeul Ţăranului român.

Continuând periplul nostru prin alte sate din Moldova, am ajuns într-o primăvară timpurie într-o comună în care se păstrează multe obiceiuri de iarnă. În Târpeştii de Neamţ, unde am poposit în casa unui gospodar pe nume Nicolae Popa, care şi-a transformat casa într-un adevărat muzeu de artă populară. El a realizat o panoplie imensă de măşti, de totemuri din piatră de râu, de linguri mari sculptate cu figuri

de zâne, moşi, şerpi, pitici, trecute printr-o baie de ulei de in, care le dau o patină de culoare arămie, dar şi de vechime.

Am cumpărat de la Nicolae Popa, vestit în partea locului, 15 linguri, 6 măşti populare, şi două sculpturi din piatră de râu. Ajuns acasă, am scris un articol apărut în revista de folclor pe care l-am trimis şi muzeului acestuia. N-am plecat din zonă, fără încă 2 măşti, confecţionate de un alt meşter, un bătrân cu o figură de dac, pe nume Pavel Terţiu, care alături de Nicolae Popa, şi-au găsit locul în colecţia mea.

Un artist de care m-am apropiat mai greu, este pictorul Ion Sălişteanu. Atelierul îl avea tot în strada Pangrati, în care într-un ritm alert, cu multă poftă de a picta, artistul îşi găsise o modalitate de a da o transfigurare şi stilizare originală unor tablouri cu flori care puseseră stăpânire pe aproape tot atelierul. Deşi îl cunoscusem la Moscova, alături de preşedintele Uniunii artiştilor plastici de atunci, şi mai apoi ne văzusem în casa lui Brăduţ Covaliu sau în reşedinţa acestuia de la Baloteşti, contactele cu artistul erau destul de spo-radice, strict protocolare. I-am făcut câteva vizite la atelier, i-am admirat gama de tablouri cu flori stilizate, diafane, şi viu colorate, realizate pe carton sau foaie de calc. Luciul pastei în care dominau culorile de alb, galben auriu, negru şi verde, se aşternea cu acea repeziciune cu care un artist ajuns la maturitate, îşi stăpâneşte cu rigoare şi profesionalism opera.

Din seria acestui ciclu de lucrări am cumpărat 2 picturi, în care florile de toate felurile, flori de câmp, flori de curte, sau flori de seră, se înfrăţesc în buchete în care sesizezi acel echilibru în 89 care convieţuiesc elementele figurative cu cele abstracte, îmbrăcând tonalităţile cenuşii, aproape mate, cu culorile calde, şi luminoase.

De câtva timp nu l-am mai văzut decât ocazional. Îl urmăresc uneori, la televizor, discutând cu verva lui de profesor la Institutul de arte plastice din Bucureşti, unele probleme teoretice şi practice ale creaţiei, comentând totodată reuşitele unor tabere de vară de pictură, în care acelaşi profesor îndrumă tinerii studenţi, în cunoaşterea tainelor artei, în desăvârşirea propriei lor creaţii. Surprinzător, nu l-am mai

auzit niciodată, ca în prelegerile sale la televizor, să-şi reamintească de un bun şi statornic prieten de odinioară, de pictorul Brăduţ Covaliu, care şi-a înscris semnele trecerii lui prin viaţă, în acea donaţie de peste 250 de picturi, făcută Muzeului regional din oraşul copilăriei mele, Buzău, de care l-am apropiat şi unde, aşa cum îmi spunea, vrea să-şi lase inima pentru totdeauna deoarece pe aici a trecut ca un făclier marele Andreescu. „M-ai convins, prietene, oraşul tău natal este ca un magnet, de-asta vreau să las moştenire nişte tablouri, poate cândva, când vei constitui şi dumneata colecţia, pe care ştiu că vrei să o donezi oraşului tău patriarhal, vom fi tot împreună aşa cum am fost în viaţă. Tablourile de la Brăduţ Covaliu, cumpărate din atelierul de la Baloteşti, peisaje, o cavalcadă de cai, păsări de curte cu penaje multicolore, un ciclu întreg de 4 ipostaze, îmi aminteşte de dragostea lui Brăduţ pentru păsări şi animale, pe care le-a surprins cu delicateţe şi o fineţe de giuvaer.

Printre artiştii care m-au încântat şi de care m-am apropiat deoarece prin pictura lor puţin diferită de mulţi alţi pictori, moldovenii Ion Grigore, Costin Neamţu şi Cela Neamţu, mi-au devenit atât de dragi, încât în ultimii 5 ani vizitele lor în casa din strada Povernei, au căpătat trăinicia unei prietenii durabile şi benefice pentru pătimaşul colecţionar de artă.

Pictorul Ion Grigore, cu acel „uşor dar al tăcerii”, cu vorba-i molcomă ca un cântec doinit, un tip instruit şi deştept, care vorbeşte puţin dar ştie să reconstituie geometria spaţială echilibrată a satului ancestral, cu petele de lumină şi întuneric şi care cu o rigoare matematică reconstituie acea lume primordială prin care dezleagă tainele şi virtuţile omului simplu şi frumos la suflet, folosind metafore lirice solare, mi-a dezvăluit miraculoasa şi fabuloasa vatră a satului primordial, în picturile sale îţi redă liniştea molcomă a colinelor şi culoarea nebună a pădurilor de toamnă pe care, privindu-le îmi incendiază sufletul de culoare şi lumină. Îmi amintesc că, prin anii 1975, descoperindu-i atelierul undeva, la cucurigul unui bloc din piaţa 90

Palatului, sus, pe o terasă scăldată de soare, îşi privea un

tablou proaspăt luat de pe şevalet, încercând să mai pună o pată de culoare peste tonurile închise, unele mai vii de galben şi muştar, înviorând stogurile de fân, peste care ploile îşi lăsase urmele de putred-maroniu. Era o lucrare destinată colegului meu de la Geneva, viitorul ministru al afacerilor externe, Teodor Meleşcanu, care compensa cei 100 de dolari pe care mi i-a dat la Geneva, pentru a putea continua excursia noastră în Spania. În ani, prinzând gust pentru creaţia acestuia în stil poantilist, am cumpărat şi eu unele peisaje şi flori, care s-au întregit apoi cu unele daruri pe care mi le aducea de ziua mea onomastică, încât în timp creaţia lui a acoperit un perete întreg.

Pictorul Ion Grigore are vocaţia prieteniei, cuvintele lui au mirosul pâinii scoase din ţest, gustul nucilor verzi, al mustului ce ţâşneşte din butoaiele cu cep, iar vocea de om hâtru, de un calm dumnezeiesc, mă fascina. Într-o zi m-a invitat să văd o biserică din satul Bâldana, pe drumul vechi al Piteştiului, pictată în întregime de artist. Am fost impresionat de respectul pe care îl acorda temelor biblice, într-o manieră populară, în care sfinţii erau nişte ţărani, îmbrăcaţi în sumane lungi, în cămăşi de mire cu broderii la mâneci şi gât, cu brâie viu colorate şi cu opinci în picioare. Priveam aceste fresce, picturi în care sesizezi influenţele bizantine, dar sfinţii păreau nişte figuri de daci, sau personaje din lumea mioritică, iar ctitorii nişte boiernaşi de ţară, proveniţi din spiţe voivodale. Într-un alt an, am fost la mânăstirea Dealu, lângă Târgovişte şi am intrat în Paraclisul acesteia, meşterit cu migală şi dăruire tot de Ion Grigore. Cea mai mare revelaţie am avut-o însă la Suceava, unde artistul şi-a ţesut ochii într-o biserică din centrul oraşului în care păstorea prietenul nostru, părintele protopop Ciu-botaru. Aici, în această biserică, mare cât o catedrală, privindu-i pictura realizată de Ion Grigore, în peste 4 ani, am avut sentimentul că mă aflu în faţa unei „Capele Sixtine româneşti” şi am căzut în extaz de atâta frumuseţe. Aici pictorul s-a întrecut pe sine, tuşele aurii, albastre şi negre, străluminate de lumina cerului şi de ochii pictorului, reînvia cu sfială dar şi sfinţenie, lumea Dumnezeului atotputernic.

În prezent, soţii Ion şi Luci Grigore sunt secundaţi de fiica lor Celina Grigore, o sensibilă pictoriţă, o coloristă de excepţie cu multe expoziţii deschise în ţară şi mai ales în străinătate, unde trăieşte în prezent, întregeşte faima familiei şi se impune cu talentul ei în arta culturii româneşti contemporane.

Drumurile şi întâlnirile mele cu pictorul Ion Grigore s-au intersectat nu numai în ţară ci şi în străinătate. Îmi amintesc când cu mulţi ani în urmă ne-am întâlnit la Roma, la Accademia din Roma, unde artistul venise să primească un premiu, oferit de o Fundaţie italiană de artă. Într-o sală – un fel de amfiteatru de facultate, în faţa unui juriu se oficia premierea celor mai buni pictorii din Europa, pentru lucrări care surprind viaţa rurală, cu pitorescul şi ineditul ei.

Aşteptam cu înfrigurare să auzim numele pictorului român şi să simţim mândria şi bucuria pe care o arătau ceilalţi pictori străini când îşi auzeau numele. Deodată este strigat un „Gion" un nume de familie rostit cu greutate. S-a făcut linişte, nimeni nu se ducea să primească premiul. Rumoare în sală. Se repetă numele mai tare.

Sar în sus şi-i spun lui Grigore: Vezi Ioane, du-te tu eşti „un gioni italian" şi îl împing de lângă mine spre masa unde erau membrii ju-riului. Cu figura lui de dac, cu cuşma pe-o ureche (era o lună de toamnă rece) un fel de Badea Cârţan călcând cu încetinitorul, derutat, se îndreaptă spre cel ce-i citise numele, strânge o mină zdravănă de ţăran, ia în braţe trofeul – o amforă înaltă – şi, solemn, urcă scările acelui amfiteatru, cu ochii sclipind de emoţie, ca şi când „primise premiul Nobel". Era un moment înălţător. Ajunşi la Academie, în camera unde ne fierbeam ouăle şi pregăteam „Piaza", Ion Grigore îmi spune „să botezam premiul". Şi desfăcând o sticlă de şampanie, o turnă în cupă şi sorbim cu nesaţ licoarea românească binefăcătoare. Într-un alt an, împreună cu soţia, l-am întâlnit pe Ion Grigore chiar pe „Podul suspinelor" din Veneţia, o coincidenţă fericită, care ne-a apropiat tot mai mult. A doua zi, cu un vapor de plăcere plecăm la Murano şi Burano, admirând vitrinile zecilor de bijutieri, care se întreceau în a da strălucirea de briliant acestor minunăţii. Cumpărăm şi noi

şiraguri de mărgele şi brăţări. Mergând pe stradă, pictorul se opreşte în faţa unei bijuterii, el intră înăuntru. Iese cu un colier de Murano, fericit, pe care îl oferă soţiei mele „ca o mică amintire”. Acesta era mărinimosul pictor Ion Grigore, care a rămas şi azi, un om de omenie, căruia îi place să facă daruri. Multe din cele peste 10 lucrări din colecţia mea, sunt daruri primite mai ales de ziua mea de naştere, „1 mai”, când împreună cu soţia sa, Lucia Grigore, vin primii la petrecere şi pleacă ultimii, atât de bine se simt în casa noastră din strada Povernei 15-17. Picturile lui în casa noastră sunt ca nişte glastre cu flori care s-au îmbogăţit în ultimul timp şi cu florile Luciei Grigore, ce îmbină cu multă migală toate culorile 92 în vase cu flori dar şi în poezia unor versuri originale care ating corzile inimii.

Ion Grigore şi Lucia Grigore, care de curând şi-a luat în serios meseria de pictoriţă şi poetă sunt argumente care dau dimensiunile unei prietenii pe care timpul o cimentează cu străşnicie. Aceeaşi prietenie, stimă şi preţuire o nutrim pentru alţi doi acum trei, pictori moldoveni, cu feţe blajine, cu ochi plini de lumină, este o familie de artişti adevăraţi, purtând acelaşi nume, Costin Neamţu, Cela Neamţu şi Lixandru Neamţu, o „Sfântă Treime” cum rar se întâmplă în viaţă, când izvoarele nu seacă niciodată şi se transmit din generaţie în generaţie. Pictorul Costin Neamţu, parcă predestinat de Dumnezeu să facă pictură, este un visător, un om care trăieşte intens bucuriile unei copilării fericite, care a reţinut pe retina ochiului imaginile reale ale satului moldovenesc, cu poezia peisajului de basm, în care se desluşesc vetrele de sate, cu locuri în care se strâng la taifas bătrânii satului, cu scrânciobul de odinioară în care tinerii, băieţi şi fete îşi hotărau destinele, cu muzica de fanfară şi pocniturile de petarde, cu marionetele care exaltau mulţimea adunată la bâlci. Costin Neamţu n-a uitat această lume pestriţă, de o bunătate ca şi pâinea caldă, caractere puternice, cu fizionomii specifice de oameni dârji şi cu credinţă mare în Dumnezeu.

Am intrat nu odată în atelierul din Drumul Taberei, unde în acea linişte de catedrală, pictorul îşi desăvârşeşte opera sa,

redând cu sfinţenie lumea copilăriei din satul moldovenesc, Corni. În pânzele lui, Costin Neamţu, natura este redată în dimensiunile ei ancestrale, cu „Pomi singuratici”, „Case de pe coline” păzite de stejari vechi, seculari, „figuri de bătrâni” cu cuşma pe-o ureche, flori, multe flori culese cu sufletul din luncile şi ochiurile de apă în care florile răsar ca ciupercile după ploaie. Este o tematică diversă, redată în culorile curcubeului, în care pasta de alb, roşu, şi brunuri, capătă sclipiri care-ţi trezesc amintiri de neuitat. Pictura lui Costin Neamţu privindu-o îţi dă linişte, reînvie parcă momente din viaţa ta, te conduce prin drumurile întortochiate ale vieţii, parcă ai călca cu paşi moi de mătase care te duc în lumea de basm a copilăriei. Ce mai, pictura lui Costin Neamţu este o adevărata încântare aducătoare de bucurii nu numai pentru ochi ci şi pentru suflet. Lucrările lui destul de numeroase, care aproape în fiecare an de 1 mai, se adaugă panopliei cu lucrările lui originale, pentru cei care îmi calcă casa sunt momente de aduceri aminte, că exişti şi nu ai trăit degeaba într-o lume pe care o simţi că încă mai este bolnavă.

Costin Neamţu este un prieten adevărat. Deşi îl cunosc de numai 10 ani, pictura lui m-a fascinat, o simt, parcă ar izbucni din propria mea viaţă, culorile pe care le foloseşte îmi încălzesc sufletul, îmi creează o stare de linişte şi dorinţă de viaţă. Este de un optimism şi o forţă care-ţi inoculează o permanentă apropiere de natura curată ca lacrima, la puritate şi credinţă în cel Atotputernic. Soţia pictorului Costin Neamţu este una dintre cele mai mari creatoare de tapiserii. Cela Neamţu fiind de o exigenţă şi o inteligenţă sclipitoare, care a ţesut pe pânza vremii, crângurile cu păsări de legendă ale căror aripi plutesc pe o mare de opal şi care te îndeamnă să le priveşti cu ochii deschişi care se umplu de lumină şi culoare. Cela Neamţu s-a impus ca o fiinţă suavă, care ca nimeni altă creatoare contemporană, ştie să lege şi să se joace cu firele de lână şi le orânduieşte în spaţii generoase, pline de tandreţe care-ţi îmbogăţesc imaginea, care seduc ochiul şi-l îndreaptă spre esenţa zămislirii tapise-riilor sale, în acel labirint al artei în care propunerile proprii, inovaţiile stilistice au dus în cele

din urmă la creaţii originale, care se situează în prezent printre creaţiile de vârf ale artei decorative. Artista şi-a găsit un drum propriu în domeniul tapiseriei, abordând o tematică originală în care păsările, scenele istorice, ferestrele cu brâie care se încolăcesc pe stâlpii de la intrarea în catedrale, pe altare sfinte sau pe hrisoave sau în Florile cerului, toate la un loc sunt sinteze şi etape pe care Cela Neamţu le-a parcurs cu sfială dar cu convingere că metaforele, realismul, figuratismul pe care îl practică, a dus la realizarea unor capodopere. Printre acestea nu poţi să nu rămâi în extaz privind acele uriaşe ferestre maronii, cu împletituri gingaşe.

Alte tapiserii cum ar fi „Vârtejul de aripi, sau ferestrele speranţei" şi „Ferestre pentru Luceafăr", sau „Altar pentru părinţii mei", toate aceste capodopere au necesitat muncă imensă, har, răbdare, perseverenţă multă credinţă, calităţi pe care le întâlneşti la o creatoare de frumos care s-a impus în expoziţiile din ţară şi peste hotare, per-formanţele ei întrecând nume de referinţă ale tapiseriei româneşti.

Expoziţiile deschise la Bucureşti, în sălile Kalinderu, Galeria Simeza, Sala Dalles, Orizont sau în oraşe din Europa, precum Duseldorf, Laus-sane, Ierusalim, Lodz etC. Sunt dovezi că în ţara noastră tapiseriile au ajuns la cote înalte în artele decorative. Simbolica tapiserie de dimensiuni mici care se află în posesia colecţiei mele, acel taur înfrăţit cu zodia fecioarei, convieţuiesc şi rămân ca însemne că Cela Neamţu este o mare Doamnă a tapiseriei româneşti.

Pentru a întregi frumuseţea acestei „Sfinte treimi", Lisandru Neamţu, fiul acestei familii, vine din urmă cu calităţile şi sufletul lui curat, aureolat de nimbul care încununează, sedimentează şi reîn-noadă o tradiţie a continuităţii, în care edecul familiei vine cu elanul tinereţii, inventiv şi novator în pictură. Statutul lui, de cadru universitar, la o vârstă în care visul inventează o lume modernă, şi novatoare, duce mai departe filonul de aur în care talentul, seriozitatea şi inocenţa dau roade în pictura originală pe care acesta o zămisleşte, nestingherit, într-un limbaj modern cu rezonanţe în pictura abstractă, cu irizări de impresionist şi cu luciri de chihlimbar.

Picturile lui Lisandru, formate din linii şi curbe, din simboluri duse până la esenţă, incintă privitorul, îl îndeamnă să pătrundă în intimitatea conţinutului, să gândească formele de realizare practică. Pictura lui murală de pe pereţii unei vechi biserici, împletirea elementelor laice sau bizantine, cu stilizări abstracte, sunt inovaţii care vădesc o depărtare a pictorului de moştenirea pe care a preluat-o de la părinţi. Lisandru, cum îi place să semneze picturile sale în expoziţia recentă deschisă la Galeriile Simeza din Bucureşti, aparent schematică dar inovatoare, sunt dovezi că lectorul de azi experimentează noi modalităţi de realizare plastică, sădind în rândul studenţilor săi dragoste şi interes, sunt totodată semne că pictura sa este receptată cu interes de tineri, văzând în mentorul lor, un deschizător de drumuri în peisajul plastic contemporan. El experimentează o tehnică şi modalitate nouă în abor-darea unor tendinţe originale, ce-şi face loc în arta modernă.

Am lăsat intenţionat să exprim gândurile mele despre un conci-tadin, coleg de liceu, provenit dintr-o familie cu mulţi copii din Mizil, care mi-a rămas pânĂ. Azi singura legătură de suflet din oraşul copilăriei mele, Buzău. Este vorba de pictorul Gheorghe Ciobanu, rămas statornic om de cultură al oraşului, care trudeşte din greu, singuratic, în atelierul său de pe bulevardul Crângului, unde în linişte, cu credinţă în talentul său şi în Dumnezeu, dă frâu liber gândurilor şi imaginaţiei, încercând să păstreze, dar şi să ducă mai departe lecţia de pictură pe care a dat-o cândva Andreescu, trecător grăbit prin urbea Buzăului.

Am intrat de zeci de ori în atelierul artistului, l-am îndemnat la perseverenţă, ori de câte ori trecea prin momente de cumpănă, încercând să-l determin să continue „lupta”, într-un oraş în care spiritele se confruntă, orgoliile se înteţesc, valorile adevărate sunt răsturnate iar invidia atinge cote înalte. Pictorul, cu figura lui dârză, fermă în opţiuni, nu a cedat unor resemnări trecătoare, şi, de fiecare dată 95 a căutat filonul de originalitate al creaţiei sale, pe care l-a găsit şi l-a experimentat cu tenacitate, Dacă vizitele mele de după anul 1980, erau mai rare, după 1990, ele s-au înteţit, găsindu-l

înconjurat de pânze, cartoane şi culori, peste care se apleca cu sfială, cu seriozitate, încercând să „gândească pictura”, să selecteze imaginile pe care le-a înregistrat pe pânza vremii, plecându-se mai ales spre natură, spre tematica vieţii cotidiene, inovând noi modalităţi de pictură care au culminat cu realizarea ciclurilor de ceracolor, care printr-o transfigurare personală, şi-a croit drumul său propriu, elaborând zeci de lucrări cu o tematică extrem de variată. Ciclurile lui de „Cai”, case de prin părţile Nehoiului şi Starchioj-dului, cu sălciile pletoase de pe malurile râului Buzăului, în care a fost înecat personajul biblic Sava Gotul, continuând cu ciclul astrelor, suave şi pline de gingăşie, au inundat atelierul. Mă bucura când vedeam în atelierul lui atâtea tablouri, muncite până la extenuare, în care culorile curg ca râurile de la munte, când luminoase, cu mult galben şi albastru pal, când grave cu negrul vârtos sau maroniuri ruginite.

Prezent în expoziţiile din galeria Buzoiană, în Bucureşti, Galaţi, Brăila, dar şi la Viena, în Germania, Statele Unite ale Americii, Olanda, Elveţia, Italia etc, au fost primite cu interes, urmate de cronici elogioase, şi mai ales „ceracolorile” şi ciclul „astrelor”, o viziune cosmică asupra tainelor universului. În tot ceea ce lucrează, picturile lui, de la cea clasică, la cea experimentală se simte maturitatea artistului, care ştie să folosească culorile, să folosească tonuri de culoare caldă, lirică, care să se adreseze nu numai ochiului ci şi inimii. Tablourile lui Gheorghe Ciobanu, atât cele clasice, andreesciene cât şi cele străluminate de modernism, stau bine alături de vârfurile picturii româneşti contemporane, se întregesc dar şi se diversifică ca componente ale şcolii de pictură românească contemporană.

După Elena Uţă Ckelaru, artistă ajunsă la vârsta maturităţii, un alt pictor român, este vorba de Horia Cucerzan, care s-a impus în viaţă cu paşi mici sau jumătăţi de pas, îngândurat cu o frunte de poet, meditativ şi plin de elanuri juvenile, adăpându-se încet dar sigur la izvoarele adevăratei arte clasice, dar şi sensibil faţă de izvoarele renaşterii, el a preluat

firicele de lumină şi întuneric ale creaţiilor marilor valori universale şi le-a trecut prin sufletul lui de ardelean, cald şi generos. Drumul lui în viaţă, sinuos şi greu, presărat cu insatisfacţii trecătoare, cu urcuşuri şi poticneli, l-a adus tot mai aproape de pictura italiană, care l-a fascinat şi i-a îmbogăţit imaginaţia, învăţând 96 de la renaşterea italiană lecţia cea mai severă a perceperii frumosului din viaţă şi artă, pe care a învăţat-o cu străşnicie.

Deşi l-am cunoscut cu peste 30 de ani în urmă, locuind în acelaşi faimos cartier Militari, întâlnirile noastre ocazionale în chioşcul din curtea vilei noastre, în care despicam firul în patru, ca artist plastic, ca pictor l-am descoperit mai târziu. Plecările mele din ţară, concediile prea mici, uneori delăsarea sau chiar uitarea, ne-au înstrăinat puţin, reînnodând adevărata prietenie abia în ultimii ani. Nu bănuiam niciodată că tânărul de atunci, cu faţa smeadă dar cu ochi pătrunzători şi calzi, va evolua atât de spectaculos. Pictura sa, datorită legăturilor lui cu Italia, ridicând ştacheta la standardele europene, azi rămâne poate unul dintre cei mai prolifici artişti plastici care se bucură de o cotă valorică impresionantă. Atunci, în anii aceia când tânărul diplomat se acomoda cu noua profesie, când preocupările îi erau altele decât acum, deşi uneori invitat la el acasă, îmi arăta unele tablouri, nu am încercat niciodată să cumpăr vreo lucrare. În ultimii ani însă, văzându-i unele lucrări în expoziţia de la galeria Teatrului Naţional şi Casa Centrală a Armatei, m-am crucit citind în catalogul acestei expoziţii palmaresul picturii sale şi cât de cunoscut şi recunoscut este acest artist înzestrat de Dumnezeu cu talent şi iubire de oameni.

A deschis până în prezent peste 15 expoziţii personale în ţară, peste 16 expoziţii personale în străinătate (Italia, Austria, Franţa), este trecut în Dicţionarul Dorotheum de artă, ediţiile 1986,1987, 1988, Dicţionarul personalităţilor Men of Achievement 1990, în revista de artă Architectura din Milano şi în alte albume şi cataloage, cu cote înalte alături de un Matisse, Chagall, Picasso etc. A devenit în zilele noastre un pictor căutat de colecţionari şi muzee din America, Belgia,

Canada, Austria, Franţa, Germania, Grecia, Israel, Italia, Japonia, Olanda, Polonia, Suedia, Rusia intrând în circuitul de valori universale. Reîntâlnirea noastră, după ani şi ani, am privit cu alţi ochi picturile sale care au devenit remarcabile prin acele pajişti unduitoare, cu amurguri cu străluminări de soare, cu peisaje din lumea Balşului lui Eminescu, cu colinile cu pomi plini de roade, cu pajişti împestriţate cu florile care-şi leagănă petalele ca joaca de copii mici, cu acele senzuale balerine împodobite cu voaluri filigranate, cu acele caval-cade de cai cu vibraţii celeste, toate aceste imagini şlefuite de ochiul versat al unui îndrăgostit, rămân componente ale unui artist ajuns la maturitate deplină. Mă bucur că în colecţia mea au pătruns cu capul sus, câteva picturi care poartă semnătura unui artist, care a 97 îmbinat ca nimeni altul figurativul cu nonfigurativul, dându-i acea tentă de originalitate şi modernitate.

Printre cei mai noi artişti din generaţia tânără, am descoperit într-o expoziţie personală, o figură angelică, înaltă, cu ochii mari, visători, deschişi spre lume, care îşi trage seva din pământurile dobro-gene în care tălăngile mioarelor care coboară de pe coline, bat la porţile inimii pictorului Aurel Cogealac. Pornind de la folclor, de la obiceiuri străvechi, conţinute într-o lume arhaică, el surprinde imaginea satului tradiţional, în care viaţa pulsează şi-i păstrează puritatea ancestrală peste care timpul încearcă să aştearnă voalul uitării.

Este un tânăr viguros, de o curiozitate aparent de copil dar de o mare sensibilitate, care ştie să deseneze, să pritocească culorile, să-şi estompeze năvălirea culorilor translucide, să apeleze la culori poto-lite, îngemănate cu culori calde, care au menirea de sedimentare proprie a marilor pictori. Din expoziţia pe care am vizitat-o la Muzeul Municipiului Bucureşti, am cumpărat o lucrare de mari dimensiuni intitulată „Nostalgie”, un fel de imn adus continuităţii vieţii omului, supus unor transformări ale timpului şi „Portretul unei femei” realizat în tuşe de alb, negru şi roşu, care au intrat în colecţia mea.

Femeia prin dârzenia feţei pare o statuie care stă înfiptă în pământurile aride ale Dobrogei, în care eforturile unei munci istovitoare se preling în pământul secetos, parcă uitat de Dumnezeu. După expoziţia recentă, deschisă la Centrul Cultural de la Budapesta, şi care s-a bucurat de succes, mă simt îndreptăţit să spun că pictorul Aurel Cogealac are toate şansele de a urca treptele unei deveniri spec-taculoase, şi să ajungă un pictor care va aduce în pictura românească o notă originală şi modernă, îmbogăţind-o.

Preocupările mele pentru cunoaşterea sculpturii au început destul de târziu. Cumpărasem cândva, încă din timpul studenţiei, un „Cap de fetiţă" realizată în ipsos, al lui Oscar Han şi am primit în dar, tot un „Cap de femeie", sculptură în lemn, semnat de Constantin Foamete, lucrări pe care le păstrez şi azi. În aceeaşi vreme, frecven-tam atelierul sculptorului Schirliu, un tânăr talentat, un mare portretist, pe care din păcate, marele tăvălug al timpului mi l-a scos din amintiri.

În schimb am rămas bun prieten cu George Apostu, evocat în aceste însemnări, de la care păstrez câteva lucrări, în marmoră, lemn şi desene, dar mai ales Lucrarea lui de diplomă, „Gornistul", pe care, la plecarea lui în Franţa, m-a vizitat acasă şi mi l-a dăruit spunându-mi:

— Asta e un dar pe care ţi-l las ţie. Este lucrarea mea de diplomă, ţin mult la ea şi vreau să rămână în ţară.

Gestul lui m-a impresionat. Era un „adio" parcă presimţind că este ultima dată când ne mai vedem. Cu un oftat adânc, cu un sărut bărbătesc, ne-am despărţit fără măcar să guste un strop de vin cum făcea altădată. Eu am rămas în uşa grea, metalică, trist şi cu mâna fluturând în aer.

Pe sculptorul Marcel Guguianu l-am întâlnit întâmplător la Ministerul afacerilor Externe, când împreună cu adjunctul ministrului Adrian Dohotaru încercau să rezolve o problemă a unor statui existente în America şi care urmau să fie returnate în ţară. Atunci nu ştiam că pe bulevardul Ana Ipătescu nr. 44, la numai o aruncătură de băţ, îşi avea atelierul, unul dintre cei mai mari sculptori ai României.

Am intrat de mai multe ori în casa ca un palat, cu stucaturi la fereşti, cu intrări de fer forjat, grele, pe care abia le deschideai. Pătrun-deai într-o pădure de statui în care simţeai nevoia să le mângâi şi să le săruţi.

De fiecare dată, privind trupurile zvelte ale Dalilelor, chipul desăvârşit al Pieţei, zborul solemn şi drept al Ciocârliei, ca şi sume-denia de torsuri vaporoase care visează înălţarea mâinile stafidite de ani îmi tremură şi se sfiiesc să le atingă. Liniştea din jur vibrează doar la auzul paşilor moi de mătase ai artistului, care în atmosfera ca de catedrală a atelierului parcă celebra zborul divin al esenţei frumuseţii feminine.

Privind acest dans al ritmurilor statuilor lui Marcel Guguianu, şlefuite până la esenţe şi fibre, simţi cântecul marmorei şi bronzului şi, deodată răsuflarea ţi se taie şi devii mut.

Eu însumi parcă devin o statuie, iar maestrul ca un Mefisto, cu ochii lui strălucitori, jucăuşi, cu figura lui de efigie romană, cu vorba-i moldovenească, îmi potoleşte setea de cunoaştere şi înţelegere a artei, spunându-mi în gând doar atât „priveşte şi cugetă”!

Privindu-i pădurea de statui, cu ochii inimii şi minţii, realizez că prin şlefuirea până la desăvârşire a marmorei, bronzului şi pietrei, Marcel Guguianu este şi a rămas acelaşi Guguianu unic în felul său şi inconfundabil. În lucrările lui de mari dimensiuni, descopăr nu numai ritm, echilibru, armonie şi rigoare ci, încercând să-i mângâi Statuile, simţi carnea albă a marmorei, observi transparenţa, suavitatea, şi formele voluptoase ale eternului feminin.

Maestrul Marcel Guguianu este un poet al formelor, iar cu mâinile lui diafane, cu dalta sufletului, ciopleşte marmora, piatra, lemnul, ştiind să mângâie lutul, care se lasă supus, mlădiindu-se, luând formele ancestrale ale chipului uman. În faţa lucrărilor de sculptură 99 ale maestrului Guguianu, ca şi al desenelor realizate dintr-o singură răsuflare, spaţiul din jurul tău se încarcă de linişte totală, încerci sentimentul de descătuşare, de înălţare, sesizând momentele divine prin care miracolul mâinilor acestuia a trudit şi a şlefuit amintirile unor

iubiri trecătoare.

Expoziţiile sale deschise în Danemarca, San Marino, Franţa, S. U. A. Ca şi participările la manifestări expoziţionale cu caracter internaţional din Iugoslavia, Italia, Franţa, Grecia, Turcia, Belgia, Rusia, SUA, sunt tot atâtea dovezi grăitoare ale prestigiului de care se bucură arta sa şi pe plan internaţional.

Acum, când privesc în atelierul maestrului această lume fascinantă, când am privilegiul de a fi pătruns în acest sanctuar al artei, mă întreb în sinea mea:

— Când şi cum l-am cunoscut pe marele sculptor Marcel Guguianu?

Şi deodată tresar. Memoria nu mă înşeală. Revăd Muzeul de artă „Puşkin" din Moscova, unde, în 1970, se vernisa, după mulţi ani de restrişte, o expoziţiei de artă plastică contemporană românească. Printre invitaţi era şi sculptorul de excepţie, basarabean, Lazăr Dubinovski, coleg de generaţie cu Corneliu Baba, care, după ce văzuse lucrările de sculptură ale lui Corneliu Medrea, Max Constantinescu, Balogh Peter, Ioana Cassargian, m-a îndemnat să privesc un tors de marmoră, semnat de Marcel Guguianu. Arătându-mi cu degetul lucrarea, vorbele sale, ca un dangăt de clopot, le aud şi azi ca un ecou întârziat:

— Iată prietene, în România se face artă nu glumă. Se simte în această sculptură, ceva din arta adevărată a lui Brâncuşi, dar „tânărul Guguianu" este tot atât de original, torsul lui sfidează cerul, devine un zbor, o întrupare a unui duh.

Cât a stat expoziţia la Moscova, m-am dus încă de trei ori să mă conving despre cele spuse de un sculptor sătul de statuile megalitice ale unui Vucetici, Tomski sau Vera Muhina. Deci iată, acum peste 30 de ani am văzut pentru prima dată o sculptură a cărui autor era Marcel Guguianu. Aceeaşi expoziţie itinerantă de artă plastică românească a fost deschisă şi la Vilnius în Lituania. Fiind prezent la vernisaj, am rămas uimit când prietenul meu, marele poet lituanian Eduard Mejelaitis, îndrăgostit de România, cunoscut colecţionar de artă, se opreşte în faţa aceluiaşi „Tors" şi îmi spune în şoaptă: „Mi-aş dori să am în colecţia mea o asemenea piesă.". Apoi,

mâinile lui mari mângâie Torsul şi adaugă:

— Atingând marmora am simţit fiorul pe care ţi-l dă formele unei purităţi feminine desăvârşite.

De atunci, dar de la reîntoarecerea mea în ţară, am cunoscu pe marele sculptor, şi sunt bucuros că am fost în atelierul său de multe ori şi mă plimb în voie prin Pădurea de statui a maestrului.

Când atelierul acestuia este inundat de o lumină diafană, mă uit la maestru şi privesc cu dragoste frăţească, cum cuţitele neiertătoare ale timpului s-au înfipt în faţa serafică a acestuia, care a rămas frumoasă, ca a unei statui. La ziua mea onomastică, maestrul a venit de multe ori, în calitate de vecin şi prieten, în semn de preţuire eu i-am oferit cărţile mele, el a intrat în casa mea, având întotdeauna o lucrare – desene creionate cu forţă, însoţite de o dedicaţie şi un bronz mic, reprezentând un „Tors”, pe care îl mângâi uneori, deoarece pe artist nu l-am mai văzut de peste un an, de când casa mi-a fost dărâmată şi m-am mutat într-un apartament de bloc. Sunt fericit de când am aflat că maestrul îşi va muta la Bârlad colecţia sa, o adevărată Pădure de statui care se va împământeni într-o clădire construită special şi destinată artistului, să vieţuiască în oraşul său natal, în Muzeul de Artă din Bârlad.

Un intelectual rasat, pe care Dumnezeu l-a înzestrat cu toate calităţile şi cu un talent deosebit, este nu numai poet de o mare sensibilitate, ci şi pictor, sculptor, un iscusit grafician şi gravor, ilustrator de carte dar şi printre singurii care realizează o galvanoplas-tie unicat. Intelectualul de descendenţă nobilă, care a suferit în trecut nedreptăţi care i-au potolit setea de înălţare şi elanul tinereţii, a supravieţuit unei epoci de tristă amintire, renăscând în el pofta de viaţă şi de dăruire artei. Acesta este pictorul Dragoş Morărescu, un om de mare omenie cu o verticalitate de invidiat.

L-am cunoscut încă din timpul când lucram la Muzeul Regional de Istorie din Ploieşti. Venea uneori şi propunea Comisiei de achiziţii a muzeului obiecte de cult sau covoare orientale sau româneşti, icoane vechi sau documente

originale. Era o apariţie puţin stranie, nu era comunicativ, venea, aducea obiectele şi imediat dispărea. Parcă avea frică de oameni. Se uita tot timpul în urma lui, i se părea că este urmărit de cineva. De abia când eu m-am mutat la Bucureşti, întâlnindu-l pe stradă, s-a legat între noi o simpatie firească. După anul 1980 ne-am mai văzut, am schimbat câteva vorbe şi atât. Mai târziu m-a invitat să-i văd colecţia, un adevărat muzeu situat în strada Sfântul Constantin. Când am intrat în apartament nu-mi venea să cred ce-mi vedeau ochii. O bogăţie de tablouri de epocă, mobile vechi 101 în stil Rococo, Bildenmaier, lăzi de zestre transilvănene, icoane vechi pe lemn şi sticlă, mai ales de Făgăraş, covoare de Buhara, basarabene şi din alte zone etnografice, obiecte religioase, sfeşnice, pocaluri, cruci încrustate cu sidef şi pietre preţioase. Ce mai, o colecţie de mare valoare, aşa ceva nu mai văzusem până atunci. Îi port un respect deosebit, deoarece ţine cu dinţii la aceste valori, dar şi pentru că picturile sale, gravurile, lucrările de sculptură, cele bătute în metal, exlibrisurile, ilustraţiile de carte, multe de ordinul zecilor şi sutelor, toate privite în intimitatea artistului, sunt dovezi ale unei munci exemplare. Lucrările proprii de pictură, o multitudine de peisaje, portrete, flori, care cu parfum de epocă te cheamă să le priveşti cu ochii larg deschişi. Pictorul foloseşte pasta în straturi groase, în special culorile galben, verde, roşu şi albastru, dau strălucire peisajelor şi portretelor, parcă ar fi în relief, parcă te obosesc tot privindu-le. De aceea am avut ezitări în achiziţionarea lor.

În colecţia mea am totuşi o pictură în ulei reprezentând o balerină, câteva gravuri şi un exlibris personal, reprezentând simbolic un vultur, un ecou târziu al imaginii faimosului vultur Ilie pe care l-am zugrăvit în volumul „Ultimul Zăgan” apărut la editura Ion Creangă, titlu sugerat de poetul Marin Sorescu, după ce a făcut lectura acestui amplu poem în versuri, care auzise că în munţii Buzăului trăise un ultim zăgan din această specie, acum dispărută. Acest vultur real, din copilăria mea buzoiană cu care ne jucam pe „maidanul Saturn” îl îmblânzise un mare negustor Petre Zangopol, care-i

făcuse un cuib special pentru el pe o moară înaltă, proprietatea lui, şi pe care îl îngrijea ca pe propriul copil. Din această carte, a mea, singurul specialist în exlibrisuri, pictorul Dragoş Morărescu, s-a inspirat şi a realizat acest exlibris pe care mi l-a dăruit şi pe care îl consideră printre cele mai reuşite exlibrisuri.

În 1995, când eu terminasem manuscrisul unui nou volum de versuri la împlinirea vârstei de 70 de ani, Dragoş Morărescu, generos ca întotdeauna, a făcut ilustraţia cărţii mele, cu vignete originale dovedind că este un adevărat iubitor de poezie şi un prieten sincer.

Apropierea noastră sufletească s-a cimentat şi adâncit, invitându-l în oraşul Nehoiu, unde sub patronajul meu şi al oamenilor de mare omenie, inginerii Marius şi Elena Vintilă, organizam în fiecare an comemorarea Poetului Marin Sorescu, loc în care, cu soţiile noastre poposeam în verile fierbinţi. Ne întâlneam frecvent la vernisajele unor expoziţii la galeriile din Bucureşti, dar şi în fiecare zi de 1 mai, 102 ziua mea de naştere, la care participau scriitori, pictori, diplomaţi, doctori, profesori, colegi de facultate, unde schimbam păreri, dansam şi ne ospătam cu bunătăţile pregătite de soţia mea.

De la primele contacte cu acest împătimit pentru artă, şi mai ales pentru a-şi îmbogăţi colecţia, ne-am regăsit pe acelaşi drum, dornici de a ne îmbogăţi patrimoniul cultural, de a face schimb de păreri, tot ce am văzut în casa lui, în acest muzeu cunoscut de puţină lume în afara unor prieteni, m-a stimulat să continui activitatea mea de colecţionar. În el văd un pictor adevărat, un om de omenie, de o discreţie totală, jovial, politicos, dornic să ajute oamenii, să-i sfătuiască, ceea ce pentru mine a însemnat foarte mult. Avem aceleaşi năzuinţe şi preocupări şi de aceea ne respectăm reciproc.

În ultimii 10 ani, în afara prietenilor evocaţi mai sus, m-am apropiat în împrejurări fericite pentru mine de doi sculptori la extre-mele vârstelor: unul tânăr, un moldovean neaoş, care nu-şi dezminte obârşia lui ţărănească, şi altul la vârsta matusalemică, „un patriarh” al sculpturii româneşti contemporane, care la cei peste o sută de ani, rămâne ca o

statuie înfiptă în pământul românesc, al cărui nume a intrat în legendă: ION IRIMESCU.

Pe sculptorul Ion Mândrescu, l-am cunoscut întâmplător într-un atelier dintr-o casă veche din fostul bulevard Gheorghe Dimitrov având ca vecin un alt artist, de data asta un pictor, de care mă leagă o prietenie de peste 35 de ani. Este vorba de Teodor Bogoi, omul venit din lumea curată a Bărăganului ca şi Fănuş Neagu. În atelierul lui Titi Bogoi, pânzele stăteau una peste alta, spaţiul mic şi întunecos, lumea aceia a Maramureşului şi a câmpiei, în atmosfera aceea sum-bră, în care pictorul trudea scrâşnind din dinţi, aşternându-şi ochii pe pânzele mari, gata de zbor, am avut impresia că intru într-un infern.

Ce soarta îmi zic: Omul ăsta foarte talentat nu a avut parte de un atelier luminos, cu mult spaţiu şi aer unde să respire lumea din picturile sale, a avut parte numai de ateliere improvizate, insalubre, fără căldura, chinuindu-se cu lemne la sobă, cu o lumină chioară, cu instalaţii de apă improvizate, cum Doamne, aşa chinuit, mai poate aduce la lumină portretele suave, acele fecioare de o frumuseţe rară, mai ales tablourile pictate pe lemn?

Îmi exprim nemulţumirea, cum oare este posibil să muncească în asemenea condiţii?

Mă linişteşte vecinul lui, sculptorul Ion Mândrescu care îmi spune să văd şi atelierul lui. Intrând în acea încăpere, zis atelier, privesc sculpturile mai mici sau mai mari, înghesuite pe un culoar întunecat, 103 ca şi piesele multiplicate din ciclul „Omul, timpul şi Spaţiul” şi mă crucesc. Iată condiţiile de lucru ale unui sculptor român? Îmi vine să-mi dau palme. Este o crimă, îmi zic, nu se poate, asemenea sculpturi îndrăzneţe, cu o tematică modernă, în care citeşti nişte idei novatoare ca şi în lumea occidentală, zac unele peste altele în aşteptarea cui? Mă uit tot mai atent. Pe un culoar stau atârnate unele lucrări cu caracter istoric în gips, aşteptând o viitoare turnare în bronz. Văd scene din basorelieful „Prima Unire”, un fel de metopă a istoriei, bine structurată, realizată cu dragoste pentru permanenţa şi cinstirea adevăraţilor

luptători pentru dreptate şi adevăr, pentru redarea luptei şi istoriei neamului românesc.

Am senzaţia că am intrat într-un depozit unde se strâng toate deşeurile, toate lucrurile care ne prisosesc şi vrem să scăpăm de ele şi totuşi, făcându-mi loc printre aceste statui şi statuete, îmi dau seama că mă aflu în faţa unui sculptor care cu tot dinadinsul vrea să lase posterităţii însemnele trecerii sale printr-o lume „crudă şi nedreaptă". Când l-am privit mai atent pe acest sculptor, cu faţă de om inteligent, un gânditor profund, exprimând unele idei novatoare în ce priveşte sculptura mă uimeşte cum acest artist, de statură mărunţică, dar vioi şi cu muşchi vânjoşi, de o calmitate care îmi dă fiori, poate supravieţui în acest „atelier-magazie" şi cum izbuteşte să realizeze aceste statui ecvestre, totemurile, busturile unor oameni de seamă, în vesmintele albe de ghips, care „zac" în dezordine în această lume „a întunericului şi care îşi cer dreptul la viaţă, în aşteptarea bronzului care să le strălumineze? Sculptorul se uită la mine, nu-i o noutate ce-i spun, dar, am văzut în acest „bărbat adevărat", o mare durere, care se lăsase pe faţa lui ca nişte umbre, schimbându-i înfăţişarea aceea senină specifică oamenilor buni. Mă priveşte atent şi deodată izbucneşte:

— Şi când te gândeşti că toate aceste lucrări pe care le iubesc ca pe nişte copii ai mei, vor dispărea în curând!

Cum, îl întreb, vor ajunge în străinătate, sau vor fi cumpărate de vreun om cu bani?

— Nu, îmi spune, casa a fost revendicată de un moştenitor, un ins pe care nu l-am văzut niciodată, dar ne ameninţă cu scrisori că în curând să ne mutăm, casa va fi demolată, preţurile aici în centrul Bucureştiului sunt mari, iar insistenţele lui ne terorizează, încât în curând va trebui să părăsim acest „aşa zis atelier". Uite, dacă vreţi vă pot da gratis câteva lucrări de sculptură mai mari, pe care să le includeţi în colecţia dumneavoastră. N-am unde să le depozitez!

La început am crezuţ că este o glumă, dar aşa cum îmi spusese şi prietenul meu Teodor Bogoi, soarta lor era pecetluită. Trebuia să se mute cât mai urgent. Deci nu e de glumit. Peste

câteva zile, cu un vecin de cartier care avea o maşină mare cu prelată, am ajuns la atelierul sculptorului Ion Mândrescu şi am ridicat lucrarea „Studiu”, o statuie reprezentând un luptător pe un cal, înfruntând duşmanul şi o „Structură deschisă”, o interpretare originală a unor componente ale corpului uman.

Aceste lucruri sunt piese de rezistenţă în galeria mea urmând să găsesc mijloacele materiale pentru a le turna în bronz.

De la acea întâmplare când atât pictorul Teodor Bogoi cât şi sculptorul Ion Mândrescu au trebuit să părăsească acele aşa zise ateliere, au trecut peste 3 ani. În anii din urmă am rămas în continuare în relaţii cu Ion Mândrescu care în prezent, într-un spaţiu dintr-o curte de pe bulevardul Pache Protopopescu şi-a improvizat un modest atelier, în care, renăscut ca o „Pasăre Phoenus”, uitând parcă trecutul, îşi face în continuare meseria, creând noi opere din ciclul „Omul, timpul şi Spaţiul” care dă o nouă perspectivă unor viziuni celeste, în care mişcarea în spaţiu prin care Omul, Cristul, este stăpân atotputernic, ne transmite nouă continuarea vieţii dincolo de moarte.

Din când în când, artistul se desparte destul de greu de unele sculpturi, vânzându-le din lipsă de bani. Deşi sunt nişte capodopere, unele ajunse şi la Paris care au fost văzute într-o expoziţie la Centrul Cultural al României, şi în prezent înfrumuseţează curtea interioară a Ambasadei, sunt dovezi ale circulaţiei în spaţiul european ale unui sculptor care, prin deschiderea lui în lumea modernă, şi prin creaţiile lui originale, de o valoare deosebită, se impune în „peisajul sculpturii româneşti ca un continuator al adevăratei şcoli de artă care încet, dar sigur, se vor impune pe plan mondial.

Pe maestrul Ion Irimescu l-am văzut cu mulţi ani în urmă, la diverse vernisaje de expoziţii, la Galeriile Uniunii Artiştilor Plastici şi mai ales la Sala Dalles, unde aveau loc marile retrospective. Venea de fiecare dată cu acea aparentă sfială, de unul singur, impunând respect prin ţinuta sa ireproşabilă, cu acel costum înspicat, cu cra-vata roşie de in, neobişnuit de lată, cu faţa surâzătoare, cu ochii jucăuşi, iscoditori. Se uita uneori, minute în şir în faţa unui tablou, mai ales în faţa unor

nuduri, în care sculptorul descifra tuşa sigură a desenului, proporţiile echilibrate, unele îngroşări ale liniilor torsurilor, simplificarea până la esenţializare a capetelor umane. Îl urmăream nu odată în muţenia lui de înţelept, privindu-i faţa transfigurată 105 atunci când descoperea amănunte de mare sensibilitate, ochii se luminau de plăcere. L-am văzut apoi la alte vernisaje, comentând operele unor artişti, emiţând judecăţi de valoare, relevând calităţile artistice ale unor lucrări, nu numai de sculptură ci şi de pictură, pătrunzând la esenţe, la modalităţile stilistice specifice unui creator, sesizându-i particularităţile, originalitatea. Era ascultat cu religiozitate de cei prezenţi, celebrând cu vocea-i domoală, actul de cultură. M-am apropiat nu odată de dânsul, gata să intru în discuţie, dar timiditatea, sfiala că mă aflu în faţa unuia dintre cei mai mari sculptori contemporani, mă opreau la timp, admirându-i încetineala paşilor, citindu-i pe faţă trăirile pe care încerca în faţa frumosului din artă. L-am întâlnit apoi la unele recepţii, întruniri, mai mult singur, cufundat în lumea lui intimă, privind cu insistenţă la unele personaje care pentru un sculptor prezentau unele particularităţi, cărora le-ar fi modelat chipul.

De cunoscut, l-am cunoscut în casa pictorului Brăduţ Covaliu, în anul 1991, la 1 aprilie, când pictorul îşi serba ziua de naştere avându-l ca invitat pe sculptor cu soţia şi pe mine cu soţia. Abia atunci, ciocnind o şampanie, i-am mărturisit că în 1987, într-o toamnă de aur, însoţit de pictorul Dan Hatmanu, am descoperit în „Casa Muzeu Ion Irimescu" de la Fălticeni, un edificiu unic, în care cele mai valoroase lucrări de sculptură, grafică, desene, îţi dezvăluiau lumea mirifică, inconfundabilă a unui creator, care în viaţă fiind, şi-a lăsat însemnele creaţiei, în braţele timpului. S-a bucurat când i-am spus că, în călătoriile mele am văzut multe case-muzeu, case memoriale, văzusem muzeul memorial „Matisse" de la Nisa, Muzeul „Clee" la Berna, Muzeul „Marcel Iancu" de la Ashod din Israel, etc., dar ce am văzut în Muzeul de la Fălticeni, întrece orice aşteptare. S-a bucurat, dar aflând de la Brăduţ Covaliu, pasiunea mea pentru artă, achiziţiile pe care le-am

făcut, mi-a replicat:

— Ştiu că dumneata eşti un colecţionar de artă, că ai strâns opere aparţinând celor mai mari artişti plastici, te-am mirosit văzân-du-vă mereu prin expoziţii, aşa că te îndemn să continui să colecţio-nezi, azi picturile se cumpără la preţuri scăzute. Continuă, vei vedea că în final strădaniile pasiunii dumitale se vor materializa într-o colecţie, care sunt sigur vor aduce o pată de lumină în peisajul bucureştean.

De atunci, ori de câte ori am avut ocazia, am fost în preajma maestrului, i-am făcut vizite la atelierul din Pangrati, i-am ascultat reflecţiile lui despre artă, travaliul muncii lui la unele statui, dorinţa de a îmbogăţi în continuare muzeul de la Fălticeni. I-am sesizat nu odată şi îngrijorarea faţă de lăcaşul de cultură de la Fălticeni, teama 106 ca, în noile condiţii, clădirea care adăposteşte operele sale să nu fie retrocedată prefecturii locale. „Am acolo însă, un destoinic „bărbat, un director cinstit, pe domnul Dăscălescu, care ştie să lupte, care prin competenţă, prin manifestările pe care le organizează în muzeu, menţine prestigiul acestei instituţii şi asta îmi dă o mare linişte.

Tocmai de aceea tot ce vedeţi în atelier, şi tot ce voi mai crea în continuare, îşi vor găsi loc tot în muzeul meu".

În anul 1966, făcându-i o vizită în atelierul din Pangrati, i-am vorbit despre intenţia unor intelectuali români în frunte cu poetul Marin Sorescu, ca pornind de la existenţa colecţiei mele de artă, având o casă corespunzătoare, să creez o Fundaţie Culturală cu caracter educativ. Mi-a mărturisit că „este o idee foarte bună, unică în felul ei pentru zilele noastre" adăugând că „ar fi fericit dacă printre membrii fondatori s-ar număra şi dânsul". Pe loc a semnat ade-ziunea şi mi-a oferit 3 albume de mari dimensiuni cu dedicaţie, şi un desen original în sepia, spunându-mi că în colecţia mea „trebuie să existe şi desenele mele şi chiar o lucrare, un „ipsos". La puţină vreme, înarmat cu două sticle de Wiski printre altele, i-am exprimat maestrului gândul că aş vrea să cumpăr o lucrare care să înnobileze colecţia mea. Se uită prin imensul atelier, şi se opreşte asupra unui ipsos, de circa 1 metru înălţime, figura unui tânăr

înalt, cu părul creţ, semănând cu un african, pe care mi-l dăruieşte. Mă înspăimânt, mă uluieşte generozitatea maestrului şi îi spun că nu-l pot primi, ci numai dacă îmi spune cât costă. Nu, îmi spune, este un dar, şi râzând: „Este plata cotizaţiei, mele pentru că am devenit membru al Fundaţiei dumitale. Vreau să fiu şi eu prezent cu o lucrare în colecţia dumitale!”. Gestul său m-a impresionat şi am rămas parcă o statuie, am încremenit.

Înaintea plecării din atelier cu lucrarea, într-un moment de nea-tenţie i-am pus maestrului pe masă, un plic cu nişte bani. M-a văzut, dar insistând că este un gest simbolic mi-a replicat:

— Bine, pe criza asta mare, când nu te mai poţi mişca fără bani, accept, dar, sper că în colecţia dumitale să figurez şi cu o lucrare originală, un bronz!

De fiecare dată când ajungeam în atelierul maestrului, discuţiile se concentrau asupra colecţiei şi colecţionarilor, spunându-mi că este tare curios să vadă colecţia mea, că se vorbeşte foarte frumos despre ea, mai ales că este făcută de un om tânăr.

I-am mai spus maestrului că intenţionez ca această colecţie să o donez oraşului Buzău, în care mi-am petrecut copilăria şi adolescenţa.

Într-una din zilele lui august 1977, am trecut din nou prin atelierul maestrului. I-am spus că am venit să-l iau la mine acasă, să vadă colecţia. S-a scuzat dar a fost programat la orele 11.00 la doctor, la dentist cu soţia, dar a doua zi va da curs invitaţiei cu multă plăcere.

A doua zi ne urcăm în maşină, comentând pe drum escaladarea preţurilor care o iau razna, cazurile de jaf, exprimându-şi un sentiment de teamă că în ultimul timp sunt omorâţi oameni în plină stradă, jefuiţi de bunuri şi valori, că asistam la o degradare a calităţii umane.

„Mi-e frică domnule să mai ies şi pe stradă”. Trecem prin faţa unei clădiri de pe strada Pangrati, lipită de casa lui Cunescu. Îmi spune că, aici, într-o casă cu faţadele lăsate în culoare roşie, zilnic sunt 30-40 de muncitori, care cară materiale, scot stive de calorifere ruginite, giurgiuvele sunt

înlocuite cu altele noi. Într-o bună zi, a îndrăznit şi a întrebat cui i se pregăteşte locuinţa? I s-a răspuns „e pentru domnul preşedinte Constantinescu, şeful ăl mare”. Halal, comentează sculptorul, „în timp ce unii oameni mor de foame, alţii îşi bat joc de banii poporului!”

Însoţit de prietenul lui constant – bastonul – când coborâm din maşină se uită insistent la mine, dar şi la o casă, vizaviz de casa mea, casă boierească. De pe timpuri, unde la intrare în clădire, pe prima treaptă se află un bust înalt, de peste 1 metru. Se apropie de poartă şi mă întreabă:

— Al cui este bustul?

— Nu ştiu, dar aici a trăit sculptorul Jiga Ion.

— A da, era un mare artist, iar lucrarea este bine echilibrată.

Regret, îi spun, am fost vecini, dar nu l-am cunoscut. Doamna Jiga m-a invitat de mai multe ori să-i văd câteva tablouri ale unor pictori consacraţi, dar iată maestre, n-avem timp pentru a ne vindeca sufletul, iar mai târziu regretăm!

Îi arăt casa pe-afară, casă veche de început de secol, cu o arhitectură exterioară specifică zonei. Stă sprijinit în baston, refuză să-l ţin de braţ. Priveşte, măsoară cu ochii dimensiunea clădirii, îmi arată brâul de stucaturi care brăzdează faţada celor 6 geamuri.

— Da, este o casă specifică sfârşitului de secol 19, are o personalitate care îţi încântă ochiul!

Intrăm în casa noastră. Încercarea de a-l sprijini la trecerea pragului se loveşte de mâna osoasă, mare, care spune un NU, mulţumesc. Se aşează pe un scaun şi priveşte mirat peretele din dreapta, plin de icoane pe lemn şi sticlă.

— Mda, un adevărat tezaur, printre ele, cea de sus, este de mare valoare, aparţine şcolii lui Rubleov. O priveşte şi spontan exclamă: „Da, se vede mâna unui meşter de mare valoare!”

Îi vorbesc despre cele 4 exemplare de tronuri executate de sculptorul ţăran, Stan Ion Pătras din Săpânţa. Îi spun că sunt un om fericit, deoarece în ţara românească sunt doar 4 exemplare similare, reprezentând scene de familie, „Cunoaşterea, Logodna, Căsătoria şi familia”, iar eu sunt un

norocos că eu şi artistul, în casa sa din Săpânţa, care va deveni muzeu, avem asemenea tronuri. Maestrul se apropie, le cercetează, mâinile lui alunecă pe vopseaua lucioasă, a scenelor pictate, dă din cap şi spune:

— Da, se cunoaşte mâna unui rapsod popular, care ştie mângâia fibra lemnului, şlefuind suflete, aşa cum a făcut pe fiecare cruce de pe mormintele consătenilor lui din Săpânţa. Am văzut şi eu Cimitirul vesel din Săpânţa, m-am amuzat citind acele epitafe despre viaţa oamenilor, care dovedesc o cunoaştere exactă a calităţilor şi defectelor omeneşti, el este un fel de filosof al satului.

Ne oprim în faţa altor sculpturi. Recunoaşte „Lapona" lui George Apostu, şi exclamă: „Da, a fost un mare artist. Păcat că opera lui se risipeşte, că a rămas în Franţa, parcă e un făcut, ca marii noştri artişti să-şi sfârşească zilele departe de ţară, de pământul din care au fost zămisliţi". Admiră un cap de copil din marmoră alba, neşlefuit, tot de Apostu, „Capul de bărbat" al sculptorului Constantin Foamete, şi lucrurile lui Ion Mândrescu. „Amândoi sunt talentaţi, foarte muncitori, dar tânărul Mândrescu va avea un cuvânt greu de spus în sculptura noastră".

Stă şi priveşte îndelung ceramica meşterului olar Victor Vicşoreanu din Horezu şi în faţa măştilor lui Nicolae Popa din Târpeşti, şi mai ales ceramica unică a lui Colibaba, spune: „Vezi, domnule, aici, în picturile de pe ceramica lui Victor Vicşoreanu, reînvie ceramica de Oboga, cu motive florale, cu faimosul cocoş de Horezu, pe când la Colibaba, se invocă motivele ceramicii de Cutti, cu scene biblice, religioase, cu figuri de sfinţi, sunt unicate, nu le găseşti la alte popoare!"

Trecem în salonul mare, de peste 40 metri pătraţi, foarte înalt, cu uşi mari, sculptate, cu geamuri originale de cristal, care parcă 109 este un interior de pălăţel medieval. Se aşează pe un fotoliu şi îşi opreşte ochii pe peretele central. Stă, meditează, faţa i se luminează, recunoaşte multe lucrări, enumera numele artiştilor, se amuza sau dă din cap, murmură pentru sine ceva. Eu îi urmăresc gesturile, apoi se destăinue:

— E o lucrare dintre cele mai bune a lui Ciucurencu, e dintr-

o perioadă de vârf, cu pastă multă, în care se joacă doar cu două culori.

Astă era Ciucurencu. Picta folosind cu zgârcenie culorile, dar le combina cu multă ştiinţă, tablourile lui, în special câmpiile înverzite, pomii singuratici, ca nişte năluci care dansează pe pânza vremii, sunt inconfundabile. Se uită cu interes spre o altă lucrare, este un Brăduţ Covaliu. Apoi comentează:

— E un artist care şi-a desăvârşit opera cu o discreţie care de multe ori m-a contrariat. Mi-a fost un bun prieten. I-am făcut un bust, la care am ţinut foarte mult. Nu ştiu pe ce mâni a ajuns după moartea lui neaşteptată. Păcat, avea în casă multe lucrări, zeci dacă nu sute, sute de picturi, dar şi un Luchian, nişte flori superbe, câţi-va Baba, şi un Ciucurencu. Am auzit că s-a împrăştiat totul, nepoata doamnei Covaliu care trăieşte în Germania a subestimat valoarea tablourilor lui Brăduţ, făcând însă gălăgie că Brăduţ a donat Muzeului de Istorie din oraşul matale – Buzău, peste 200 de lucrări, dintre cele mai valoroase. Se aşează pe un alt fotoliu, privind peretele unde sunt expuse tablourile lui Dan Hatmanu, cu care este vechi prieten, se încălzeşte parcă şi comentează:

— Vezi domnule Bucur, Dan Hatmanu a fost la începuturile sale „un babist”, l-a iubit pe mentorul său, l-a imitat uneori, dar iată-l, cum treptat şi sigur pe talentul său, s-a îndepărtat de el, inovând, experimentând, individualizându-se, devenind cea mai proeminentă personalitate artistică a Moldovei. Este un mare portretist, mă onorează faptul că mi-a făcut un excelent portret, care figurează în Muzeul de la Fălticeni. Un portret foarte frumos i-a făcut şi lui Corneliu Baba.

Faptul că ţi-a făcut dumitale şi doamnei portrete, înseamnă că vă apreciază foarte mult, a văzut în dumneata un om cu alese calităţi, vă apreciază ca şi mine, poezia pe care o scrieţi, în care a găsit gingăşie şi frumuseţea copilăriei sale.

Se ridică de pe fotoliu, se uită cu o curiozitate crescândă, şi zice:

— Da, şi Margareta Sterian este prezentă în colecţie cu lucruri dintre cele mai bune. Este o mare pictoriţă. Un punct de referinţă 110 al picturii feministe de azi, care parcă a

înflorit în creaţia sa, deşi înainte de război a avut mult de suferit din cauza originii sale.

Priveşte una din picturile cele mai mari ale artistei, reprezentând „Scene cu măşti de la Brăneşti”, o pictură cu multe personagii, parcă este o freacă medievală din timpul renaşterii. „Ştiu că a suferit mult în tinereţe, dar la cei 94 de ani când s-a prăpădit a lăsat un patrimoniu valoros, sute de pânze, pe care moştenitorul ei, tânărul Mircea Barzuca, încearcă să-i îndeplinească dorinţa, de a crea o fundaţie care să-i poarte numele”.

Ca un astronom care-şi îndreaptă luneta spre cele patru zări, maestrul îşi schimbă locul, stând de data această pe un studiou de unde analizează cele 10 picturi ale lui Vasile Grigore.

— Da, este un mare artist, poate cel mai reprezentativ şi productiv al generaţiei sale. Un pictor extrem de prodicios, muncitor exigent, un virtuos şi îndrăgostit de culoare, inconfundabil şi foarte original. Îl iubesc şi mă bucur de prietenia lui.

Trecem apoi în celălalt salon. Se interesează de pictorii ardeleni. Îi place Ciupe, Abrudan, Horia Pop, dar se încălzeşte în faţa lucrărilor lui Ion Musceleanu, Alin Gheorghiu, considerându-i „artişti de talie europeană” Ne reîntoarcem din nou în salonul mare. Repe-rează două lucrări de Ion Pacea.

— Pacea a ajuns la o adevărată sinteză a picturii, este inconfundabil prin culoare, prin naturile lui moarte, prin marinele care i-au reuşit de minune.

Admiră, totodată, consecvenţa şi originalitatea picturilor lui Ion Grigore, mereu acelaşi, dar fără să se repete, cu pictura lui în maniera puantilistă, rămâne tributar unei tehnici şi maniere pe care nimeni nu a încercat să-l imite.

Bem în tihnă o cafea, sorbindu-i aroma şi continuând dialogul, îmi spune că nu-şi imagina o asemenea colecţie, unică în felul ei în peisajul bucureştean. „Puţini oameni sunt astăzi ca dumneata, care să investească bani în opere de artă, nu cu scop mercantil, ci în dorinţa de a lăsa în urma lor ceva. Te felicit sincer, am descoperit în dumneata un om, un

îndrăgostit de frumos, un poet extrem de sensibil. Iată calităţi pe care puţini din generaţia dumitale le întruchipează atât de fericit”.

Surprinzând încă odată portretul meu realizat prin substituire de pictorul Dan Hatmanu, spunând că este o lucrare de un mare rafinament, realizată în manieră clasică, dar învesmântate în odăjdii de epocă, îmi promite că, după ce trece luna septembrie, destul 111 de aglomerată pentru el, speră să mă vadă în atelierul său, şi în 2-3 şedinţe să-mi realizeze un bust. Vestea m-a bucurat, i-am spus că sunt gata să fac orice efort financiar. Dar bronzul… de unde bronz?

— Nu te speria, găsim noi soluţii, matale meriţi să ai în colecţie un bust care să poarte semnătura mea.

L-am condus pe maestru până acasă cu maşina şi era fericit că a văzut, la mine acasă, materializarea unei pasiuni de o viaţă, o colecţie de artă de mare valoare în inima Bucureştiului. „Sunt fericit că mă număr printre membrii fondatori ai Fundaţiei dv”.

După acea întâlnire de pomină, maestrul a fost nevoit să se stabilească definitiv la Fălticeni, în urma decesului soţiei sale. Pentru rezolvarea unor probleme legate de părăsirea atelierului din str.

Pangrati, existenţa încă a unor lucrări în atelier, unele discuţii legate de „soarta atelierului” luat cu hapşa de sculptorul Codre, a venit frecvent la Bucureşti, directorul Muzeului Irimescu, domnul Dăscălescu, care se caza în casa noastră, prilej de a afla veşti despre maestru, care urma în 2001 să împlinească vârsta de 98 de ani de la naştere. Eram fericit când auzeam că maestrul este sănătos, este coerent în vorbire, de o luciditate şi o vigoare care-i dădea putere de a mai face schiţe, desene, crochiuri foarte căutate de admiratori. Într-o zi de februarie 2001, am primit de la Muzeul Irimescu, o invitaţie pentru a participa la a 98-a aniversare a zilei de naştere a sculptorului. Bucuria şi mai mare a fost când citind textul invitaţiei, din partea „Omului deplin al creaţiei plastice româneşti contemporane” şi care urma să fie prezentat de Valentin Ciucă, critic de artă, Bucur Chiriac,

scriitor, Grigore Ilisei, scriitor şi Gh. A. M. Ciobanu, profesor, m-au podidit lacrimile.

Împreună cu pictorii Ion Grigore, Cella şi Costin Neamţu, am ajuns la Fălticeni emoţionaţi de eveniment. În Sala bronzurilor din muzeu, în faţa oficialităţilor locale şi a unui reprezentant al Guver-nului, dL. Consilier Victor Opaschi, maestrul în aceiaşi ţinută sobră, demnă, în vervă şi înţelept ca un patriarh, se spovedea în faţa publicului, dezvăluind crâmpeie din viaţa şi activitatea lui spunându-ne „lucrez cu aceeaşi pasiune ce m-a subjugat pe parcursul întregului fir al vieţii mele". Sala a izbucnit în aplauze prelungite.

A doua zi după manifestare, ne-am întâlnit, cei veniţi de la Bucureşti la o pribovcă de cafea, ascultându-l pe maestru, deşirând pe pânza vremii alte aspecte din activitatea sa, mai ales din perioada studiilor la Paris unde îşi desăvârşeşte pregătirea la faimoasa „Academie de Grande Chaumiere" şi despre munca de la catedra de 112 sculptură a Academiei de artă din Iaşi, avându-i ca elevi pe: Dan Hatmanu, Naum Georgescu, Octav Iliescu, Iftimie Bârleanu, Vasile Condurache, Gabriela Adoc, Dan Covătaru şi mulţi alţii.

Când vorbea, cu acea voce înceată, ca un dangăt de clopot, parcă, oficia într-o catedrală imensă. Totul părea o muzică divină venind din adâncul inimii. Ne-a invitat, în acea zi de iarnă blândă să venim şi la aniversarea vârstei de 100 de ani. Da, da, la 100 de ani. Atunci cineva a surprins momentul realizând o fotografie de zile mari, pe care o păstrez cu sfinţenie.

Într-adevăr, la 100 de ani, în Aula Academiei Române, în prezenţa preşedintelui ţării, sculptorul nepereche, cu spatele puţin încovoiat, îşi clama dreptul de a ne mai întâlni cu dânsul şi în anii următori, asigurându-ne că în zilele noastre se mai întâmpla şi minuni. Acest gând era un testament de viaţă, pe care patriarhul sculpturii româneşti, îl adresa celor ce vor veni după noi.

O descoperire târzie, întâmplătoare, a unui om de omenie, a unui intelectual rasat, plin de har, scriitor de notorietate şi pictor de vocaţie, este Alecu Ivan Ghilia, care m-a cucerit nu

numai ca scriitor căruia i-am citit cărţile şi m-au marcat în tinereţe, ci şi ca pictor care şi a schimbat pensula cu condeiul ci şi invers, mi-a devenit prieten în ultimul timp.

Pe Alecu Ivan Ghilia ca scriitor l-am cunoscut cu vreo 35 de ani în urmă, la Moscova, venit în calitate de scriitor pe linia celor două uniuni, împreună cu prozatorul Vasile Rebreanu de la Cluj. În acea iarnă geroasă, cu multă zăpada, înotând prin nămeţi, încercam să ajungem la periferia oraşului pentru a descoperi Cimitirul Săracilor din Vagangovskoe unde îşi doarme somnul de veci marele Serghei Esenin. Mormântul în acea iarnă geroasă era acoperit de zăpadă şi de cioburile unor sticluţe de votcă lăsate ca amintire de fanii poetului de pe râul Oka. L-am găsit cu greu şi am dat zăpada de pe crucea metalică şi am descoperit medalionul cu efigia acestui cântăreţ al nesfârşitei câmpii ruseşti şi al pădurilor de mesteceni şi brazi.

De atunci, drumurile noastre s-au intersectat uneori întâmplător şi mai ales în ultimii 7 ani. Auzisem printre pictori spunând că, fără să şi lase din mână condeiul (a tipărit recent un impresionant roman de peste 1200 de pagini „Bastardul” cu un evident caracter autobiografic, în care evocă cu căldură figuri de seamă ale picturii româneşti contemporane, dar mai nou s-a apropiat cu o mare putere şi pasiune de dragostea dintâi, pictura.

Elev al lui Baba, prieten de generaţie cu Dan Hatmanu, Constantin Baciu, Sabin Bălaşa, dar şi cu poetul pictor, Marin Sorescu, pe care îl venera. Deşi viaţa i-a rezervat uneori multe neplăceri, mutându-şi „cuibul” dintr-un apartament de bloc, cu un atelier improvizat într-o cameră de 20 de metri pătraţi în altul, unde el a oficiat alături de pânze, cartoane şi culori, rugăciunea de taină a artei, chemându-şi inspiraţia care venea de undeva de sus, a creat zeci de tablouri şi sculpturi, realizate în forme şi limbaj propriu. Lucrând în aceste „mici catedrale” ca un sihastru, îşi arăta foarte rar strădaniile muncii sale, şi tot atât de rar îi puteai vedea picturile sale pe simeza unor expoziţii personale sau de grup. I-am văzut cu ani în urmă, în apartamentul din blocul Perla mai multe lucrări şi mai apoi

într-o expoziţie la sediul uniunii Scriitorilor şi o alta la Casa Centrală a Armatei alături de prietenul său de o viaţă, pictorul Dan Hatmanu de la Iaşi. Atunci am realizat ce impact a avut la public, la vernisaje fiind prezenţi pictori, artişti de teatru şi mulţi tineri. L-am vizitat anul trecut în noul domiciliu de la Otopeni, într-o casă mult mai mare, dar fără încălzire, fără canalizare, ceea ce m a îndurerat. În schimb am rămas mut. Abia atunci, văzând zecile de picturi şi sculpturi atât de originale, unice într-un fel, am realizat că aici, în această linişte de la ţară, artistul s-a întrecut pe sine însuşi. Tematica modernă a lucrărilor de pictură şi sculptură mică, variată ca tematică, dar în acelaşi timp unitară de la temă la temă, de la gen la gen, privindu le cu ochii inimii, constaţi că arta are o funcţie terapeutică pentru suflet. În pictura lui descoperi o lume fabuloasă, fantastică, în care sfinţi părinţi, madone, îngeri şi arhangheli, figuri umane, peisaje şi naturi statice, împestriţate cu culori vii, le-a transmis suflete din sufletul lui mare de artist, privindu le cu ochii inimii te înduioşează, simţi că artistul a pus în aceste tablouri nu numai credinţă, iubire şi multă sfială ci şi lumină Dumnezeiască şi har. Nu întâmplătoare a fost legătura permanentă dintre artist şi marele său duhovnic, ocrotitorul său de suflet, părintele Galeriu.

Alecu Ivan Ghilia nu este nici tradiţionalist nici impresionist, dar păstrează ceva din filonul de aur al „Şcolii Babiste”, folosind tonuri de culoare închisă, cu irizări de galben şi alb, aducând în prim plan un fel de „demoni”. Scobind în trunchiuri de răchită uscată figuri de cristi, madone, sfinţi părinţi ai impresia că te mişti în lumea lor mirifică de mit şi legendă. În toate lucrările artistului se simte sensi-bilitatea, trăirile şi frământările omului de artă, şi mai ales tensiunea din „avatarurile vieţii cotidiene” aşa cum spunea inegalabilul critic Ion 114

Frunzeti. Picturile artistului de mari dimensiuni prea elaborate, cu scene biblice, nu-şi găsesc totdeauna locuri de expunere în expoziţii sau în colecţii particulare. Când realizează lucrări mici, portrete, naturi statice, peisaje, parcă

vin dintr-o altă lume, au o aură care îşi descar-că culorile în firele curcubeelor care se prefac în şuroaie de lacrimi.

În pânzele lui se simte mâna divină iar izvoarele frumuseţii nu au secat.

De aceea receptarea artei sale se face încet, dar sigur.

Deşi nu i-am văzut decât tangenţial lucrările pictorului, lucrând aproape într-un anonimat, nu disperă şi crede în pictura sa originală şi de o valoare deosebită, iar colecţionarii îl caută şi îl preţuiesc, bucurându se că în case au intrat tablouri semnate de un artist al cetăţii. Pictorul dar şi scriitorul cu aceeaşi discreţie, fără să facă zgomot, cu aceeaşi sfială şi credinţă, având multe greutăţi şi neaju-torat de nimeni, are unele satisfacţii că a lăsat însemnele trecerii lui prin viaţă într-o serie de expoziţii în ţară şi străinătate, deschise la Cluj, Iaşi, Bucureşti dar şi la New York, Varşovia, Veneţia, Bruxelles, Las Vegas etC. Ceea ce dovedeşte că opera lui circulă în cercuri largi de oameni iubitori de frumos. Sunt convins că pictura acestui „patriarh" al înţelepciunii, străluminată de lumină şi culoare în care tematica religioasă va continua să se desăvârşească, va câştiga inimile iubitorilor de frumos, printre aceştia numărându mă şi eu. Sunt convins că în viitorul apropiat cărţile scriitorului şi pictorului Alecu Ivan Ghilia vor ajunge din nou la inimile cititorilor şi colecţionarilor, care vor descoperi tainele unui suflet mângâiat de harul Dumnezeiesc, pe care scriitorul şi pictorul Alecu Ivan Ghilia şi le a însuşit ca o iluminare.

Un artist care mi-a marcat tinereţea, pe care l-am descoperit întâmplător, în casa profesorului universitar Ion Rotaru, este pictorul Ştefan Râmniceanu pe care nu l-am mai văzut de mulţi ani.

Pentru mine rămâne o enigmă. Trăieşte acum la Paris, bucurându se de mare succes, fiind căutat de mulţi colecţionari. Este un răs-făţat atât de românii care ajung în Franţa, dar mai ales de muzee şi galerii de artă. Mă bucur de succesele lui şi mai ales că nu şi-a uitat ţara, că vine frecvent acasă, la Ploieşti, că este la curent cu tot ceea ce realizează colegii lui de breaslă, că a rămas legat de fenomenul plastic

contemporan şi că este un patriot care îşi iubeşte patria. Regret însă faptul că venind în Bucureşti, nu m-a căutat.

Deşi timpul a aşternut peste noi voalul uitării, pentru mine pictorul a rămas acelaşi artist: înalt, frumos, cu părul negru şi ondulat, cu sprâncene mari, arcuite, cu o prestanţă de june prim, dintr-o 115 operetă de Lehar. Ştefan Râmniceanu a rămas ca o amintire în colecţia mea, două lucrări de pictură pe pânză, un portret de femeie dintr-o lume apusă şi o metaforă religioasă: o Biblie pe o masă şi o căldăruşă cu un smoc de busuioc. Cu ele vorbesc ori de câte ori mi e dor de Ştefan.

În vremurile acelea, acum peste 20 de ani, era un act de curaj să te prezinţi marelui public cu o lucrare religioasă, mai ales că atelierul lui era situat în turnul vilei Mociorniţa, unde azi funcţionează Institutul român pentru relaţiile cu străinătatea, loc frecventat de o „anumită lume". Intram foarte des în această cămăruţă întunecoasă, unde generosul poet al culorii, întindea o masă frugală, formată din pâine neagră, slănină albă şi mai rar specialitatea săracului, parizer sau pate de ficat. Aici, în acea linişte de catedrală, voroveam cu glas stins despre realităţile cotidiene, despre faptul că, deşi avea multe lucrări nu găsea cumpărători. Eu încercam să-l ajut. Cine să cumpere portrete, realizate în tonalităţi închise, sau peisaje mohorâte?

L-am convins pe colegul meu de minister, Dorin Nistor, să-i cumpere 2 portrete de femei. Era foarte fericit. I-am asigurat masa pe o lună cu banii luaţi, inclusiv costul chiriei. O ducea greu, costul culorilor, cartoanelor, pânzei erau foarte scumpe. Mă impresiona când îl vedeam trist, muncea totuşi, nu se văita, nu-şi invidia confraţii care câştigau şi o duceau bine. Tăcea şi vorbea cu el însuşi. Era drept şi cinstit.

Avea personalitate. Nu l-am auzit niciodată bârfindu-şi colegii de breaslă, deoarece nu era un ranchiunos, era în schimb un tânăr cu frică de Dumnezeu. Prin firea lui de om evlavios, cumpătat în toate, nu făcea excese. Îi plăceau în schimb liniştea, fetele frumoase, iubitorii de artă şi diviniza natura. Era de o mare omenie, discreţie şi extrem de politicos,

ştia să şi aleagă prietenii. Era un intelectual cultivat, un vizitator frecvent al expoziţiilor care se vernisau în Bucureşti. Se pregătea la vremea aceea să-şi deschidă o expoziţie personală. Îl ispitea Curtea veche din inima Bucureştiului, unde îşi găsea izvorul creaţiei sale şi unde visa să deschidă o expoziţie unicat în felul ei.

În ciuda greutăţilor şi problemelor pe care le avea, se lupta cu sine însuşi să-şi facă cunoscută pictura sa, să iasă în lume să şi facă cunoscută opera, să-şi demonstreze calităţile umane şi talentul său.

În nici o împrejurare nu l-am auzit că ar vrea să părăsească ţara.

După revoluţie, am auzit într-un târziu că a plecat cu o bursă în Franţa şi nu s-a mai întors. În 1992, fiind la Paris într-o delegaţie, am întrebat colegii mei de la ambasadă dacă ştiu ceva despre ei. Nimeni nu ştia nimic. Îmi era dor de el, vroiam să-l mai văd, să i văd lucrările 116 noi, să i spun că lucrările lui rezistă cu brio în confruntarea cu alţi artişti români, unii dintre ei ajunşi vârfuri ale picturii contemporane şi onorează cu cinste galeria mea de artă plastică. Zilele acestea am avut o mare satisfacţie când la o emisiune de televiziune la realitatea T. V. Domnul Vlad Nistor, într-un reportaj de la Paris, despre pictorii români din Franţa, l-am văzut alături de Ştefan Râmniceanu plimbându se pe o străduţă cu parfum de epocă din jurul Montmartre-ului. La m auzit pe acest „prinţ al picturii" cum se destăinuia cu acelaşi simţ al măsurii, fără emfază, vorbind despre travaliul devenirii lui în templul picturii mondiale. Am fost atât de emoţionat, încât, am lăsat să curgă câteva lacrimi şi să refac câteva amintiri despre prietenia noastră. Am aflat că este un pictor împlinit, realizând acolo departe de ţară, lucrări de mare valoare artistică, împlinit material, cu familie întregită, căutat şi iubit de colecţionari, picturile lui Ştefan pătrunzând în casele unor oameni cu bani. Privindu-l şi auzindu-l vorbind, mi s-a părut tot atât de frumos şi curat la suflet, cum se încălzea vorbind despre destinul artei româneşti, despre statutul artistului într-o ţară democratică. Văzându-l cât de demn călca pe

caldarâmul străzii vorbind despre arta sa, pariziană, despre împlinirile sale, am plâns de emoţie, dar şi m-am bucurat şi în gând mi-am zis: Vino acasă, Ştefane, locul tău este aici unde trebuie să ţi desăvârşeşti opera!

Printre ultimii pictori care m au făcut să regândesc paleta atât de diversificată a şcolii româneşti de pictură, este profesorul Insti-tutului de arte plastice, Petre Achiţenie, acest pătimaş ctitor de pictură bisericească, care se trage din aceeaşi stârpe moldovenească de unde au venit şi alţi pictori valoroşi ca Piliuţă, Murariu, Ion Grigore, Costin Neamţu, Alecu Ivan Ghilia etC. Pictorul Achiţenie, ca şi Ion Grigore, apropiat de pictura religioasă, de sorginte bizantină, căreia i-a dat o tentă umană încât figurile de sfinţi, scenele biblice despre facerea lumii, îngerii, arhanghelii par desprinse de pe faimoasele picturi interioare din bisericile şi mânăstirile voevodale moldoveneşti, capodopere de o mare frumuseţe şi valoare artistică. Inovaţiile lui Petre Achiţenie, în materie de pictură religioasă, par desprinse din viaţa cotidiană, a satului etern, în care figurile sfinţilor şi îmbrăcămintea lor par a fi de sorginte dacică, cu feţe luminoase, care parcă ţi vorbesc. Scenele pictate în multe biserici româneşti din Basarabia, dar şi din unele ţări din orientul apropiat unde şi-a lăsat însemnele sunt mărturii ale modului cum artiştii contemporani izbutesc să valorifice tradiţia veche, s o îmbogăţească să o aducă aproape de contemporaneitate. Pictura laică, de început, reprezintă unele 117 portrete, peisaje, naturi statice, pline de lumină şi culoare, îţi încân-tă ochii, sunt meşteşugite cu talent şi de un realism zguduitor. În acelaşi timp, în compoziţiile mai recente, realizate în Bucureşti, dar şi în provincie, picturile lui par nişte totemuri, simboluri moderne, un fel de altare, cruci şi pietre de hotar, compuse din cercuri aureolate de soarele ceresc, de trunchiuri piramidale răsturnate, în stilul Coloanei infinite ale lui Brâncuşi, colorate intens cu marouri şi foi de aur pur sunt ca nişte suflete care sparg cerul. Expoziţiile pe care le a deschis în Bucureşti, la galeriile Ministerului de interne, la Simeza sau la Cercul Militar ori Biblioteca Universitară ne a prezentat o suită de lucrări complet

deosebite de perioada de început a picturii sale, care te face să meditezi la existenţa ta, la simbolurile vieţii. În ele descoperi frământările lăuntrice, te cheamă să vezi dincolo de neguri, o continuitate a credinţei unui artist evlavios cu frică de Dumnezeu.

Este o pictură modernă, uneori abstractă, reprezentând o gândire plastică profundă ancestrală, sfinţită de harul unui artist, bântuit de chemarea sacră a divinităţii. Cele 3 lucrări pe care pictorul mi le a dăruit pentru a figura în colecţia mea, şi care se încadrează perfect în tendinţele actuale din plastica românească contemporană mă face să cred că prietenia noastră s-a cimentat cu binecuvântare dumnezeiască. Stau şi mă gândesc uneori, de unde, cum şi care au fost drumurile şi călătoriile care m-au dus spre descoperirea acelor enigme şi frumuseţi ale lumii, care m-au îndemnat să-mi îndrept paşii spre descoperirea noului, spre lumea de vise care o savuram din lecturile mele din cartea lui Daniel Defoe, despre Robinson Crusoe, din cărţile de aventuri, sau faimoasele cărţi din seria „Doxuri" pe care le citeam pe sub mână în sălile de clasă. Copilul de atunci visa, fabula, se vedea cum cu paşi moi de mătase vizita ţări străine, muzee, Catedrale şi se entuziasma sau se întrista ştiind că niciodată nu le va putea vizita aievea, să-şi poată încărca sufletul cu frumuseţi create de om şi Dumnezeu. Nu a gândit niciodată că în viaţă, datorită „norocului" hărăzit de mama, îi va fi dat să vadă ţări străine, să călătorească mult, să reţină pe retina ochilor, pe răbojul timpului, imagini ale unor oraşe medievale, să vadă cu ochii inimii atâtea mari muzee europene şi nu numai ci şi din Africa şi Orientul apropiat. Nici nu mă gândeam că vreodată în viaţa mea voi vedea cetăţi, castele, palate, catedrale, dar mai ales capodopere de artă unice, care să-mi îmbogăţească cunoştinţele, sufletul setos de nou, care să-i umple golurile săpate în inimă de copilăria tristă şi uneori dureroasă. Amintirile mele despre această vârstă au rămas undeva în trecut, peste care iată, colbul 118 uitării se aşterne încet dar sigur. De aceea călătoriile mele peste zări şi ţări, au fost dorinţe arzătoare, care m-au obsedat, m-a pasionat şi totodată

m-au maturizat. Vroiam să văd totul, să cunosc, să mă bucur, să trăiesc intens în descoperirea frumosului din viaţă şi artă. Toate acestea au rămas ca nişte clopote care bat la porţile inimii, care mi-au întreţinut dorinţa permanentă de a călători. Până la vârsta de 12 ani, nu plecasem nicăieri din oraşul copilăriei, nu văzusem un muzeu, o bibliotecă, nu petrecusem nici o vacanţă undeva la munte, la mare sau la ţară, nici până azi nu am cunoscut casa bunicilor mei din comuna Costeşti, nici pe a tatălui meu din Răşinari.

Ce-mi amintesc este o excursie făcută fără să ştie părinţii, în comuna Petroasele când aveam doar 13 ani. La şcoală, învăţătorul Benone ne povestise despre descoperirea Cloşcei cu puii de aur de la Pietroasele. Povestea era fascinantă plină de mister, încât în vacanţa de vară, împreună cu un coleg de cartier am hotărât să mergem acolo, în prima noastră călătorie dincolo de graniţele oraşului Buzău.

Îmbrăcaţi în pantaloni scurţi, cu târlici în picioare, cu o bască ruptă pe cap, într-o toamnă de aur, urcam spre dealul Istriţei, mângâiaţi de frunzele ruginite ale viţei de vie, am ajuns la primele case ale Petroasei. Pe la porţile mari sculptate, cu prispe largi, oamenii ieşiţi pe la porţi, se uitau chiorâşi la cele două mogâldeţe, străini de satul lor şi se întrebau în sinea lor: cine suntem şi încotro ne ducem?

Noi ne opream uneori din mers şi întrebam? Unde-i Cloşca cu puii de aur? Unii dădeau din umeri, alţii că nu ştiu, iar alţii că e undeva mai sus sub poalele pădurii. La ora aceea de după amiază, din când în când se auzea un clopot, bătut într-o limbă, semn că murise cineva. Noi ne închinam şi ziceam Dumnezeu să-l ierte! Sătenii se uitau la noi ca la rătăciţi, iar la întrebările noastre unde-i Cloşca cu puii de aur, se uitau la noi cruciţi şi râdeau. Ne opream din când în când să cerem o cană de apă. O femeie întâlnită în cale, care ducea pe o cobiliţă 2 găleţi cu apă ne a răspuns: copii, apa la noi în munte este puţină, în sat sunt doar 3 fântâni şi se află la adâncime! Înghiţeam în sec şi plecam mai departe. Drumul devenea anevoios şi la întrebările noastre, primeam în continuare acelaşi răspuns: „E tot mai sus!”.

Tot urcând vedeam cu frică cum soarele cobora peste deal, simţind voalul rece al înserării. Ne uitam unul la altul şi ne întrebam: Încotro o luăm? Casele au devenit tot mai rare. De pe Istriţa începuseră să coboare turmele de oi în sat, vacile se opreau la porţile gospodarilor, iar clopotul acela care bătea într-o limbă, ne strecura 119 în suflet nelinişte şi frică, era un semn că trebuie să ne oprim din drum. Ne uităm prin livezile curţilor, pline de plantaţii de pruni, care dăduseră în pârg. Ne oprim la un moment dat. Ne uităm disperaţi la stânga şi în dreapta. Ce facem? Zăbrelele serii se lăsau încet, ca nişte nori vineţii şi simţeam în nări mirosul bălegarului. Parcă vedeam secvenţe din poezia „Seara pe deal" a lui George Coşbuc. La ultima casă din sat, ne oprim, ne uităm în jur şi vorbind încet, luăm o hotărâre. Escaladăm gardul de nuiele al unei case şi ne aciuim sub un nuc bătrân. Mâncăm din merindele luate de-acasă, ne strângem unul în altul şi adormim. Din când în când auzeam vocea unui bărbat care trebăluia prin curte. Când ne-am trezit spre dimineaţă, sărim gardul grădinii şi cu ochii pleoştiţi, cu paşi grăbiţi, uitându-ne în urma noastră, coborâm spre inima satului şi apoi cu primul tren spre Buzău, ajungem acasă. Prima noastră excursie a fost un eşec. Eu m-am ales cu o chelfăneală zdravănă, spunându-i mamei de aventura noastră. A fost prima mea experienţă din viaţa de „excursionist"! O călătorie care mi-a marcat copilăria, dar care m-a ambiţionat.

Au urmat şi alte călătorii şi excursii în împrejurimile oraşului.

Deşi eram cel mai mic din şleahta de copii care urcam dealul Măgurei de ziua Sfintei Marii, la Mânăstirea Ciolanu, mă alăturam şi eu celor mai mari, care, cu făclii şi lumânări groase în mâini, intram în pădurea deasă şi întunecoasă fără frică de haiduci sau lighioane de tot felul, hărmălaia cetei de copii alunga toate spiritele, încât aveam sentimentul că zbor. Până la ziuă, ne aciuiam în spatele chiliilor sau în graj-durile animalelor şi în grădinile de meri şi pruni, unde chicoteam şi aţipeam câteva ore. Dimineaţa, la rând ca la moară, intram în biserică pentru a asculta slujba. În biserică eram cuminţi şi

sfioşi. Eu stăteam într-o strană şi de aici priveam pictura de pe pereţi mai ales figurile evlavioase ale sfinţilor aureolaţi de nimb, care iradia în sufletul meu multă credinţă, parcă voroveam cu ei. Când se termina slujba şi ieşeam în curtea mare, ca un stadion şi vedeam mese-le întinse cu bucate, ne hârjoneam între noi şi mâncam câte 2-3 străchini de ciorbă din castraveţi acri al cărei gust îl simt parcă şi astăzi.

Eu mâncam foarte repede şi mă întorceam din nou în biserică, mă închinam, spuneam o rugăciune şi-mi petreceam ochii spre iconos-tas, în care, în cercuri aurite erau zugrăvite figuri de sfinţi. Rămâneam încremenit mai ales în faţa celor două icoane mari ale lui Hristos şi Maica Domnului, care auzisem că sunt pictate de un zugrav renumit, care se numea Tătărăscu. Tot aici, într-un alt an, am spus de unul singur, în faţa altarului Tatăl nostru. Acest curaj al meu m-a 120 costat. La ieşire din biserică, unul dintre cei cu care venisem, m-a pocnit cu un pumn în gură de m a podidit sângele pe nas. N-am înţeles ce a fost, dar fratele meu mai mare, Mitică, m a răzbunat. Îl văzuse pe autor. Era Andrei, „gură beţivă" pe care l-a chelfănit bine, ca altădată să nu mai facă. Acest episod din viaţa mea m-a convins că în mine s-a păstrat ceva din vremea când umblam cu cădelniţa şi căldăruşa, însoţindu-l pe părintele Chiru cu botezul, în cartierul meu buzoian.

Adevărate călătorii şi drumuri spre alte meleaguri şi mai ales în ţări streine le-am făcut mult mai târziu. Eram în anul III la Facultatea de filologie din Bucureşti, când am fost selecţionat să plec într-o tabără de odihnă la Zacopane, în Polonia. Drumul până acolo m-a încântat. Eram în al noulea cer. Mi-am amintit din nou de mama pe care o simt ca o călăuză şi-mi zic: Da mamă sunt un om norocos aşa cum mi-ai spus cândva şi iţi mulţumesc!

Ajunşi la Zacopane, această perlă montană ca şi Sinaia noastră, cu multe vile ale bogătaşilor, cu cazinouri luxoase, cu multe cabane şi locuri de agrement, cu baruri de noapte şi pârtii moderne de schi, m-am trezit ca din vis, văzând o altă cultură şi civilizaţie, un oraş plin de lume bună şi tineret, de o eleganţă şi extravaganţă incompara-bilă cu ce vedeam la noi.

Atunci am simţit ceva ce mirosea a occident. M-a impresionat curăţenia străzilor, cu zeci de chioşcuri unde se vând toate bunătăţile pământului, cu multe magazine, cu vitrine mari, luminoase şi cu reclame şi firme colorate care îţi luau piuitul, care te ameţeau cu frumuseţea lor. Totul respiră în jurul tău mai multă ordine şi civilizaţie decât la noi, un comportament al oamenilor de pe stradă decent, binevoitor şi politicos cu străinii. Seara oraşul este luminat ca ziua. Tineretul care iese din micile baruri, din cazinouri, din discoteci, nu fac zgomot ca la noi, muzica în restaurante este discretă, bătrânii se plimbă pe bulevarde până târziu în noapte de mână cu nepoţii. Ghida noastră, o poloneză care în timpul războiului fusese refugiată în ţara noastră, care vorbeşte într-o limbă curat românească, este o povestitoare înnăscută, o simţi cum se încălzeşte când vorbeşte despre România, despre oraşele unde cu cele trei surori şi-au petrecut o parte din adolescenţă. În acelaşi timp se înflăcărează când ne vorbeşte despre ororile din timpul războiului, despre oraşele distruse, despre foametea îndurată de o populaţiei condamnată la pieire, sau de locuri triste, de lagărele de concentrate unde au murit sute de mii de polonezi nevinovaţi. Ne-a propus să ne ducă să vedem câte ceva pentru ca noi să înţelegem cât a suferit acest popor condamnat 121 de fascişti la pieire. Aşa că, într-o zi, doamna Maria Sofia Barniak, traducătoarea noastră ne-a invitat să facem prima noastră vizită în fosta capitală a Poloniei, în oraşul legendar Cracovia. Bucuria a fost imensă. Doamna ne-a dus mai întâi să vizităm zona veche a oraşului, Ratoşul, cu faimoasa catedrală „Mareţkaia” construită între anii 1447

1533. Cele două turnuri, care sparg cerul, par nişte coloşi care te înfioară, parcă ar cădea peste tine. Era ora 10 dimineaţa şi sute de credincioşi intrau în catedrală ca la teatru, într-o ţinută elegantă, mai ales femeile, care, îmi spunea doamna Sofia, vin aici mai mult „să şi etaleze toaletele fără să creadă în dumnezeu. Intrând în această catedrală catolică am primit primul botez, ascultând 30 de minute messa de dimineaţă. În acordurile orgii, altarul central, ca o

carte imensă, împodobit cu statui şi scene biblice, s-a desfăcut în trei părţi reprezentând scene din facerea lumii şi-am simţit un fior care mi-a dat sentimentul că se prăvăleşte peste mine. Am avut senzaţia că inima mea se umple de evlavie şi credinţă, că mă înalţ la ceruri, iar deasupra capului simţeam mâna ocrotitoare a lui Dumnezeu. Când muzica de orgă şi vocile celor prezenţi la slujbă s-au împreunat într-un imn, m au podidit lacrimile şi-am ieşit din catedrală cu sufletul uşurat ca în vremea copilăriei când la bisericuţa din cartierul buzoian, spuneam în faţa altarului cu glas tare Crezul, înălţat către bunul Dumnezeu.

De la catedrală la numai 10 minute de mers, translatoarea ne opreşte şi ne arată în faţa noastră o clădire masivă, cu ziduri ca de cetate, cu o poartă înaltă, din lemn de stejar sculptată pe sub care grăbiţi intrau mulţi tineri. Erau studenţi poloneză. Ne îndeamnă să intrăm pentru o clipită. Privim curtea clădirii, cu multe coridoare, balcoane şi logii, care semăna cu Hanul lui Manuc din Bucureşti.

Ne spune doar atât: aceasta estre Universitatea Iagelonski, cea mai veche şi celebră din Polonia, construită în secolul al XVII lea, unde a învăţat Copernic. Presaţi de timp nu stăm să privim această bijuterie, deoarece doamna Barniac, mai grăbită, ne îndeamnă să urcăm o mică colină care duce la renumitul castel Wawel, reşedinţa de vară a panilor polonezi care adăposteşte cea mai mare colecţie de covoare şi goblenuri din Europa. Spunând că suntem studenţi străini, directoarea care fusese avertizată că venim, ne a invitat să intrăm şi s-a bucurat că suntem români. Zecile de tapiserii, de dimensiuni mari, cu reprezentări din viaţa de la curtea regilor pani polonezi, realizate de cei mai vestiţi maeştri polonezi şi străini, m-a fascinat şi mi-a încântat ochii şi inima şi mi-am zis: „Doamne, câtă bogăţie, 122 câtă grijă şi înţelepciune poate avea un popor, care a suferit jaful şi umilinţa, ororile fascismului, închisorile şi lagărele de concentrare, şi cum în asemenea situaţii, cu ajutorul lui Dumnezeu a putut salva de la pieire aceste bijuterii de mare preţ. Simpla trecere prin acest muzeu, mi-a umplut sufletul de lumină şi frumuseţe, mi-

a trezit gustul pentru artă, pentru adevăratele valori pe care le a creat omenirea.

Poate atunci, văzând aceste comori, s-a născut acea dorinţă de a face un efort ca în viaţă să pot cunoaşte o parte din muzeele lumii.

Pe o asemenea stare de euforie, de mulţumire şi bucurie fără margini, vizita următoare în lagărul de exterminare de la Auschwitz în acel infern al morţii m a înspăimântat. Nu mi-am imaginat niciodată că, pe frontispiciul de la intrare pe care era scrie „Prin muncă îţi vei câştiga libertatea" voi vedea în cuptoarele morţii cenuşa celor un milion şi jumătate de bărbaţi, femei, tineri, copii mici proveniţi din rândul ţăranilor, intelectualilor, profesorilor, studenţilor ofiţerilor şi soldaţilor care aici în acest lagăr, deveniseră „un număr". Am văzut cuptoarele de ardere, camerele de gazare, mormanele de obiecte, de la biberoane, îmbrăcăminte, proteze, păr uman, periuţe de dinţi, căciuli, cutii de cremă „Gladiş" din România, jucării de copii, păpuşi, care au fost folosite de oameni transformaţi în cenuşă. Am văzut iadul pe pământ, ororile înfăptuite de călăii nemţi, şi m am îngrozit.

Aceşti oameni condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, pentru faptul că au „opus rezistenţă" este o minciună şi o justificare a unor călăi.

Trecând pe sub „Poarta iadului" privim încă odată barăcile şi sârma ghimpată care înconjura lagărul morţii, respirând aerul de afară mi-am făcut cruce şi m au podidit lacrimile. Realizam abia acum câte suferinţe, bătaie, schingiuiri, umilinţe, violuri şi alte fărădelegi le-a fost dat să îndure aceşti oameni nevinovaţi, printre ei copii, tineri, bătrâni, au fost schingiuiţi, împuşcaţi, maltrataţi şi apoi duşi în cuptoarele morţii şi arşi de vii. „Doamne, cât îi e dat omului să îndure în viaţă pentru a-şi câştiga „aşa zisa libertate scurtă ca un bocet".

În anul 1963 am terminat Facultatea de Filologie din Bucureşti şi am fost repartizat la Ministerul de externe, iar la 1 mai, ziua mea de naştere, m am căsătorit. După un stagiu de un an de pregătire, am fost trimis la primul meu post în diplomaţie, la ambasada României din Moscova, ca ataşat

cultural. Iată, îmi zic, cum „norocul” pe care mi l a prorocit mama, se adevereşte. I-am purtat şi îi mai port şi azi o pioasă recunoştinţă, dar şi tatălui care, deşi mai avea încă nouă copii a spus un „NU” moaşei Anica Buturugioaei, care o sfătuia pe biată mama „să mi facă de petrecanie”.

La Moscova am ajuns într-o iarnă pe un ger de crăpau pietrele.

Cele trei cale pe care le a primit soţia mea în gară, la Bucureşti de la bunul meu prieten Titi Enache şi care au stat proaspete până la Moscova, la coborârea din tren, deşi acoperite sub palton, într-o secundă au murit. Afară erau minus 30 de grade. Pe o asemenea vreme ne a primit Moscova Cârciumărească, unde am petrecut aproape 6 ani de zile. În aceşti ani am cunoscut nu numai personalităţile sus puse, în lumea scriitorilor, artiştilor de teatru, de film, muzicienilor, artiştilor plastici, dar mai ales am vizitat mai toate muzeele şi casele memoriale din Moscova, unde împreună cu soţia am intrat de zeci de ori şi am însoţit mai toate personalităţile româneşti venite la documentare pe linia uniunilor de creaţie, dar şi diverse delegaţii, în cadrul schimburilor culturale şi ştiinţifice. Acest contact direct cu oamenii, cu realitatea rusească, şi mai ales cu marile muzee din fostele republici unionale, m a ajutat să înţeleg arta şi să învăţ din mers lecţia despre frumosul din viaţă şi artă. Am fost şi sunt un om norocos. Pasiunea mea pentru artă s-a îmbogăţit vizitând mai ales muzeele Cremlinului, Galeriile Tretakov, Muzeul de artă „Puşkin”, colecţiile particulare sau casele memoriale ale unor artişti plastici.

În Muzeul Kremlinului am poposit nu odată. Tezaurele acumulate aici de ordinul zecilor de mii, începând cu coroanele de aur ale ţărilor, costume de epocă, caleşti, obiecte de aur, seturi de vase emailate, săbii, iatagane, arme încrustate cu aur şi sidef, coifuri, potire, icoane, tablouri înfăţişând portrete ale ţarilor, scene de bătălii, colecţii de monezi, bijuterii şi podoabe, privindu le te ameţesc, ţi se pare că duci cu tine povara lor, şi simţi în gură cocleala tonelor de aur care defilează prin faţa ochilor. Atâta bogăţie acumulată

în sute de ani, valori de artă unicată, primite multe din ele ca daruri din partea unor ţări, împăraţi, califi, regi, prelaţi, bogătaşi şi preşedinţi de state, toate te cheamă să le vezi, să le mângâi frumuseţea şi strălucirea lor. Când ieşi din Palatul Kremlinului te întrebi, când şi cum au fost adunate aceste valori, iar eu ca român îmi ziceam în sinea mea: „Dar obiectele de artă românească dăruite de voevozii români, cărţile vechi de cult şi mai ales piesele Tezaurului de la Pietroasele trimise spre păstrare în timpul primului război mondial, care unde sunt, nu au gură să strige? Cei pe care îi întrebam, tăceau. Şi astăzi tac şi vor mai tace.

Un alt muzeu de talie mondială este Muzeul Puşkin din Moscova. Aici şi au dat mâna corifeii epocii renaşterii, marii titani ai şcolilor italiene, spaniole, franceze, germane, olandeze, ale căror lucrări le vedeam pentru prima dată. Niciodată nu am visat că voi avea şansa 124 de a vedea în original picturi semnate de Boticelli, Perugino, Veronese, Rembrandt, Murilo, Pussain, David, Matisse, Toulouse Lautrec şi alţii care m-au pus în faţa unor capodopere, care dau valoare şi importanţă acestui templu al culturii din inima Moscovei. Vizitând muzeul Puşkin în anul 1976, conducându-l pe maestrul Alexandru Ciucurencu, uimit de ce valori dispune muzeul, s-a oprit în faţa picturilor lui Toulouse Lautrec şi mi a spus: Uite domnule câţi Toulouse Lautrec au aici, sunt mai mulţi decât în Franţa! Bravo lor, şi au dat seama la timp de valoarea celor mai reprezentativi pictori impresionişti.

În Muzeul Tretiakov, un fel de panteon al picturii ruse din toate timpurile, am tresărit şi m am închinat în faţa icoanei „Sfintei Treimi” pictată cu sute de ani în urmă de marele Rubleov. El este părintele picturii ruse care, alături de Uşavov şi Daniel Ciornâi au pictat faimoasa catedrală de la Zagorsk. În această galerie, stau orânduite ca la paradă, marii pictori clasici, de la Repin, Levitan, Rubo, Vrubel şi până la Veresceaghin, Sâşkin, Aivazovski. Tot aici mi au încălzit inima marii corifei impresionişti ruşi în frunte cu Chagal, Malevici, Kandinski şi Petrov Votkin. Aceşti mari colorişti ruşi, martori ai realităţii ruse, trecută prin sufletul lor candid, de o

curăţenie sfântă, dau măsura unei şcoli de artă reprezentative ale Rusiei pravoslavnice.

În muzeul Tretiakov simţi adevăratul suflet rusesc, zugrăvit pe puzderia de fresce din bisericile şi catedralele din incinta Kremlinului.

Dorinţa de a vizita cât mai multe muzee s-a transformat în timp în ambiţie, iar prin căsătorie într-o pasiune care ne-a marcat devenind o preocupare constantă şi care ne-a marcat toată viaţa. Da, am călătorit, am parcurs multe drumuri europene, am văzut poate cele mai mari valori spirituale din peste 30 de ţări, încât pot spune că m-am îmbogăţit, iar prorocirea mamei mele „că sunt un om norocos" a fost ca o pavăză care mi-a vegheat toate călătoriile în lumea frumosului din viaţă şi artă.

La început a fost destul de greu. Bani erau puţini. Plecările în excursii în străinătate erau foarte grele, statutul meu de diplomat era pus la mare încercare, aprobările de plecare erau dificile, mulţi te bănuiau, neavând copii, că vrei să rămâi în străinătate. Şi totuşi, prin felul meu de a fi, mulţi văzând preocupările şi pasiunea mea pentru artă, dorinţa de a vedea cu ochii inimii comorile artei universale, în marile muzee europene, au manifestat înţelegere şi îmi dădeau aprobările necesare plecării în asemenea călătorii. După ce văzusem în Rusia marile muzee din Moscova, Kremlinul cu comorile lui de artă în care am descoperit şi câteva obiecte de artă 125 românească, Muzeul Puşkin şi Galeriile Tretiakov, am continuat să văd muzeele din Kiev, Vilnius, Riga, Tallin, Kaunas, Odesa, Tbilisi, Erevan, în care eu singur, uneori cu soţia, ne-am încărcat sufletele de atâta frumuseţe, rămâneam împietriţi de emoţie descoperind unul dintre cele mai mari muzee ale lumii, faimosul Muzeu al Ermitajului din Petrograd. Ermitajul este unicul muzeu pe care l-am vizitat cu ghidul în mână de peste 10 ori. Cred că am intrat în toate cele peste 300 de săli, m-am oprit în faţa celor peste 16.000 de pânze din şcolile flamandă, olandeză, italiană, spaniolă, germană, pe care privindu-le simţi curcubeele de lumină şi umbre, cenuşiul şi bogăţia, înălţarea şi decăderea marilor împăraţi şi curţi

imperiale, belşugul şi sărăcia, ipostaze ale unei lumi care au marcat istoria omenirii. În toate aceste săli ale Ermitajului am visat cu ochii deschişi privind pânze semnate de Rembrandt, Tiţian, Rubens, Velasquez, Rafael, Caravagio, Giorgione, Murillo, Tintoretto, Boticelli, Goia, Durrer, Maiol, Van Dayk, Batto, Leonardo da Vinci, Veronese, Perugino, Poussain, David. Pentru mine a fost o mare descoperire a acestor corifei ai picturii universale. Vedeam pentru prima dată în viaţa mea capodopere unice, un adevărat tezaur al omenirii. Ele mi-au şlefuit sufletul, m au făcut să gândesc altfel arta, să descopăr unele taine ale picturii, să învăţ şi să ştiu să preţuiesc adevăratele valori ale artei universale. Nu odată plecam din acest panteon al artelor cu sufletul încărcat de tristeţe că din România, acest muzeu – ca un arc peste timp al artelor, nu era reprezentată decât de o mică lucrare, într-o săliţă, semnată de Nicolae Grigorescu. Eram mâhnit că, din faimosul tezaur românesc, ajuns cândva în Rusia, nu şi-a găsit locul decât o singură lucrare şi mă întrebam „Unde sunt bogăţiile tezaurului românesc şi de ce până azi nu ni s-a restituit. Nici până azi!

— Am călătorit de mai multe ori în Italia, uneori oficial, alteori cu soţia mea. Cele mai multe călătorii le-am făcut în mod oficial la Roma şi Milano. Altele le-am făcut împreună cu soţia, într-o vreme când puteam călători cu trenul luând un bilet clasa II-a pe distanţa Bucureşti-Napoli şi retur cu posibilitatea de a putea întrerupe trenul, în orice oraş pe traseul acestei călătorii.

La Roma am fost de multe ori ca persoană oficială, cu prilejul semnării unor documente bilaterale privind încheierea unui acord de colaborare culturală sau ştiinţifică şi mai ales vizitând Accademia di Romania din Roma în perioada când era directoare AcaD. Prof.

Zoe Dumitrescu Buşulenga şi mai ales prietenul meu, lectorul 126 universitar Alexandru Mircan, un italienist de marca, care mi-a tradus în italiană unele poezii din volumul „Cavali di fumoe” (Caii de fum).

De fiecare dată la Roma vizitam Muzeul Vaticanului, în care am descoperit valorile artistice ale renaşterii italiene. Aici

stăteam ore întrebi în faimoasa Capelă Sixtină, privind tavanul acestei capodopere, scene din cutremurătoarea judecată de apoi sau cru-cificarea Sf. Petru care reconstituie lumea divină gândită de cel mai mare artist al renaşterii, Michelangelo, în faţa căruia realizam parcă un dialog dumnezeiesc, simţind o adevărată descătuşare sufletească, pătrunzând parcă în lumea de dincolo, frumoasă, luminoasă, în care armonia, liniştea, figurile sfinţilor, scenele biblice de un realism zguduitor te învăluie în meditaţie şi mister. Am privit apoi pe culoarele muzeului zeci şi sute de statui, basoreliefuri, figuri de Papi, împăraţi, himere, dar pentru mine rămâne acele capete de marmoră a unor figuri de Daci. De fapt în toate muzeele pe care le vizitam eram preocupat să descopăr acele opere care dovedeau prezenţa şi existenţa noastră ca neam şi popor.

Cea mai mare bucurie însă am avut-o cu ocazia primei vizite, împreună cu soţia, la Petrograd, această Veneţie a Nordului, un oraşmuzeu, care adăposteşte cele mai multe palate, biserici şi catedrale, clădiri vechi cu arhitectura barocă şi eclectică în stil rusesc, multe statui, monumente megalitice, dar şi o bijuterie unică, renumitul muzeu al Ermitajului. Palatul (fostă reşedinţă a ţarilor) cu arhitectura lui occidentală, maestuos în stil baroc, cu multe coloane şi capiteluri cu zeci de ferestre din marmoră adusă din Finlanda, cu uşi metalice grele, aurite şi cu motive florale şi arabescuri, construit de arhitecţii Rastrelli şi Rossy, reprezintă podoaba cea mai valoroasă a oraşului. Pentru a parcurge măcar în fugă cele 353 de săli, care totalizează peste 45.000 de metri pătraţi, pentru a privi numai zecile de mii de tablouri, sutele de vitrine cu obiecte arheologice de valoare unică, sau pentru a trăi miracolul descoperirii unor colecţii de feronerie, miniaturi, obiecte din aur, faianţă şi porţelanuri, de o fineţe şi un rafinament desăvârşit, ai nevoie de zeci de săptămâni. Deşi l-am vizitat de peste 10 ori acest grandios muzeu, nu pot să spun că am văzut totul. Eu am avut mai ales o singură ţintă, să mă satur privind măcar pentru o clipită sălile de artă, în care ochii se umezesc de frumuseţe privind tablourile semnate de marii pictori ai renaşterii printre care Boticelli, Tiţian, Rubens, Tintoreto,

Velasquez, Giorgione, Murillo, Goya, Durer, Michelangelo, Van Daik, Leonardo Da Vinci, Poussain, David. Am fost la Petrograd şi singur, de multe ori.

De fiecare dată îmi făceam timp să ajung la Ermitaj măcar câteva ore, să-mi încarc ochii de lumină şi culoare. Pentru mine a fost o descoperire unică, ca la vârsta de 38 de ani, să văd operele acestor corifei ai picturi universale. Vedeam pentru prima dată în viaţa mea, capodopere care făceau parte din marele tezaur al omenirii.

Toate aceste valori unice, mi-au şlefuit sufletul, m-au făcut să gândesc altfel arta, să-i descopăr unele taine, miracolul actului de creaţie şi să desluşesc semnificaţia lor artistică. Încet, dar sigur, câte puţin câte puţin, simţeam că mi se lărgeşte orizontul cunoaşterii, că pot, la început mai timid, să emit unele judecăţi de apreciere a valorii unei opere de artă. De fiecare dată, când ieşeam din muzeu mă frământam şi mă gândeam: Oare ce pot face eu, ca în acest muzeu să fie expuse mai multe lucrări de pictori români, nu numai un mic tablou semnat de Grigorescu şi expus într-un colţ al muzeului într-o cămăruţă întunecată! Permanent, pe unde am fost în străinătate, am căutat cu înfrigurare să descopăr un obiect sau vreun tablou de artă care să aibă semnătura unui român. Foarte rar, am fost pus în situaţia de a constata inexistenţa acestora şi să le semnalez în ţară. Am văzut în timpul cât am lucrat la ambasada din Moscova şi alte muzee din oraşele Odesa, Kiev, Minsk, Tallin, Riga, Vilnius, Kaunas, Tbilisi, Erevan, Suzdal, Vladimir, Trakai, Salaspils. Toate aceste muzee de artă, de istorie, de etnografie, erau mici tezaure care, prin arta specifică a fiecărei republici expuneau lucrări de artă dintre cele mai reprezentative de pictură, sculptură, grafică, artă populară, care reliefau dorinţa de a păstra valorile locale, gradul de cultură şi civilizaţie pe care aveau datoria morală să le conserve şi să le continue. Dintre toate m a impresionat cel mai mult vizita la Muzeul dracilor de la Kaunas, unic în felul lui, realizat de un pasionat colecţionar împătimit de reprezentarea figurii dracului nu numai în zona Rusiei ci şi pe alte continente. Colecţionarul, profesor de

matematică, Anastas Jmuidzinavicius, artist al poporului, s-a dedicat unei singure pasiuni; colecţionarea unor figuri ale dracilor din toate colţurile lumii. Totul a pornit de la data naşterii sale, 13 iunie 1906, când de la scriitorul clasic letonian Tumas Boijgantos, prieten apropiat al profesorului, i-a dăruit, spre marea bucurie, un drac cioplit din lemn.

Înmânându-i acest cadou neobişnuit el a parafrazat un vechi blestem letonian şi a spus: „Îţi urez Antanas să ai parte numai de draci toată viaţa." De atunci a început un dialog imaginar cu acest nou oaspete al colecţiei sale. Dracul „acceptându-i prietenia" i-a urat profesorului „viaţă îndelungată şi bogăţii, cu condiţia ca dracii să aibă un lăcaş al lor şi să se poată arăta oamenilor". Sub impulsul acestui „târg avantajos" Antanas şi-a propus mai întâi să colecţioneze 13 draci, să aibă ceva mai mult de o duzină. Dar dialogul imaginar nu s-a oprit aici, deoarece, cum a povestit el, un drac „Sucit" aflându-i intenţia de a aduce şi alţi confraţi, i-a spus cu şiretenie: Dacă vei colecţiona 20 de duzini de draci, vei fi cel mai fericit om din ţara chihlimbarului.

Mai târziu, peste ani, când „împărăţia dracilor se instalase de-a bine-lea în casa lui, când Antanas îşi serba 60 de ani, a spus prietenilor săi: „Am colecţionat 20 de duzini de draci, am fost fericit şi sănătos toată viaţa, astfel că dracul şi a ţinut promisiunea". Am vizitat Muzeul Dracilor de la Kaunas, unic în lume, şi am privit în zecile de vitrine această paradă de simboluri ale dracilor imaginaţi atât de pictori, cât şi de ceramişti, sculptori, bijutieri, sticlari. Ei au folosit lutul, aurul, marmora, cârpele, lemnul, osul, porţelanul, argintul dar şi papura, pielea, fildeşul, blana şi au creat toată gama de draci; de la minusculul drăcuşor american din aur, până la dracul lituanian cu înfăţişare mefistofelică. Urmărindu-i în aceste ipostaze, uneori hazlii, încerci sentimentul că te afli la un grandios spectacol de marionete pe care îl oferă zilnic acest „rege al râsului" pentru sutele de turişti ce-i trec pragul casei. Întârziind în acest muzeu, timp de peste 3 ore, împreună cu soţia şi cu criticul de artă Măciucă Balcica, cu care am deschis o expoziţie de artă plastică românească, am râs cu lacrimi

privind figurile contorsionate sau drepte, simpatice sau odioase, linguşitoare sau îngâmfate, cuminţi sau arţăgoase, odioase sau venale, vesele sau triste. Am urmărit ipostazele unei lumi imaginare, care-şi dezvăluie toate calităţile şi defectele, în cadrul acestui muzeu unde convieţuiesc într-o totală armonie şi înţelegere. Biografiile acestor draci, pentru care Antanas-a întocmit „fişe de cadre" obiective sau subiective, poartă pecetea modului în care au fost descrise de donatori, artişti şi creatori din Rusia, dar şi din Japonia, Bulgaria, Franţa, Anglia, Ghana, China, Ungaria, Italia, Polonia, S. U. A., India, Coreea, Brazilia sau Filipine. Îi privim în acest muzeu unic, înfăţişându se vizitatorilor în fel şi fel de ipostaze: de la regi şi împăraţi nebuni, până la muzicanţi, îngeri, cerşetori, sfinţi, pisici, ţapi, călăreţi, filosofi, şerpi, copii, beţivi, preoţi, gata oricând să facă „un târg" viclean cu omul.

Creatori şi donatori de pretutindeni au ţinut să îmbogăţească Muzeul dracilor din Kaunas, trimiţându-i asemenea daruri lui Antanas, în aşa fel să ajungă la destinaţie în zilele de 13 ale lunii. Şi astfel, timp de zece ani, atât în timpul vieţii cât şi după moartea colecţionarului, seturi de farfurii, pahare, scrumiere, medalii, măşti, felinare, sticle, pipe, 129 flacoane de parfum, care poartă blazon imaginea unui drac, sosesc la aceiaşi adresă „Muzeul Dracilor". Când priveşti în vitrine şi în camerele pe care le vizitezi, peste această lume uluitoare, pluteşte parcă râsul lui Antanas trecut de mult în împărăţia de dincolo de neguri. Îl vezi aievea, cum este înfăţişat într-o mare fotografie la intrare: un Sarsailă, cu părul vâlvoi, cu barbă lungă şi ascuţită, cu ochii jucăuşi, care râde amuzat ştiind că îşi conduce cu un baston magic vizitatorii prin „infernul" casei sale. Înaintea plecării, muzeo-grafa ne-a invitat la o cafea. Tocmai se întorsese dintr-o vacanţă pe litoralul românesc. Am întrebat-o dacă nu a găsit la mare un asemenea drac, zămislit din lutul de la Pontul Euxin. Mi-a răspuns zâmbind, că a văzut mulţi draci mai mici sau mai mari undeva pe plaja de la Techirghiol, dar că din păcate, niciunul nu s-a învoit să părăsească sezonul estival, pentru a ajunge în „infernul" şi

frigul de la marginea pământului.

La plecare, am primit în dar un mic cadou cu efigia unui drac, purtând o ştampilă seacă, semn că mai marele împeliţaţilor a rămas convins că mi-a cumpărat sufletul, declarându-mă cetăţean de onoare al oraşului, având liberă trecere prin oraşul lor, în care marii poeţi naţionali, Maioroneş şi Salomeea Neris-au creat epopeea poporului letonian, iar pictorul şi compozitorul M. K. Ciurlionos a zămislit c foarte originală şi minunată lume, care se află chiar în muzeul de alături, în Casa muzeu care-i poartă numele.

M. K. Ciurlionos este considerat de letonieni, părintele picturii clasice al Letoniei şi este venerat în ţara sa. Aici, în această casă de epocă, am întâlnit acea lume mirifică a nordului unde lucrările pictorului, de dimensiuni mari surprind nostalgia depărtărilor albe peste care pluteşte puful de păpădie şi zborul frunzelor uscate. El evocă singurătatea unei lumi blânde şi ireală, care se mişcă în unduiri cu irizări de verde crud şi vineţii. Într-una din sălile centrale, am tresărit în faţa unei compoziţii care prin tematică şi mod de tratare mi-a amintit de „Vârful cu dor" a lui Mirea. Numai că aici artistul letonian interpreta într-un mod personal curgerea timpului, un glob imens care se rostogolea undeva, într-o lume misterioasă şi tăcută, peste câmpiile sub care se află „împărăţia chihlimbarului". Într-o altă sală am privit îndelung un celebru tablou, „Facerea lumii", o interpretare originală a zămislirii vieţii prin intermediul naturii şi a doi sori, care îşi trimit undele concentrice învăluite într-o nebulozitate de galben-verzui, dar sub care se zăresc germenii fiinţei umane. Sunt şi alte tablouri cu figuri umane care parcă plutesc sub un cer bucălat şi 130 argintiu. Sunt şi lucrări în faţa cărora, privindu-le, ţi se taie răsuflarea. Ciurlionis este părintele picturii lituaniene, un simbol al unei lumi pe care a creat-o pentru a vorbi generaţiilor viitoare despre o artă originală, cu un parfum specific naţional.

În alte împrejurări într-o vizită oficială în Armenia la întrebarea gazdelor ce aş vrea să vizitez la Erevan, i-am răspuns dintr-o suflare: muzeul de artă, Ecimiadzinul,

reşedinţa patriarhului Vazghen I, fostul preot al bisericii armeneşti din Bucureşti. După ce am văzut oraşul Erevan, cu monumentele sale legendare, ne-am oprit la Muzeul Matendaram, o construcţie nouă din tuf şi marmoră, cu o cupolă înaltă, luminoasă, care îmbină armonios elementele vechi ale arhitecturii cu cea nouă. În acest muzeu sunt păstrate peste 10.000 de manuscrise şi cărţi, datând din secoleleVI-XVIII era noastră. Vechimea acestei ţări, care a suferit cel mai mult din cauza prigonirii din partea imperiului otoman, a păstrat cu mari sacrificii valorile lor materiale şi spirituale. Am văzut în vitrine manuscrise de valoare inestimabile, printre care „Evanghelia Academiei Lazareană", din anul 887, „Istoria Armeniei" de Novses Horenţ, din secolul V, „Filosofia" lui David Neînvinsul, din secolul V, „Cosmogonia şi calandografia" lui Anania Sirakat, din secolul VII, „Cartea tragediei" a lui Grigor Harekat, din secolul IX, şi altor învăţaţi armeni. Valoarea comorilor Matendara-mului este dată şi de existenţa unei impresionante colecţii de miniaturi, semnate de maeştri renumiţi printre care Vard, Kagiatur, Thoros, Simeon, Sarchis şi Pitale Momic. Ghidul îmi arată o carte veche, spunându-mi că în ea este scrisă şi o pagină despre ţara noastră, despre luptele cu turcii.

Plec din muzeu cu bucuria că aici sunt şi unele izvoare din care istoricii noştri ar putea lua multe date şi elemente despre istoria noastră.

De aici, cu aceeaşi grabă, însoţit de data aceasta de pictorul Ghevorg Gregorian (Djotto) intrăm în Muzeul de Artă al oraşului. Aici sunt multe lucrări de pictură ale localnicilor, peisaje şi portrete, detaşându-se zecile de tablouri semnate de Martiros Sarian, patriarhul picturii armene, pe care l-am cunoscut în expoziţia sa personală la Bucureşti, la Galeriile de artă „Orizont" în anul 1966. În sălile muzeului am văzut picturi de artişti plastici din Armenia semnate de Martiros Sarian, Minas, Tatovesian, Gregorian Gioto, dar şi pictori ruşi, printre care Briulov, Sâşkin, Aivazovski, Perov, Veresceaghin, Repin, Levitan, Serov, Malevici etc. Cel mai mult m-au impresionat lucrările pictorilor străini, printre care „Madona

cu pruncul”, de 131

Garafaldo, „Personaje mitologice” de Tintoretto, Guardi, Rubens, Iordanes, Fragonard, Tisso, Dias de la Pepna, Courbe şi alţii. Am văzut şi câteva lucrări de pictură donate de marele colecţionar român, Zambaccian, un Paladdi, un Toniţa şi un „Peisaj de toamnă” de C. Petraşcu.

A doua zi, prietenul meu Micaelian venind la Hotel mi-a spus că îmi va face o mare surpriză. Vom merge la Ecimiadzin, locul sfânt al armenilor, situat la poalele Araratului, de unde poţi privi faimosul vârf Masis, cu cei 5156 de metri înălţime. Pe măsură ce ne apropiam de Ecimiadzin, conul lui înconjurat de un inel de fum era incendiat de soare. Când am ajuns în faţa palatului patriarhal, privindu-i arcadele albe, ferestrele mari, luminoase, prietenul meu m-a invitat să intru, spunându-mi că „avem o „zi norocoasă” deoarece Vazghen I, patriarhul suprem, catolicosul tuturor armenilor, ne aşteaptă.

„Ştiam că sunteţi aici, ca un sol al poporului în care m-am născut şi am crescut şi sunt fericit să mă întâlnesc cu dumneavoastră”.

Mă uitam la acest prelat, înalt, frumos, cu trăsături fine, ochi galeşi, cu o voce caldă şi prietenoasă. Îl văzusem cândva, în 1966, la Bucureşti, la vernisajul expoziţiei lui Martiros Sarian, făcându-o pe gazda, înconjurându-l cu o mare grijă şi caldă prietenie pe patriarhul spiritual al armenilor care, spontan, ca şi când ne cunoşteam de când lumea, îmi dă binecuvântarea. Fără nimic protocolar şi oficial, ca şi când eram în familie, a înnodat vechi şi dulci amintiri despre „cei de acasă” spunându-mi că este bucuros despre veştile bune din ţară, că urmăreşte cu interes viaţa culturală şi spirituală a României şi se bucură sincer că foştii lui colegi, printre care Virgil Cândea şi Dan Zamfirescu au devenit personalităţi de prestigiu ale culturii române.

„Deşi trăiesc acum în Armenia, mă consider român”. Apoi cu aceiaşi voce caldă, reînvie într-o limbă colorată, curgătoare, momente din viaţa şi activitatea pe care o desfăşoară în acest colţ de lume. Atmosfera intimă, caldă, dialogul viu, cu întrebări şi răspunsuri sincere, prieteneşti, invitaţia de a mai

veni în Armenia, încălzite de ceaiul pe care îl sorbim ca pe o licoare care îţi dă sănătate, au dat acestei întâlniri farmec, trezind nostalgii, dar şi sentimentul plăcerii de a vorbi în limba ta, departe de ţară, m-a impresionat, şi am privit în ochii patriarhului ca într-un ocean al liniştii şi bunătăţii. Am vizitat apoi catedrala, şi am ascultat o mică slujbă după care am privit cu interes resturile „care au rămas în urma potopului lui Noe, care s-a izbit cu corabia sa de vârful Araratului". Tot ce vedeam în jur, albul incin-tei cu palatul patriarhal, zidurile de împrejmuire, albe din bazalt, liniştea 132 care m-a învăluit, totul se cufundase în închipuirea mea într-o legendă din „1001 de nopţi" care aş fi vrut să dureze mai mult.

Pe drum, la întoarcere, ochii continuau să scruteze depărtările, să urmărească siluetele cochete ale cbselor cu cerdacuri şi galerii pline de flori împodobite cu şiraguri de brâie traforate şi vopsite în culori vii. Prin văi adânci, cu culmi abrupte, pe tâmpe pe care se vedeau turme de oi, culorile toamnei ruginite, aruncau peisajului o lumină greu de definit, dar plină de farmec care îţi încântă ochiul şi inima.

Atunci, privind frumuseţea locurilor, casele care defilau prin faţa noastră, turnurile unor vechi cetăţi de la Garni, Ani şi Antamar, seara luminate a giorno, dar şi casele specifice care defilau prin faţa noastră, pădurile care luaseră lumini din culorile curcubeelor, am realizat de ce pictorul american Rakuel Kent, după ce a vizitat Armenia, în faţa peisajului atât de fascinant al acestei ţări milenare, avea să spună „Dacă aş fi întrebat care ţară este mai frumoasă de pe pla-neta noastră, aş cita mai înainte Armenia". De aceea nu întâmplător, marele scriitor american de origine armeană, William Saroyan, laureat al Premiului Nobel, a lăsat în testamentul său, ca după trecerea dincolo de neguri, o parte din fiinţa lui să se odihnească în Panteonul nemuririi de la Erevan, deoarece credea, ca şi alţi con-cetăţeni, că Armenia este locul în care focul viu şi cântecele străbunilor sunt o permanenţă care simbolizează veşnicia. Era un gând, un semn al unei descătuşări sufleteşti pe care îl rosteşte orice trecător care

vizitează aceste locuri de o mare frumuseţe şi pitoresc, învăluite în legendă şi mit.

La reîntoarcerea în oraş, mi-am amintit că aici trebuie să trăiască pictorul Martiros Sarian, pe care l-am cunoscut în Bucureşti, la expoziţia sa deschisă la galeriile „Orizont". Brusc, prietenul meu îmi spune „bine, hai să intrăm în atelierul său, locuieşte într-o casă pe strada Moskovskaia, nr. 4, din drumul nostru. Am sărit ca ars de bucurie. Cum? Este în Erevan, îl putem vizita? Sigur îmi răspunde, chiar l-am avertizat şi mi-a spus că îi face chiar plăcere, ne aşteaptă. Am ajuns în atelierul acestuia copleşit de emoţie. Stătea în faţa şevaletului. Mic de statură, cu faţa brăzdată de cute şi adâncituri săpate de vreme, cu sprâncene stufoase şi ochi strălucitori şi blânzi, Martiros Sarian mi se înfăţişa ca un veritabil patriarh al artei, creatorul unei opere care a intrat de mult în circuitul universal al marilor valori.

Atelierul pictorului era plin de tablouri. Multe peisaje cu imagini de pe colinele înzăpezite al munţilor Gherganului şi Aragaţului, 133 sau imagini ce păstrează urme ale străvechii culturi Urartu cu vestigii din civilizaţia milenară de la Garni, Ani, Antamar, cu temple căţărate pe colţuri de stânci, cu portrete ale unor rapsozi populari, printre care Mesop şi Sasun, Saiat şi Comitas, Cearenţ şi Aram Haciaturian sau Ana Ahmatova personalităţi armene, care a întins vizibile punţi între popoare. Am privit cu încântare peisajele selenare ale unui artist care visează o lume a viitorului, concretizată în simboluri şi metafore specifice armeneşti. Unele tablouri redau scene şi evenimente din lupta poporului armean cu hoardele turceşti, împotri-vă unui popor paşnic, figuri de eroi, dar şi naturi moarte, multe flori şi biserici seculare. Mă uitam la aceste pânze realizate de artist cu forţă şi înţelepciune, cu pasiune şi mult talent. I-am privit cu atenţie gesturile domoale, mişcarea buzelor şi a sprâncenelor, lumina ochilor şi am încercat să-mi imaginez drumul omului care mai bine de 60 de ani a revenit în fiecare primăvară în câmpiile Araratului şi în inima pădurilor de liliac şi iasomie, adunând pe paletă puritatea şi strălucirea culorilor care iradiau lumina

incendiară a soarelui. Uitându-se cu ochii galeşi spre mine, dă din cap şi spune: „Nici nu ştiţi cât de mult mă bucur. În timp ce dumneavoastră îmi urmăreaţi traiecto-ria muncii mele de-o viaţă, eu treceam prin suflet imaginile frumuseţii României şi mai ales ale oamenilor cu care m-am întâlnit în expoziţia mea de la Bucureşti şi la sediul Bisericii armeneşti în frumoasa capitală a României". Făcând o pauză, probabil ducându-şi gândurile mai departe, ca şi când ar fi citit de pe o carte, adaugă: Pentru popoarele mici, care au suferit de pe urma străinilor, al amestecului din afară, menţinerea limbii, a obiceiurilor şi a portului, tradiţiei, au fost adevărate permanenţe care ne-au unit, ne-au făcut mai buni la suflet, ne-am menţinut fiinţa naţională şi credinţa, de aceea de-a lungul istoriei, la bine şi la rău, armenii şi românii s-au respectat şi au fost ca nişte fraţi. Mi-a povestit câte ceva din viaţa lui, de bucuria că deschi-sese până atunci expoziţii la „New York, Birmingam, Los Angeles, Paris, Drezda, Viena, Stockholm, Bruxelles, Varşovia şi mai ales din Bucureşti. Sunt dovezi că nu am trăit degeaba".

Când am părăsit atelierul lui Martiros Sarian, ducând cu mine albumul său, pe care maestrul desenase silueta Araratului dar şi al Armeniei de azi pe care a scris „Gânduri pentru un prieten român", soarele se pregătea să apună. Sufletul mi-era cuprins de o blândă şi luminoasă încântare. Îl întâlnisem pe Martiros Sarian şi la el acasă, în Armenia, cumpătat şi înţelept, aşa cum îl cunoscusem la Bucureşti.

Acum evocând această frumoasă amintire, care mi-a adus un plus 134 de cunoştinţe despre arta străină, m-a convins încă odată că, pentru educaţia în domeniul artelor plastice nu se poate face decât vizitând marele muzee ale lumii, aşa că, de atunci şi până astăzi, mi-am clătit ochii în lumea frumosului din artă şi m-am îmbogăţit cu o mare lecţie pe care continui să mi-o însuşesc şi să o perfecţionez, vizitând singur sau cu soţia, marile comori artistice care fac cinste patri-moniului mondial.

Într-un alt an, într-o vară prin 1978, spre seară am ajuns la Roma, la Accademia de Romania unde prietenul nostru,

Alexandru Mircan ne-a invitat la o masă împărătească, stropită cu vin de Cotnari. Înainte de culcare, împreună cu dl. Mircan, am străbătut parcul Borghezi de lângă Accademie, luminat a giorno şi am ajuns pe Corso, inima fierbinte a Romei. Aici am salutat cu respectul cuve-nit figura dăltuită în piatră reprezentând un dac, cu cuşma pe o ureche; acum ne-am amintit că aici, la Roma, Columna lui Traian de lângă Monumentul lui Victor Emanuel al II lea, pe care citim Istoria Daciei, au devenit peceţi care dovedesc existenţa poporului nostru din totdeauna. De aici am plecat spre fântâna de Trevi în care soţia mea, cunoscând obiceiul locului, a aruncat în apă o monedă cu rugămintea de a mai veni în Italia. Într adevăr, la Roma am revenit de încă două ori, datorită unui prieten buzoian, doctorul Lazăr An-ghelovici, om cu sufletul de mecena, cabinetele stomatologice ale acestuia din Roma şi Tivoli, erau o adevărată oază pentru români, mai toţi găsind la el un loc de dormit sau bani. Ne gândim să i facem o vizită la Tivoli. Dăm un telefon. Ne răspunde chiar el şi fără un alt comentariu îmi spune: Mâine dimineaţă, cu primul autobuz veniţi la Tivoli; voi fi acolo!

Ne-am amintit că în 1978, venit la Bucureşti să-şi vadă nea-murile, făcându-ne o vizită, i-am dat cadou 2 lucrări. Era ziua lui de naştere, am ciocnit o cupă de şampanie, ne am informat reciproc despre reuşitele noastre, spunându-mi că este impresionat de ce vede pe pereţii camerelor, că şi el este un mare amator de artă, că are 2 tablouri şi 3 lucrări de grafică, aduse de familie când au părăsit România. Am deschis şi problema unei viitoare excursii în Italia cu soţia, acceptată imediat de el, spunându-mi că toate condiţiile de dorit, masă şi cheltuieli de deplasare, în alte oraşe, bani pentru intrarea la muzee vor fi suportate de el. Propunerea era ispititoare. I-am spus că vom veni în Italia în 1980, prin luna octombrie, când se mai potoleşte afluxul turismului în Italia, atunci într-un entuziasm total, 135 am scos din depozit două tablouri de dimensiuni mici, semnate de pictorul Teodor Bogoi şi i le am oferit cu ocazia zilei sale de naştere.

S-a bucurat de primirea acestui dar neaşteptat şi ne-a

asigurat că vom fi bine primiţi în cabinetele dentare de la Tivoli, împreună cu cei 5 colaboratori ai săi, tineri români care l ajută, mai ales la operaţii mai dificile. Abia când mi-a dat aceste detalii, am realizat că ne aflam în faţa unui om bogat. Ajungând la Tivoli, în noiembrie 1982, văzând clădirea în care ne-a primit, cele 6 cabinete personale care aveau aparatură de ultimă oră, ne a convins că este un om făcut.

În timp ce la Roma, în acel început de decembrie era soare, pe drum, ne-a întâmpinat o ploaie măruntă, încât autobuzul înaintează încet pe şoseaua care, ca un şarpe şi face loc prin şoselele înfipte pe dealuri împădurite, cu case parcă ar fi nişte cuiburi de rândunici.

Ajunşi în Piaţa din Tivoli, Lazăr Angelovici, însoţit de un tânăr din părţile Sucevei, ne întâmpină ca pe nişte prieteni dragi. La numai 5 minute de mers pe jos de la autogară, se afla clădirea cu 2 etaje în care am descins şi trecând prin fiecare cabinet, ne-am oprit într-un mic apartament destinat nouă. Am discutat despre multe probleme din ţară, savurând aromele unei cafele şi priveam la figurile acelor tineri români, rămaşi încremeniţi de ceea ce auzeau, iar din când în când eram asaltat cu întrebări. După ce facem un duş, dL. Dr. Angelovici ne invită să luăm masa la un restaurant pe vârful muntelui. Distanţa este mică, încât ajunşi în centrul oraşului vedem cum trece pe lângă noi un om slab, cu părul vâlvoi, care îşi făcea loc printre trecători, ducând ca pe un trofeu un leu ţinut în lesă cu străşnicie. Lazăr ne atenţionează: „Ăsta-i cântăreţul ALDO SOLIN, un artist care a cucerit Bucureştiul în timpul războiului cu cântecele sale. Îmi este prieten.

Locuieşte puţin mai sus de mine. Îl salută şi-i spune că are musafiri din România. Ne face cu mâna semn de bun venit.

A doua zi vizităm oraşul, intrăm în câteva magazine, luăm câte-va amintiri şi vederi şi ne îndreptăm spre faimoasa Villa D'Este, o reşedinţă de vară a foştilor regi. Palatul privit de sus, pare a fi un glob imens de sticlă, cu zeci de statui în jur, cu un aranjament floral multicolor, cu zeci de fântâni arteziene, cu câteva bazine cu mici ermitaje, din care ţâşneşte apa. Susurul apei parcă cântă frumuseţea acestui paradis, vechi, dar

reînnoit prin restaurările făcute de edilii oraşului. Am stat cu ochii deschişi privind acest joc al luminii şi umbrelor de pe zidurile peste care iedera îşi întinde tentaculele. Totul este un miraj, în jurul tău parcă dansează statuile mici şi mai mari, un adevărat spectacol în care totul a prins viaţă. Deşi este iarnă, 136 pomii sunt încă verzi, trandafirii îşi trimit parfumul lor în aer, liniştea este ca de mormânt, doar păsările cerului şi în special turturele, turuie şi se gudură pe lângă noi. Lazăr ne cumpără un pacheţel de grâu şi ne îndeamnă să-l dăm turturelelor, semn că ne aşteaptă să mai venim la Tivoli. Spre seară, am plecat la Roma, nu înainte de a primi din partea lui Angelovici un plic pe care trebuia să-l transmitem cuiva la Buzău. Când am ajuns la Accademia di Romania în camera de la etajul trei şi am lăsat plicul pe masă era scris „se va deschide de voi". În plic erau 400 de dolari şi un bileţel pe care era scris: „un mic dar din partea noastră. Soţiei i a plăcut foarte mult cadoul pe care l-am primit de la voi de ziua mea de naştere". Sigur, am fost mişcat de gestul lui, dar în acelaşi timp ne-am bucurat că am putut continua călătoria noastră, oprindu-ne la Florenţa, Milano, Bologna, Modena şi Verona.

Am plecat din Roma convinşi că ne vom mai clăti ochii şi în alt an, pentru a întregi imaginea capitalei italiene, care pentru a-i vizita toate comorile arhitecturale, muzeele, monumentele, bisericile şi catedralele, cimitirele şi faimoasele catacombe ale lui Callist pentru care îţi trebuie zeci de zile.

Oraşul Florenţa ne-a primit cu un soare blând, care ne mângâia feţele cu razele calde primăvăratice. Când ne plimbăm prin Piazza Signoriei, dominată de Palatul Vecchio, înconjurată de numeroase statui, aveam sentimentul că am aterizat dintr-o altă lume. Totul era mirific, fascinant. Palatul Signoriei cu un turn înalt cu un orologiu de epocă, şi întregul palat din cărămidă roşie şi cu creneluri ca de cetate, domină întreaga piaţă, stârnind curiozitatea şi dorinţa de a-l vizita. În interior multe statui romane, figuri de gladiatori, busturi ale unor împăraţi, figuri de frumuseţi feminine, animale înaripate, zeităţi antice, parcă te îndeamnă să le mângâi trăsăturile fine, supleţea, şlefuirea până la desăvârşire, ca şi modul de

expunere într-un spaţiu generos, îţi dau sentimentul măreţiei sculpturii romane, realizată de mari maeştri ai şlefuirii pietrei şi marmurei. Presaţi de timp, avem sentimentul că alergăm şi noi prin sălile muzeului, oprindu-ne să admirăm formele sculpturale, în faţa cărora, privindu-le ţi se opreşte respiraţia. Deşi la ora aceea sălile nu aveau prea mulţi vizitatori, privim cum trece pe lângă noi ca o nălucă, o femeie subţire şi înaltă, ca o stafie, care desculţă, cu pantofii în mână, alerga oprindu-se din când în când în faţa unei statui pentru a i citi eticheta şi în aceeaşi fugă pornea mai departe. Era o turistă americană în vârstă, care se desprinsese de grup, care urmărea cu respect pentru ghid 137 explicaţiile fiecărui exponat. De câte ori am fost la Florenţa, parcă vedeam în faţa ochilor figura acelei stafii care va povesti prietenilor din america că a văzut muzeul „Palazzo Vechio" din Florenţa. Noi ne continuăm călătoria prin oraş, ne uimesc arhitectura clădirilor, frontoanele, capitelurile şi mai ales arhitectura balcoanelor, pline cu ghivece de flori de toate culorile care îţi fac cu ochiul să le priveşti, deoarece ele fac parte din specificul de neuitat al Florenţei.

După ce privim de la înălţimea grădinii di Boboli panorama oraşului în care se văd în depărtare dealurile pe care au înflorit ca nişte flori albe sute de pălăţele şi vile albe pe verdele crud al pădurii, ne întoarcem în inima oraşului şi intrăm în Galeria de artă Uffizi, un adevărat tezaur de artă renascentistă, unde lucrări de Michelangelo, Botticelli, Fra Angelico, Piero di Cosimo, Carlo Dolci şi alţi maeştri italieni din secolele XV-XVIII, îşi dispută întâietatea alături de Angelo Bronzino, Andreea del Sarto, Bacchiocca, Giorgione şi mulţi alţii, îţi dezvăluie lumea trăită de ei şi la curţile celor mai înfloritoare din familiile De Medici din Florenţa şi alte oraşe italiene.

Intrăm în Galeria Uffizzi. Privim tablourile mari, cu picturi de Michelangelo, care a ştiut ca nimeni altul să creeze figuri de Madone, spiritualizate dolofane, mişcându-se într-un paradis exotic, cu o vegetaţie luxuriantă. Rămân cu ochii încremeniţi privind tabloul intitulat „Sfânta familie" a marelui

renascentist, în care figura madonei cu o faţă feciorelnică priveşte dansul solemn al vestalelor care-şi on-dulează corpurile în ritmurile unei muzici divine, spre care bărbatul cu copilul în braţe, îşi ocroteşte familia emanând dragoste şi înţelepciune. Tabloul reprezintă chintesenţa iubirii eterne. Această pictură reprezintă o culme a creaţiei marelui Michelangelo, care a surprins viaţa în ipostazele ei desăvârşite. Alături de acest tablou în faţa căruia ai sentimentul că te rogi cu mare credinţă, am rămas mut privind tabloul lui Rafaello Sanzio, faimoasa madonă de la Seggiola exprimă puritatea maternă a madonei în lumea divină, privirile celor doi prunci, candide, luminoase, exprimă siguranţă ocrotitoare, simt mâinile ocrotitoare ale figurii angelice, plină de grijă pentru mlădiţele care simt căldura de mamă. Contrastele de culoare roşiatică, de o luminozitate discretă, le străluminează feţele. Parcă te afli în faţa unei icoane, şi simţi să te apleci în genunchi ca pentru o rugă de seară. Acelaşi sentiment de pietate îl încercăm admirând tot o madonă a lui Raphael cu pruncul în braţe vegheat de îngerii care în adoraţie se închină Preacuratei. Parcă ar fi o înălţare spre cerurile înalte, un fel de imn adus marelui creator. Ne uităm cu ochii galeşi la un tablou, semnat 138 de Tizian, „Portretul unei femei în alb” de o frumuseţe copleşitoare, cu ochi mari, migdalaţi, cu o faţă de sfântă, visătoare în ipostaza unui extaz total. Sunt expuse alte zeci de picturi semnate de alţi artişti al căror nume nu îl reţinem. Se derulează totul prin faţa noastră încât simţi fără să vrei că îţi obosesc ochiul care este veşnic în căutare de frumos.

La Milano, oraşul cel mai nordic al Italiei, despre care ştiam că este cel mai puternic centru industrial, comercial şi financiar al provinciei Lombardia, ne-a întâmpinat cu un cer cenuşiu, cu clădiri vechi, înnegrite de poluarea zonei industriale, ne-a dezvăluit frumuseţi arhitecturale pe care nu le poţi uita. Mai întâi, încă din gară, cu cele 25 de peroane, unde din 15 în 15 minute intră un tren, eşti copleşit de arhitectura barocă a sălilor de aşteptare, de zecile de buticuri şi piţerii, cu standuri de cărţi, ziare, vederi, pliante, care-ţi

oferă o bogată documentare a oraşului, încât luat de fluxul călătorilor, luăm în goană un ghid turistic şi ne aventurăm în necunoscut. Urmăm şi noi grupurile de turişti care se îndreaptă spre faimosul Dom, catedrala cea mai mare a Italiei. Când ajungem în piaţa centrală şi te uiţi înmărmurit spre acest colos, înalt de 108 metri şi numeri statuile care împrejmuiesc Domul, în total de 2245, simţi că se prăbuşesc peste noi. Parcă toţi sfinţii, în mărime naturală ne privesc de sus, pe care îi simţim ca pe nişte ocrotitori. Excursioniştii care la acea oră matinală au umplut piaţa, privesc cu uimire această bijuterie de o frumuseţe unică, realizezi că ai în faţă un simbol al triumfului geniului, ridicat de marii arhitecţi italieni. Deşi este construită în 1386, patina vremii şi-a lăsat pe acoperişul Domului, acea pulbere albă, străluminată de soarele matinal, încât ai impresia că a luat foc. Îmbătaţi de purificarea pe care o simţim în suflet, intrăm în catedrală şi aruncând ochii în sus şi ne strecurăm printre cele 58 de coloane ca nişte lumânări cereşti, şi admirăm vitraliile cu figuri de sfinţi, cu scene biblice realizate pe culori de alb, albastru şi galben, şi senzaţia că zecile de sculpturi laterale oficiază pentru noi aceleaşi rugăciuni pe care în genunchi le rostim şi noi în gând. Deşi în nava centrală sunt sute de turişti de religii diferite, liniştea şi ecourile orgii parcă sunt nişte clopote care bat la porţile inimii. Credinţa şi rugăciunea pe care o rostesc sutele de turişti, fiecare în limba lui, îţi învăluie sufletul şi simţi că pentru o clipită se urcă spre ceruri.

Aici, în acest Dom în care impresia că au lucrat la înălţarea ei nu numai cei mai desăvârşiţi meşteri şi artişti desăvârşiţi, dar şi totodată părerea că a pus mâna însuşi Dumnezeu.

Cu această imagine am ieşit în piaţa în care mii de porumbei se răsfăţau la soare şi se intersectau cu mii de turişti care cu paşi moi de mătase se rânduesc pentru a intra în casa lui Dumnezeu.

Înainte de a pleca din piaţa Domului privim din nou silueta acestei minuni înfăptuită de mâna lui Dumnezeu pe care zecile de turnuri par nişte lumânări care ard şi purifică trecătorii grăbiţi care au intrat pentru o clipită să se purifice

în această casă muzeu a lui Dumnezeu pe pământ; numai celor cu suflete curate, ne este dat să o vedem.

De aici ne îndreptăm paşii spre o altă mică bijuterie Chiesa di S. Maria della Crasia, în care şi-a lăsat însemnele geniului marele Michelangelo, pictând renumita „Cina cea de taină" chiar numai pentru ea merită să vizitezi Milano. Am văzut interpretări diferite, în alte biserici, inclusiv la Ierusalim, dar cea din Milano, este desăvârşită.

Atmosfera, felul cum pictorul a surprins fizionomia lui Isus, calmă, încrezătoare în credinţa ucenicilor lui, dar şi crisparea, teama, înfricoşarea, sentimentul trădării, pluteşte parcă în aer. Fundalul picturii, pe care se profilează cele trei ferestre prin care se văd dealurile din spate şi cerul de un albastru deschis şi figura Mântuitorului senină, evlavioasă, deşi ştia că „unul dintre voi mă va vinde" calmitatea, pioşenia şi liniştea sufletească părea un triumf al vieţii veşnice.

Când am ieşit din biserică, deşi era cald, era ziua de 24 noiembrie 1990, ne propusesem să ajungem la Scala din Milano, poate o să mai găsim un bilet la cucurigu, la balcon. Am ajuns la timp dar bilete nu se mai găseau. Am întrebat cât costă un bilet la balcon.

Răspunsul de 60 de dolari ne-a zăpăcit. Necăjiţi am ieşit în spatele Scalei şi am aşteptat în linişte maşina. Stând şi privind luminile care incendiau clădirile cu parfum de epocă pe via Victor Emanuel, în faţa noastră s-a oprit un motociclist şi fără să scoată o vorbă, îi smulge de pe cap căciula de blană a soţiei şi demarează. Am rămas muţi.

Italienii nu-şi dezmint îndeletnicirile cotidiene. Deci intenţia de a vedea o operă la Scala din Milano am plătit o pe bani româneşti. Ne cazăm lângă gară, un locarno cu numai 2000 de lire, foarte ieftin.

A doua zi, mai aveam o ţintă pe care o plănuiam încă din Roma.

Neapărat, ne a spus pictorul român Drăguşescu, care în apartamentul cochet din via latină ne-a sfătuit ca neapărat să vizităm la Milano Cimitirul Monumentale, unic în toată Europa. Avusesem acasă un ghid, tipărit în 1930 la Milano,

dar cu mutările noastre dintr-o casă în alta, l-am pierdut. Aşa că, uitându ne pe ghid, ajungem în 40 de minute la acest cimitir monument în care intrăm ca într-un muzeu de sculptură unic, în Italia. Aici, pe sutele de morminte, nu 140 există vreo cruce de lemn, ci numai de marmură albă, cu trotuare numai de marmură, cu construcţii monumentale, reprezentând fiecare mormânt o adevărată operă de artă. Am umblat pe toate aleile, am privit fiecare mormânt care prin ceea ce reprezenta ca construcţie simboliza un crâmpei din viaţa pământeană a celui decedat.

Cimitirul monumental din Milano este considerat cel mai mare muzeu al sculpturii din Europa. Aici fiecare capelă, fiecare cruce sau monument, reconstituie viaţa celui decedat, un fragment din viaţa lui pământeană, cu scene de dragoste, fericire, tristeţi, dureri, urcuşuri şi coborâşuri din viaţă, scene de gelozii şi trădare, simboluri specifice de beţivi, bolnavi, orbi, aviatori, savanţi, scriitori, muzicieni, artişti, pictori, dar şi portrete de nobili, negustori, fabricanţi, conţi şi con-tese, prelaţi, capete încoronate, bogătaşi, aşa zisa „lume bună" a unui oraş industrial, care prin monumente somptuoase, realizate numai în marmoră de cei mai vestiţi sculptori italieni, te face să meditezi şi să te gândeşti că viaţa este trecătoare, că destinele oamenilor sfârşesc în fel şi fel, încât pentru eternitate ei îşi lasă însemnele trecerii lor prin viaţă în aceste monumente care impresionează.

M-am oprit în faţa unui cavou, din marmoră şi cu uşi de fier aurite, şi am privit cum în faţa uşii, o femeie care păcătuise în viaţă, ciocănea la uşa soţului decedat dorind să o primească la el, deşi era însoţită de un copil. Mortul a crăpat puţin uşa fără să o lase să intre. Pe un alt mormânt am privit o statuie, reprezentând un bărbat, cu capul plecat pe o sapă de lemn, simbol al sărăciei şi decăderii din cauza unor vicii. Am intrat într-o mică capelă, unde un preot, cu o carte deschisă alături de o femeie îndoliată, de o frumuseţe angelică, citea o rugăciune. În sicriul deschis, era aşezat corpul neînsufleţit al unei bătrâne, având la căpătâi femeia tânără pe faţa căreia am văzut picurân-du-i câteva lacrimi. A venit apoi un om cu o

minusculă maşină pe care a aşezat sicriul şi împreună cu preotul conducea moarta spre groapă urmată de fiica ei. Am privit această scenă de un tragism zguduitor, deoarece pe ultimul drum, moarta era condusă de singurul membru al familiei. Cu această imagine, privind spre acest sanctuar al celor mai bogaţi oameni din Milano, în care viaţa de dincolo dăinuie prin existenţa acestor statui şi monumente care simbolizează nemurirea, am ieşit din acest labirint încărcaţi de tristeţe.

În periplul meu din Italia, singur sau cu soţia, am vizitat şi alte oraşe faimoase. Gândul meu nemărturisit era acela de a ajunge şi la Palermo, mânat de dorinţa de a afla mormântul lui Nicolae Bălces-cu. Ştiam că este zadarnică, urmele lui, în afară de casa unde locuise 141 aici, n-am găsit decât o impozantă catedrală chiar în inima oraşului, în care am intrat bănuind că aici, cândva va fi ascultat o slujbă şi marele nostru patriot, şi am aprins pentru el o lumânare pentru a i lumina în continuare drumul în veşnicie. Am vizitat oraşul, vechi de secole, cu multe biserici şi parcuri, cu clădiri vestite, împodobite cu tronsoane şi embleme vechi care, unele din Evul mediu, cu fântâni de secole, cu bulevarde lungi, străjuite de arbori seculari. Ajunşi aici, mi-am permis ca să i cumpăr soţiei un şireag de mărgele şi să cumpăr câte o îngheţată napolitană din Palermo.

Din spatele gării centrale, la îndemnul unui localnic, am luat un autobuz care urca printre dealuri cu plantaţii de mandarini, cu o destinaţie unică, orăşelul Montereale, să vizităm vestita catedrală, un unicat în sudul Italiei. Când am intrat în catedrală privind spre Pantocrator am rămas ca împietriţi văzând pe fundalul altarului figura gigant a Mântuitorului, realizat din mozaic, atât de mare, încât, numai mâna acestuia era de înălţimea unui om. Privind figura lui Isus, am simţit deasupra capului figura lui cum îşi lăsa mâna asupra capetelor noastre dornice de mântuire. A fost ca un miracol, încât ochii noştri au cuprins dintr-o privire imensitatea catedralei la care s-au folosit peste 10.000 de metri pătraţi de mozaic, încă de pe vremea lui Henric al II-lea.

Mi s-a spus că ar fi unica catedrală, din Europa, realizată din mozaic multicolor, în care scenele biblice de pe pereţi, pe care tronează figura lui Henric al II-lea realizată de meşteri greci, tot din mozaic. Am privit nedumeriţi scenele biblice din vechiul şi noul Testament, realizate de aceeaşi meşteri greci în peste 10 ani de trudă şi smerenie, privindu-le parcă ne-am mântuit. Am ieşit din catedrală parcă zburam, parcă împrumutasem de la îngerii care împiestriţau cupola mare a catedralei, ceva din zborul lor dumnezeiesc. N-am regretat vizita la Palermo şi apoi la Montereale, deşi scurtă de numai o zi, ea ne a apropiat de Dumnezeu şi am văzut pe pereţi o scenă unică: scena din raiul în care sufletele aleargă prin Nirvana şi scenele de groază ale iadului în care sufletele oamenilor se zbat în focul în care păcatele sunt mistuite de flăcările necredinţei.

La cumpăna înserării, când oraşul a fost inundat de luminile neonului, ne-am odihnit într-o pizzerie, unde am servit un fel de mititei, care ne-au amintit de Bucureştiul nostru. Vecinii noştri de la masă se uitau la noi, încercând să înţeleagă felul mâncării pe care noi o serveam cu o poftă nebună. Cum se numeau aceşti „mititei" în limba italiană nu am reţinut, dar am văzut că vecinii noştri au chemat chel-nerul şi au cerut câte o porţie din ceea ce mâncam noi. Când le-au 142 adus farfuriile s-au uitat la noi şi au întrebat: „Cum se numeşte?".

Le-am spus că sunt mititei. Privind firma micului bistrou pe care scria „La românul" am realizat că patronul era un român, venit cu mulţi ani în urmă în Italia. La plecarea noastră, am schimbat câteva fraze cu patronul, care a rămas plăcut impresionat că am reuşit „în vremurile astea foarte grele" din ţara noastră să putem ajunge în Italia.

De ce nu rămâneţi în Italia? Nu răspundem la provocări, i-am răspuns.

Ne-am ridicat şi spunând scurt la revedere, am plecat spre gară.

Când ne-am urcat în trenul de noapte care aluneca ca un besmetic şerpuind pe lângă malul mării, oraşul Palermo parcă luase foc, clădirile înalte, bisericile şi catedralele păreau ca

nişte ruguri care se stingeau în urma noastră. Imaginea acelui Palermo, peste care cerul de un albastru pur pe care licăreau puzderie de stele s-a risipit. După 5 ore de călătorie, când am ajuns pe peronul gării din Neapole am răsuflat uşuraţi. Am găsit cu greu un locarno în spatele gării şi ne-am cazat într-o cameră sărăcăcioasă, cu pereţii goi. Am adormit totuşi imediat. Oboseala unei nopţi cu trenul ne a făcut să uităm de noi, încât patroana pe la orele 13.00 a bătut la uşă cerându-şi scuze, dar a crezut, neauzind nici o mişcare, că ne este rău sau s-a întâmplat ceva cu noi. Ne-am îmbrăcat repede, am gustat ceva, şi în grabă am ieşit pe bulevardul Castelnuevo şi ne am oprit în parcul din faţa Teatrului Garibaldi. Aici, am făcut un număr de telefon şi, la celălalt capăt, am auzit vocea domoală a marelui arheolog prof. Adameşteanu căruia i-am transmis un mesaj din partea prof. N. I. Simache, directorul Muzeului Regional din Ploieşti. Ne-a dat întâlnire în piaţa Garibaldi, iar peste o jumătate de oră în maşina lui minusculă, am străbătut zeci de străduţe din partea veche a oraşului pentru a ajunge la Muzeul de artă Capodimonte, situat pe o culme de munte. Aici ne-am întâlnit cu aceiaşi pictori ai renaşterii, cu lucrări de Tizian, Veronesse, Tintoreto, multe lucrări de Rafael, alte feţe ale unor compoziţii de mari dimensiuni. Am parcurs în aproape 3 ore acest muzeu care întregeşte imaginea picturii renaşterii italiene, atât de bogată din muzeele pe care le-am vizitat. Aici, în acest muzeu am realizat cât de mult am acumulat din pictura italiană, câtă iluminare şi cu-noştinţe am căpătat despre marii titani ai renaşterii, am simţit din plin îmbogăţirea spirituală, înţelegerea unor secole de artă medievală, valorile şi capodoperele de ieri şi din totdeauna ale unei ţări care a dat omenirii marii titani ai renaşterii. Plecăm din muzeu cu sentimentul că ieşim dintr-o lume a frumosului, dintr-o lume din care am învăţat să iubim arta şi să ne bucurăm că ne-a ajutat Dumnezeu 143 să călătorim şi să ne îmbogăţim cunoştinţele despre artă. Am luat apoi un tramvai şi am coborât spre inima veche a marelui oraş. Era la cumpăna înserării. Brusc oraşul s-a învestmântat într-o lumină orbitoare, cu sute de magazine, cu vitrine luminoase, cu

reclame în toate culorile pământului, cu străzi înguste de numai 2 metri late, cu clădiri înalte de 56 etaje, cu balcoane şi cu sute de ghivece cu flori de toate culorile, parcă erau nişte grădini suspendate. Parcă vizionam un film documentar, iar rufele întinse de a curmezişul acestor străzi, păreau nişte steaguri colorate, care se mişcau ca nişte aripi de păsări dintr-o altă lume. Spaţiul atât de îngust, căldura de peste zi care te sufocă, hărmălaia pe care o fac vânzătorii şi mai ales copiii străzii care fac reclamă unor produse, deşi te obosesc, aceste spaţii colorate, de un pitoresc deosebit, te îndeamnă să continui plimbarea în oraşul vechi, te îndeamnă să intri în aceste buticuri şi magazine care te ispitesc să cumperi unele nimicuri. Pe măsură ce înaintezi pe aceste străduţe, observi cum încet, încet, se lasă înserarea, luminile încep să scadă, unele magazine îşi trag obloanele, călătorii se răresc, ţipetele copiilor abia dacă se mai aud şi te trezeşti că străzile au devenit pustii. Înotăm cu greu printre sticlele de plastic aruncate pe trotoare, ne împiedicăm de cartoane, hârtii, resturi menajere, lucruri vechi şi mobilă stricată lăsate la întâmplare, încât ai impresia că e „sfârşitul lumii”. Ordinea şi curăţenia care erau semne distincte de civilizaţie, parcă prea brusc a fost înlocuită cu liniştea şi mormanele de gunoaie. Frica îţi pătrunde în suflet, te sfieşti că la colţul de stradă te pândeşte cineva, că poţi fi agresat, încât mărim pasul şi ne grăbim să ajungem la hotel. Seara, în intimitatea acelei mici camere, ne uităm la televizor şi ne gândim la călătoria pe care o vom face cu vaporul la acel colţ de rai, numit Capri. Ne sculăm de dimineaţă şi cu primul vapor care alunecă pe valurile spumoase ale mării, privim de pe ponton cum din apă se ridică solemn smocul de raze aurii ale soarelui, pe care le simţim ca nişte mâini ale celui de sus. La orizont se văd ca nişte lebede albe şi negre insuliţele verzi, iar în spate panorama mirifică a oraşului trezit, căruia îi şterge ochii suliţele soarelui. Când ajungem pe insulă, vegetaţia luxuriantă şi mirosul plantaţiilor de trandafiri şi lămâi, te înviorează şi ţi dă noi puteri să pătrunzi în acest colţ de rai al Italiei. De la ponton, ne urcăm într-un teleferic care pluteşte peste pădurea

de mandarini, atât de aproape de noi, încât unii pasageri îşi întind mâinile şi rup din pomi câte un fruct aromat. Când ajungem pe micul platou, un fel de centru al acestui orăşel, vilele marilor bogătaşi parcă sunt nişte cuiburi 144 de berze care se ascund în umbra verdelui crud. Mergem pe străduţe minuscule, privim prin curţile vilelor marilor bogătaşi, înconjurate de flori de toate culorile şi mirosurile, parfumurile pe care le fabrică în instalaţii sofisticate. Ne oprim ici, colo, în dreptul acestor „făbricuţe" de parfumuri şi ne îmbătăm de mirosurile care se răsfrâng în valuri. Într-un târziu, îmbătaţi de frumuseţile insulei, de farmecul grotelor care străbat ca un labirint inima insulei, ne aşezăm la o masă pe o mică terasă şi savurând de data aceasta mirosul unei cafele aburinde, privim priveliştea magnifică a mării de un albastru sidefiu şi ascultăm într-o linişte totală murmurul apei ca un cântec dintr-o altă lume. Aici, în acest colţ de lume, parcă Dumnezeu a lăsat spre bucuria oamenilor, un mic colţ de rai, o grădină a Semiramidei, unde ai sentimentul de plutire. Tot ce vedeam părea un vis, un colţ de rai pământesc de care nu ne mai săturam să-l privim cu ochii inimii. Visul s-a destrămat brusc când pentru cele 2 ceşti de cafea, mici ca un degetar, a trebuit să plătim 6000 de lire, cât am fi plătit o noapte de dormit la un hotel. Ne-am uitat unul la altul şi coborând spre funicular am zis: Dai un ban, dar face!

A doua zi, tot cu un tren personal ne oprim într-un orăşel şi cu un mic autobuz pornim spre Pompei. În depărtare se vedea conul întunecat al vulcanului care cu peste 2000 de ani în urmă a transformat un oraş de toată frumuseţea în ruine şi scrum. Vizitatorii erau puţini, deoarece cu un an în urmă, în timpul unui cutremur se interzisese vizitarea Pompeiului. Ruine, ruine şi numai ruine. O imagine apocaliptică, o lume dispărută în neant, numai ruine. Pe una din străzile principale, pavate cu plăci de piatră mari, şlefuite de timp, de vânturi şi ploi, stau posomorâte zidurile înnegrite ale cbselor, fără ferestre, fără uşi, prin care vântul şuera ca nişte fiori ai morţii. Ne este frică să pătrundem în această lume a neantului, în care liniştea ca de mormânt este stăpânitoare.

Picturile de pe pereţii încăperilor, înfăţişând figuri de femei frumoase, de bărbaţi cu muşchii ca de gladiatori, scene erotice, pardosite de mozaicuri înfăţişând scene se-xuale, siluete de păsări exotice, peşti, animale sălbatice, cedri la umbra cărora se văd cupluri de tineri surprinşi în timpul actului sexual, sunt dovezi care vorbesc de gradul de civilizaţie şi bogăţia celor ce locuiau în aceste case. Urmele băilor publice, ale forului roman, închisorile în care lava vulcanului au pietrificat figuri de sclavi, fresce din templele antice, toate devin dovezi autentice a unei vieţi trăite intens, urmele unei civilizaţii şi semne distincte de abundenţă şi prosperi-tate ale locuitorilor unui oraş civilizat care a intrat în istorie. Mergând 145 cu paşi mari sau mici pe străzile Pompeiului, reconstituind în gând ce a însemnat Pompeiul pentru istoria Italiei, te întristezi şi nu poţi să nu lăcrimezi. Furia valurilor de lavă care a măturat în cale urmele unei civilizaţii şi culturi înfloritoare, care a distrus un oraş devenit legendă, privind ce a mai rămas din el, ne-a înspăimântat încât ne ţineam de mâini şi ne rugam în gând să ne ajute Dumnezeu să ieşim întregi din acest iad. Gândul că călcam pe acele pietre mari de bazalt, pe care odinioară se plimba lumea bună a oraşului, dar şi nevolnicii sclavi, te îndeamnă să meditezi şi să te gândeşti la numeroasele ca-taclisme din zilele noastre. Timp de câteva ore am fost parcă în infern.

La lumina soarelui zecile de capiteluri, urmele unor părţi din statuile care împodobeau oraşul, ruinele templelor, ale forului şi stadionu-lui, încerci să ştergi praful şi pulberea care le a acoperit, sunt semne şi dovezi ale timpului care nu le a dat uitării şi te îndeamnă la meditaţii. În jurul lor au apărut noi blocuri şi vile, livezi de mandarini şi portocali, biserici şi catedrale, ceea ce înseamnă că viaţa continuă, iar vârful conic al Vezuviului care i-a dovedit puterea de a distruge, de a reduce totul în ruină, ne-a rămas ca un simbol, o amintire privindu-i silueta conică, măreaţă, ne iertătoare peste care s-a aşternut voalul uitării ca o flacără a unei lumi devenite legende. Am plecat din Pompei cu sufletul atins de bruma lui noiembrie care ne-a strecurat în inimă durere şi ne-a făcut să

lăcrimăm.

Iată că se realizează şi un alt vis, devenit realitate. Jocul întâm-plării, al hazardului, şi mai ales al norocului uneori îţi joacă festa şi, ceea ce cândva era un vis, o dorinţă, care ştiam că nu se va realiza niciodată, s-a realizat.

Eram la tratament la Covasna, la băi, împreună cu o soră a noastră, unde cu sfinţenie respectam prescripţiunile medicului care ne întocmise fişe cu procedurile pe care urma să le facem zilnic.

Înaintea băilor, în sala de aşteptare, alături de alţi bolnavi, priveam zilnic cum prin faţa noastră trecea ca o nălucă, o femeie înaltă, frumoasă, într-o ţinută elegantă, purtând un halat din pluş, colorat viu, care ne lua ochii. O admiram cu o oarecare invidie. Parcă era o căprioară, călcând cu iuţeală pe holul împiestriţat cu bucăţi de mozaic, care-i dădea un plus de strălucire acestei figuri enigmatice.

De fiecare dată, văzându-o cum îşi etala halatele pe care le schimba la câteva zile, faptul că nu era însoţită de nimeni, lăsând în urmă ei mirosul unui parfum care-ţi lua nasul, ne-am dat seama că era 146 o străină. Ştiam că la Covasna, în fiecare an venea la tratament multă lume din Israel.

Într-o zi de sâmbătă, când nu se făcea tratament, ne-am hotărât să plecăm la Sfântul Gheorghe să vizităm oraşul şi să ne clătim ochii în parcul Central, unde la o terasă, în faţa unei îngheţate aromate, priveam defilarea perechilor de tineri îndrăgostiţi şi foarte veseli, reînviind momente din propria noastră tinereţe. În acelaşi autobuz a urcat şi acea doamnă cu figura de statuie romană, de o eleganţă turburătoare care te punea în situaţia să te întrebi: „Cine-i doamna, care iată, tot singură, de o eleganţă ţipătoare îşi făcuse program de vizite în împrejurimi.”

La un moment dat, cineva strigă, şi-i spune şoferului să oprească, spunând că unei doamne „i s-a făcut rău”. Este dată jos din autobuz şi lumea, care mai de care încerca să-i facă mişcări de respiraţie, întrebând în stingă şi dreapta dacă nu cumva în maşină se află vreun medic. Am coborât şi noi, iar soţia, cu priceperea ei în ale medicinii, se apropie de ea, îi dă

o pastilă şi încearcă să-i vorbească. Doamna privea cu ochii mari deschişi spre lumea din jur, care în limbile română şi maghiară încerca să-i vorbească. Doamna, pe care eu am recunoscut-o ca fiind „o străină" încep să-i spun câteva cuvinte în franceză. Ea îmi răspunde: „Ia ruscaia". Se liniştise, privea neputincioasă spre înaltul cerului. Încep să discut cu ea în ruseşte.

Pasagerii maşinii au intrat în panică şi au rugat pe şofer să continue drumul, mulţi având de rezolvat unele probleme urgente la Sf. Gheorghe. Doamna spuse în limba rusă că preferă să se întoarcă în staţiune. Atunci eu şi soţia am hotărât că nu mai mergem la Sf. Gheorghe şi să aşteptăm o maşină de ocazie pentru a ajunge la Covasna. Am stat în sosea doar 5 minute că am şi oprit o maşină de Bucureşti. Îi explicăm despre ce era vorba şi ajungem în staţiune.

Am dormit în după amiaza aceea cu imaginea acelei femei şi ne-am sculat la orele opt seara, când trebuia să mergem la masă. După o jumătate de oră auzim că cineva bate la uşă. Era doamna Liza, aşa o chema, care venise să ne mulţumească că i-am salvat viaţa, că nu va uita gestul nostru de a întrerupe călătoria la Sf. Gheorghe şi am adus-o la staţiune. „Nu voi uita nici-o dată gestul dv. Vă sunt recunoscătoare că mi-aţi salvat viaţa". A scos din buzunar un lănţişor şi o cruciuliţă şi i le dă soţiei, mulţumindu-i pentru ce a făcut pentru ea. După 2 zile noi am terminat tratamentul şi urma să plecăm.

În ziua plecării a venit la camera noastră şi ne face câteva mărturisirii.

Ne spune că este văduvă, că are un fiu căsătorit la Haifa. Ne întreabă dacă atunci când vine în Bucureşti am fi de acord să ne facă o vizită. Îi dăm numărul de telefon şi adresa. Peste 5 zile primim un telefon. Venise în Bucureşti, urmând ca a doua zi să se întoarcă cu avionul la Tel-Aviv. Acasă la noi, am vorbit mai mult, am aflat lucruri noi, detalii despre suferinţele ei de la Auschwitz, că are un număr din lagăr pe mâna dreaptă şi că primeşte din partea Germaniei o indemnizaţie lunară de 500 dolari spunându-ne că trăieşte bine şi este fericită. Ne-a invitat insistent să vizităm Israelul „aveţi ce

vedea, mai ales că sunteţi un iubitor de artă". Dar vreau să ştiţi că şi casa mea e plină de tablouri, multe făcute de mine".

După câteva săptămâni primim o scrisoare lungă de la Liza.

Era scrisă de o prietenă de a ei, o bulgăroaică din Ruse, care ştia româneşte şi care ne comunica că prietena ei, Liza Strauch, ne invită pentru 3 săptămâni în Israel, pe contul ei, că ne asigură masă, casă şi bani pentru a vizita locurile sfinte. Ăsta da noroc! Ne-am frământat foarte mult, ne-am informat în stânga şi-n dreapta ce formalităţi să facem şi ne întrebam dacă este cazul să dăm curs invitaţiei şi mai ales dacă vom primi aprobarea. I-am răspuns că nu suntem decişi.

După 2 săptămâni am primit de data asta o invitaţie oficială, cu toate datele necesare. Am fost la serviciul de cadre al Ministerului Culturii şi-am povestit despre întâlnirea cu doamna Liza şi i-am arătat invitaţia. Doamna Suzana Gâdea, după ce s-a interesat la partid, a scris pe cererea mea „De acord".

Bucuria a fost imensă, dar şi temătoare. Ne întrebam de unde să luăm valută, cât ne va costa avionul, şi dacă acolo nu vom avea unde sta, ce vom face? Soţia îmi spune „vom vedea la faţa locului, vom sta o zi, două şi ne întoarcem, cum ne va fi norocul".

În avionul de noapte care pleca spre Tel-Aviv, cu emoţii şi frică, pentru că în Israel siguranţa persoanei este supusă unor rigori şi restricţii, ne făceam fel de fel de gânduri. Când avionul survola peste Marea Mediterană, la un moment dat privim pe hubloul avionului şi vedem sub noi o puzderie de lumini, ca nişte drumuri selenare un fel de făclii care aprindeau cerul, încât siluetele blocurilor înalte parcă dansau. După ce aterizează, aşteptăm să ne vină bagajele, cu răsuflarea înecată şi fata plină de transpiraţie, zărim la capătul unui culoar, figura Lizei făcându-ne cu mâna. Ne îmbrăţişăm iar Marieta abia putu să strângă în braţe un buchet mare de flori. Lângă ea era un personaj bine făcut, înalt, cu sprâncene groase, pe care Lisa îl recomandă ca fiind prietenul ei. Cu maşina acestuia străbatem o autostradă 148 luminată „a giorno", flancată de palmieri. Nici nu ştim când ajungem şi

intrăm în inima oraşului, unde pe o străduţă laterală era blocul de numai 2 etaje unde locuia Liza. Am crezut că ne aflăm într-o altă lume. Apartamentul de 4 camere era ticsit de mobilă, multe tablouri, bibelouri, covoare, sfeşnice din bronz, ceramică pe pereţi, ce mai un lux care ne-a uluit. Deci, nu eram în casa unei sărăntoace, a unei refugiate, ci într-o casă de oameni înstăriţi. Ne arată camera în care vom dormi, ne lăsăm bagajele şi ne invită la bucătărie unde era aranjată o masă pe care erau toate bunătăţile: de la icre negre, somon, fripturi mari, sticle de şampanie şi farfurii cu fructe de toate felurile, am realizat că Liza nu era orişicine, ci o doamnă adevărată, cu o situaţie de excepţie. Ne-am luminat la faţă, gândurile negre s-au destrămat, bunătăţile de pe masă ne-a făcut ca pentru o clipită să rămânem muţi. Coniacul Carmel şi vinurile din pivniţele de pe muntele Carmel ne-au dezlegat limbile şi tot mâncând şi povestind ne-am trezit că se făcuse ceasul ora 3 noaptea.

A doua zi, Liza ne-a spus că trebuie să meargă la magazin, că are mulţi clienţi care o aşteaptă. Am aflat că are un mic magazin, la doi paşi de casă, spunând că este cea mai bună specialistă din Tel Aviv care realizează proteze pentru femei care au cancer la sân.

Atunci am realizat că Liza nu este un om sărac, că are o situaţie bună, frigiderul imens fiind plin cu toate bunătăţile, mai ales fructe, mandarine, portocale, banane, căpşuni, iaurturi şi sucuri naturale.

Ne arată totul. Începând cu felul cum trebuie folosită aparatura electrică, ialele sofisticate de la uşile de la intrare, cum se deschid şifonierele, luminile şi telefoanele. Ce mai, ne punea la dispoziţie întreaga casă inclusiv locul unde ţinea banii. Am admis totul, dar când a fost vorba de bani, i-am replicat „nu vrem, acel loc rămâne pentru noi un tabu, nu vrem să ştim unde ţine banii". „Atunci, uite pentru azi, când ieşiţi în oraş, vă las aici, pe masă, nişte bani, urmând ca pentru mâine să vă dau bani pentru a începe călătoriile prin Israel; mai întâi trebuie vizitat Ierusalimul". Eram atât de copleşiţi de programul vizitelor, auzind că vom merge singuri

şi uneori însoţiţi de ea, prin toată ţara. Ne îndeamnă să cunoaştem cât mai mult, să vedem tot ce este mai frumos în Israel „Pentru faptul că datorită dV. Astăzi trăiesc, şi mă bucur că vă pot răsplăti pentru tot ce aţi făcut pentru mine, vă pun la dispoziţie totul, chiar şi inima mea”.

În prima zi ne-a însoţit prin oraş Tina – bulgăroaica – care ne-a arătat pe bul. Istigal un mic muzeu şi am intrat să vedem obiecte meşteşugăreşti vechi. Apoi am intrat într-o singură biserică, netencuită 149 care va fi inaugurată peste 6 luni. La înapoiere ne invită să-i vedem magazinul lui Liza. Intrăm şi ne mirăm cum într-un spaţiu de numai 9 m.P. Unde am zărit o maşină de cusut şi câteva tipare, această femeie dinamică, întreprinzătoare câştiga atâţia şecheli, încât zilnic depunea la banca de vizavi de magazin câte 600-700 de şecheli.

Aici am realizat cum se câştigă banul în Israel, cu ce trudă, dar mai ales în ce condiţii se lucrează. În acest spaţiu mic, ajutată de o altă femeie stătea zilnic 8 ore fix, deoarece „clienţii trebuie să fie mulţu-miţi şi vin să-şi ridice comenzile la data şi ora convenită cu patroana”.

A doua zi am început marea aventură israeliană. Cu un autobuz de lux, plecăm spre Ierusalim. Drumul este magnific. Peste tot multă verdeaţa, mulţi brazi, plantaţii de portocali şi mandarini, vii pe spalier învăluite cu plase metalice pentru ca păsările cerului să nu le atingă. Case şi iar case, albe strălucitoare, soarele care încinge asfaltul, încât respiri greu aerul gudronat care te sufocă. Deci, deo-camdată, nu am văzut pustiul. Nici cămile, nici beduini, ci numai cimitire, mânăstiri, preoţi şi turişti cu aparatele de fotografiat în mână şi mai presus de orice, soarele torid. De la staţia de autobuze, luăm o maşină care ne duce spre biserica ortodoxă română unde ne vom caza pentru câteva zile.

Se făcuse deja ora prânzului, iar liniştea din curtea bisericii şi pomii de un verde închis, cu turla bisericii care ieşea spre înalt dintr-un bloc sub forma unui pătrat, parcă ardea în văpaia soarelui iradiind de pe acoperiş nişte suliţe argintii care se împrăştiau peste nişte arbori seculari. Un călugăr ne întâmpină cu bunăvoinţă şi ne cazează într-o garsonieră. Abia

spre seară, când clopotul bătea de vecernie, l-am întâlnit pe preotul paroh, fiind bucuros de oaspeţi din ţară. Prin el am primit unele sfaturi şi indicaţii cum şi ce să vizităm, cum ajungem în cetatea Ierusalimului, care este foarte aproape şi câteva particularităţi ale oraşului. Ne spune că biserica organizează unele excursii pentru turiştii români cu un microbuz care dispune şi de un ghid.

A doua zi ieşim în strada cu case solide, un fel de cetăţi legate între ele cu arcade şi porticuri şi ajungem în 10' la Poarta Damascului. Aici mare aglomeraţie, lume şi iar lume. Pe zidurile groase, înalte, privim cum stau ca nişte vulturi, soldaţii israelieni cu puştile în poziţie de tragere. Cu ochii lor de vulturi, privesc mişcările miilor de turişti, de toate naţiile, în special palestinieni, cu turbane albe pe cap, figuri de femei în veşminte lungi, viu colorate, preoţi îmbrăcaţi în haine negre şi albe lungi, înaintând prin forfota de oameni gălăgioşi, înscriindu-se în şuvoaiele de pelerini, care se înghesuiesc pe 150 străduţele înguste pe care vocile ţipătoare ale micilor negustori, ale copiilor fac reclamă şi te prind de mână, invitând turiştii într-un fel de hrube în care zac într-o dezordine care te înfricoşează, fel de fel de lucruri, vechi şi noi, îndemnându-te să cumperi ceva. Coloritul reclamelor din pânză colorată, care defilează pe deasupra capetelor, mirosurile cafelei proaspăt râşnită, ale smirnei şi tămâei, ale unor parfumuri tari care te sufocă, îţi face destul de greoi mersul, simţind oboseala şi, mai ales, nevoia de a te aşeza la o masă pentru a servi o citronadă sau o îngheţată. Înaintăm pe aceste coridoare înguste cu greu, mulţimea de oameni te înghesuie, te sufoci, dar mergi înainte, vrei să ajungi la locul cel mai sfânt din cetate, la mormântul lui Isus Hristos, ţinta oricărui pelerin mai ales străin, care vrea să se închine în marele templu peste care pluteşte mult mister şi în care simţi aripa ocrotitoare a lui Dumnezeu. Abia după o oră de mers, cu multe poticneli, ajungi la poarta din piatră sculptată de mâini maestre, spre care aţintindu-ţi ochii, vezi marea minune: fisura dintr-un stâlp de unde, de Paşti, la învierea domnului izbucneşte la 12 noaptea, „lumina din lumină" de la care

creştinii în toate limbile rostesc „Hristos a înviat”.

Intrând în marea biserică simţi că eşti luat în braţe de Maica Domnului, că pluteşti spre înalt, străluminat de zecile de candele din faţa grotei în care intri la mormântul lui Isus, cu inima strânsă de emoţie şi trăire unică. Priveşti mormântul din marmoră albă, simplu, vegheat de o candelă care pâlpâie ca o inimă vie, te închini şi simţi o uşurare care-ţi învăluie sufletul şi te rogi lui Hristos să te mântuie de toate păcatele. Soţia mea plânge, pune pe mormânt o batistă, aşa cum fac toţi credincioşii, îşi şterge lacrimile şi se ridică, închinându-se.

Este momentul suprem, al înălţării. Am venit aici, în acest loc sfânt 6 zile la rând, am sărutat şi ne-am rugat la piatra pe care a fost aşezat corpul mântuitorului şi spălat de mironosiţe şi am simţit o mare uşurare. Parcă am atins cu mâna corpul lui Hristos şi ne-au dat lacrimile. O lacrimă pentru eternitate. În alte zile am reconstituit drumul Golgotei, intrând prin cele 12 opriri ale mântuitorului, transformate azi în mici altare de închinăciune. Am pornit de la Palatul lui Irod, am coborât scările în Catacombele în care a fost închis Mântuitorul, am privit cu uimire semnele tălpilor lăsate aici de Hristos, şi am simţit durerea şi umilinţa îndurată de el. Drumul Crucii pe care îl străbatem cu pioşenie şi sfială, cu credinţă în Dumnezeu, parcă ne întăreşte picioarele obosite de urcuşul în pantă spre Golgota. Ne uităm înapoia noastră şi parcă vedem pe Hristos ducând crucea grea, pe umăr, urmat de o mulţime de oameni, femei, copii, bătrâni, ostaşi, 151 preoţi, petrecându-şi păstorul la locul răstignirii. Această cohortă de oameni imaginară, rămâne pe pânza timpului momentul cel mai înălţător al vizitei în peregrinările noastre din Israel. Intrăm din nou în Biserica mare. Pătrundem în capelele îngerului, Paraclisul Golgotei, Altarul Sfintei Cruci, Altarul Cămăşii Domnului, Altarul Agoniei Maicii Domnului, Altarul lui Adam, Paraclisul patriarhal „SF. Împăraţi Constantin şi Elena”, Biserica Sf. Ioan Evanghelistul. Peştera Tăinuirii Maicii Domnului, în care ne închinăm în faţa unor icoane, admirăm pictura din capelele armeană, catolică, coptă, care întregesc planul Bisericii Sfântului mormânt în care aripi nevăzute

împrospătează aerul din aceste lăcaşuri de cult, unde sufletul se descătuşează şi simţi mângâierea sfinţilor zugrăviţi în taină de meşteri care şi-au zidit ochii în culorile curcubeului. Mirosul tămâiei îţi umple nările cu acel balsam dumnezeiesc. Când am ieşit din aceste altare, am simţit cum sufletul s-a încărcat de credinţă şi înţelepciune.

Timp de aproape a 3 zile am străbătut cetatea Ierusalimului descoperind în fiecare zi comorile de preţ al acestui pământ pe care în cei peste 2000 de ani au curs râuri de sânge. De fiecare dată am intrat pe una din cele 7 porţi, Poarta de aur a Damascului, Jaffa, a Leului, poarta sfântului Etienne, Poarta lui Irod sau Poarta Florilor.

Străduţele înguste, cu zeci de dughene improvizate, te îndeamnă să le priveşti, să descoperi antichităţi, multe covoare vechi, ţesături, ceramică pictată, îmbrăcăminte arăbească, produse de patis-erie specifice, ceaiuri şi mirodenii. Este un amalgam de produse care te îmbie să le cunoşti aromele. Noi nu ne pripim, nu ne ispitesc aceste curiozităţi, deoarece mai mult ne interesează să pătrundem în bisericile şi moscheele acestei lumi de peste 400.000 de locuitori evrei, creştini şi musulmani. O lume pestriţă care defilează prin acest colţ de rai, fiecare cu credinţa şi obiceiurile lor, cu portul specific pe care îi vedem ca pe „nişte fraţi" care aparent îşi duc viaţa împreună vegheaţi de ochii vigilenţi ai soldaţilor evrei, care stau sus pe zidurile înalte ale cetăţii cu puştile aţintite în jos, gata să preîntâmpine orice act necugetat. Având în mână o hartă a cetăţii Ierusalimului, descoperim cele mai valoroase locuri şi edificii care fac din acesta locul cel mai sfânt din tot Israelul. Impresionează zidurile înalte cu metereze care parcă ar fi nişte demoni care apără cetatea, şi care încing într-un tot cartierele iudaic, armean, musulman, fiecare având arhitectura lor specifică. Vizităm biserica Tuturor Naţiunilor, de pe muntele Ghetsimani. Înfiptă pe nişte stânci, cu colonade şi frontoane romane, cu o pictură nouă, înconjurată de grădina Ghetsimani, unde măslinii 152 din timpul vieţii Mântuitorului par ca nişte Cristi care îşi întind braţele obosite de sutele de ani, şi care încă mai rodesc

măslinele plăpânde dar verzi.

Alături se află Metocul Ghetsimani. Aici este mormântul Maicii Domnului, unde cu sufletele încărcate ne închinăm cu sfială şi mare credinţă. Pe muntele Sionului, într-o imensă catedrală se află cripta – un fel de cavou boltit, învelit în catifea neagră în care doarme somnul de veci proorocul David, întemeietorul Ierusalimului, scriitorul Sfintei Psaltiri, biruitorul lui Goliat, permanent supravegheat de doi rabini care privesc şi mângâie în acelaşi timp pelerinii care vin să se închine. Ne plecăm şi noi fruntea şi urmărim cum în linişte şi cu sfială credincioşii aduc lumânări şi untdelemn şi primesc binecuvântarea rabinilor. În cupola înaltă a bisericii simţim parcă fâlfiirile de aripi ale îngerilor care cântă pe marele prooroc David! Părăsim în tăcere acest loc, cel mai sfânt loc din Ierusalim, cântat în psalmii lui David care în închipuirea multora, şi azi, laudă pe marele ziditor al cerului şi pământului.

Într-o altă zi ne oprim la Zidul Plângerii, unde privim înmărmuriţi la zecile de credincioşi cu plete în spirale, care desfăcându-şi braţele a implorare, ating peretele sfânt, şi silabisesc rugăciuni, implorând, cerând mântuire, adresând prin bileţele scrise, şi care sunt înfipte în crăpăturile zidului imens, rugăminţi şi dorinţe şi iertarea păcatelor lor lumeşti. Priveşti aici un ceremonial unic, un mod de a-şi biciui neputinţele şi păcatele, un mod de descătuşare şi împăcare cu Dumnezeu. Este un spectacol la care miile de turişti îşi clă4esc ochii şi care vrând, nevrând, trăiesc reveria unei credinţe şi un ritual pe care încearcă să-l înţeleagă. De aici printr-o poartă deschisă printr-un zid înalt, strecurându-ne cu frică, şi sfială, ferindu-ne de privirile încruntate ale musulmanilor, cu feţele acoperite cu un fel de ştergare văr-gate, din care observi numai ochii jucăuşi, ajungem într-o curte imensă, în mijlocul căreia tronează faimoasa Moschee a lui Omar, de formă octogonală, de 39 de metri înălţime şi 45 de metri în diametru, considerată una dintre cele mai moderne construcţii musulmane. Această capodoperă arhitecturală având în centru o cupolă imensă aurită, înconjurată de alte edificii, cu un brâu

lat de arabescuri viu colorate, te impresionează prin grandoarea şi fineţea mozaicurilor care-ţi iau ochii; în interiorul acestei cupole rotunde, cu mozaicuri murale, unde nu vezi decât motive geometrice, unde figurile umane nu ornamentează pereţii, ci numai arabescuri şi motive florale, te înfioară. Piatra imensă, de culoare roşie, situată jos, sub cupolă reprezintă un fel de 153 tron, un loc sacru în care a fost sacrificat Abraham. Se spune că sub piatra de o dimensiune imensă, se află o grotă care se deschide o dată pe an, în a 27-a zi din Ramadan. Această grotă este considerată Centrul pământului, locul cel mai sfânt al Ierusalimului. Numai cupola are o greutate de 200 tone de bronz, aluminiu învelită cu o foită groasă de aur. Fiind o zi destinată doar străinilor, am savurat frumuseţea acestei capodopere, călcând cu paşi moi de mătase pe covoarele arăbeşti, de mari dimensiuni, şi am privit chelimurile viu colorate de pe pereţii templului, care îţi relevă gustul pentru frumos al musulmanilor, care au făcut din moscheia lui Omar una din capodoperele Oraşului Sfânt.

Mergând în partea de sud a Ierusalimului, la umbra zidului înalt, ca nişte statui ale eternităţii se înşiră mii de pietre funerare. Cimitirul în care şi-au găsit locul de veci marile personalităţii ale oraşului, marii magnaţi şi bogătaşi ai pământului sfânt, aici se spune că va veni din nou Mântuitorul pentru a-i învia din morţi. Când priveşti de pe şosea această necropolă, ai sentimentul că fiecare mormânt, din plăci de marmură albă, sunt ingeri care veghează acest rai pământesc. Urcăm o mică pantă, spre Grădina Ghetsimani, unde cândva, se afla piatra originală şi locul prinderii lui Isus Hristos. Aici s-a înălţat în secolul nostru o biserică, ca o catedrală, cu 12 calote, cu concursul a 12 ţări, Biserica naţiunilor. În acest loc mirific, în Grădina Ghetsimani am privit înmărmuriţi de uimire cei 8 măslini, uriaşi, milenari, de circa 2 metri în diametru, care au crescut din tulpina măslinilor ce au fost martori la patimile Domnului. În biserică abia putem pătrunde deoarece pelerini din toată lumea asistă la slujba de duminică. Pe acest loc începe „cea mai grozavă dramă care s-a petrecut

vreodată pe pământ, unde oamenii răi, au declarat război lui Dumnezeu”.

Intrăm şi noi în biserică şi ne apropiem de piatra sfântă şi ne rugăm pentru sănătate, mulţumindu-i lui Dumnezeu că ne-a ajutat să ajungem pe muntele sfânt al măslinilor.

Ieşim din biserică, privim peisajul de o frumuseţe rară, respirând aerul curat, îmbălsămat de mirosul florilor de iasomie. De aici ajungem la Mânăstirea Tatăl Nostru, unde privind cu încântare colonadele de la intrare în biserică, citim pe plăcile încrustate ale culoarului „Tatăl nostru” şi în limba romană. Cu această rugăciune pe buze, ne îndreptăm spre biserica rusească, care se ridică pe o coamă de deal, chemaţi de turlele specifice, sub formă de bulbi de ceapă care se ridică dintre brazi şi molizi, spre cerul înalt. Când ajungem în fata porţilor de intrare, un anunţ scris în limba rusă ne atenţionează cum 154 că „astăzi” biserica este închisă. Ne întristăm că nu ne putem bucura să admirăm pictura interioară a bisericii, zugrăvită în secolul trecut de faimoşii meşteri din Suzdal şi Vladimir, dar ne bucurăm că un indicator ne îndreaptă spre o biserică a Sfântului Apostol şi Arhidia-con Ştefan, sfinţită în anul 1972 care aparţine Bisericii greceşti.

Intrăm în ea, deşi are pictura noua cu brâie, de sfinţi zugrăviţi în culori suave, un albastru siniliu şi maroniuri transparente, admiraţia noastră se îndreaptă spre catapeteasmă, sculptată în lemn de chiparos, realizată de un călugăr talentat din insula Creta. În interior nu există nimeni, doar o măicuţă care ne-a deschis uşa să vedem locul unde a fost ucis cu pietre Sfântul Ştefan. Este o piatră colţuroasă, neregulată, pe care a fost jertfit, primul martir al Bisericii lui Hristos.

În Ierusalim sunt zeci şi zeci de biserici, temple, capele de închinăciune, pe care să le vizitezi îţi trebuiesc tot atâtea zeci de zile.

Ne hotărâm să vedem totuşi principalele oraşe, mergând pe urmele lui Hristos. După atâta mers, urcând şi coborând pe străduţele tic-site de lume, spre seară, când peste Ierusalim se

filtrează prin acele culoare lungi acoperite cu sticlă groasă, soarele care continuă să dogorească şi să ne provoace transpiraţia. Ne oprim la o mică terasă aproape de biserica romană, mâncăm o plăcintă „cât un car", bem câte un suc natural de portocale şi ne îndreptăm spre casă. Iată încă o zi, în care ne-am încărcat sufletul cu frumuseţi nebănuite. În jurnalul în care îmi notez impresiile de călătorie, consemnez în grabă tot ce am văzut cu ochii inimii, şi ne culcăm.

A doua zi, cu un autobuz plecăm spre Bethleem. Drumul ne încântă ochii, plantaţiile de portocali, mandarini, măslini şi ananas, de un verde crud, parcă defilează străluminate de soare. Micile aşezări, cu vile albe, cu verande împodobite cu ghivece de flori multicolore, par nişte lebede albe care duc pe aripi o lumină ireală. Totul pare un vis, iar liniştea şi parfumul trandafirilor, îţi dă sentimentul că te afli într-un parc mediteranean. Nu vezi ţinuturi aride, dealuri sterpe, uscate, aici apa, adusă pe canale din apele râului Iordan, care ţâşneşte din aspersoare invizibile, fac din pământul Israelului un sol roditor, o abundenţă de fructe şi legume. Se vede de la distanţă că oamenii Israelului, oameni vrednici, muncitori şi perseverenţi au transformat un pustiu arid într-o grădină înfloritoare. Nici nu ştim când a trecut timpul şi în zare se văd dealurile Bethleemului cu siluetele clădirilor în care convieţuiesc evreii cu arabii şi musulmanii. Când ne apropiem de oraş, în faţa noastră, un ins înalt, uscăţiv, cu plete lungi şi mustaţă înspicată, îmi atrage atenţia prin ţinuta lui îngrijită, cu 155 un anteriu de culoare gri. Am tot observat că se uită spre noi. Ne-a auzit probabil vorbind într-o franceză impecabil ne întreabă „Vous etez francais". Pufnesc în râs şi-i răspund că suntem români. Ne dă câteva informaţii utile despre locul de naştere al lui Isus şi ne spune că poate ne vom mai întâlni. La coborâre ne întinde mâna, ne salutăm şi ne arată foarte aproape, intrarea în biserica unde s-a născut Isus.

Noi ne îndreptăm spre un birou de turism şi obţinem un pliant al oraşului. Apropiindu-se ora mesei, ne facem curaj, urcăm o pantă, ne mirăm de lumea arabă înveşmântată cu haine specifice, şi deodată ne aflăm în faţa unei bariere,

străjuită de 2 militari cu arma la picior. Ne uităm, nu înţelegem de ce, dar la ezitările noastre, ostaşii ne ridică bariera şi ne pofteşte să trecem.

Uitasem că părintele nostru de la biserica românească din Ierusalim ne sfătuise că la Bethleem să fim atenţi, oraşul este stăpânit mai mult de arabi, şi că sunt amabili cu turiştii străini. Noi trecem pe sub barieră şi ne oprim, privim atenţi în stânga şi dreapta şi intrăm într-o mică piaţă de fructe şi legume. Ne cumpărăm nişte portocale, câteva banane şi ne întoarcem în piaţeta din faţa imensei biserici, unde pe o canapea, sub un molid umbros, ne astâmpărăm foamea. Intrăm în biserică printr-o poartă scundă din lemn gros de sute de ani, şi apăsând cu greu o clanţă medievală, pătrundem în interiorul bisericii care semăna cu un hangar lung şi înalt. Vechimea acestuia era dată de plăcile de piatră albă, mari, pe care timpul îşi lăsase amprenta, fiind măcinate pe porţiuni mari. La capătul acestei părţi a bisericii, pe sub un portal înalt, intrăm în biserica propriu zisă. Tocmai începuse slujba de la prânz. Ne uităm în toate părţile, puţină lume. Ne atrage atenţia catapeteasma bisericii, luminată de zeci de candele. Pe o scară în spirală, coborâm câteva scări. Începuse slujba. Preoţii cântau troparele. Noi privim curioşi. Unde-i ieslea unde s-a născut Hristos? Parcă înţelegându-ne nedumerirea, un preot, ne face semn şi ne arată o deschidere a unui loc de închinăciune, şi ne zâmbeşte. Era persoana pe care o văzusem, care ne-a dat primele informaţii. Acesta era preot şi alături de ceilalţi efectua Sfân-ta slujbă. Intrăm în grotă, strecurându-ne, cu capetele plecate să nu atingem pereţii de piatră colţuroşi, şi ne oprim în faţa unui altar în mijlocul căruia se află o rotondă de piatră roşiatică, având în mijloc o stea cu multe colţuri luminată de 12 candele de argint. Aici fusese cândva ieslea în care se născuse pruncul Isus. Imaginea ieslei pe care ne-o imaginasem rămăsese doar un simbol, dar care păstra acea suflare dumnezeiască a ieslei, încălzită de răsuflarea vitelor 156 şi sufletele magilor care au venit să se închine pruncului Isus. Deşi privim cu sfială acest loc sfânt, în care ne închinăm cu credinţă, imaginea ieslei unde se născuse Isus, pe care o

ştiam din cărţile de religie, ne obseda şi stăruia în închipuirea noastră. Cu această stare de mulţumire sufletească ieşim din grotă, auzind glasul de trăsnet al preotului, care văzându-ne cu ochii umeziţi de fericire, dădu din cap, poate încântat că ne fusese duhovnicul care ne-a călăuzit paşii în lumea dumnezeiască a lui Hristos. Ieşind afară, străbătând imensitatea navei bisericii, intrăm într-una din laturile ei şi ne oprim în faţa unui altar, în care credincioşii catolici reconstituiseră lumea grotei cu ieslea şi figurile din ipsos ale magilor veniţi să se închine lui Hristos.

Ne gândim că, venind să ne închinăm la Peştera Mântuitorului nu i-am adus acestuia nici aur, nici smirnă, nici tămâie, nici alte daruri de preţ, i-am adus în schimb sufletele noastre curate, dragostea şi credinţa neamului nostru, rugăciunea şi nădejdea în mântuirea noastră. Eram atât de mulţumiţi şi fericiţi încât parcă zburam, sufletul nostru se simţea descătuşat şi ne ziceam în sinea noastră: Iată cum acelaşi noroc prezis de mama în copilărie, s-a împlinit. Oare ce ne este dat să mai vedem în această ţară sfântă, unică pe pământ!

Din curtea largă a bisericii centrale, intrăm într-o altă incintă mai mică, unde se află o peşteră adâncă numită „peştera celor 14.000 de prunci ucişi de Irod cel mare şi ale unor călugări martiri-zaţi de perşi în anul 614”. Ceea ce vedem, ni se face părul măciucă.

Ieşim din această lume a întunericului la lumină, căutăm un mic hotel unde plătind câţiva zeci de şecheli, adormim cu gândul că a doua zi vom pleca spre Hebron. Dimineaţă ne sculăm cu o bună dispoziţie de călătorie.

De la Bethleem la Hebron sunt numai 29 de km. Suntem însoţiţi de un călugăr român care organizează excursii regulate cu turiştii veniţi din ţară. Ne ataşăm şi noi unui grup gălăgios, care ne strică buna dispoziţie. Drumul trece printr-o regiune deluroasă, bogată în livezi de smochini, viţă de vie, arbori de piper pe care îi vedem pentru prima dată şi mulţi eucalipţi. Ca să pătrundem în oraşul foarte vechi, aşezat pe o colină, călugărul, care ştie capcanele autorităţilor care au

împânzit toate intrările în oraş cu soldaţi înarmaţi, o luăm pe un drum ocolit, cam desfundat şi ne strecurăm cu băgare de seamă printr-o ulicioară, cu case arabe din chirpici, ajungem în apropierea unei cetăţi-bastion, unde arabii „sunt la ei acasă". Arătând o legitimaţie ostaşilor de la intrare, privim un monument straniu şi intrăm în acest imens mausoleu, unde sub acoperişul peşterii Makpela 157 sunt mormintele patriarhilor. Cetatea este zidită de Irod cel Mare, înainte de Hristos, din blocuri de piatră, mari de 6-7 metri. Construcţia sălii de deasupra mormintelor pare o hală, lungă de peste 60 de metri, care odinioară, până în secolul al VII-lea era în stăpânirea evreilor. Acest oraş, râvnit de populaţiile din jur, spre sfârşitul secolului VII a intrat în posesia musulmanilor care îl stăpânesc şi azi ca pe ceva sfânt. Mormintele lui Avraam, Isaac şi Iacov sunt stranii. Lângă mormântul lui Avraam se află într-un fel de „casă" dreptunghiulară, mormântul soţiei Saara, acoperit de un voal de culoare mov-cenuşiu ca şi ale celorlalţi patriarhi. Aceste acoperăminte păstrează un obicei vechi. Tot aici este mormântul patriarhului Isaac şi al soţiei sale Rebeca dar şi al soţiei lui Iacov, faimoasa Lia. Privim această lume prin nişte geamuri, accesul la morminte fiind interzis vizitatorilor.

Alte detalii rămân necunoscute. Este un mister în jurul acestor morminte, pe care palestinienii le păzesc cu străşnicie.

Pe tot parcursul vizitei, ca nişte umbre diabolice, păşesc în spatele nostru militari cu puştile în spate, parcă ducând la locul de execuţie nişte răzvrătiţi. Liniştea din jurul nostru, aerul din jur pe care îl simţi ca nişte fâlfâiri de aripi negre, te înfioară, încât simţi nevoia să ieşi cât mai repede la lumină. Ieşim din „acest mic infern" cu sufletul încărcat de nedumerire. Tot ce am văzut s-a petrecut sub ameninţarea puştilor mitraliere, încât ieşirea afară, la aer, ne potoleşte frica pe care am trăit-o în acest infern al neantului. Aici în acest oraş, am simţit apăsarea nesiguranţei, sentimentul că suntem pe un teritoriu străin, deşi aici vin să se închine nu numai mahomedani ci şi evrei, creştini pelerini şi turişti străini. Deşi în jurul moscheei sunt zeci de dughene cu fel de fel de obiecte

de artizanat specifice locului, în care mişună o mulţime pestriţă, nu zăbovim, sentimentul de frică continuă să ne domine, încât ajunşi la microbuz, ne-am strecurat pe un alt drum pietros, cu o vegetaţie aridă, unde întâlnim pentru prima dată aşezări mici ale beduinilor, cu zeci de corturi din pânză neagră, cu mulţi copii care se zbenguiesc la maşina care merge încet, ocolind cămilele care stau chiciure la umbra unor pomi schilodiţi de arşiţa soarelui. Aici, în plin pustiu, cu drumuri neas-faltate, cu o vegetaţie aridă, rămânem uluiţi văzând în plină zi stâlpii pe care, în vârful lor, atârnă becuri cu lumină şi ne uimeşte că în acest pustiu, luminează zi şi noapte sărăcia lucie a băştinaşilor care îşi cer dreptul la emancipare şi civilizaţie. În acest pustiu al Iudeii, însemnele emancipării şi ale voinţei băştinaşilor se văd ici şi colo, ca nişte oaze ale speranţei, viaţa continuă după legile ei ancestrale. Ajungem 158 la Mânăstirea Sfântul Sava care este o minune a minunilor. Căţărată pe nişte stânci aride, supraetajată, cu turnuri şi stâlpi de rezistenţă, când priveşti de sus firul de apă care parcă plânge sub chingile strimte ale pereţilor muntelui, te cuprinde ameţeala şi te cutremuri. Suntem primiţi în Arhondaric. Aici, în această mânăstire pot intra numai bărbaţii, femeile având acces pe un mic promontoriu, de unde privesc cu nostalgie contururile mânăstirii. Ne bucurăm că întâlnim un tânăr călugăr din România, care ne vorbeşte despre viaţa monahală, despre moaştele sfinţilor care se păstrează în hrube, despre faimoasa bibliotecă şi despre legăturile cu biserica română. Aici au păstorit de-a lungul timpului câţiva monahi români. În afară de moaştele Sf. Sava, aici se păstrează moaştele sfântului Ioan Damaschin, părintele muzicii psaltice.

În această mânăstire, cu multe grote, unde odihnesc zeci de moaşte, aşezate în cutii filigranate, pe care le sărutăm, sunt vegheate de candele care ard zi şi noapte, încât trecând prin labirinturile hrube-lor şi coborând zeci de scări, întunecate, parcă pătrunzi în tenebrele infernului. Simţi în aerul stătut, cu un miros nemaiîntâlnit în alte grote, ceva apăsător încât nevoia de lumină te obsedează, şi-ţi doreşti să părăseşti

această lume Dantească. Ajunşi în biserica cea mare, unde se săvârşea o mică liturghie în prezenţa celor 12 călugări ai mânăstirii, inima îţi bate din nou cu aceiaşi intensitate şi simţi cum fiorul vieţii şi liniştea credinţei te cuprinde şi te simţi ocrotit de mâna Dumnezeiască. Când ieşim din acest labirint, când priveşti în urma ta clădirile înşirate pe stâncă ca nişte cuiburi de rândunici, realizezi că numai printr-o minune s-a putut construi această mânăstire în care cei 12 călugări, printre care şi un tânăr român, îşi mântuiesc sufletul cu ochii pironiţi spre firul de argint al pârâului Cedrilor care izvorăşte din Grădina Ghetsimani.

Ne întoarcem la cumpăna înserării la Ierusalim. Cerul înstelat, în plin amurg, ne călăuzeşte drumul de vis, pe care îl străbatem cu bucuria de a fi văzut un loc sfânt, unde ne-am simţit sufletele încărcate de credinţă.

A doua zi ne pregătim pentru o altă escapadă, deoarece, prin bunăvoinţa preotului bisericii româneşti din Ierusalim, a organizat o călătorie unică într-un fel, deoarece preotul tânăr care ne însoţeşte ne spune că vom străbate cel mai mare pustiu cu adâncituri de hăuri în care nu vezi nici un fel de vegetaţie, total lipsit de viaţă. Drumul este asfaltat deoarece duce în cel mai vechi oraş din Israel, faimosul pământ roditor al Ierihonului. Ici, colo am întâlnit câte 5-6 corturi, 159 în plin pustiu ale beduinilor, toropiţi de soarele torid, care-ţi încinge sufletul şi nevoia de a sorbi o gură de apă. Deşi pustiu, pustiu, lumina electrică a pătruns şi aici şi te minunezi deoarece nu vezi decât câţiva stâlpi cu becurile aprinse în plină zi. Pe un platou, vedem câţi-va beduini pe lângă cămilele lor, însoţind o turmă de oi care-şi caută firicele plăpânde de iarbă ieşite din crăpăturile pământului arid. Ne oprim pentru o scurtă odihnă, pentru a admira acest pământ sfânt, pe unde ni se spune, Isus Hristos şi-a lăsat urmele, în drumurile sale spre Ierusalim. Peisajul este mirific, selenar. Stând la umbra microbuzului, privesc depărtările colţuroase ale munţilor, care par nişte vulturi imenşi care veghează ţara sfântă.

Nici n-am observat când în spatele maşinii au apărut ca din

pământ două maşini din care au coborât câţiva militari israelieni cu puşti care stau aţintite spre noi. Părintele îi spune că vrem să coborâm pentru câteva ore la mânăstirea Sfântul Ion Hovezitul, să ducem un covor pentru sfântul altar şi să ne închinăm la moaştele sfântului „Ioan cel Nou Românul". Aceştia nu se miră, deoarece în acest loc vin tot mai des turişti din România. „Duceţi-vă cu grijă, noi vom sta aici pe platou să păzim maşina dv., ştiţi că în aceste locuri pustii dau târcoale nişte oameni răi".

Drumul până în fundul prăpăstiei, sub nivelul mării, este săpat într-o despicătură de munte colţuros, care privindu-l de sus te înspăimântă. Tot coborând, părintele în faţă cu o măicuţă, iar eu cu soţia în spate, cu frica în sân, abia ne târâm picioarele, iar ochii ni-i petrecem privind firul subţire al pârâului Horât, fără pic de apă, ne este ca o călăuză, deoarece el duce la mânăstirea care începe să se vadă, căţărată în peretele muntelui, cu o clopotniţă în care se aude o toacă, al cărui ecou parcă ne pătrunde la inimă. După o jumătate de oră, ajungem la porţile mânăstirii greceşti. În dreapta, este cimitirul vegheat de câţiva măslini ciuruiţi şi cei 12 călugări care ne oferă apă rece şi dulceaţă de smochine şi mai ales cu o cafea fără zahăr. În biserică este o curăţenie şi linişte ca de mormânt. Unul dintre călugări, după ce se întinde covorul adus din ţară în faţa altarului, ca un cântec adus dintr-o altă lume, ne prezintă istoricul mânăstirii şi ne vorbeşte despre ispitele la care a fost supus Mântuitorul Isus Hristos, care în rugăciune, fără hrană, cu credinţă şi evlavie, nu s-a lăsat ispitit de diavol şi s-a mântuit. La dreapta altarului ne arată moaştele marelui sihastru moldovean Ioan cel Nou Românul, care într-o raclă, corpul neputrezit al acestuia parcă ar vrea să ne vorbească. Aici, în această mânăstire fiecare şi-a făcut în felul său 160 o rugăciune. Mă uit în ochii soţiei, îi curg lacrimile, aud cuvintele rugăciunii, prin care cere lui Dumnezeu sănătate, îi mulţumeşte că ne-a ocrotit de necazuri, că ne-a călăuzit paşii în periplul prin Ţara Sfântă, că am izbutit să vedem locuri pe care nici în vis nu ne-am închipuit că le vom călca vreodată. Ieşim din biserică, privim peisajul

din jur, grotele de pe pereţii muntelui, scările minuscule care se ridică spre ele, sau scripeţii prin care pustnicii primeau hrana cea de toate zilele. Totul pare învăluit în mister. Scările de lemn, care ameninţă să se rupă când urcă vreun călugăr în grotele agăţate ca nişte cuiburi de vulturi, parcă ar fi nişte mâini răşchirate care susţin aceste lăcaşuri ale sihaştrilor. Este o vedere unică prin care minunile dumnezeieşti rezistă timpului, deşi astăzi au rămas simple efigii ale unei spiritualităţi peste care secolele şi-au aşternut voalul uitării. Ne uităm de jur împrejur şi simţim cum soarele atât de strălucitor coboară încet în hăul care se cască în faţa noastră. E timpul să ne pregătim de plecare. Hotărârea este luată, dar cei cu care am venit continuă să discute, sorbind de data aceasta o licoare făcută de călugări din plante specifice zonei. Eu cu soţia ieşim din biserică şi privim cerul peste care se lasă o pâclă albăstruie. Sunt semnele înserării. Privim drumeagul care urcă ca un fir de aţă, pe care maşinile nu încap şi ne gândim cum îl vom urca. Îi spunem măicuţei că noi începem să asaltăm pieptişul muntelui şi ne asigură că vor veni imediat după noi. Când pornim la drum, pe măsură ce înaintam, parcă prinsesem aripi, parcă zburam, iar cerul se lumina, parcă o putere dumnezeiască ne întărea picioarele neputincioase, drumul greu străluminat de acea lumină venită din cer, ne înzeceau puterile, parcă zburam. Din când în când priveam înapoia noastră, se auzeau clopotele înserării şi ecoul vocilor părintelui şi măicuţei care continuau să vorovească probabil despre ajutorul pe care trebuia să-l dea acestei mânăstiri în iarna care urma. Tot urcând muntele, cu o uşurare şi mulţumire de cele văzute în biserica mânăstirii, aveam credinţa că această vizită, într-un loc divin ne-a ajutat să ajungem sus pe platoul unde aştepta microbuzul vegheat de soldaţii israelieni care îşi făcuseră datoria. Mâinile ce sau strâns atunci, în care părintele le-a mulţumit militarilor evrei, era un semn de prietenie faţă de poporul român. De aici, plecăm spre Ierihon, cel mai vechi oraş al creştinismului pe unde curge în linişte râul Iordan, unde fiul părintelui Argatu de la Mânăstirea Cernica, cu un grup de meşteri, aduşi din

ţară, au pus temelia unei catedrale ortodoxe româneşti în acest pământ sacru.

Într-o curte cu zeci de portocali, în care trona o clădire în stil românesc, gazdele ne-au servit cu portocale şi mandarine şi am asistat la discuţiile despre stadiul construcţiei catedralei. Am fost surprins de hotărârea constructorilor români de a finaliza acest lăcaş de cult cât mai repede, fiind mulţumiţi de ajutoarele primite din ţară şi de condiţiile de cazare şi masă. Mulţi dintre meşterii români de aici, muncesc la ridicarea catedralei fără să fie remuneraţi. Ei sunt fericiţi că vor construi Catedrala neamului în pământul făgăduinţei.

Ajunşi în noapte la Ierusalim, urcând în mica garsonieră din complexul Bisericii româneşti, ne întâlnim cu părintele paroh, cu o figură ca de sfânt, care se interesează ce am vizitat şi care-i părerea unui scriitor din România.

I-am spus că nu-mi imaginam ca vreodată să văd cu ochii inimii aceste locuri sfinte din pustiul Hozeva şi că se păstrează atâtea ose-minte din timpurile cele mai vechi, printre care şi moaştele celui mai nou slujitor al lui Dumnezeu, „Cuviosul Ioan cel Nou Românul" care a devenit „cel mai recent sfânt din toată lumea creştină". A fost cea mai frumoasă zi din viaţa noastră, în care „sufletele şi spiritul s-au aflat aproape de Dumnezeu".

A doua zi ne plimbăm pe marile „bulevarde moderne ale Ierusalimului, căutând singuri însemnele Noului Ierusalim în acest loc în care oazele de verdeaţă şi grădini roditoare sfidează clădirile monumentale, sinagogile răsărite ca ciupercile după ploaie, muzeele, clădirile guvernamentale, locurile de joacă şi agrement ale oraşului.

La un colţ de stradă admirând o clădire nouă, monumentală, şi comentând cu voce tare arhitectura originală cu multe arabescuri viu colorate, în dreptul nostru se opreşte un personaj înalt, în vârstă, care uitându-se curios la noi ne întreabă: „Sunteţi din România? N-am auzit de mult o limbă atât de curată pe străzile Ierusalimului". Se oferă imediat să ne însoţească să vizităm împreună Marea Sinagogă, mândria Statului Israel.

Într-adevăr, acest colos din piatră şi sticlă, cu vitralii înalte, viu colorate, cu multe însemne şi simboluri ale credinţei, „ne lasă reci". Ca la un semnal dat de „o figură mefistofelică" se luminează cu zeci şi sute de becuri din cupola rotondă a unui candelabru imens, dar şi de pe pereţi laterali, îţi umple ochii de lumină şi rămânem înmărmuriţi. „Este lumina luminilor" ne spune interlocutorul. În rest multă linişte, turiştii străini cumpără amulete şi cărţi despre Holocaust, reproduceri de pe picturile-vitralii realizate de Chagal la spitalul Hadassa, insigne şi eşarfe. Pe pupitre din marmoră sunt înşirate 162 multe cărţi religioase, talmuduri pe care unii vizitatori le răsfoiesc cu sfială. Sunt cărţile de căpătâi ale evreilor. Ochii noştri sunt aţin-tiţi spre originalele balcoane ca un fel de separeuri ale marilor teatre de operă ale lumii. Totul este o încântare, încât îi mulţumim interlocu-torului care politicos ne invită, dacă timpul ne permite să-i facem o vizită, acasă, spunând că îi vom face o mare bucurie soţiei.

Ne hotărâm pe loc să dăm curs invitaţiei făcută de dna Geta Pascal, fosta muzeografă la Muzeul de Artă din Iaşi, colegă cu soţia lui Dan Hatmanu care ne-a dat adresa acesteia şi cu care am stabilit să ne vedem în faţa Muzeului de artă, unde lucrează tot ca muzeograf. Ne orientăm foarte repede, acest mare complex muzeistic fiind într-un parc, lângă Kneset. Ajungem la timp, iar în fata porţii de intrare ne aştepta Geta. Se bucură că îi aducem veşti din tară, şi pe loc ne face programul. „Mergem mai întâi să servim ceva la bufetul muzeului, şi imediat ne va conduce o îndrumătoare prin muzeu, o clădire lungă, albă, care de fapt este formată din mai multe clădiri dreptunghiulare, adăpostind valori inestimabile, mai ales obiecte din toată Africa şi Europa în care intrăm cu sfială, ca într-o catedrală.

Aici vin puţini excursionişti din România, îi sperie preţul de 6 dolari de la intrare. Bucuria mea de a vedea noi lucrări de pictură, sculptură, grafică, obiecte de etnografie, instrumente muzicale vechi, dar mai ales arta israeliană, este imensă. Începem prin a vedea câteva săli de pictură contemporană israeliană. Numele acestor artişti importanţi desigur, nu-i

reţinem. Ne oprim totuşi în faţa unor pânze mari, semnate de Igael Tunaskin, dar şi de Ariel Arachi, românul Marcel Iancu, Samuel Lamm, mai ales cu seamă cu caracter războinic, triumfalist. Rămânem cantonaţi la pictura impresionistă, unde admirăm zeci de lucrări semnate de Renoir, Pissaro, Cezane, Monet, Susley, Gauguin, Leger, Picasso, Clee, Van Gogh, Miro, Dali, Kokoşko. Intrăm apoi într-un labirint, în sălile cu artă veche precolumbiană, cu obiecte de sculptură, amulete, măşti, din Peru, Mexic, Columbia, Mali, Guatemala, dar şi artă africană din Ghana, Zair, Camerun, Nigeria.

Într-o altă sală ne întâlnim cu artă din India, Indonezia, Australia şi Oceania. Privim mii de obiecte lucrate în ceramică, fildeş, bronz, lemn, dar şi obiecte din sticlă, jad, argint, şi bijuterii din aur. În alte vitrine sunt zeci de obiecte de îmbrăcăminte, ţesături, costume naţionale şi vestimentaţie din orient, inclusiv din Gruzia, Armenia şi curios, costume macedonene. Din România, deşi trăiesc în Israel mulţi evreii veniţi din oraşele mari ale ţării, lipseau cu desăvârşire. Parcurgem câteva săli în care admirăm zeci de vitrine cu monezi, de la cele 163 romane, bizantine şi până la monede de schimb dintre ţările din orientul apropiat. Intrăm apoi în alte câteva săli, cu multe obiecte descoperite cu ocazia săpăturilor arheologice din Israel, Egipt, Siria, Liban, toate dând o imagine extrem de valoroasă a unor culturi care impresionează şi azi prin măiestria şi specifitatea lor. Admirăm amfore romane şi greceşti gigantice, sarcofage din piatră, similare cu cele văzute la Cairo, dar şi sicrie metalice care au supravieţuit timpului.

În vitrine stau mii de obiecte, podoabe, opaiţe, sticle farmaceutice, fragmente de ceramică, statuete. Pentru a reda cât mai convingător locul descoperirii, alături de obiecte sunt fotografii mari, color, pentru a da mai multă veridicitate exponatelor. Privindu-le nu poţi să nu-ţi imaginezi existenţa altor zeci şi sute de obiecte în solul arid al Israelului care îşi aşteaptă arheologii să le dezvăluie voalul cu care timpul le-a acoperit. Ieşim în marele parc-muzeu de sculptură adăpostită printre molizi, pini, leandri, pomi cu roşcove coapte, sau cu

ciorchini de piper, pe care îi admirăm pentru prima dată în viaţă.

Nu rezistăm, culegem câteva roşcove pe care le ronţăim în grabă, de frică să nu ne vadă vreun paznic. Simţim sub pădurea de roşcove căzute pe jos pe care le călcăm cu grijă ca pe nişte vestigii ale trecutului şi ne-am amintit de copilăria noastră, când, părinţii noştri ne dezmierdau cu aceste „fructe" pe care nu le-am mai văzut de zeci de ani. Era o realitate, pe care o trăiam intens, într-o lume în care au răsărit ca după ploaie, o pădure de statui printre tufele de flori de toate culorile care le înconjoară ca pe nişte fiinţe dragi. Parcă am fi într-un cimitir şi încercăm să desluşim numele unor artişti celebri, care au dorit să-şi lase însemnele lor în acest mare muzeu al omenirii. Tematica în general a sculpturilor este cea a rezistenţei, a luptei, a figurii omului biruitor, a femeii care-şi apără cu pieptul puii care-şi iau zborul spre înalt. De la „Vertebrele" lui H. Moore, simbolizând „durerea lumii" la faimosul „Moise învingătorul" de I.

Mestrovici, realizat în marmoră albă, la portretul „Anitei" a lui Etienne Hajdu tot din marmoră albă, la celelalte lucrări care se înşiruie pe aleile parcului, realizate din aluminiu, beton, fier, piatră care poartă semnăturile lui Bourdel, A. Maillot, A. Roden, A. Arkipenko, J. Epştain, Giacomo Manzu, Arman Born, David, Polombo, Otto Freundhich, Schmit, dar la cea care poartă semnătura românului E. Hajdu, ne dăm seama cât de puternic este sentimentul patriotic al acestor artişti celebri pe planul mondial, care au dorit să contribuie la îmbogăţirea acestui tezaur de artă, al unei ţări care îşi reclamă dreptul la viaţă.

Ne minunăm şi rămânem muţi atunci când în apropiere intrăm într-un 164 „labirint al morţii" unde sub o cupolă, cu cer înstelat, pâlpâie milioane de stele, iar vizitatorii prin întuneric, escaladând nişte punţi întortochiate, cutremuraţi de o muzică funebră, auzim vocile şi numele unor mii de copii, care de acolo din cerul înstelat îşi rostesc nemurirea.

Am privit cu ochii înlăcrimaţi strigătul sfâşietor al acestor copii a căror viaţa s-a stins în vâlvătaia timpului care a strivit

sufletele lor nevinovate. Grupurile de copii vizitatori care intrau în acest templu al morţii şi care se scurgeau pe lângă noi, parcă se ivise din lumea cerească, ca să dovedească că sufletele lor nevinovate sunt vii şi că duc mai departe nemurirea statului evreiesc. Am văzut această mare lecţie de istorie a unui popor care în luptă cu greutăţile a învins. Ieşim de aici cu sufletul, sugrumat de durere, încât soarele strălucitor de afară ne luminează palid feţele care mai păstrează broboane de lacrimi care vor rămâne amintiri ale unor realităţi pe care timpul nu le va da uitării. Am stat câteva minute la umbra unor cedri şi ne bucurăm că inhalăm aerul răcoros şi ne îmbătăm de mirosul florilor crescute parcă din piatră, ca un triumf al vieţii. La numai câţiva zeci de metri se află construcţia unui alt templu al culturii, o realizare arhitectonică sub forma unui con, de un alb imaculat, care adăposteşte faimoasele manuscrise, unice în lume, descoperite de un tânăr cioban care îşi păstorea turma în zona Mării Moarte. Auzisem multe legenda despre acea descoperire a acestor manuscrise vechi de mii de ani. Se spunea că de pe marginea unui hău ameţitor ciobanul auzea behăitul unei oi care parcă cerea ajutor. Pătrunzând ciobanul în acea grotă a descoperit faimoasele manuscrise, care se păstrează astăzi în acest clopot imens. Intrăm în el cu sufletul încărcat de emoţie. Ne plecăm ochii şi privim cu uimire şi vedem, în vitrine special construite, acele suluri cu scrieri, mult mai vechi decât Biblia şi care atestă o cultură milenară, gradul de civilizaţie descris în ele, adevărate izvoare şi dovezi, ale unei culturi milenare prin care aceşti locuitori de azi îşi revendică solemn dreptul la existenţă. Când ieşim din acest panteon al civilizaţiei israeliene, privim în jur pădurile de pini şi molizi din jurul Knesetului şi turnurile marilor hoteluri ca şi vilele din zona rezidenţială ale Ierusalimului; nu poţi să nu exprimi satisfacţia că un popor legendar, prin sacrificii umane, prin voinţă şi eroism a adăugat zeci şi sute de mărturii la istoria milenară a unui popor care şi-a regăsit patria după mii de ani de peregrinări, decimări şi sacrificii. Azi aceştia trăiesc din plin sentimentul unor mari împliniri biblice. Ajungem la

cumpăna înserării la locuinţa familiei Pascal care ne-a asigurat cazarea pentru o noapte. Într-o casă 165 cu parfum de epocă, în grădina căruia gazdele ne răsfaţă cu mâncăruri româneşti, cu mici, fripturi, sarmale şi cu şampanie românească, ne simţim ca la noi acasă şi sporovoim până la o oră târzie din noapte.

A doua zi, pe 29 octombrie 1987, Mihai Pascal ne-a dat o veste care ne-a umplut sufletul de bucurie. Îşi luase o zi liberă de la servici pentru a fi ghidul nostru prin vechea cetate, dezvăluindu-ne locuri şi edificii pe lângă care trecusem, fără să le descifrăm valoarea lor importantă în istoria milenară a Ierusalimului. Într-o maşină Mercedes, ne oprim în fata porţii Iaffo, lăsăm într-o parcare maşina şi ascultăm şi vedem locuri unde n-am fi putut ajunge niciodată. Domnul Mihai Pascal, deşi inginer de meserie, cu un entuziasm şi o competenţă de specialist ne duce prin centrul vechi al oraşului, cu străzi miniaturale, prin faimosul „Cardo" din timpul romanilor, stradă excavată în 1976 şi care are o vechime şi ziduri din perioada primului templu. Ne oprim în faţa unei hărţi vechi a Ierusalimului şi admirăm fineţea unor coloane şi ale unor tuburi de canalizare şi galerii subterane în care acum au fost deschise magazine ultraluxoase, unde numai ame-ricanii au „mână liberă" şi o scutire de 20% asupra acestor valori care îţi iau ochii: blănuri, bijuterii, tablouri. Urcăm câteva scări şi ieşim în zona cartierului armenesc, cu case restaurate şi multe ziduri şi arcade, cu băi publice în care erau aduşi tinerii de 13 ani pentru a fi îmbăiaţi înainte de majorat. Este un bazin din piatră, în care prin apeduct era adusă apa în care erau aruncate bucăţi de piatră arse în foc pentru încălzirea apei. Străbatem acest cartier cu locuinţe tipice, foarte joase, frumoase şi funcţionale, cu curţi interioare, unde au crescut din piatră arbuşti, leandri, mandarini şi trandafiri japonezi.

Ici, colo, vezi magazine, mese în plină stradă, turişti şi iar turişti, iar de aici printr-o străduţă îngustă ajungi într-un loc unic în faţă având Muntele Măslinilor, plin de biserici, dincolo de care se pot vedea Munţii Iordaniei şi Marea Moartă. Privim şi ascultăm de la difuzoare cuvin-telemuezinului rostite ca un

cântec vechi din templul regelui David.

Când ajungem pe un parapet şi privim în jos, prietenul nostru ne spune: Iată Zidul Plângerii! locul cel mai sfânt. De aici poţi asista la un ritual: cum se face separaţia sexelor: femeile în dreapta şi bărbaţii în stân-ga. Când ne apropiem de ei, ni se face frică, gesturile lor de adorare, lacrimile care curg pe obraji, tremuratul şi implorarea dumnezeirii, ne cutremură. Este un ritual desăvâşit în linişte şi credinţă. Acestor credincioşi li se alătură sute de turişti, care cu sfială se apropie de zid şi cu sfială introduc în zidul Plângerii fisurat ici, colo, biletele cu texte scrise în toate limbile pământului şi prin care cer iertarea 166 păcatelor. De aici vedem bazinele şi canalele de aducţiune încă din timpul împăratului Hadrian. Ne întoarcem din nou pe o străduţă în biserica cea mare, acolo unde este mormântul domnului Isus. Marieta îngenunchează pentru nu ştiu a câta oară în faţa unei plăci din marmoră, se roagă şi o sărută. Este placa pe care a fost spălat de mironosiţa trupul lui Isus. Urcăm apoi pe nişte scări ce duc în vârful Golgotei şi descoperim un altar sculptat şi poleit cu foiţă de aur, dăruit cândva de ţarul Nicolae al Rusiei. Este un colţ de piatră al vâr-fului muntelui Golgota. Simţi că ţi se opreşte respiraţia, încât ne facem semnul crucii, rostim Tatăl nostru şi coborâm. Din cetate ieşim prin aceeaşi poartă a Iaffei pentru a vedea cartierul nou, evreiesc, construit lângă râpa sultanului. Clădirile în pantă, ca nişte bulgări de zăpadă, mici dar cochete, cu flori multe în curte şi ne oprim în faţa unui complex alimentar lângă care străjuieşte o imensă Moară de vânt.

Totul este fantastic, unic, de un farmec care încântă ochii şi inima, trăind pentru o clipită o atmosferă de vis, o lume a nibelungilor. Ne oprim apoi în faţa Bisericii Crucii, locul de unde a fost luat lemnul din care a fost făcută crucea pe care a dus-o îN. Spate Isus până pe Gologota. Intrăm în biserică şi admirăm un altar poleit cu figuri de sfinţi pictaţi pe lemn şi apoi încrustaţi în rame rotunde aurite.

Aprindem lumânări, ne închinăm şi ieşim în curtea străjuită de molizi seculari. În câteva clădiri laterale Mihai ne arată

locul unde cunoscuţi copişti, printre care şi marele Sota Rustavelli al armenilor şi-a făcut ucenicia. Fiind o biserică ortodoxă, aici vin să se închine mulţi turişti romani, deoarece intrarea în această biserică este fără plată.

Ajungem de aici la locuinţa familiei Pascal, mâncăm în grabă câteva fructe. Ca să ne obosească şi mai mult, Mihai, uitându-se la ceas ne spune: Hai să mai vedem ceva, până se întunecă. Urcăm în maşină din nou şi pe un drum în serpentine, printre livezi de portocali şi avocado, ajungem pe un platou unde vedem o construcţie bizară: un trunchi de pom uriaş, săgetat în plină creştere la mijloc. Cele 52 de rădăcini, simbolizând statele americane, înfipte adânc în piatră, la acea oră a înserării parcă vibrează, parcă din adânc auzim izvoarele cum curg, ca un cântec care îţi răscoleşte sufletul. Mihai se uită la noi, ne vede feţele transfigurate de emoţie şi ne spune: Acest memorial închinat lui Kennedi, reprezintă recunoştinţa poporului evreu pentru cinstirea unui mare preşedinte al Americii, pentru tot ce a făcut pentru Israel. La întoarcere, Ierusalimul era scăldat într-o lumină orbitoare iar clădirile înalte păreau nişte lebede albe care dansau pe muzica din „Lacul lebedelor” a lui Ceaikovski.

Se făcuse orele 7.00. Acasă la Mihai ne aştepta soţia cu masa pusă. N-avem timp, deoarece la orele 20,00 trebuia să ajungem la autogară pentru a lua maşina spre Tel-Aviv. Dna Pascal este derutată, nu ştia că noi trebuia să ajungem seara să ne întâlnim cu Liza, încât în grabă ne trezim cu un mic pachet cu mâncare, ne luăm rămas bun cu rugămintea gazdelor de a mai veni în Ierusalim, chiar pentru mai multe zile.

La Tel-Aviv prietena noastră, Liza, intrase în panică, se făcuse târziu. Am înfulecat ceva în grabă, i-am povestit ce am văzut în Ierusalim, fiind încântată dar şi îngrijorată, bănuind că nu ne-au ajuns banii de excursie. Era fericită, de bucurie i-au dat lacrimile şi ne-a îmbrăţişat.

Ne spune că a doua zi de dimineaţă vom pleca la Haifa, al doilea oraş ca mărime la Marea Mediterană. Am avut un somn liniştit.

Era o dimineaţă de octombrie frumoasă. Gustăm ceva, ieşim

în stradă şi din faţa Primăriei luăm autobuzul 22 care ne lasă în faţa gării Centrale. La intrare în gară suntem controlaţi de militari înarmaţi deoarece Liza ne avertizase că aproape zilnic au loc unele atentate. De la Tel-Aviv la Haifa trenul face aproape 2 ore. Privim cum prin faţa ochilor defilează mici orăşele scăldate în verdeaţă, iar pe tipsia câmpiei defilau plantaţii de banane, portocali, lămâi şi mai ales mari plantaţii de vii cu rod bogat. Liza dornică de conversaţie intră în vorbă cu vecinul de lângă ea, un bărbat de peste 50 de ani, înalt, cu părul grizonat, cu o figură luminoasă, care ne zâmbea când ne auzea vorbind ruseşte. O întreabă pe Liza de unde suntem, când îi spune că suntem români se destinde şi ne mărturiseşte că are afaceri bune cu România. Înainte de a coborî la Haifa, scoate o carte de vizită şi-i spune Lizei că dacă ne rezervăm o zi, el este dispus să ne prezinte tot litoralul până la Acco şi Rose Icra, el fiind preşedintele unui sindicat dintr-un oraş de lângă Haifa. Îi mulţumim şi coborâm.

În spatele gării, Aric, fiul doamnei Liza, un gealat înalt, cu o forţă fizică care ne copleşeşte, ne întâmpină cu un zâmbet cald şi binevoitor. Ne urcăm în maşină care ia pieptiş panta muntelui. Se opreşte la prima cotitură şi de aici admirăm panorama oraşului, cu blocuri cu multe etaje, turlele unei biserici sub forma unui panteon, iar mai sus de noi construcţia din beton şi sticlă a Universităţii în care a studiat Aric. De aici Marea Mediterană pare un ecran pe care soare iradiază suliţe argintii care incendiază valurile spumoase ale mării.

Siluetele macaralelor din port, cu gâturile lor negre, par nişte giganţi care înfruntă depărtările. Ajungem sus pe Muntele Carmel, străbătând zona comercială cea mai veche, cu zeci de magazine dar şi multe 168 bănci, instituţii, clădiri impozante, moderne, numai din beton şi sticlă. În stânga ne arată parcul persan, în mijlocul căruia tronează faimoasa biserică Bahai, înconjurată de arbori pitici şi terase pline cu flori de toate culorile. De aici, panorama oraşului este unică. Undeva în dreapta crestele munţilor parcă se înfig în mare, acoperind micul orăşel Acco şi cetatea de peste 1000 de ani. Dincolo de aceşti munţi cenuşii este graniţa cu Libanul. La o aruncătură

de băţ, ne oprim în faţa unui bloc unde locuieşte Aric cu soţia şi cu un copil, febleţea Lizei, care mă chinuise în scrisorile pe care mi le trimitea, amintindu-mi de fiecare dată să-i aducem „gufioţi” pentru unicul ei nepot. În ţară, întrebam pe toţi ce sunt gufioţii? Abia cu puţin timp înainte de plecare în Israel am aflat că era vorba de „chiloţi” pentru copii. Aici luăm o mică gustare, sorbim o cafea caldă şi cu aceeaşi maşină urcăm şi mai sus, printre pâlcuri de vile cochete, pentru a ajunge la Rina, prietena Lizei din copilărie, care ne va asigura cazarea timp de 2 zile. Este o vilă frumoasă, înconjurată de palmieri şi de trandafiri agăţători care urcă până la acoperişul clădirii. Într-un hol de 60 m.P. Pereţii sunt plini cu zeci de tablouri cu peisagii şi portrete.

Sunt lucrări ale cumnatului ei, unul dintre cei mai mari pictori contemporani, clasicul Samuel Lamm. La masă, discutăm despre trecutul acestei familii de arhitecţi polonezi, veniţi cu peste 40 de ani în Israel. Povestea vieţii ei este foarte dureroasă. Doamna Rina, în vârstă de peste 80 de ani, cu 4 copii şi mulţi nepoţi a rămas singură într-un apartament cu 5 camere. Copii şi nepoţii sunt arhitecţi, profesori, ingineri şi sunt fericiţi. Stăm la taifas, depănând amintiri, iar doamna Rina aducând câteva cutii cu fotografii de epocă, ne povesteşte file de viaţă trăită în Polonia, la Cracovia şi în Israel. A doua zi, împreună cu Aric plecăm la Acco şi Rosa Icra. Drumul îl facem spre nord, pe marginea Mării Mediterane. Fiind Sabat, la Acco, unde există un faimos Bazar, pare părăsit. Străzile par pustii, ici, colo, vezi câte un arab, în costume specifice albe, tăcuţi, moţăind la umbra unor platani sau copertine care opreşte văpaia soarelui. Pe chei, lângă zidul cetăţii, mulţi pescari amatori ne îndeamnă să cumpărăm peşte. Orăşelul Acco, cu o cetate care este în renovare, o admirăm de la distanţă. Urcăm în maşină şi o luăm spre nord, spre acel pinten de munte unde apele mării au săpat în munte tuneluri în care apa pătrunde cu forţă şi se întoarce înapoi în valuri spumegânde.

Coborâm jos cu un teleferic şi apoi printr-un tunel vedem jocul inima-ginabil pe care apa îl face aici, lăsând clocotul apei să-şi facă jocul luând forme curioase care se implantează în stâncă. La ieşire din 169 această lume mirifică, privim marea liniştită, cu irizări argintii care primeşte în pântecul ei plămada valurilor care au hălăduit în aceste scobituri printre stânci. Totul este de o frumuseţe magnifică. Privim în sus spinarea munţilor. Vedem valuri de sârmă ghimpată şi drumul asfaltat care leagă cele două ţări, Libanul şi Israelul. Ne odihnim pe o terasă bând sucuri de portocală care ne astâmpără setea şi ne revigorează. La înapoiere, maşina lui Aric se opreşte în poarta casei lui Rina. Intrăm pentru a bea o cafea şi cu un taxi ajungem într-o zonă centrală, acolo unde se află vila sorei Rinei, căsătorită cu pictorul Lamm. Urcăm 4

etaje cu liftul. Suntem primiţi cu multă căldură. Liza o face în continuare pe translatoarea. Pictorul Lamm, înalt, cu ochii mici, cu faţa smeadă ne zâmbeşte binevoitor şi priveşte cu o mare curiozitatea figurile celor doi musafiri care îşi îndreaptă cu insistenţă privirile spre tablourile care umpleau pereţii sufrageriei.

Pictorul mă urmăreşte cum stând în faţa unui tablou, emit câteva judecăţi de valoare despre pictura artistului. Liza traduce. Îi vorbesc despre maniera de lucru, despre asemănările cu pictura anilor 1937, 1939, care se făcea la noi, de Balcic de mulţi artişti români în special peisagii şi marine. Lamm stă pe un fotoliu, ascultă, se miră şi mă pune în faţa unui tir de întrebări. Cu acea înflăcărare cu care fac unele judecăţi pe marginea picturii, artistului îi trezesc un anumit interes, simt că îi plac argumentele mele, şi mai ales judecăţile de valoare care îl derutează pe artist. O întreabă pe Liza: Nu cumva domnul este un critic de artă? Traducerea lui Liza care-i spune că sunt poet, îl derutează dar şi îl entuziasmează, încât brusc se ridică şi mă invită să-i văd atelierul situat la etaj, într-o mansardă. Rând pe rând ne prezintă multe lucrări, multe peisaje, marine, portrete de bătrâni, copii, portrete de artişti, toate pe tonalităţi de roşu, sângeriu, încât asemănarea cu pictura lui Musceleanu mă derutează. Comentez unele pânze cu imagini din Ierusalimul vechi. Arătându-mi Cartea de aur cu impresii ale unor critici străini despre arta sa, mă roagă să scriu şi eu câteva rânduri, făcând unele asociaţii cu maniera de lucru a lui Petraşcu, Ghiaţă, Eleutheriade, Ressu. Când Liza traduce textul, Lamm rămâne perplex. Îmi spune: Părerile dumneavoastră despre arta mea, coincid cu multe păreri exprimate de unii critici în ziarele din Franţa şi America unde am deschis unele expoziţii personale.

La plecare îmi oferă câteva reproduceri cu semnătură şi un pliant, exprimându-şi bucuria de a cunoaşte un român, „un specialist” ceea ce m-a bucurat. În timp ce doamna Liza iradia de fericire că l-am dat gata pe marele pictor, că are şi ea un prieten român cu care 170 „se mândreşte”. Plecăm încântaţi de această vizită, bucuroşi că am cunoscut un pictor de mare

notorietate în Israel, căruia îi văzusem câteva pânze în Muzeul de artă din Ierusalim. Continuând comentariile în casa lui Rina, care era entuziasmată de faptul că a cunoscut nişte „români adevăraţi", sorbim cu nesaţ un pahar de suc natural de portocale, ne retragem în camera, în care visăm la periplul nostru în continuare prin locurile inedite din Ţara Sfântă. A doua zi de dimineaţă, la gara Terminus, înaintea reîntoarcerii la Tel-Aviv, Liza ne dă câteva informaţii despre plecarea noastră spre Nazaret, îmi strecoară câteva sute de şecheli în buzunar şi ne despărţim. La orele 10,00 ne urcăm în autobuz străbătând un teritoriu arid, cu munţi golaşi, dar şi cu pâlcuri de măslini pitici. După o jumătate de oră încep să apară câmpii roditoare, plantaţii de mandarini şi portocali ale căror crengi încărcate de fructe ating pământul. Şi aici Omul a sfinţit pământul. Roadele se văd la tot pasul. Urcăm în serpentină, pe autostrada tăiată în munte. Deodată, pe culmi de deal se văd construcţii, cuiburi cu vile albe, scăldate de umbrele unor falnici cedri.

Intrăm în Nazaret. Este duminică, 1 noiembrie. Puţină lume pe străzi, unele magazine sunt tot închise. Intrăm în marea biserică, cu vitralii şi picturi murale, cu puţină lume, şi deodată, auzim ecourile unui cor de copii care ne îndeamnă să ne oprim şi să-l ascultăm.

Este ceva solemn, o muzică corală divină, care ne înfioară. Este slujba unor preoţi cehi, însoţită de ecourile unei orgi puternice. Coborâm câteva scări şi ajungem într-o sală imensă, în fundul căreia se afla o pânză pe care era pictată o scenă biblică înfăţişând figura lui Hristos înconjurat de apostoli. La un altar, un grup de preoţi, îmbrăcaţi în alb oficiază slujba. Pe pereţii laterali, peste 300 de mozaicuri cu scene biblice, daruri făcute acestui lăcaş de către toate ţările capitaliste europene, dar şi din America de Nord, Canada şi Australia. Fiecare mozaic, realizat din plăci colorate, porţelan, ceramică şi faianţă, întruchipează fie pe Maria, fie pe Isus Hristos, în ipostaze diferite. Ieşim în curtea interioară a bisericii, ne scoatem senvişurile şi sub un palmier, pe o canapea ne luăm masa de prânz. Ne odihnim aproape o oră, admirând oraşul

care se ridică în trepte până la poalele pădurii care trimite spre noi răcoarea şi aerul ozonat al molizilor şi brazilor. Ne ridicăm şi la numai 100 de metri ne oprim în faţa Bisericii construită pe locul casei în care se născuse fecioara Maria. Cumpărăm câteva vederi, facem o fotografie şi plecăm spre autobuzul care pleca spre Tel-Aviv la orele 17.00. Căldura ne-a moleşit, picioarele ni s-au îngreunat, încât când urcăm în autobuz, 171 care avea instalaţii de aer condiţionat, ne înviorăm şi savurăm peisajul şi noile aşezări răsărite ca ciupercile după o zi ploioasă. Ajunşi acasă, la Tel-Aviv, Liza ne anunţă că a doua zi, însoţiţi de Jeni, soţia lui Sebastian Costin, fostul meu coleg de facultate, vom vizita faimoasele grote de la Mahseya, despre care se spune că, cine nu le-a vizitat, nu a văzut Israelul.

Am fost convinşi şi iată, că de dimineaţă maşina lui Sebi, împreună cu frumoasa lui soţie, sună la uşa casei lui Liza. Urcăm în maşină şi pornim în viteză pe autostrada ce duce spre Ierusalim.

La kilometrul 25, un drum face spre dreapta care duce spre munţii Galileei, unde, în luna mai 1968, s-a descoperit unul din miracolele pe care natura le-a plămădit în milioane de ani sub pământ. În această peşteră, descoperită prin acelaşi joc al întâmplării ajungem pe o căldură de 30 de grade. Înainte de a intra în peşteră ne odihnim pe platforma din faţa unui bufet, savurăm o cafea neagră şi intrăm într-o sală, în care ghidul ne prezintă istoricul descoperirii peşterii în numai 10 minute apoi, printr-un tunel întunecat, stând pe nişte pietre, privim unele forme curioase ale tavanului şi ascultăm explicaţiile ghidului cum s-au sedimentat în lumea întunericului stalagmitele şi stalactitele. Apoi ca prin miracol se aprind mii de luminiţe din tavan şi de jos, dezvăluindu-ne o lume de vis. Totul este fantastic. În faţa ochilor apar formele cele mai curioase pe care natura le-a imaginat. O lume selenară, cu zeci de fantome create de natură, pe care privindu-le ţi se opreşte respiraţia. Poţi imagina aici, de la altare solemne din catedrale cu figuri de sfinţi, de la pitici jucăuşi, până la gigantice păsări, de la scene ale răstignirii lui Isus până la turnuri care străpung

cerul.

Mergem pe nişte podeţe suspendate, de unde privim cum de la un amvon imens o formă omenească parcă ne vorbeşte. Într-o altă parte se întâlnesc două personaje îmbrăţişate într-un sărut divin. Sub luminile reflectoarelor stalacmitele şi stalactitele capătă un colorit de marouri de toate nuanţele, de la albastrul sidefiu la portocaliul cu irizării de aur pur, iar de la griuri la sclipiri de argint. Stăm în loc şi privind ne imaginăm scene incredibile dintr-o „mie şi una de nopţi". Ne privim uneori în ochiurile de apă de o mare puritate, parcă ar fi nişte oglinzi, în care chipurile noastre devin fiinţe megalitice. Simţim că aerul nu ne mai ajunge, că ne sufocăm. Ghidul măsoară temperatură. A fost un mare vis, o trăire unică în viaţă pe care nu o vom uita niciodată.

De aici prietenii noştri glumind ne spun că, după ce am văzut acea lume a întunericului, să mergem într-o lume a luminii, în satul Ein Hod, o localitate arăbească situată la numai 30 de kilometri de 172

Haifa, situată pe o înălţime cu o vegetaţie sărăcăcioasă, localitate părăsită de localnicii disperaţi că pământul era sterp, nu creştea nimic pe el. Din 1939, satul a reînviat datorită ideii lui Marcel Iancu care, statornicindu-se aici, a hotărât refacerea cbselor şi transformarea lor în ateliere de lucru, pentru artiştii plastici care au venit din Polonia, Rusia, România, Germania, Bulgaria, şi care şi-au găsit în Israel a doua patrie. Însoţiţi de românul Tuvia, sculptor care este un fel de Staroste al locului, defilăm prin centrul satului, şi ne oprim în faţa unei clădiri înecată în flori şi verdeaţă, unde se află „Muzeul Dada" al pictorului român Marcel Iancu. Aici pictorul s-a stins din viaţă în anul 1982. În muzeu sunt peste 100 de picturi, desene, grafică, tapiserie şi unele reproduceri după afişe, tăieturi din ziare, fotografii ale artistului român. Este un muzeu memorial care adăposteşte lucrări începând din 1919 până în prezent. Multe sunt lucrări tematice, antirăzboinice, naturi statice abstracte sau scene de familie. Este un muzeu în care vibrăm, care ne emoţionează profund. Mă gândesc câţi romani au avut curiozitatea să viziteze

această casă memorială care păstrează spiritul marelui dispărut. Sculptorul român, Tuvia, un fel de staroste al satului, bate pe la porţile unor artişti, pictori, graficieni, ceramişti, sticlari, giuvaergii, care fac glume. Câţiva ne invită" să-i vizităm. Intrăm în atelierul unui sticlar, care ne arată taina făuririi unor amulete, figuri de personaje împestriţate în culori vii.

Ne arată câteva sticle speciale pentru parfumuri, dar şi mărgele şi podoabe pentru femei. Intrăm şi în atelierul unui pictor polonez. Îi vedem pânzele, multe peisaje, naturi statice, cu o evidentă tentă impresionistă, realizate în culori calde, luminoase. Trecem prin faţa unui mic amfiteatru în aer liber, unde, spune Tuvia, se dau concerte şi spectacole de sunet şi lumină. Aici au susţinut spectacole mari vio-lonişti ai lumii, printre care şi marele Ehudi Menuhin. Tot privind casele, curţile, grădinile pline de arbori fructiferi, în special portocali şi mandarini ajungem la marginea satului, într-o oază, unde sculptorul Tuvia, izolat, şi-a construit pe un teren cât vezi cu ochii, un cuib cu multe camere, în care întunericul pare să ascundă sculpturile de factură mică ale artistului singuratic, dar visător care pare un adevărat templu în care visează şi creează acest mare român. Tibi şi Jeni îi mângâie barba stufoasă, albă, de patriarh. Se amuză, discută cu voce tare, întreabă ce fac colegii lui din ţară, în special ce mai lucrează sculptorul George Apostu, dar maeştrii Irimescu sau Marcel Guguianu? Tot realişti au rămas? Ne plimbă prin toate cele 6 camere, un adevărat labirint în care lucrările din lemn şi piatră parcă defilează.

Ieşim în curtea largă, unde pe mici alei sunt implantate lucrările lui abstracte, abracabrante, dar expresive care se supun privirii. O adevărată lume mirifică, închid ochii şi parcă mă văd în curtea plină de arbori bătrâni a lui George Apostu de la Băneasa, unde statuile lui cioplite în piatră şi lemn te privesc de la înălţime, sfidând cerul. În acest muzeu de la Ein Hod din Israel, statuile lui Tuvia puţin îngân-durate sfidează parcă timpul prevestitor de vremuri tulburi. Îl aud parcă tunând şi fulgerând: „Avem de toate, multă libertate în

creaţie, dar nu avem domnilor linişte. Ne pândeşte permanent războiul.

Aţi văzut, adresându-ne mie şi soţiei, cum ostaşii evrei înarmaţi, stau de veghe, gata să înfrunte duşmanul". Câteva lacrimi se preling pe faţa lui smeadă, plină de zbârcituri. Se apropie de un semn, o piatră ascuţită, înaltă, înfiptă într-un mic postament şi jos, săpate două mâini, un fel de căuş cu care primea banii pentru munca sa şi o altă mână obosită, cu urme şi adâncituri săpate de tăvălugul timpului. „Acest simbol, ne spune artistul, va fi piatra funerară de pe mormântul meu".

Se întristează, dar brusc devine din nou jovial, optimist şi ne invită la un grătar şi câteva sticle de bere.

Casa lui Tuvia, românul Tuvia, este un petec de lumini şi umbre, care te face să te simţi ca acasă. Opera lui nu poate fi despărţită de rădăcinile care i-au dat viaţă şi de aceea este atât de românească.

Plecăm din acest sat al artei, fericiţi că aici am găsit un mare om de omenie, care a devenit o gazdă, pe care uneori, o vizitează prieteni care-i încălzeşte sufletul, dar mereu şi mereu rămâne ca o pasăre singuratică, simţi cum ţipă după locul cuibului pe care l-a lăsat acasă, în România.

La Tel-Aviv, Liza ne aşteaptă cu aceiaşi bucurie, dornică să-i împărtăşim impresiile din călătorie. La masă, de faţă fiind şi prietenul ei, ne spune că a doua zi vom vizita un „chibuţ". Zâmbim, dar seriozitatea omului de faţă ne asigură că nu vom regreta. Vom vizita gospodăria colectivă „Naaria", la graniţă cu Libanul. A doua zi la orele 7,00 ne aştepta în faţa Mercedesului care strălucea de curăţenie.

Trecem prin vestita staţiune La Marea Mediterană, Natania, un fel de Nisa a Israelului unde locuiesc mulţi milionari. La Hidera şi Acco nu ne mai oprim, iar drumul asfaltat din faţă, care urcă câţiva kilometri, se sfârşeşte exact în faţa „gospodăriei colective Naaria". Aici ne aşteaptă o mare surpriză, suntem întâmpinaţi la poarta chibuţului de fiul lui Isar, care este un fel de conducător al acestui chibuţ, aşezat chiar la graniţa cu Libanul. Se văd numai la circa 200 de

metri, ţevile tunurilor libaneze şi la câţiva metri gardul de sârmă 174 ghimpată a graniţei, care ne înspăimântă. Intrăm în incinta chibuţului ca într-o cetate împrejmuită de valuri de sârmă ghimpată, cu sis-teme de alarmă puse la punct, cu adăposturi subterane. Chibuţul este un fel de „muzeu" cu case tip, de culoare albă, cu străduţe înguste, cu garduri de trandafiri japonezi, mov şi galbeni. Intrăm în apartamentul lui Gall David, fiul lui Isar, unde soţia, o femeie plinuţă, roşie la faţă, cu ochi de păpuşă ne spune „bine aţi venit". Aflăm că tatăl ei fusese român, dar nu a vorbit româneşte decât în copilărie.

Acum a uitat totul. Ne serveşte cu un ceai, biscuiţi, fructe şi cafea.

Are 4 copii, 3 băieţi mari şi un băieţel numai de 1 an. Atmosfera în familie este intimă. Cel mic se răsfaţă prin cameră, râde tot timpul. Apoi întinde mâinile şi ia după masă biscuiţi, banane, mere, mandarine, ciocolată şi apoi spre uimirea noastre, bea 2 sticluţe de lapte.

Deşi erau orele 12.00 sesizăm că nu ne invită să mâncăm. În schimb ne invită să vizităm chibuţul. Pe alei asfaltate, pe o parte şi alta peste tot numai flori, verdeaţă, tufe de iasomnie şi trandafiri parfumaţi, şi curios, nu vedem nici ţipenie de om sau copii. Ne conduce mai întâi prin încăperile grădiniţei. Peste tot uşile erau deschise, în fiecare cameră câte două paturi şi cu televizor. Ni se explică că în fiecare locuinţă există o instalaţie specială ca un ecran, prin care părinţii urmăresc jocul copiilor, somnul lor pe timp de noapte, sesisând dacă comportamentul acestora este normal, dacă plâng sau reclamă dureri, părinţii din casă sesizează pe supraveghetoare care intervine. Este în această grădiniţă atâta ordine, curăţenie, disciplină încât nici nu simţim prezenţa copiilor care ne înconjoară, unii improvizează jocuri, se bucură de prezenţa vizitatorilor. Au un comportament „de oameni mari" privindu-i cum se aşează fiecare la masă, exact în locurile lor, ştiind care-i prosopul lui, încât când îi vezi mâncând săvârşesc în linişte un adevărat ritual. În dulapuri joase sunt stive de cărţi de colorat, sute de jucării, coşuleţe cu fructe. Nu am văzut

copii certându-se, îmbrâncindu-se sau plângând. Este şi asta un miracol. Vizităm apoi sălile de clasă ale copiilor care sunt în clasele 1-4. Peste tot ordine, curăţenie, mult material didactic. Microscoape, instalaţii sofisticate.

Ne arată apoi sala de croitorie, sala de spălătorie, încât tot ce era de reparat, spălat, erau puse în dulapuri ale fiecărei familii, care le ridicau la anumite ore, conform repartiţiei. În sala de sport, în bazine pentru toate vârstele, copii se scăldau, jucau tenis, volei, făceau gim-nastică în compartimente separate fără să se deranjeze unii pe alţii.

Ne minunăm văzând toate aceste dotări, organizarea programelor de activitate pe discipline, totul merge în acest chibuţ ca şi ceasornicul.

Intrăm în sala de mese, care arată ca un restaurant, cu multe aran-jamente florale, cu pereţii plini de desene viu colorate. Pe fiecare masă cutii cu sucuri, fructe exotice, pepsi, prăjituri de mai multe feluri. La un bar lung, într-o vitrină, stau aşezate ca la paradă, în tăvi inoxidabile, peste 10 feluri de mâncare. Îţi ei cât vrei, nu se oferă porţii, totul este fără restricţii. După masă, continuăm să vizităm alte locuri, mai ales atelierele care produc jucării, obiecte de artizanat, păpuşi, pălării, sculpturi şi bijuterii din lemn, fildeş, os, pai, răchită, lucrate cu măiestrie şi migală de femei şi bărbaţi în vârstă.

Diviziunea muncii funcţionează aici impecabil. Toate aceste bunuri sunt valorificate prin magazinele din oraşe, mai ales pentru negus-torii din Ierusalim, Haifa şi Tel-Aviv. Ni se spune că ei nu primesc salarii, toţi banii pe care îi încasează sunt depuşi în bănci, tot ce îşi doresc, de la îmbrăcăminte obiecte casnice, până la aparatură, le pot lua pe bază de bonuri speciale din magazinul chibuţului. Modul de organizare al chibuţului, despre modul cum se face retribuţia bănească a muncii, ni se explică, dar nu înţelegem nimic. Important este că au de toate, nu se vaită, în casele lor muncesc foarte puţin, nu gătesc mâncare, în afară de cafea şi fructe pe care le au din belşug, alte griji nu au. Şi totuşI. Mi s-a spus că de două ori pe an primesc nişte sume de bani frumuşei. Am vizitat mai tot chibuţul, inclusiv micile ateliere, turnătorii, crescătoriile de

păsări care ouă de două ori pe zi cu noapte, serele de flori, dar şi adăposturile subterane, amenajate în aşa fel, încât, într-un minut, la declanşarea unei alarme, cu lifturi existente în fiecare locuinţă, coboară în camere climatizate, unde au tot confortul. Când ne-am întors la locuinţa lor, apăsând pe un buton, a apărut pe un ecran hala de turnătorie, pe care domnul David urmărea procesul de fabricaţie şi dădea instrucţiuni muncitorilor. Totul era sub control. Tot ce am văzut ne-a impresionat, am văzut cu ochii inimii un mod de organizare a muncii şi aspecte de vieţuire curioase, multe aspecte neînţelese dar modelul evreiesc de colectivitate şi armonie nu se uită.

Şi totuşi, vizitând acest chibuţ, în care am avut impresia că sunt pe un picior de rai, în care organizarea, ordinea, curăţenia, condiţia de viaţă, dar mai ales disciplina exemplară, mi-au întărit convingerea că aici, la Adamit, m-a impresionat cel mai mult faptul că într-un loc uitat de lume şi de nume, am văzut o lume egală în faţa legii şi a lui Dumnezeu.

Când căldura s-a mai ostoit, ne-am întors la Tel-Aviv, „acasă” unde Liza ne-a răsfăţat din nou cu o masă copioasă stropită cu 176 şampanie autohtonă, şi cu îngheţată pregătită de ea. Programul pentru a doua zi ni se spune de către prietenul lui Liza „este strict secret”.

Este iar o surpriză. Abia când ne sculăm, pe la ora 9, când intrăm în bucătărie să luăm micul dejun, ne arată 2 bilete cu care „să dăm o fugă în Egipt”. Sărim în sus de bucurie, Marieta o ia de gât pe Liza şi o sărută de câteva ori. Nu, asta nu se poate, este prea de tot, costă foarte mult, şi noi nu vrem „să te sărăcim”. Liza ne spune că această călătorie o facem numai noi doi deoarece are multe obligaţii la Tel-Aviv. Da, dar Liza, cu cheltuielile astea o să-ţi devalizăm avutul rapid. Râde în hohote. Este plăcerea mea. În România, dacă nu eraţi voi azi nu aş mai avut şansa să vă răsplătesc!

La ora 8,30 suntem pe bulevardul Ibn Gviron nr. 15, de unde vom lua autobusul. Ne însoţeşte Liza şi Isar. Autobuzul era pe jumăta-te gol. Mulţi evrei n-au curajul să plece în Egipt. Frica

de teroriştii palestinieni, căldura sufocantă, pustiul cât vezi cu ochii, şi faptul că în Egipt este o epidemie o îngrijorează pe Liza, care grijulie, ne-a procurat conserve, sucuri, apă minerală, cafea pentru o săptămână.

La plecarea autobuzului Liza şi Isar, făcându-ne cu mâna, izbucnesc în plâns. „Fuga în Egipt" deşi va fi frumoasă este în acelaşi timp pe-riculoasă. Noi ne bucurăm că avem şansa de a ajunge în ţara Piramidelor. Pe autostrada pe care se aşternuse încă de la ultimul oraş, Beer Sheva la graniţă cu Egiptul o pulbere de nisip, se simte aerul încins şi se mai văd ruinele cbselor evreieşti, dărâmate la retragerea trupelor străine din războiul de 6 zile cu egiptenii. În stân-ga şi dreapta şoselei se mai văd gardurile de sârmă ghimpată. Formalităţile la graniţă nu ne pun probleme, trebuie doar să schimbăm 10 dolari cu lire egiptene. Chiar în incinta clădirii trecem pe lângă o mică casă de rugăciuni, unde bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi cu anterii lungi cu turbane şi saluri pe cap, îngenunchiaţi se roagă lui Alah. În spatele clădirii trecem printr-o plantaţie de cactuşi uriaşi iar dintr-o lizieră ies 2 maşini, cu steguleţe care ne însoţesc până la CAIRO.

Autostrada, pe măsură ce lăsăm în urmă localităţi răzleţe, mici oaze de corturi în jurul cărora vezi câte o femeie în negru înconjurată de câte o oaie sau capră, ori câte o cămilă schilodoasă pe cocoaşa căreia se leagănă încărcături cu cereale şi canistre de apă, realizezi specificul dureros al pustiului în care îşi duc viaţa în lumea nisipurilor care se luptă cu vitregiile deşertului pe care nisipul fin ca o pulbere, capătă străluciri de argint care sclipesc sub razele soarelui necruţător. Pe traseu, din 50 în 50 de kilometri, sunt puse nişte bariere, soldaţii egipteni dau roată în jurul autobuzului, controlează 177 actele şoferului, şi ne dau liberă trecere. Ajungem la Canalul de Suez pe lăţimea celor 300 de metri se scurg câteva vapoare încărcate cu turişti. Pe lângă noi alunecă spre mare, vaporul Endeaur, după care, autobuzul se aşează pe debarcaderul care ne trece dincolo de canal. Privim o săgeată, pe care era scris „Spre Port Said". Noi observăm că autobuzul o ia la stânga. Suntem opriţi din nou la o barieră.

Se verifică actele şoferului. Militarii sunt foarte binevoitori, ne zâmbesc, ne fac cu mâna. Asfaltul autostrăzii este acoperit de un strat mai gros de nisip, cerul devine mai întunecat, dar ici colo se mai vede câte un arbust pitic, la umbra căruia vezi câte o femeie stând chircită, la gura sobei. S-a lăsat un fel de ceaţă şi în depărtate se văd nişte dealuri aride, fără vegetaţie. Când ajungem în dreptul lor realizăm că de fapt sunt dune de nisip, cât vezi cu ochii. După orele 17,00 când soarele se vede ca un glob roşietic, simţi umbrele înserării.

Ne aflăm la periferiile capitalei egiptene. Peisajul se schimbă. Apar oaze de verdeaţă, mulţi palmieri, căsuţe cochete ca nişte păsări albe, dar şi o puzderie de turnuri ale unor geamii care hălăduiesc în lumina unor reflectoare. La staţia terminus suntem înconjuraţi de mulţi ostaşi, ne controlează paşapoartele şi cu acelaşi autobuz ajungem la Hotelul „Faraon" pe malul Nilului. Suntem cazaţi la etajul 4, iar când ieşim la balcon oraşul Cairo, cea mai mare metropolă de pe continentul african, cu cele 16 milioane de locuitori, te îndeamnă la vis. Oraşul pare un vulcan în erupţie, luminile lui revărsându-se în cascade, cu sute de moschei ale căror turnuri par ca nişte lumânări care străpung cerul. Este o imagine apocaliptică, care ne face să lăcrimăm. Nu, nu, nu se poate, un oraş atât de magnific într-o Africă situată în inima deşertului, este de neimaginat. Ce putere mirifică poate avea darul Nilului cu apa lui dătătoare de viaţă. Ne prinde ora 2 noaptea îmbrăţişaţi cu ochii umezi de-atâta fericire. Adormim ca în visul unei mari iubiri. La ora 7 dimineaţa când ieşim pe balcon, pe terasa unui bloc cu 7 etaje vedem o scenă incredibilă; un cârd de raţe leşeşti, câteva găini, un cocoş falnic care îşi etalează semnalul deşteptării şi behăitul unei oi, ne trezeşte la realitate. Realizăm abia acum că suntem în lumea contrastelor africane. Pe o terasă a altui bloc zărim mormane de zdrenţe, cutii mari, scânduri, butoaie, maldăre de ziare, saltele, paie, care ne dau alte dimensiuni ale metropolei egiptene. De altfel în cele 2 zile cât vom sta la Cairo, contrastele, de la frumos şi eleganţa magazinelor, cu clădirI. Cu faţade albe şi firme luminoase, la cocioabe în care în plină

zi vezi oameni care-şi aduc cămilele şi caii la potcovit, la mizeria de pe unele 178 străduţe laterale, la curăţenia unor bulevarde, sunt tot atâtea contraste pe care nu le mai sesizezi, te obişnuieşti repede cu ele, şi reţii mai mult înalta cultura milenară şi valorile spirituale care îţi rămân din vizita temerară din Cairo. Cu ajutorul unui chelner al hotelului care vorbea franţuzeşte, ne conduce la un taxi care ne va duce la piramide. Se tocmeşte cu conducătorul auto şi aflăm că de la 40 de lire cât a cerut ajunge la 15 lire. Târgul este făcut, spiritul negu-storesc de a te tocmi şi aici în Africa îşi menţine ştacheta. Drumul piramidelor, este un bulevard care trece pe lângă Grădina zoologică şi de aici începe să urce o pantă lină. Este o mare aglomeraţie de maşini, autobuze, printre care mişună o lume pestriţă dar şi zeci de copii care vând ziare proaspete, alţii vând pahare cu ceai, gogoşi sau lipii, într-o hărmălaie care te năuceşte. Noi rezistăm eroic acestor ispite, ascultăm sfaturile date de Liza. Nu mâncăm nimic de la Cairo, nici apă, este o mare epidemie în Egipt şi ne ţinem de cuvânt.

Mâncasem bine în hotel din ceea ce adusesem de la Tel-Aviv, frigiderul din cameră era încă destul de plin. Când ajungem pe platou, în faţa noastră, printre oglinzile verzi ale copacilor se vede cupola ascuţită a piramidei lui Keops. Convenim cu şoferul ca să ne aştepte 2 ore cât timp vom vizita piramidele. Aici pe platou, forfota turiştilor şi a cămilelor împodobite ca la paradă, ne strecurăm şi noi, până la intrarea în piramida lui Keops. Nici nu apucăm să ne dumirim că un beduin ne invită să facem o poză urcaţi pe cămilă. Marieta refuză să facă poze, eu ezit, fotograful insistă, spunând că este „non money” şi ca un erou prind curaj, cămila îngenunchează şi mă urc pe cocoaşă.

Când cămila se ridică şi mă văd atât de sus mă cuprinde frica dar sunt fotografiat. Marieta mă încurajează şi apucând şi ea de o curea, cămila se supune şi începe să meargă. Tangajul cocoaşei mă înfricoşează, dar îmi fac curaj, eram la mâna ei şi a fotografului. După câţiva metri, mă rog să oprească, vreau să mă dau jos. După unele gesturi făcute de patronul cămilei, aceasta se lasă în genunchi, iar eu îmi fac semnul crucii. Iată o

experienţă unică şi o amintire pe care nu o voi uita. Privim piramida lui Cheops. Dar patronul cămilei se ţine după noi să-i dăm 10 lire. N-avem încotro doar ne permitem, avem bani, suntem chiar aşteptaţi de taxi timp de 2 ore. Ne grăbim să urmăm câţiva turişti francezi, să urcăm în interiorul piramidei.

Ne înscriem într-un şir indian şi începem să escaladăm scările. Lumina era obscură, parcă urcam „Vârful Everest" simţind că ne sufocăm, nu aveam aer. Marieta se opreşte şi îmi spune că i se face rău şi coboară. Eu, eroul deşi gâfâi, mă încumet să mai urc 20 de scări.

Într-o încăpere de cca. 40 de m.P. Chiar în mijlocul ei, era doar sarcofagul de piatră al faraonului, şi nimic mai mult. Miracolul pe care îl aşteptam să-l văd, s-a spulberat. La coborâre soţia, curioasă să afle ce am văzut i-am răspuns: Nimic, am trăit o iluzie optică, deoarece sarcofagul de aur şi mumia faraonului, îl vom vedea în Muzeul Egiptean. Înconjurăm încă două piramide închise vizitatorului, ele stau la umbra Piramidei lui Keops. Atmosfera şi misterul care planează în jurul lor, forfota excursioniştilor, vânzătorii ambulanţi cu gablonţuri, mătănii, vederi, creează atmosfera specifică bazarurilor pe care le-am întâlnit şi în Israel. Sfinxul are în jurul său schele încât nu se poate vedea decât din profil. Măreţia, şi faima piramidelor începe să se destrame. În schimb se resimte atmosfera Africii negre, mirosurile grătarelor pe care sunt aşezate fălcile de fripturi de oaie, şi cozile care se formează la îngheţată şi băuturi răcoritoare. Turiştii de pretutindeni par mai mult pesimişti şi plictisiţi, iar căldura care te sufocă îţi potoleşte tot entuziasmul. Panorama oraşului văzută de aici, de la înălţime este însă spectaculoasă. Sub căldura de foc de peste 40 de grade, coloşii de beton şi sticlă, turnurile a sute de minarete, hotelurile Sheraton, Hilton, Semiramis, Cleopatra, Scheherazad, Marriott, un fel de „Zgârie nori" ai Cairoului, sunt emblemele modeme care dau măreţia metropolei egiptene. Străbătând alte magistrale cu blocuri de peste 20 de etaje, cu magazine luxoase, cu clădiri care nu depăşesc 2-3 etaje, dar şi de case construite din chirpici, sau

coşcobilii ce stau într-o rână gata să cadă sunt specifice oraşului.

Taxiul se opreşte exact în faţa vestitului Muzeu egiptean, o perlă de arhitectură clasică, implantată în inima metropolei. Preţul biletului de intrare este de numai 3 lire egiptene. Aici într-adevăr am văzut „minunea minunilor" fabuloasa bogăţie a Egiptului antic, „Tezaurul lui Tutancamon", dar şi alte bogăţii adunate din mormintele altor dinastii de faraoni. Privim cu interes sutele de statui ale unor faraoni, sute de sarcofagii, obiecte de cult, inscripţii, reliefuri în piatră cu scene de la curtea faraonilor, figuri de sfincşi, nici nu ştii la care să te opreşti, să admiri măiestria anonimilor creatori, frumuseţea şi fineţea lor, adevărate capodopere. Te uiţi, priveşti şi uneori rămâi mut şi uluit de atâta bogăţie câtă vezi. În vitrine, dulapuri, în rasteluri sunt obiecte din Valea Regilor, Assuan, Luxor, din timpul dinastiilor lui Set I, Ramses, Heleodores, toate aceste relicve te duc cu gândul la cultura şi civilizaţia egipteană de mii de ani. Ceea ce atrage cel mai mult în acest muzeu este tezaurul lui Tutancamon. La descoperirea tezaurului s-au găsit peste 3600 de piese, în cele 4 camere funerare, 180 s-au păstrat obiecte de aur de valoare inestimabilă. În aceste încăperi reconstitui fără să vrei tot cortegiul de la curtea faraonului: tronul regelui şi reginei, sarcofagul regelui care cântăreşte 110 kg aur, caleşti, pat de aur, mobilier din aur, statui, vase, trompete militare, brăţări, cercei, pantofi, sandale romane din aur, modele de bărci, fel de fel de seminţe, lăzi încărcate cu fildeş, pietre semipreţioase.

Impresionează statuile din calcar, şi granit ai regilor Amenenhet, Nefer-titi, Hatschepsout, Tthoutmosis, Ramses al II-lea, Amenophis, toţi par că veghează somnul de o clipă sau de veci. Privim cu frică atâtea mumii, unele întregi altele descompuse, dar se pot distinge trăsăturile feţelor, părul neputrezit, cârlionţi, ca şi cum meşterul coafor le-a executat în momentul când îl priveşti. O asemenea bogăţie nu-mi imaginam că încape într-o sală imensă, am văzut atâta aur, obiecte din argint şi fildeş. Intrăm în sala nr. 4 în care sunt prezentate într-o viziune modernă, numai obiecte de podoabă,

sute de perechi de cercei, brăţări, broşe, inele, paftale, sau degete de aur care au acoperit mâinile marilor regi. Priveşti şi nu-ţi vine să crezi că, cu mii de ani în urmă erau meşteri care executau atâtea obiecte de artă cu mult gust artistic, rafinament şi măiestrie de înalta clasă, sinteze ale unei epoci sau ale mai multor epoci. Şi când te gândeşti că aici sunt numai o parte din ce a creat civilizaţia egipteană. Te cutremuri ştiind că în alte muzee europene, la Paris, la Londra, în Germania, Roma, Atena, pe care le-am vizitat am întâlnit atâtea statui, fresce, sarcofage, obeliscuri, metope şi obiecte de artă egipteană, care niciodată nu vor mai ajunge în patria lor, realizezi proporţiile dezastrului provocat de săpăturile arheologice realizate pe teritoriul egiptean de cercetătorii din aceste ţări. Privim aceste relicve descoperite în „Ţara nisipurilor eterne" şi avem sentimentul că visăm, ne pişcăm pe faţă pentru a ne convinge că suntem vii, că trăim această unică ocazie din viaţă de a ne crispa, de a ne înduioşa, de a râde şi de a ne minuna în faţa acestor valori unice. Simţeam parcă cocleala aurului pe care l-am savurat cu ochii inimii în acest muzeu fără pereche.

Câtă istorie, cultură, imaginaţie, cât efort uman, material, a necesitat realizarea acestei lumi inegalabile. Mergeam prin diferite săli ale muzeului şi deodată îmi venea în minte masca funerară şi ochii larg deschişi ai faraonului Tutancamon, care ai senzaţia că te urmăresc, că îţi călăuzesc paşii în lumea lor, peste care iată, încet dar sigur se aşterne colbul timpului. Într-o altă sală i-am văzut statuia lui Chefren, stând pe un tron împietrit pentru eternitate. Pentru a vedea Muzeul Egiptului care adăposteşte valori fără egal în lume, pentru a admira 181 numai pentru o clipită cele mai valoroase obiecte de tezaur mondial, ai nevoie de zile, săptămâni sau ani. Timp de 6 ore am trăit sentimentul de înălţare sufletească, tot ceea ce am văzut cu ochii inimii sau sedimentat şi nu se vor şterge niciodată. Deşi în nări simţeam aerul încărcat de miasme, mirosul din interiorul muzeului era ca un parfum de smirnă şi tămâie care îţi dădea puterea să pătrunzi în lumea mirifică de mii de ani, a unui popor care ne-a lăsat atâtea însemne ale

unei civilizaţii fără egal. Deşi eram în decembrie 1987, afară era o toamnă aurie, caldă care îţi dădea sentimentul de plutire, de zbor, de bucurie şi satisfacţie, deoarece în ciuda oboselii, a durerii picioarelor, satisfacţia că am vizitat un muzeu unic din viaţa noastră ne-a dat forţa şi puterea de a reveni a doua oară pentru alte 6 ore în muzeu, la o nouă întânire cu cultura şi civilizaţia egipteană pe care o vedem acum pe marile bulevarde, cu străduţe înguste, întortochiate ca un labirint, pe care am întânit-o la cumpăna înserării, când lumina milioanelor de felinare, vitrinele luminoase, reclamele arabe, cu litere mari, păreau un fel de desene sofisticate ale marelui Clee.

Străbatem cu greu bulevardul central care trece peste unul din podurile de peste Nil, ca să ajungem pe celălalt mal al râului pentru a ne reîntoarce la Hotelul „Faraon" unde suntem cazaţi. De pe pod, privim turnul înalt ca o navă cosmică, un punct de reper pe care, urmărindu-l, nu te poate duce decât în centrul Cairoului. Ajungem cu bine la Hotelul nostru, cuprinşi de o bucurie nebănuită că, numai într-o zi am trecut ca nişte umbre prin oraşul cu sute de moschei în care intră la această oră a înserării, figuri de bărbaţi şi femei chemaţi de vocile muezinilor care, din turlele ca nişte rachete cosmice, rostesc pentru cei care stau acasă, rugăciunile de seară.

Aglomeraţia de maşini, pietoni, claxonul maşinilor, al ambulanţelor şi al megafoanelor din turnurile moscheielor şi geamiilor, toate te înfioară, încât cu greu ne strecurăm printre oamenii, ieşiţi în stradă parcă din pământ. În faţa hotelului nostru, ne facem semnul crucii şi spunem; „Îţi mulţumim doamne că ne-ai ajutat din prima zi să ne încărcăm sufletele de atâtea frumuseţi".

A doua zi, luând drept bază Turnul din Cairo, un fel de navă cosmică, suplă, formată dintr-o împletitură de benzi metalice, ca de argint, implantat în mijlocul viitorului Centru de cultură Anuar Sadat ne permitem să fim din nou „nişte lorzi" şi luăm acelaşi taxi şi cu 10 lire ajungem la cea mai mare Moschee a lui Ali, una dintre cele mai importante şi valoroase din lumea africană. Străbatem bulevarde 182 lungi, cu arbori specifici,

cu o aglomeraţie stradală de furnicar, convinşi că în curând vom vedea moscheea. Trecem pe multe străduţe înguste, cu multe moschei, partea cea mai veche a oraşului care a ajuns acum la peste 16 milioane de locuitori. În dreapta şoferul ne arată o clădire în stil arab, cu zeci de turnuleţe şi ne spune: Aceasta e Universitatea veche de peste 1000 de ani, vestită în toată Africa.

De partea cealaltă a străzii este cel mai mare şi cel mai vechi bazar al Africii, faimosul bazar Chalil, pe care ne-am propus să-l vizităm a doua zi.

Pe un promontoriu de piatră albă, urcând câţiva zeci de metri, printre platani înalţi apare silueta de o mare grandoare a moscheii Mohamed Ali care tronează într-o imensă curte interioară cu zeci de piloni ornamentaţi cu arabescuri şi dantelării sculptate. Ai sentimentul că te afli în incinta Coloseumului din Roma, în care mii de oameni, îmbrăcaţi cu hanterie de culoarea albă, albastră, verzuie sau neagră, cu turbane pe cap, plimbându-se de colo, colo, ai impresia că celebrează un anumit ceremonial. Cele 2 minarete înalte ca nişte luminări gigantice, străpung cerul de un albastru cum rar am întâlnit în călătoriile noastre. Nu ştim când au loc slujbele lor, dar forfota de oameni în alb care par nişte valuri de apă agitate, ne pune pe gânduri. Poate zic, sărbătoresc ceva. Nu aflăm nimic. Dar când intrăm în interiorul Moscheii luminată cu sute de globuri şi dungi de neon ne luminează paşii, călcând cu sfială pe imensul covor, de o singură lucrătură a unor meşteri titani, ne lasă fără răsuflare, iar ochii ni se umezesc. Acest covor imens, lucrat de mână de o cohortă de meşteri, este lucrul cel mai de preţ al acestei moschei. Este în munca acestuia atâta iscusinţă, talent, cunoaştere a modelului şi tainelor culorilor încât nu poţi să spui de cât atât: Aici a lucrat mână dumnezeiască. Este, se spune că ar fi cel mai mare dar al credincioşilor care să dovedească gradul de cultură pe care l-au perpe-tuat peste veacuri, hărnicia, măiestria şi talentul poporului egiptean.

Privim cupola înaltă de dimensiuni sfidătoare, mozaicurile viu colorate, candelabrul care pare o coroană de aur care

vibrează la soarele arzător care incendiază cristalele care înconjoară această imensă bijuterie creată de mâna omului. Ne uităm la credincioşii vârstnici, care într-un balans al capetelor, cu gesturi ale mâinilor, imploră pe Alah atotputernicul. Ritualul lor, săvârşit în linişte, desculţi, cu tichii colorate pe cap, iar femeile în rochii albe lungi, stau smeriţi, mărturisindu-şi păcatele în faţa lui Allah. Nu se aude nici-o voce, nu vezi decât gesturi şi mişcările buzelor cu care rostesc numai pentru ei 183 implorarea lui Allah. Stăm şi noi, privim în sus şi în jos imensitatea cupolei centrale, candelabru care pare incendiat de razele soarelui care pătrunde prin vitraliile aureolate cu irizări de curcubeu.

Când ieşim din Moschee, soarele se juca pe mozaicul din jurul marelui altar din mijlocul curţii interioare. Turiştii înarmaţi cu aparate fotografice sofisticate de la parapetul ce înconjoară Moscheia fotogra-fiază depărtările oraşului Cairo, cu contrastele lui izbitoare, cu pete de lumină şi umbre, cu clădiri megalitice, cu case mici şi mari, cu un amalgam de stiluri arhitectonice, în care vechiul se îmbină cu noul, cu construcţii medievale, cu pecetele specifice ale secolelor care, deşi prăfuite de parfumul timpului, respirând aerul deşertului, oazele de verdeaţă de pini, palmieri, brazi şi stejari seculari, ca şi apa Nilului, fac din Cairo un oraş viu, atrăgător. El oferă vizitatorului cele mai vechi şi noi contraste care fac din Cairo un oraş atrăgător, care primeşte anual milioane de turişti, mai ales germani, japonezi, francezi, ruşi, care împânzesc oraşul, sau se plimbă până noaptea târziu pe digurile maestuosul şi nemuritorul Nil sau pe bulevardul Mohandesin, ori Bulevardul Piramidelor unde asişti la un adevărat spectacol de sunet şi lumină. La o aruncătură de băţ vizităm în grabă muzeul militar, interesant dar nu pentru noi, dornici să savurăm peisajul mirific african. Ne îndreptăm mai apoi spre Palatul Regal, urmărind săgeata roşie, dar spre regretul nostru era închis. Aici, de pe terasa Muzeului de unde se deschidea panorama de basm a oraşului, surprindem silueta moscheii Mohamed Aly şi ne fotogra-fiază un turist francez. În timp ce încercam şi eu să fac o fotografie antologică din acest loc, a

apărut un grup de fete în veşmintele lor tradiţionale, specifice. Ne face semn să le fotografiez şi pe ele. Ca la un semnal mă înconjoară cu o veselie care m-a copleşit iar soţia mea declanşează aparatul şi surprinde pe peliculă cea mai frumoasă imagine pe care o păstrez ca pe o relicvă. Iată jocul întâmplării. Să o fi vrut să fac o asemenea fotografie sunt convins că n-aş fi putut să o realizez. De aici, cu acelaşi taxi ne îndreptăm spre bazar. Trecem din nou pe lângă Universitatea Al Ashar, veche de peste 1000 de ani şi pătrundem în marele labirint bazarul „Chan El Khalil" cel mai renumit pe tot continentul african situat între străzile Al Azhar şi El Muski. Intri în această lume, de basm cu străzi înguste iar între nişte nişe în zid, stau zeci şi sute de vânzători de „nimicuri" de la bijuterii, brocarturi, pandantive şi amulete, de la sfeşnice din bronz şi argint, la garnituri de birou, cutii de lemn încrustate, garnituri de pat, genţi şi poşete, la ulcioare, geamantane, mătănii, narghilele, 184 amulete şi foarte multe podoabe pentru pomul de Crăciun. Fiind în preajma sărbătorilor de iarnă, privim cu curiozitate gama de moşi crăciuni, beteală de toate felurile, globuri colorate, până la cutii cu mici daruri pentru copiii şi adulţi, până la veşminte şi îmbrăcăminte tradiţională. Ochii ţi se opresc mai ales pe figurile vânzătorilor, care prin gesturi, strigăte, cântece, fluierături, te îndeamnă să cumperi.

Alţii te invită în magazine de tot felul, de la bijuterii din aur şi argint, coliere, inele, brăţări, până la cele mai curioase suveniruri. Ele te îndeamnă „să intri, nu costă nimic, să priviţi" te îmbie să cumperi, să probezi calitatea, fineţea, şi mai ales să vezi „ce preţuri mici se practică". Reclama este sufletul comerţului în acest labirint de ulicioare, străduţe, cotloane se varsă în plină zi lumini strălucitoare, iar puhoaiele de turişti, sau localnici, se înghesuie să găsească ceva drept amintire, cât mai frumos şi ieftin.

Oprindu-te din mers şi privind o vitrină sau pe un meşteşugar care îşi cizelează obiectele în faţa ta, inima te îndeamnă să cumperi, iar ezitarea ta îndeamnă patronul sau tânărul care face reclamă să intri, să vezi diversitatea

obiectului, să-ţi astâmperi gustul sau preferinţa.

Totul este atrăgător, ca la circ, cine strigă mai tare te cucereşti şi intri în magazin unde începe tocmeala.

Ne uităm şi noi la nişte bijuterii, cruciuliţe, broşe, inele, care o ispiteau pe soţie şi care privea cu jind la aceste podoabe, dar nu îndrăznea, ştiind câţi bani avem în pungă, să-mi ceară să-i cumpăr ceva. Tot privind, negustorul, un om bătrân, ne invită în magazin. Nu ne decidem, ezităm, nu ştim limba arabă, dar insistă să intrăm. Ne conduce pe nişte culoare, privim, ne mirăm de tot ce vedem, dar nu zicem nimic. Ne trezim apoi, coborând nişte trepte într-o hrubă, unde erau zeci de vitrine pline cu bijuterii. Ne înfricoşam, lumina difuză, liniştea ca de mormânt, mersul târşit al bătrânului, ne dădeau fiori de frică. Îi fac semn soţiei să urcăm sus, în magazinul propriu zis. Negustorul înţelege că ne place ceva de-acolo. Când ieşim din hău la lumină şi prin geam vedem mulţimea de oameni, pe stradă, ne liniştim, şi-i arătăm cu degetul, într-o vitrină o cruciuliţă de aur pe care o cumpărăm. Când am ieşit pe străduţă, ne-am închinat şi am zis: Am scăpat teferi şi nevătămaţi, am trecut printr-o mare încercare. Dumnezeu ne-a ajutat să ieşim din infern!

De aici, cu harta în mână, mergând pe strada Talsat Hârb, şi Kasr El Nil, şi Bulevardul 26 iulie, peste 6 km de mers pe jos, traversând zeci de străduţe laterale, cu trotuare foarte înalte, am simţit junghiuri în pulpe, parcă asaltam o înălţime de munte. Am făcut exact 185

2 ore până am ajuns în Piaţa Tahrir şi ne-am oprit în faţa Muzeului de istorie. Pe o străduţă alăturată, sub un platan la umbră, am văzut o mare amforă romană plină cu apă rece, care ne astâmpără setea.

După o scurtă odihnă, ne ducem vă vedem criptele din Oraşul morţilor, pe care privindu-le în strălucirea lor, par nişte mici vapoare albe cu velele ca nişte aripi de lebede. Accesul în acest cimitir nu este permis străinilor. Privim peste zidurile cimitirului, animat de zgomotul copiilor care se joacă printre cavouri, printre cearşafurile albe şi cămăşile de pânză albă care se întind pe sârmele invizibile şi care fac legătura

între un cavou şi altul. Aici în aceste hrube convieţuiesc vii cu morţii, 7% din populaţie locuieşte în criptele din Oraşul morţilor.

În această necropolă-oraş, oamenii săraci care şi-au găsit adăpost, se nasc, cresc şi mor sub privirile trecătorilor, la umbra zgârie norilor, de metal şi sticlă, unde viaţa se desfăşoară după alte reguli şi cri-terii. Oraşul morţilor din Cairo este o realitate crudă, care perpetuează viaţa de dincolo de moarte. Cu acest sentiment ne întoarcem la hotel, obosiţi dar mulţumiţi că am putut vedea contrastele dintr-un mare oraş, în care vechiul şi noul se îmbină armonios, şi-ţi astâmpără setea de cunoaştere, de trăire autentică, în care mâna oamenilor au creat o oază de lumină, în care lupta dintre vechi şi nou se vede la fiecare pas, şi în care Nilul, un dar al Egiptului, fertilizează sufletele unui popor eroic, cu nisip şi apă adusă din măruntaiele pământului, sedimentează pentru veşnicie credinţa în însemnele din timpurile vechi, pe care le-am văzut ici şi colo, pe zidurile care împodobesc Oraşul morţii, acea potcoavă având în interior o pasăre, un peşte sau o floare, semn că viaţa continuă şi dincolo de moarte.

Ne reîntoarcem în Tel-Aviv cu sentimentul unor biruitori. Am vizitat mormântul lui Tutankamon şi comorile sale din Muzeu, în care se zice că din cei 20 de cercetători străini care s-au aflat în anti-camera mormântului lui Tutankhamon, 13 au murit aproape imediat după aceea iar alte 16 persoane care au intrat în mormânt sau în contact cu mumia au decedat până în 1929. Sentimentul morţii m-a obsedat pe tot drumul de reîntoarcere în Israel. În acelaşi timp eram fericiţi că suntem zdraveni, că am respectat indicaţiile prietenei noastre de a nu gusta din bunătăţile stradale, de la lipiile pe care vânzătorii le pregăteau pe 2 cărămizi şi o tablă pe trotuarul străzii, la ceaiurile sau cafelele din cănile şi ceştile descoperite, cu care dansau în faţa trecătorului de pe stradă. Toate aceste sfaturi le-am respectat cu sfinţenie, cu exactitate. Am gustat acele câteva picături de apă din acea amforă. Când i-am povestit Lizei tot ce am văzut, 186 admiraţia pentru egipteni şi

entuziasmul pe care aceasta îl arăta, am auzit-o: Da, m-aţi convins, anul viitor voi face şi eu o Excursie în Egipt, voi face şi eu traseul fugii în Egipt a lui Hristos! Entuziasmată de tot ce i-am povestit despre tot ce-am văzut în Cairo, Liza sare ca arsă şi ne spune: Gata, mâine ne pregătim, mergem pentru 2 zile la Marea moartă.

— Nu, nu putem să acceptăm Liza! Tu ai făcut nişte eforturi şi cheltuieli de care nu ştim cum ne-om revanşa vreodată!

— Ba nu, răspunde aceasta. Voi aţi făcut mai mult pentru mine şi veţi mai face! Doar m-aţi invitat să fac o excursie în România şi sper să o realizez cât de curând!

Este o zi superbă de vară, deşi suntem în 19 noiembrie 1987.

Iată că înaintea reîntoarcerii în ţară, prietena noastră ne răsfaţă din nou. Cum, vom face chiar baie în Marea Moartă? Niciodată nu am visat nu numai de a vizita Israelul, dar mai ales, Marea Moartă?

Cum ne vom putea recompensa? O sărută pe Marieta. Asta e plăcerea mea, vreau să vă amintiţi de mine, parcă îmi sunteţi fraţi.

Drumul îl facem cu maşina. Străbatem o zonă din podişul Sinai, totuşi cu pământ roditor, cu plantaţii întinse de livezi de mandarini.

Pe măsură ce maşina înaintează se face simţit deşertul. Vedem primele aşezări ale beduinilor cu case modeste, pătrate, alături de corturi înalte ca nişte stoguri de fân, unde lumina electrică străluceşte chiar în plină zi. Pe pământurile aride se văd ici, colo, tractoare, maşini mici iar pe povârnişuri câteva cămile care smulg câte un fir de iarbă uscată din pământul sterp. După o oră de mers, ajungem într-un orăşel nou, născut doar cu 10 ani în urmă care are un climat foarte căutat de astmatici. El are un nume incredibil ca şi Aradul nostru.

Este un oraş „grădină” cu palmieri, cu arbori de piper, cu brazi, cu grădini de trandafir de toate culorile. Aici, la Arad şi-au făcut case de odihnă mulţi evrei bogaţi. Noi poposim la o vilă a unei prietene poloneze a Lizei. Apartamentul are 4 camere, mobilat cu gust, de o eleganţă şi rafinament care ne

uimeşte. Am găsit aici un frigider cu de toate, aranjat telefonic de Liza, cu prietena sa, plecată într-o excursie în Polonia. Pe o verandă, înconjurată de iederă, cu brazi de jur împrejur, cu mulţi trandafiri care emanau un parfum puternic, ne răsfăţăm cu fripturi, salam şi caşcaval şi ne grăbim să ajungem la Marea Moartă. Când intrăm pe autostradă, străbatem o zonă de brazi, iar peisajul este fascinant. Crestele munţilor au forme stranii, fascinante, nici nu ştim când am străbătut cei 25 de km. La fiecare cotitură a şoselei, peisajul muntos, cu spinări golaşe, aride, care 187 parcă se prăbuşesc peste noi, se deschide o crăpătură, care ne dezvăluie sclipirile mării incendiate de razele soarelui de dimineaţă.

Da, în faţa noastră se vedea Marea Moartă, cu o apă albă pe care pluteau aisberguri colţuroase din sare, iar în depărtare se zăreau culmile tocite ale unor munţi din Iordania.

Priveliştea este magnifică, hotelurile de pe mal, unele case de odihnă sutele de umbrele colorate şi în spate spinările negre ale munţilor şi mai ales forfota celor care au venit la cură şi tratament, te îndeamnă la meditaţie, mai ales, atunci când ni se spune că în faţa noastră se află cetatea Mosada, în care s-a adăpostit populaţia evreiască care a rezistat în faţa hoardelor străine care au invadat Ţara Sfântă. Nu rezistăm, iar funicularul, un fel de ascensor, escala-dează cei 1800 m, înălţimea muntelui, şi ajungem pe un platou. Aici am privit cu răsuflarea tăiată o „lume a morţii", văzând ruinele cbselor, zidurile cetăţii dărâmate, moschei la pământ, şi linişte de mormânt.

Deci iată, cele 2 oraşe biblice, Sodoma şi Gomora, unde şi-au găsit moartea mii de oameni care au încercat să supravieţuiască. Când priveşti imaginea apocaliptică a acestui loc înspăimântător, când te gândeşti că la acea înălţime au fost măcelăriţi până la unul, mii şi mii de oameni nevinovaţi, realizezi eroismul acestora în faţa necredin-cioşilor. Aici am realizat adevărata jertfă şi credinţă a unui popor care abia în secolul nostru şi-a câştigat libertatea şi independenţa.

Iată o lecţie realizată pe viu şi unde s-a scris o adevărată istorie.

Când trecem pe lângă canalele prin care se aducea apa în cetate, te gândeşti la spiritul inventiv al evreilor, care cu eforturi supraomeneşti au adus apa aducătoare de viaţă la peste 1800 de metri altitudine.

Stai şi îţi imaginezi ce a însemnat aceste oraşe unde ajunsese mintea omului, şi îţi imaginezi ingeniozitatea omului de acum câteva mii de ani. Cu acelaşi funicular coborâm din această „lume a tăcerii şi liniştii" în mica staţiune răsărită la malul Mării Moarte, unde pulsează viaţă, unde hălăduiesc turişti de toate vârstele. Facem apoi baie în mare, o concentraţie de sare de 100 la 100, pe care pluteşti, stai la suprafaţa apei fără nici un efort, aluneci peste apa uleioasă şi printre aizberguri miniaturale ca un şarpe, plăcerea este unică. Nu ne vine să ieşim din apă, dacă nu am vedea cum soarele se îndreaptă să apună undeva, peste munţii Iordaniei. Am vrea să mai stăm în apă ore în şir. Dar totul are un sfârşit. Facem repede un duş, bem câte un suc de portocale şi pornim la drum. La cumpăna înserării peisajul este şi mai fascinant, parcă ne întoarcem dintr-o lume selenară, reţinând pe retina ochilor fel de fel de închipuiri fantastice, pe 188 care le ia crestele munţilor, parcă ar fi un joc de marionete pe pânza timpului.

Ajunşi în oraşul Arad, femeia care avea grijă de vilă, în lipsa proprietarei, pregătise masa de seară, pe o verandă pe care se căţăraseră trandafiri ce răspândeau în jur un parfum pe care îl inspi-ram ca pe un aer de munte. Era răcoros şi-ţi dădea sănătate şi o bună dispoziţie. A doua zi ne sculăm târziu, stăm în şezlonguri, bem cafele, luăm gustări, ne culcăm 2 ore, şi cu bună dispoziţie şi mulţumire pentru tot ce am văzut, ne întoarcem pe aceiaşi autostradă la Tel-Aviv.

Acum, când refac modul cum am petrecut vizita noastră în Israel, nu-mi vine să cred că am petrecut un concediu de vis. Luna noiembrie 1987 a însemnat pentru noi o nouă acumulare. Tot ce am văzut cu ochii inimii ne-a îmbogăţit spiritual. Am cunoscut oameni şi locuri de neimaginat, am adăugat sufletului nostru fragmente de viaţă şi cultură din lumi diferite, cea orientală şi africană, mi-am însuşit taine ale unor culturi milenare, izvoare autentice ale credinţei, realizări

spirituale de geniu, valori materiale unicat, pe care întâmplarea, norocul din viaţă pe care mi l-a prevestit prin visele ei, de nesomn şi credinţă, mama, mi-au dat curajul să călătoresc, să mă informez, să văd, să mă bucur, să adaug un plus de cunoştinţe să învăţ, să preţuiesc şi să trec prin suflet, frumosul din artă şi viaţă. Astăzi acea „Mare doamnă" pe care am însoţit-o şi eu, în vizita pe care mi-a întors-o în 1993, în România, vizitând Maramureşul, Săpânţa, Rahia a trecut nu de mult într-o altă lume cu sufletul liniştit că în viaţa scurtă ca un cântec, a făcut multe fapte înţelepte, a ştiut să răsplătească pe cei ce în anumite împrejurări i-au fost alături la bine şi la rău. Ne-a făcut mare rău, când cu 5 ani în urmă, ajungând pentru câteva zile din nou în Israel, nu am mai găsit-o, am mers totuşi în unele locuri, pe care le-am revăzut, iar urmele lăsate atunci, de noi şi Liza noastră, au rămas amintiri duioase pe care timpul le va da uitării. Regret totuşi că din călătoriile noastre în Israel, încercările mele de a descoperi urme care priveau arta noastră de ieri sau de astăzi, nu le-am găsit decât în satul Ashod, unde marele pictor Marcel Iancu şi-a lăsat însemnele lui în lumea artei mondiale, şi ale pitores-cului sculptor, Tuvia, care prin lucrările lui, mi-a amintit de întâlnirile mele cu prietenul George Apostu, de care m-au legat vechi şi dulci amintiri.

În ultimii 7-8 ani m-am uitat cu interes peste însemnările mele din alte călătorii, singur sau cu soţia, făcute în interes de serviciu 189 sau în calitate de turist în ţări ca: Germania, Grecia, Turcia, Rusia, Bulgaria, Iugoslavia, Macedonia, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, vizitând multe muzee, catedrale, castele şi cetăţi medievale, ţări în care urmele trecutului au fost salvate de la marele tăvălug al timpului, care în multe ocazii a adus totul în ruine. „Am furat" cu discreţie, dar cu interes şi pasiune, multe elemente de cultură şi spiritualitate din aceste ţări, care mi-au îmbogăţit cunoştinţele mele din domeniul artei şi culturii care mi-au dat un nou impuls în acea dorinţă arzătoare de a le cunoaşte, de a mă bucura şi îmbogăţi în acelaşi timp şi care m-au ajutat să compar şi să evaluez similitudini existente între noi şi alte

popoare, să asimilez exact gradul lor de cultură şi civilizaţie. Am fost încântat bunăoară de frumuseţea oraşelor vechi din Germania, unde vizitând Berlinul, Kolnul, Dorthmundul, Leipzigul, Drezda, Maizen, Waimar, etc. Am constatat că mai toate casele sunt construite solid, din piatră pe piatră, cu arhitectură sobră, cu multe elemente decorative, cu stucaturi şi capiteluri care le dau personalitate, cu mulţi amoraşi, figuri mitologice de păsări şi figuri umane, cu embleme şi însemne de familii mari, cu descendenţă medievală, cu biserici şi catedrale al căror turnuri străpung cerul.

Peste ele se simte patina vremii, care încet, dar sigur lasă amprenta secolelor, îmbătrânindu-le dar păstrându-le personalitatea. Construcţiile noi din beton şi sticlă, par nişte fete pudrate, dichisite, care îşi înalţă etajele ca şi când ar vrea să urce în cer. Până la Drezda am ajuns cu trenul, cu bilete de clasa doua în circuit, o formă de voiaj turistic foarte ieftină. De la Bucureşti luai bilete reduse pe diferite distanţe; cu cât era distanţa mai mare, cu atât plăteai mai puţin. Ăsta era un mijloc ieftin pentru săraci, puţin incomod, dar merita. Îmi amintesc că, în anul 1985, luând un bilet de tren dus şi întors, de la Bucureşti la Napoli, cu singura obligaţie de a face mai mult de 5 opriri ne-a costat 2 bilete 1100 de lei, ceea ce la vremea aceia reprezenta 20% din salariul meu lunar. Adevărată pomană. Cu un asemenea tren am ajuns să vizităm Germania. Dorinţa noastră mai întâi a fost aceea de a vizita oraşul Drezda „oraş erou" distrus aproape în întregime la 16 februarie 1945 în timpul celui de al doilea război Mondial. Deşi oraşul în 1985 era reconstruit în cea mai are parte, urmele lui mai erau vizibile inclusiv la Galeriile de Artă din Drezda, adăpostite într-un imens palat baroc, impunător. Cum am ajuns în oraş tragem la un hotel în centrul oraşului. După multe aşteptări, observând bâlbâiala celor de la recepţie care vorbeau la telefon, auzeam din când în când spunând „România". Am bănuit, fiind din România, 190 că sunt anumite restricţii pentru noi la cazare. Lucrurile s-au lămurit, pentru că în final ni s-au dat cheile la o cameră la etajul 2. După ce luăm o mică gustare, ne aranjăm puţinul bagaj pe

care îl aveam cu noi, am coborât, la recepţie ni oferit un pliant al oraşului, şi aflăm că Galeriile de artă din Drezda se aflau în faţa noastră, pe malul râului Elba. Privim clădirea în stil baroc cu pereţii exteriori încă cu urme de fum şi observăm unele schele, semn că se mai lucrează la restaurarea acesteia. Oraşul fusese distrus în timpul celui de al II-lea război mondial în proporţie de peste 70%. Intrăm cu emoţie în unul din marele pantheoane ale artei europene. Ne luăm bilete de intrare, destul de pipărate, şi într-un hol de onoare cu o arhitectură încărcată de stucaturi, stăm pentru câteva minute şi răsfoim mai întâi pliantul în limba franceză şi rămânem muţi. Ce citeam ne înspăimânta. 206 tablouri de mare valoare, semnate de cei mai mari pictori, fuseseră distruse de război. Alte 507 tablouri au dispărut, altele au luat calea spre ţara învingătoare. Şi totuşi, oamenii de specialitate, cercetători, artişti plastici, cu meticulozitatea specific germană, spiritul cunoscut de ordine, cu precizia, disciplina şi dăruirea, fiecare sală, fiecare culoar, este valorificat integral, orânduit după ultimile noutăţi în muzeografie. Cu o metodică, sobră şi cronologică ştiinţifică este uşor de înţeles tot ce vezi cu ochii şi inima chiar şi pentru nespecialişti. Ne pregătim să escaladăm această lume a frumosului, cu valori de artă inegalabile, cu tablouri celebre ale renaşterii italiene, ţării bascilor, ale şcolii neerlandeze, spaniole, olandeze, franceze, germane din secolele XV, XVI, XVII, XVIII, şi ne cutremurăm la gândul că vom vedea tablouri semnate Hans Holbein, Durer, Botticeli, Brueghel, Canaletto, Corregia, Cranach cel bătrân, Van Dyck, El Greco, Jordaens, Murillo, Pinturicchio, Poussin, Rembrandt, Gido Reni, Rubens, Schiavone, Tiepolo, Tintoreto, Tizian, Velazquez, Veronese, Zurbaran şi alţi, pe care i-am admirat într-o ordine alfabetică, oprindu-mă în faţa unor capodopere care m-au făcut să amuţesc, soţia pişcându-se pe faţă, de emoţie tresărea, privindu-le, mai ales picturile reprezentând scene religioase, biblice, madone, portrete de regi, împăraţi, episcopi, familii imperiale, arhangheli, portrete de artişti, copii, peisaje, unii pictori semnând câte 2-3 sau chiar mai multe tablouri cum este bunăoară, Peter Paul

Rubens cu 4 tablouri de dimensiuni mari. Nu am numărat sălile, câte zeci şi sute de tablouri am văzut, ce mi-a plăcut mai mult, dar am stat cu răsuflarea tăiată, privind „Sfânta Familie" a lui Mantegna, în care sfânta fecioară cu pruncul în braţe, dolofan, cu părul cârlionţat, cu faţa străluminată 191 de lumină crepusculară, cu ochii aţintiţi pe figura angelică a pruncului Isus, degajă linişte, sentimentul intim al iubirii, o gingăşie şi o adoraţie totală a celor doi bărbaţi, care veghează de o parte şi alta a fecioarei. De aici ochii ni se opresc pe cunoscutul tablou al lui Raphael, „Madona Sixtină". O femeie blajină, cu prunul în braţe, într-o adoraţie totală, de către bătrânul îngenunchiat şi o fată tânără cu vestimentaţie de catifea de un albastru pal, cu o eşarfă roşie ca de purpur, lăsată peste umerii care se pleacă în semn de implorare.

Parcă ar fi o icoană, vegheată de 2 îngeri care apără liniştea care s-a aşternut într-un cadru de decor pe al cărui fundal se văd fal-durile unei draperii negre. Parcă ar fi o imagine de teatru dintr-o piesă medievală. Ajungem în faţa unei picturi, formată din 4 scene de Sandro Boticelli, reprezentând scene din viaţa sfântului Sebastian, şi privim ochii limpezi ai „Mariei citind" a lui Lorenzo Costa, în spaţiul unui cer cenuşiu, vegheat de un porumbel alb, al cărui zbor se opreşte deasupra cărţii pe care Maria o memora ca pe o relicvă sfântă. O pânză de mari dimensiuni este cea intitulată „Sacrificiul lui Abraham" de Andreia del Sarto, într-un cadru în care natura luxuriantă şi îngerii veghează la acest sacrificiu al frumuseţii pure feminine. Lângă acest tablou, în aceeaşi manieră baroc, Coregio, în tabloul „Sfânta noapte" surprinde „naşterea lui Isus" în care Maica Domnului este străluminată de un zmoc de lumină care vine din cer.

Culorile sunt estompate de tonalitatea arămie, care vibrează la atingerea mâinilor unor femei şi bărbaţi veniţi să adore pe noul născut.

O altă lucrare de mari dimensiuni intitulată „Venus dormind" de Georgione, surprinsă într-un peisaj mirific, în care natura îşi dezvăluie toată grandoarea şi coloristica luminoasă, o priveşti cu sentimentul descoperirii unei linişti

divine. Zăbovim mai mult în faţa unui „Crist matur” a lui Tizian, cu o faţă spiritualizată, cu ochii pătrunzători, cu un păr negru ca pana corbului şi o barbă de sfânt care impresionează prin seninătatea privirii cu care îşi învăluie bărbatul care îi stă în faţă.

Este un tablou magnific, de o mare valoare artistică.

Un tablou de o mare forţă şi mişcare este „Lupta cu satana” de Tintoreto, în care figura marelui arhanghel Mihail, înarmat cu un harpon şi vegheat de dumnezeire, străpunge figura hidoasă a Satanei înconjurată de lumea întunericului. Este o atmosfera apocaliptică a unei lupte pe viaţă şi pe moarte, în care sfântul Mihail îşi arată puterea dumnezeiască care-l ajută să învingă. Este o lucrare de atmosferă, dinamică, în care brunurile şi scânteierile roş-argintii dau un dinamism luptei cu diavolul.

Parcurgem alte săli ale căror pereţi sunt încărcaţi de multe pânze semnate de artişti de renume. Am admirat unele pânze semnate de Antonello Meşina ca „Maritirul Sfântului Sebastian”, Hans Holben cu portrete, un tablou al lui Guido Reni, intitulat „Repausul Venerei şi iubirea”, dar ne-am oprit la o lucrare de Rembradt „Portretul artistului „Portretul artistului cu soţia sa Saskia” surprins într-o stare de beatitudine şi bună dispoziţie, ţinând în mână un pahar, cu acea figură mefistofelică cu un beret pe cap, admirând frumuseţea soţiei, îmbrăcată în odăjdii dantelate de un colorit sclipitor. Alături de el, tot o lucrare semnată de Rembrandt, intitulat „Portret de bătrân”, cu o barbă albă dată în două, cu un nas coroiat, cu ochii acvilini care sfidează spaţiul demonstrând vioiciune, vigoare dar şi viclenie. Trecem mai departe prin alte săli, ne oprim pentru o clipită în faţa unui tablou reprezentând „O tânără fată citind” de Jan Vermeer, apoi ne amuzăm în faţa tabloului lui Jusepe De Ribeira „Diogene cu lanterna sa”, şi ne oprim la lucrarea „Naşterea lui Isus” a lui Murillo, o capodoperă pe care privindu-o îţi rămâne pe retina ochilor ca o lucrare de referinţă a genialului pictor. Simţim durerea picioarelor, dar ochii căutători să descopere şi să admire alte tablouri ale renascentiştilor, te face să uiţi de

oboseală, parcă îţi dă noi forţe.

Trecem pe lângă portretul lui „Juan Mateos”, a lui Diego Velasquez, şi admirăm în aceeaşi sală portretul pictorului Anton Graff la 58 de ani, într-o ipostază princiară, pe un scaun de epocă. Figura lui are un aer solemn, plin de emfază, conştient de valoarea şi importanţa lui în societate. După ce străbatem şi alte săli cu zeci de tablouri semnate de pictori al căror nume nu-l mai reţin, profităm de o canapea şi de aici ne odihnim ochii pe o pânză, semnată de Antoine Watteau intitulată „Sărbători galante”, care într-un decor plin de poezia naturii, de femei cochete, cu o vestimentaţie de epocă exuberantă, se dedau plăcerilor lumeşti.

După ce vizităm sălile de la parter, urcăm la primul etaj unde stând pe o canapea, mâncăm câte un biscuit şi ne încărcăm bateriile timp de 15 minute pentru a vizita expoziţiile de pastel, grafică, miniaturi şi tapiserie. Aici am intrat într-o lume miniaturală unde peisajul, natura statică, portretul, realizate cu nuanţele fine ale acuarelei, cu linia sigură a tuşului, creionului şi grafitului, lucrări semnate de un Caffe Daniel, Carriera Rosarba, Darbes Joseph, Mengs Anton, Close, Fiorino, Grahl, Maron, Mengs, Opermann, îşi dau mâna într-un flo-rilegiu de lucrări care îţi încântă ochii şi inima. Gama culorilor se revarsă peste tine, te încântă cu verdele crud al ierbii, florilor diafane, 193 care parcă îţi împrospătează sufletul. Ele sunt atât de aproape de natura înconjurătoare încât simţi parcă mirosul magnoliilor, leandrului, al pinilor şi mugurelului de brad, vezi lunecând pe valuri bărci şi vapoare care sparg valurile alburii, apar ca prin ceaţă casele cocoţate pe munţi, pe dealurile cu conace şi plantaţii de vii, meri şi cireşi în floare. Vârfurile bisericilor ating bolta cerului, iar vilele cochete sunt tot atâtea imagini ale vieţii surprinse de artişti în miniaturile şi pastelele care umplu pereţii sălilor. Vedem multe, foarte multe portrete de bărbaţi vânjoşi, supli sau borţoşi, femei durdulii, frumoase, cochete, dar şi copii, bătrâni care potopesc pământul. Sunt însă multe pastele, copii după marii pictori ai renaşterii, constituite în colecţii, donaţii de acuarele încadrate în rame ovale,

dreptunghiulare, cu rame somptuoase, încărcate cu ipsos aurit, porţelan sau email, multe originale sau copii după tablouri celebre. Tapiseria este mai mult din Ţările Basce, dar şi scene istorice după Rafael, remarcând „Predica sfântului Paul la Atena” sau scene după picturile din Capela sixtină, etc.

Plecăm din muzeu înviorați, pastelurile luminoase, suave, pline de poezie, ne-au dat o linişte care pe malurile Elbei ne-a ajutat să vedem alt fel lumea şi siluetele blocurilor care se resfrâng în apele râului, blocuri care au răsărit ca după ploaie, printre dărâmăturile care se mai văd ici, colo, ca nişte însemne dureroase care amintesc că aici, cândva, existau doar ruine. Drezda a fost unul din oraşele germane care a suferit cel mai mult în război, renăscând azi ca o pasăre Phenix.

A doua zi vizităm oraşul, cu multe blocuri şi iar blocuri, câteva catedrale noi, cu grădini publice care mai păstrează un parfum de epocă, locuri pentru joaca copiilor, dar mai ales cu mulţi bătrâni veghind la liniştea nepoţilor. Curăţenia şi ordinea sunt desăvârşite. Oraşul exce-leză prin noile şi modernele magazine cu o abundenţa de produse occidentale, iar cochetăria doamnelor şi mai ales al tinerilor, care colindă bulevardele, fără să facă zgomot, toate te îndeamnă să zici: nemţii au rămas nemţi care ştiu să respecte liniştea oraşului care azi trăieşte o nouă viaţă.

În Germania am mai vizitat oraşele Berlin, Leipzig, Koln, Maizen, Erfurt, Dorthmund, Vaimar şi altele, în care ne-am lăsat paşii pe zecile de trotuare pavate cu plăci de marmoră sau gresie, în care am admirat catedrale, monumente vechi, cu memoriale ale unor scriitori, artişti, personalităţii de seamă ale artei şi culturii germane.

Totul ne-a impresionat, ne-a încântat mai ales ritmul construcţiilor lăcaşurilor noi de cult, casele vechi restaurate, păstrând patima vremii, dorinţa de a şterge cât mai repede urmele războiului. Şi totuşi, oraşul Drezda cu aşezarea lui pitorească, cu fluviul Elba, acest argint viu care şerpuieşte prin inima oraşului, cu zeci de fântâni arteziene, cu tot atâtea catedrale cu turnuri care-şi dispută întâietatea spre înălţimi, cu podurile care traversează fluviul de pe care grupuri de

tineri urmăresc cum alunecă pe el mici vaporaşe pavoazate cu steguleţe de toate culorile, cu micile castele agăţate de malurile înalte ale fluviului care păstrează parfumul unor epoci trecute, pe care le-a surprins pe pânză marele pictor Canaletto cu două secole în urmă, sunt un fel de pete de lumini şi umbre, pe care le admiri la cumpăna înserării. Toate acestea rămân amintiri de care ne vom aduce aminte cu plăcere.

În vizitele noastre prin Germania, ne-am oprit pentru o zi să vedem unele însemne ale trecerii a doi luceferi ai spiritualităţii germane care şi-au lăsat însemnele trecerii lor prin oraşul Weimar, Goethes şi Schiler, mari enciclopedişti, poeţi, dramaturgi şi eseişti, despre care profesorul meu de istoria literaturii, Edgar Papu ne încân-ta când ţinea cursul său în Amfiteatrul Odobescu al Universităţii bucureştene. În acest oraş de un pitoresc inedit, unde Goethe şi-a scris volumul de poezii „Cântece", „Suferinţele tânărului Werther", „Drama Ifigenia şi Taurida" sau „Torkato Tasso" dar şi „Elegiile romane" sau faimosul poem „Faust", dar şi pe urmele lui Friedrich Schiller, marele poet, dramaturg şi istoric literar, mi-am amintit tot de profesorul Edgar Papu care, la aceeaşi catedră, cu ochii aţintiţi peste capetele noastre recita ca de la un amvon, cu o voce stinsă din poemele „Odă bucuriei" sau „Balada lui Polikrates" sau „Zeii Eladei".

Visători, prin „Republica de la Weimar" unde cândva fusese chiar Goethe prim-ministru, în această lume romantică, de vis şi meditaţie cei doi mari poeţi, şi prieteni pe vecie, au dat un plus de frumuseţe şi acel parfum de epocă, pe care au înnobilat-o cei doi corifei ai literaturii germane, i-au sfinţit numele prin tot ce au lăsat în urma lor.

Mergem prin acest orăşel, aşezat ca într-o căldare, înconjurat de dealuri şi păduri seculare, unde casele de un cat-două, cu ferestre unde zi şi noapte gealuzelele sunt trase, parcă ar dormi permanent, liniştea de pe stradă, aerul curat şi ozonat, ciorile care au cucerit bătrânii platani ai oraşului, al căror croncănit parcă prevestesc schimbarea vremii, îţi lasă senzaţia unui oraş patriarhal, cu o lume aşezată, statornică, tipic

nemţească, unde parcă nu s-ar întâmpla nimic. Noi căutăm cu ochii inimii deschişi, faimosul Teatru Naţional din Weimar, unde cumpărasem, pentru seară, bilete la opera 195 „Povestirile lui Hoffman” a lui I. Offenbach, prilej de a reconstituii faima acestui teatru din vremea celor doi mari corifei. Ne oprim în faţa renumitului teatru, care ne întâmpină lângă intrare cu statuia din bronz a celor doi poeţi dându-şi mâna pentru eternitate. Prietenia lor a fast atât de strânsă încât veşnicia lor a încăput în aceeaşi capelă din inima oraşului care perpetuează amintirea lor. Începuse o ploaie măruntă care cernea peste acoperişurile cbselor, arborilor seculari, parcuri miniaturale, mirosul teilor înfloriţi peste noapte. Era o zi mohorâtă încât, intrând în capela unde cele 2 sicrie în care îşi dorm somnul de veci cei doi luceferi ai poeziei germane, parcă emanau în acel spaţiu sfânt, o lumină dumnezeiască. Apoi, când ploaia încetă, am avut timp să vizităm Muzeul Cranach, Goethe şi Schiller în care se reconstituie fragmente din viaţa şi opera acestor figuri de seamă ale oraşului.

Sunt strânse în aceste case memoriale tablouri, manuscrise, mobilier de epocă, fotografii, cărţi, ziare, scrisori, bibelouri, obiecte de unică folosinţă, îmbrăcăminte. Atmosfera interioarelor, cu candelabre maestuoase de cristal, cu lumina discretă care pătrunde printre gealuzele şi mai ales liniştea de catedrală, dau acea atmosferă atât de necesară oricărui iubitor de frumos. Seara la teatru, cu ochii mari cât cepele, privim o lume îmbrăcată în costume de epocă, scoase parcă acum din cutie, cu blănuri şi coliere de aur scumpe, degajând un aer de mândrie naţională, afişând un entuziasm debordant, aplaudând frenetic actorii, păstrând intacte tradiţia oraşului patriarhal de odinioară, ne-a trezit la realitate, da, nu visăm, suntem la Weimar.

A doua zi în drum spre Erfurt facem o întrerupere a trenului pentru a ajunge la Buchenwald, un loc trist, în care au murit mii şi mii de oameni în acest lagăr de tristă amintire. Privim înspăimântaţi această privelişte a morţii. Nu vezi decât ruine şi iar ruine, peste care timpul şi-a aşternut voalul liniştii. Nu

am văzut aici nici un vizitator, trist, şi iarăşi trist! Aceeaşi ploaie cernită prin sită, ne însoţeşte până în oraşul de renume mondial, Maizen.

La Maisen era un soare blând, care ne mângâia feţele cu razele lui jucăuşe. Parcă prinsesem noi forţe, o stare de euforie deoarece vom vizita una din cele mai vechi vetre a porţelanului, situată pe malul Elbei. Panorama oraşului, şi centrul lui vechi, cocoţat pe un holm în mijlocul căruia se află faimosul Dom cu turnuri de 18 m înălţime şi 46 de M. Lungime, pare un colos în mijlocul unei cetăţi medievale, de unde pornesc în raze străduţe înguste, cu case înnegrite de veacuri, este punctul principal de atracţie unde mişună turiştii dornici să cumpere ca amintire direct din fabrică, o mică bijuterie 196 semnată de maeştri contemporani. Intrăm mai întâi în Dom, o construcţie gotică extrem de originală al cărui altar rămâne atracţia nr.

1. Faimosul altar, o operă de mare valoare realizată de marele pictor şi gravor german, Lucas Cranach, face trecerea de la stilul gotic la cel al renaşterii. Este o operă fundamentală, care creează o atmosferă interioară neobişnuit de impunătoare, de-a dreptul ireală. Magia desenului, coloritului, atmosfera biblică, te cheamă să închizi ochii şi să-ţi faci semnul crucii. Vitraliile înşiruite pe pereţi, cu acea lumină dulceagă, îţi creează o stare de euforie şi extaz. Acest mic orăşel, cu parfum de epocă, care trăieşte în jurul castelului medieval în care se află renumitul muzeu al porţelanului de Maisen, atrage anual zeci de mii de turişti, mai ales când vizitează încăperile din acest castel-cetate, unde ai sta o zi întreagă să-i vizitezi sălile care păstrează cele mai valoroase capodopere realizate de maeştri bijutieri de porţelan, răspândite azi şi în multe muzee europene. Ochii se luminează, strălucesc de uimire când vezi zeci de servicii de cafea, pictate cu flori, păsări, animale, scene de familie, peisaje rustice, cetăţi medievale, oraşe germane vechi, biserici şi catedrale, felurite servicii de masă, carafe, sfeşnice, figuri umane, întruchipând scene de dans specifice unei zone geografice, obiceiuri, toate împestriţate de un colorit de o

fineţe strălucitoare, realizate cu talent, siguranţă şi meşteşug. Vizitând cu ochii iubitorului de frumos, nu poţi să nu rămâi uimit de arta desăvârşită pe care au realizat-o aceşti meşteri cu mâinile lor de aur.

Când pleci din cetate, coborând zeci de trepte şi apoi te strecori pe străduţele care pornesc în raze spre gară, privind înapoi, văzând silueta zveltă a vechii cetăţi, parcă ai coborî din cer pe pământ încărcat de emoţie şi bucurie să vezi lucruri şi frumuseţi pe care nu ai ocazia să le vezi de multe ori în viaţă. La cumpăna înserării, oraşul cu turnurile domului şi ale altor biserici par nişte străjeri care veghează la liniştea oraşului şi la paza acestui tezaur al umanităţii.

Ne întoarcem la Weimar, oprind autobuzul o oră pentru a vizita domul din Erfurt, un oraş cochet, care îmbină fericit stilul construcţiilor vechi, cu acele case sub forma de piramide, cu etaje aşezate în cruce, cu geamuri care descresc pe măsură ce ajung în vârful clădirii care de preferinţă se termină cu o emblemă, o cruce, un cocoş sau un steag de breaslă. Intrăm în grabă în interiorul domului, mai nou, cu vitralii viu colorate, reprezentând figuri de sfinţi, scene biblice tratate în stil modern, care încântă ochii căutători de frumos.

Ne oprim în faţa Primăriei, care seamănă cu o cetate având în centru o emblemă sofisticată, cu 6 geamuri încadrate de stucaturi şi 197 rozete caracteristice goticului timpuriu. Privită din scuarul din faţă, pare o construcţie masivă cu trei intrări sprijinite de capiteluri din bronz masiv. În partea opusă se înşiră case cu trei-patru nivele, care se decupează ca nişte cuiburi de rândunici, pe faţadele acestora.

Deşi era plină vară, în ziua de 24 iunie 1977, ploaia care se înteţise, a adus o răcoare care ne-a revigorat. Oraşul Weimar, cu luminile lui orbitoare, deşi era spre seară, străzile cunoşteau liniştea specifică pe care o caută oamenii aşezaţi, mai ales vârstnici, care lasă obloanele în jos şi răsucesc butoanele televizoarelor ascultând în sur-dină muzica pe fundalul căreia adorm liniştiţi. Străzile luminate puternic care dau clădirilor vechi reliefuri ciudate, rămân pustii până la ivirea zorilor. Cele 2 zile trăite la Weimar, după ce ne-am

plimbat ore întregi în palatul Belvedere, cu acea vegetaţie luxuriantă, cu alei străjuite de arbori seculari, cu jocurile fântânilor arteziene, străjuite de amoraşi şi sculpturi mitologice, ne-a adus liniştea pe care ne-o doream înainte de a pleca spre Berlin.

Ajunşi la Berlin, această metropolă care îşi reface încet dar sigur faţa înfloritoare din trecut, în care noile edificii, la temeliile căro-ra se înalţă blocuri din oţel şi sticlă, care au luat locul unor edificii vechi distruse de război, te duce cu gândul la dominanta gotică a celui mai important centru cultural pe care l-a jucat Germania din totdeauna. Ne cazăm la un mic hotel în apropierea gării. Plătim o sumă mică. Urmăm şi noi mulţimea care se înşiruie pe faimosul bulevard Unterdinkinden care duce spre faimoasa poartă Brandenburg, efigie a Berlinului dinainte de război. Este locul de promenadă al ger-manilor dar şi al turiştilor care încearcă să treacă pe sub el deoarece se constituie ca un arc peste timp. Privim clădirea în roşu a primăriei cu un turn înalt, o relicvă care a scăpat de la bombardamente, şi care supravieţuieşte lângă noul hotel de 10 etaje de culoare albă, care sfidează timpul. Pe ecranul din spatele primăriei se înalţă ca o săgeată care ar vrea parcă să spargă cerul de un albastru ca de smarald, renumitul turn al televiziunii, păzit de blocurile din jur de peste 22 etaje, răsărite ca ciupercile după ploaie. Vizităm Muzeele „Bode muzeum", Galeriile de artă şi Pergamonul. Închidem ochii şi ne gândim: Dacă aici în Berlinul de răsărit sunt atâtea muzee, ce o fi dincolo, în Berlinul de vest unde se află o capodoperă a lumii, Nefer-titi. Stăm mai mult în Muzeul Pergamont, şi ne minunăm privind metopele grandioase ale unei culturi milenare dislocate din faimosul palat al Babilonului, vechi de mii de ani. Când intrăm şi privim mozaicurile cu figuri animaliere viu colorate, de o perfecţiune care 198 sfidează arta mozaicului din toate timpurile cu zeci de cabaline albe pe fondul unui albastru sidefiu, când priveşti motivele florale care înlănţuiesc ca un fel de chenare încăperile muzeului te înfiori, ţi se face „părul măciucă" când te gândeşti că în urmă cu mii de ani, arta ajunsese la un asemenea grad de realizare

artistică. Acum, aici, am realizat ce a însemnat şcoala de arheologie germană, care a făcut săpături în lumea antică din multe ţări, scoţând la iveală, valori inestimabile pe care în mare parte, aşa cum au făcut şi francezii, cele mai reprezentative şi importante tezaure pentru omenire, au fost transportate în ţările lor. Şi totuşi iată că şi în acest domeniu, de-a lungul timpului s-au făcut acte de nedreptate, deoarece, aceste valori trebuiau să rămână în ţările unde ele au fost descoperite. Admirând aceste capodopere ale culturii şi civilizaţiei, mă gândeam la soarta Tezaurului nostru din Rusia, pe care l-am tot căutat să-l văd măcar parţial în Muzeul Kremlinului sau într-un loc tainic în Muzeul Ermitajului din Petrograd. Noi plângem după aceste valori iar ţări ca Franţa, Rusia, Germania îşi fac un titlu de glorie că deţin asemenea valori unice şi le prezintă ca aparţinând din totdeauna tezaurului autohton cu care se mândresc. Dispariţia unor asemenea bunuri culturale ale unor ţări mici şi preluarea lor pe nedrept de către ţările mari ca aparţinând culturii mondiale, este o teză depăşită, pe care o condamnă toate ţările lumii.

După ce seara ne plimbăm pe marile bulevarde, privind vitrinele care expun obiecte de aur, îmbrăcăminte şi blănuri ale celor mai mari case de modă, librării unde găseşti ultimele noutăţi din domeniul literaturii, albume de pictură, sculptură, dar şi galerii de artă şi consignaţii pe care le admiri cu ochii inimii, ajungem la hotel cu bucuria de a ne fi împlinit dorinţa de a cunoaşte lumea.

A doua zi vizităm parcul şi galeria de pictură de la Sansousi.

Aici ajungem de dimineaţă încât, până la deschiderea galeriei la orele 10,00, stăm pe canapele şi admirăm vegetaţia luxuriantă a parcului amenajat în jurul faimosului Castel, situat în Postdam, orăşel cu rezonanţă istorică şi ne încălzim mai întâi la soarele care se strecoară printre frunzele bătrânilor stejari seculari. Este o linişte care pătrunde în suflet şi care ne face, pentru o clipită, să ne aflăm în mâinile dumnezeieşti ale naturii care ne mângâie feţele şi ne ocroteşte în această lume, unde limba pe care o vorbim a amuţit. Stăm,

respirăm aerul curat al dimineţii, şi ascultăm trilurile păsărilor care te îndeamnă la meditaţie. Când grupurile de turişti încep să apară, ne sculăm de pe canapele şi pe sub umbra arborilor, odihniţi şi 199 fericiţi de frumuseţea din jur, de arhitectura barocă a castelului, împodobit cu sculpturi în exterior, ne strecurăm printre un grup de japonezi, şi pătrundem într-o lume de basm. Sansousiul este o încu-nunare a arhitecturii baroce, cu multe saloane, fiecare având o culoare aparte, o arhitectură specifică care-i dă personalitate mai ales prin plafoanele încălcate de stucaturi cu scene alegorice şi mitologice, cu arabescuri, şi foi de acant, cu candelabre somptuoase, şi cu multe tablouri cu figuri de personalităţi germane, femei şi bărbaţi, scene de la curţile regilor, cu mobilă stil, mese din mahon încrustate cu metal aurit, cu scaune Bidermayer, albe sau aurii, pe care nu îndrăz-neşti să le atingi cu mâna. Intrăm în sala de concerte, ornamentată cu tablouri mari, copii târzii ale renaşterii italiene, franceze, cu fresce florale care încadrează aceste tablouri, mobilată cu fotolii şi canapele Louis al XIV-lea, cu plafonul care parcă vibrează şi care parcă se prăbuşeşte peste tine. Oare cui i-a fost dat să participe la un concert de pian, în acest salon, o adevărată podoabă de preţ a castelului Sanssouci? Ce celebrităţi muzicale mondiale şi-au dis-putat întâietatea în această catedrală a muzicii? Ne plimbăm prin camerele albastre, prin camera „Voltaire”, prin salonul de marmură, prin cabinetele de lucru, prin clădirea „băilor romane” şi nu ne vine să credem că trăim asemenea momente de înălţare sufletească.

În acest castel, istoria s-a statornicit pentru eternitate După câteva ore de extaz, de frumuseţe, de descătuşare sufletească în care parcă zbori de încântare şi plăcere, când te reîntorci şi priveşti acest castel ca de basm, şi priveşti faţada clădirii „păzită” de zecile de statui care împodobesc castelul şi în care turnul de la intrare cu cele 4 ceasuri care măsoară timpul te face să te miri şi totodată să te bucuri că, acest colţ de rai, a rămas o emblemă care va dăinui timpului.

În anul 1998, când se punea cu acuitate îmbunătăţirea

răspân-dirii culturii româneşti peste hotare, s-a luat măsura de a se deschide noi Centre culturale ale României în străinătate. Eu răspundeam de îndrumarea acestor centre şi urmăream activitatea lor. În acest scop am fost trimis să văd în Germania, la Bonn, un spaţiu corespunzător de cca. 600 m.P. Suprafaţă, pentru deschiderea pe bază de re-ciprocitate a unui centru cultural românesc în capitala de atunci a Republicii Federative a Germaniei. La Bonn, mi s-au arătat mai multe clădiri şi ne-am oprit la o clădire situată în centrul oraşului, o fostă sală de sport, care putea fi compartimentată în spaţii destinate funcţionalităţii centrului cultural. Prinzând şi o zi liberă, când tratativele 200 au fost întrerupte deoarece partea germană urma să ne mai arate şi o altă clădire, am profitat şi cu un autobuz de dimineaţă, am plecat împreună cu un coleg de la ambasadă, în marele oraş german, Koln, care păstrează cele mai vechi însemne romane, a unui oraş care a înflorit pe ruinele unor edificii de mii de ani, care a fost şi este şi astăzi un centru turistic internaţional, care are o istorie de peste 2000 de ani. Pe străduţe întortochiate, găseşti urmele zidurilor unor construcţii vechi romane, printre care atracţia principală este faimosul mozaic al lui Dionisos în apropiere de catedrala datând din secolul II după Cristos. L-am privit cu ochii larg deschişi, văzând acele reprezentări figurative, de animale şi păsări, având în centru figura angelică a lui Dionisos bând dintr-o cupă, sprijinit de un satir. În jurul lui observi jocul graţios de menade, un satir şi un leopard, viu colorate dar şi pe cupidon călărind un leu. Este unul dintre cele mai frumoase mozaicuri pe care le-am văzut, atât de bine conservate şi puse în valoare de mari specialişti. Urmele unui Koln de odinioară, care păstrează porţiuni din zidul cetăţii, cu resturi ale unui sistem de canalizări, apeducte, te uimesc cu părţi ale Turnului Roman ornamentat cu bucăţi de cărămidă. Colegul meu îmi vorbeşte despre zeci de obiecte romane descoperite sub clădirile actuale, printre care busturile unor filosofi şi împăraţi greci şi romani, dar şi morminte ale unor personalităţi locale, pietre funerare, inscripţii, embleme ale unor legiuni romane, atâtea resturi de cultură romană, încât

specialiştii din Koln spun că oraşul lor este „o Romă a Nordului”. Pe unde-am trecut, pe bulevarde şi străduţe laterale am văzut zeci de biserici, unele vechi din secolele XIV-XVII, numele lor este rostit de colegul meu. Am reţinut numele bisericilor Sf. Maria, Sf. Pantelimon, Sf.

Martin, Sf. Apostoli, Sf. Ursula, Sf. Gereon, Sf. Gheorghe, Sf. George, Sf. Andreas, Sf. Petru. Mai interesantă, mi s-a părut biserica Sf.

Petru, cu intrare masivă din piatră sculptată cu figuri de sfinţi părinţi din marmoră cenuşie. Aici am văzut o frescă mare, a lui Rubens cu o temă religioasă şi o altă pictură a unui pictor local intitulată „sfânta rugăciune a celor trei magi” realizată la 1440 de Stephan Lochner. Mi s-a spus de colegul meu că în multe biserici sunt pictate lucrări ale unor epigoni ai lui Cranach, şi alţi pictori germani din secolul al XVIII-lea totuşi, oricât ai vedea şi te minunezi de vestigiile care se mai văd şi azi în Koln, în bisericile cu pictură murală din secolele XIII sau XV, dar şi cu picturi, în stil baroc ale iui Rubens, care şi-a petrecut tinereţea în acest oraş de prestigiu mondial, atracţia care cucereşte inimile vizitatorilor, rămâne Catedrala din Koln. Am 201 stat şi am privit masivitatea acestui monument impresionant, care reprezintă un fel de inimă a Kolnului, cea mai mare catedrală din lume la vremea aceea, a cărei construcţie a început în anul 1248, ţi se opreşte respiraţia, cele două turnuri ascuţite, care par nişte suliţe care străpung cerul, te ameţesc şi îţi stârneşte frica şi senzaţia că se prăbuşesc peste tine. Dantelăria sculpturilor care o îmbracă, în cel mai pur stil gotic, care se reflectă în apa Rinului care curge alene, ca un argint viu, adaugă un plus de mister pe care nu-l poţi desluşi. Când intri înăuntrul catedralei şi priveşti în sus, se înalţă coloanele de susţine şi bolţile arcuite, pe care se sprijină corul înalt şi zvelt. Frescele de pe pereţi, vitraliile reprezentând episcopi din Koln, împăraţi romani ca şi sculpturile de pe coloanele care susţin corul, în care apar figurile lui Hristos, sfânta Fecioară Maria şi cei 12 apostoli şi vitraliul înalt de 17 metri cu 48 de magi din vechiul testament care are în centru pe cei trei magi rugându-se, ai impresia că,

de acolo de sus, te privesc, îndemnându-te parcă să te rogi şi tu credinciosule! N-ai timp să te opreşti la fiecare parte a interiorului catedralei, unde se află înşiruiţi mulţi profeţi şi apostoli, iar în spatele altarului principal, realizat în jurul anilor 1320, se înalţă sarcofagul din aur de 300 kg despre care se spune că este cel mai mare sarcofag din Europa. Pe un alt perete, pe un fel de fâşii înguste, sunt scene din viaţa lui Isus Hristos, împodobite cu plăcuţe emailate şi filigranate cu pietre din antichitate. Te uiţi din nou la vitraliile înşirate pe pereţi, în care toate nuanţele culorilor de curcubeu se intersectează cu razele de lumină ale soarelui, creează o atmosferă interioară neobişnuit de impunătoare, de-a dreptul ireală în interiorul acestei nave. Pe părţile laterale, sunt mici capele în care, în interiorul lor, se află unele statuete de bronz, realizate cu sute de ani în urmă. Într-o altă capelă a „Sfintelor moaşte" se află celebra „Madona din Milano", iar în spaţiul circular se află „Capela Johanes" care adăposteşte mormântul fondatorului catedralei, Konrad von Hochstaden având o lespede de pe care poţi vedea o sculptură din bronz, reprezentând un Icar. În subsolurile catedralei se află Trezoreria, care adăposteşte una din cele mai bogate colecţii cu obiecte bisericeşti din lume. N-am avut şansa să o vizitez, deoarece era închisă. Am regretat enorm, deoarece colegul meu mi-a spus că sunt expuse aici multe scrinuri, relicve vechi, broderii preţioase, obiecte de podoabă, bijuterii, statuete lucrate din fildeş, aur, argint şi alte obiecte unicat.

Fiind o vreme mohorâtă, n-am putut să urcăm cele 502 trepte, care duc în vârful unui turn de unde ai o vedere impresionantă asupra 202 panoramei oraşului, mai ales în zilele cu cer senin. Am auzit însă dangătul celui mai greu clopot din lume, care cântăreşte 25 de tone.

Mi se spune că numai limba de bătaie turnată în 1923, cântăreşte 800 de kg.

Când ieşim din catedrală, băteau clopotele, al cărui ecou te înfiora prin dulcele clinchet care se răsfrânge în valuri peste marele oraş. Privind catedrala, parcă ai în faţă un munte, un colos, a cărei construcţie în etape, a fost terminată în anul

1880. Sutele de ani, în care catedrala a fost desăvârşită, aşa cum arată astăzi, în faţa căreia tu te vezi ca o mică furnică, te lasă perplex, iar ochii ţi se închid de emoţie. Nicăieri, în peregrinările mele în multe ţări din lume, nu am simţit atât de pregnant nimicnicia noastră pe această lume trecătoare. La lumina zilei, când soarele timid o acoperă cu o mantie de taină, închizi fără să vrei ochii şi te gândeşti la anii războiului când, peste acest edificiu de valoare istorică, au căzut 18 bombe, 19 grenade şi a fost supus unor numeroase incendii care au adus distrugeri grele dar a rămas ca o piramidă care a înfruntat veacurile.

Locuitorii oraşului au văzut cum renaşte ca o pasăre din vis. Privind-o în toată splendoarea ei realizezi eforturile materiale şi umane ale edililor care păstrează această bijuterie, de importanţă mondială, în jurul căreia navighează zilnic mulţi turişti din toată Germania şi străini. Ce am văzut cu ochii inimii numai într-o zi, deşi obositoare, mi-a întărit convingerea că Dumnezeu este mare şi atotputernic.

Călătoriile noastre în Italia începeau de la Modena şi se sfârşeau la Modena, deoarece aici era fieful nostru, oraşul – un adevărat muzeu – unde îşi avea reşedinţa marele nostru tenor, Neldo Ferari.

Prietenia noastră a devenit în timp ca şi casa lui, peceţile fierbinţi, de unde ne continuam periplul nostru italian, cu sprijinul lor material dezinteresat, am văzut marile oraşe, monumentele şi muzeele cele mai importante din Italia. De aici ne luam zborul fie cu trenul fie cu autobuzul sau cu maşina lui personală, condusă de el însuşi sau soţia sa, Liviana, fiindu-ne ghizi cărora le vom rămâne profund recunoscători. Iată-ne din nou la Modena, un oraş vechi, cu vestigii din secolele 12-14, care vorbesc de o cultură şi civilizaţie ale căror urme se văd şi azi în zidurile cetăţii, în monumente şi catedrale, în clădiri care demonstrează valoarea unor arhitecţi renumiţi, în muzeele care adăpostesc obiecte şi tablouri de artă ale unor artişti plastici locali, dar şi relicve aparţinând epocilor istorice care au lăsat urme 203 valoroase de cultură şi civilizaţie locală. Muzeul oraşului situat într-o

clădire monumentală din secolul al XVII-lea, a strâns în sălile lui maestuoase, cu „broderii şi stucaturi în stil baroc, cu uşi sculptate şi vitralii în ferestre, care îţi atrag atenţia când le priveşti cu acea curiozitate copilărească cu care descoperi gustul şi rafinamentul unor mari artişti. Acest muzeu de arheologie şi artă medievală adăposteşte zeci de pietre funerare, sarcofage, statui, obiecte din epoca neolitică, figurine de factură etruscă, zeci de obiecte de podoabă, cercei, inele, brăţări, dar şi zeci de tablouri de pictură semnate de Antonio Beca-relli – o madona de Francesco Strângă, Karlo Rizzi, Sigismundo Căula, Gian Paulo Marescotti, Adolate Malhiesta, reprezentând pe Sfântul Anton de Padova, sau madone şi sfinţi locali. Bogăţia şi frumuseţea unor instrumente muzicale foarte vechi, de la ţambal, vioară, clavecin, fagot, până la flaut şi fluier, mă fac să privesc mai atent aceste instrumente surprinzând asemănări cu instrumente muzicale româneşti, inclusiv am privit îndelung un nai de formă rotundă. Trecem apoi printr-o altă sală, imensă, în care rămânem surprinşi când vedem atâta aparatură veche, instrumente ştiinţifice, barometre, motoare, instrumente de măsurat, dar şi vitrine luminoase cu vase de ceramică veneţiană, ligurice şi modeneze, multe dintre ele provenite din fabrica Ferari-Moreni din prima jumătate a secolului al 19-lea. Sunt aici zeci de farfurii, servicii, tăvi cu desene fine, cu motive florale, figuri umane, păsări, viu colorate, purtând amprenta unor mari maeştri, care au realizat aceste bijuterii unicat. Emoţiile ne cuprind, când în acest muzeu, în sala cu nr. 8, de dimensiuni imense, privesc sute de ţesături, broderii, cu tot atâtea modele unicat”, unele strident colorate, brocaturi şi mătăsuri filigranate, imprimeuri cu motive florale şi geometrice, toate provenind din atelierele de manufactură din „Regina Emilia” care dau dimensiunea unei mari industrii care se practica cu secole în urmă. O impresie deosebită ne-au făcut sălile de etnografie, nu numai de factură modeneză, ci şi aparţinând altor popoare mai ales costume şi obiecte din Africa şi America de Sud.

Mai toate aceste valori, sunt donaţii ale unor mari iubitori de

artă, colecţionari locali prin vocaţiei, oameni înstăriţi care au avut pasiunea călătoriilor. Am admirat aici zeci de costume naţionale, obiecte de cult, realizate din puf, pene, ceramică, figurine şi măşti, arme, obiecte de podoabă, toate acestea ne-au îmbogăţit imaginea culturii unor popoare pe care abia acum noi încercam să le înţelegem. Văzând interesul nostru pentru tot ceea ce vedeam cu ochii inimii, îndrumătoarea muzeului, auzind că vorbim o altă limbă se interesează, 204 întrebând pe Liviana, ce naţie suntem, şi auzind că suntem români, colecţionari de artă, scoate o cheie din buzunar şi ne arată – numai pentru noi – sala nr. 14, care nu este deschisă marelui public, inaugurarea urmând a avea loc peste câteva zile, şi ne prezintă colecţia celui mai mare bogătaş local, iubitor şi pasionat de artă, şi obiecte de valoare vechi, pe numele de Campori Mateo (1817-1933). Aici ne-am dumirit cum pictorii şcolii modeneze au continuat să meargă pe urmele marilor titani ai renaşterii, fără să-i imite, realizând tablouri de mari dimensiuni. Peisajele romantice din împrejurimile Modenei, ale dealurilor pe care parcă sunt agăţate nişte cuiburi de berze de un alb imaculat, turlele unor biserici care plutesc pe pânza vremii, realizate de Giovani Lanfranko (1582-1647), Luca Ferrari (1605-1654), Adeodato Malatesta (1806-1891). Stăm minute în şir şi admirăm o lucrare de mari dimensiuni a lui Luca Ferrari intitulată „Omul cu mielul şi crucea” o adevărată capodoperă, în care descoperim curăţenia sufletească, a omului, lumina caldă filtrată peste chipul său angelic, ochii plini de duioşie, care priveşte ca pe un sfânt mielul pierzaniei, te face să lăcrimezi. Am ieşit din muzeu la cumpăna înserării. Oraşul este luminat a giorno. Privim înfioraţi de emoţie turnul Domului care pare incendiat de zeci de reflectoare. De data aceasta însoţiţi de Neldo, ca adevărat ghid, ne vorbeşte despre construcţia Domului pe etape, în subsolurile sale se află sarcofagul cu trupul sfântului Geminiano, ocrotitorul oraşului. El prin minunile sale, în anul 452 a îndepărtat din Modena hoardele hunilor. În 1106, se construieşte biserica Sfântul Paul cu o arhitectură în stil baroc, cu multe creneluri, cu 18 stâlpi de

susţinere, cu logii laterale sculptate cu flori de acant, luminată de jos cu jeturi de lumini care-i străluminează faţada dantelată înconjurată de sfinţi ocrotitori. Trecem pe lângă Palatul comunal, o clădire impunătoare, cu scări monumentale, unde funcţionează Primăria oraşului, înconjurată de un parc secular. Ne plimbăm pe marile bulevarde, cu multe magazine, cu firme luminoase, cu baruri de noapte şi cu grădini de vară luminate discret. Mai toate clădirile monumentale luminate puternic, par nişte „arătări" dintr-o lume de vis. Oraşul este scufundat într-un ocean de lumină care îţi scoate elementele specifice ale arhitecturii baroce.

A doua zi, cu trenul, însoţiri de data asta de soţia lui Neldo, plecăm la Verona, oraşul care simbolizează „dragostea eternă", a celor două simboluri ale frumuseţii şi tinereţii, Romeo şi Julieta.

Mergem mai întâi la Arena veche de peste o mie de ani, unde de la înălţime privim tribunele din piatră albă şi imensa scenă unde 205 urma peste două zile să aibă loc opera Aida. În faţa scenei sunt montaţi nişte coloşi de Sfincşi şi figuri mitologice care, de sus, par nişte gladiatori imenşi care vin dintr-o altă lume. Aici, la operele care se montează pe această scenă imensă, Liviana scoate un pachet cu senvişuri făcute la Modena, şi servim micul dejun de „la înălţime".

Mai privim încă odată panorama acestei arene, şi ne imaginăm jocul actorilor, mulţimea care aplaudă această operă nemuritoare. Coborâm apoi în stradă, într-un parc în care simţim parfumul florilor şi gun-guritul sutelor de porumbei. De aici se desfac ca nişte raze de soare, străzile drepte, bulevardele şi clădirile de numai 2-3 etaje, mai toate cu balcoane, de unde poţi privi ritmul de viaţă, mai ales al tinerilor care trăiesc intens sentimentul unei adevărate dragoste. Ne plimbăm pe străduţele înguste cu multe tarabe, unde se organizase un târg de artizanat şi o expoziţie a florilor, şi privim cu nesaţ micile palaţele, cu balcoane din marmoră sculptată şi frunze metalice de acant, specifice oraşului, în care noi privim cu convingerea că într-unul din ele se afla chiar Julieta. Dar nu aici, în această zonă se află

Casa Capuleţilor, ci o găsim chiar pe strada Capulleti, o casă cu un etaj, cu ziduri groase, vopsite în roşu şi privim cu emoţie balconul, acolo unde cei doi icari, şi-au luat zborul spre eternitate. Acum, lângă statuia Julietei de lângă peretele casei, în faţa unui bust aşezat pe un soclu înnegrit de timp, doi tineri, băiat şi fată, refăcând în gesturi şi veselie tragismul celor doi îndrăgostiţi trecuţi în istorie şi veşnicie.

Atunci am avut impresia că figura surâzătoare de pe soclul acelui însemn, părea fericită că efigia ei devenise emblema oraşului care trăieşte intens sub însemnul dragostei eterne.

Ajungem devreme la Modena, iar Neldo, după ce mâncăm, ne invită să vedem din nou oraşul, când în aceste zile, sărbătoreşte 800 de ani de existenţă, când vor avea loc mari serbări şi unde va veni chiar cardinalul Casparole. Acum Domul este parcă străpuns de zeci de reflectoare, iar turla înaltă, pare o navă cosmică care sparge cerul. Intrăm în Dom, şi ne invită să vedem catacombele, acolo unde sunt sarcofagiile unor prelaţi, precum şi figuri însemnate ale oraşului.

Este o mare forfotă de oameni, mulţi gardieni publici, îmbrăcaţi în uniforme de paradă, care vor asigura securitatea cardinalului. De aici plecăm să vizităm oraşul în continuare, ocolind imensa fântână arteziană care îşi trimite zecile de jeturi de apă în înălţimi, luminate de tot atâtea zeci de reflectoare de toate culorile. Ne mai oprim în faţa Academiei, a Universităţii, a Arcului de triumf, intrăm prin parcul central, în care modenezii îşi fac plimbarea de seară şi ne 206 îndreptăm spre casă. Pe drum îmi spune că vrea să-mi facă o mare bucurie, şi ne propune ca a doua zi să mergem la Bolognia, oraşul în care a debutat la Operă şi de care îl leagă multe amintiri.

Într-adevăr aici la Bolognia, cu nume etrusc, Neldo ne-a devenit un ghid competent, oprindu-se la cele mai interesante obiective căro-ra le dezvelea aura lor de importanţă şi frumuseţe. Aici, ne explică, că în acest oraş plouă cel mai mult timp din an, mai ales toamna şi primăvara. Din această cauză, clădirile cu 3-5 etaje, au la parter un fel de culoare cu bolţi

înalte, pentru ca pietonii să fie feriţi de ploaie. Mergem pe sub aceste culoare, fără umbrele, privind luminile vitrinelor în plină zi, admirând mai ales consignaţiile în care obiectele vechi, mobila stil şi mai ales sutele de lucrări de pictură şi sculptură care îţi fac cu ochiul, te îmbie să le cumperi. Mă uit la preţuri.

Sunt uriaşe, în faţa lor rămâi mut. Şi aici ca şi la Milano trăiesc cei mai bogaţi oameni şi mai ales familii celebre, viaţa este mai scumpă decât la Modena, preţurile la un hotel depăşesc 200 de dolari pe noapte. Oraşul are un farmec aparte. Dealurile din jur, cu păduri seculare, atrag ploile, împrospătează aerul, iar soarele este scump la vedere. Cele două turnuri înclinate care ţâşnesc din pământ, par nişte lumânări gigantice, privindu-le te simţi un om mic, încât cu toată insistenţa lui Neldo, nu dorim să urcăm cele peste 200 de trepte de unde poţi privi panorama oraşului. Ne aşezăm pe o canapea din grădiniţa din faţa coloşilor, turnurile Garisenda şi Asinelli, şi privim cu frică, înclinarea unuia dintre ele parcă ar vrea să cadă. Plecăm şi ne oprim în Piazza Magiore, cu vechiul turn Sfântul Petru din care poţi vedea cum se desfac sutele de străzi care toate duc spre Ri-zzoli şi care formează împreună cu strada Duo Torri, nucleul antic etrusc şi apoi Forumul medieval. Aici în Piaţa Magiore se desfăşoară cele mai mari întruniri şi spectacole în aer liber, şi unde stă de secole Domul, catedrala Sfântul Dominic şi Sfântul Francisc, căutate de turişti. Tot în această zonă se mai află Palatul Podesta, Palatul regelui Enzo, Palatul Buoncompagne, şi noua biserică în stil baroc.

Din turnul bisericii se poate vedea pe colină, ca un castel de basm, sanctuarul Madonna di San Luca, un templu legat de oraş de un zid lung, cu mii de porticuri care răsar din mijlocul unei plantaţii tinere de măslini, ca un decor pregătit de un mare scenograf pentru a reînvia o pagină din istoria marelui oraş, deşi a fost transformat în ruine în timpul celui de al II-lea război mondial, acum a renăscut, păstrând nealterate edificiile trecutului, restaurându-le, făcând din acest imens oraş (al doilea ca mărime după Roma) un oraş prosper 207

înfloritor. Noi am mers prin acest oraş cu un sentiment de satisfacţie, deoarece în catedrală, cândva au trecut ca nişte umbre şi apoi la învăţătură, la cea mai veche Universitatea din Europa acelor timpuri, unele personalităţi ale culturii româneşti.

Ne plimbăm prin Piaţa Mare, acest perimetru care este închis de Bazilica Sfântul Petru şi Palatul notarilor, la vest de Palatul Comunal şi la nord de Palatul Podesta şi ne oprim în faţa unei construcţii impresionante, în care intra o mulţime de credincioşi care se roagă.

Pătrundem şi noi cu greu în catedrală, soţia cu buzele tremurânde, îngenunchiază şi mă îndeamnă să fac la fel, să mă închin. Privesc spre altar şi-mi zic în gând: Doamne îţi mulţumesc că ne-ai ajutat să fim sănătoşi să vedem aceste comori de artă ale lumii civilizate şi mi-am făcut semnul crucii. Mă uit cu interes la picturile lui Lorenzo Costa, Parmigianino şi Scarselino, cunoscuţi maeştri ai picturii bologneze. Se simte în lucrările lor mâna marilor renascentişti. Ieşim în, stradă, şi ne uităm cu alţi ochi spre Palatul notarilor, care conservă cel mai bine stema epocii pe una din faţade. Privim apoi silueta zveltă a Palatului regelui Enzo şi frumoasa sa scară pe care a urcat-o atâţia regi şi care azi a devenit Primăria Bologniei. Fântâna de dimensiuni mari, stranie prin construcţie, anatemizară de Papa Pius al IV-lea, este totuşi acceptată de contemporani, mai ales de copii, care se zbenguesc şi-i admiră jocul jetului de apă, la cumpăna înserării.

Pentru a vizita Bolognia, acest imens oraş cu o cultură milenară, cu zeci de biserici, palate, parcuri, muzee, îţi trebuie zeci de zile. Timpul ne presează, a trecut deja jumătate de zi, ne uităm din maşină în stânga şi dreapta, prietenul nostru ne punctează unele edificii, se opreşte în anumite locuri. În faţa teatrului comunal, construit în 1763 o adevărată capodoperă, ne îndeamnă să intrăm.

Bine, îi spun, dar acum nu-i nici un spectacol. Nu-i nimic îmi răspunde, vreau să vă arăt arhitectura interioară, aici, intru ca la mine acasă.

Într-adevăr sala este de o frumuseţe copleşitoare. Cele 5 rânduri de loje, ornate cu stucaturi aurite, candelabrele veneţiene, cortina de culoarea cerului, cu broderii de mătase împestriţate cu fire aurii şi argintii, la aprinderea imensului candelabru te orbesc de atâta frumuseţe. Parcă te afli într-un serai din cele o mie şi una de nopţi, o lume de vis şi legendă. Ieşim din nou în stradă şi din mers, prietenul nostru ne arată bisericile Sfântul Bartolomeu şi Santa Maria dei Servi, care păstrează o pictură celebră de Cimaboe. Madona cu fiul înconjuraţi de îngeri. Trecem pe lângă Pinacoteca Naţională, Muzeul de 208

Arheologie, Galeria de artă modernă şi Muzeul Risorgimentului, dar nu le vizităm, ţinta noastră este muzeul de artă din Via Belii Arti, nr. 56, fondată în perioada napoleiniană în 1808, şi care s-a îmbogăţit în timp cu lucrări de pictură aparţinând Galeriei Zambeecari şi cea a lui Marghesini. Această galerie, care adăposteşte lucrări semnate de corifeii picturi italiene printre care Gioto, Tizian, El Greco, Rafaell, Perugino, Garafalo, Tintoreto, Donatelo, Francesco del Cosa, Gui de Reni, Tibaldi, Agostino Caracci, şi alţii. Rămâi cutremurat nu de dimensiunile picturii, ci mai ales al valorii lor artistice şi documentare, reprezentând scene de viaţă, subiecte religioase, sau peisaje şi edificii din jurul oraşului. Stăm îndelung şi privim „Căderea sfântului Paul" de Ludovico Carraci şi rămânem muţi. Este o impresionantă scenă de luptă, în care mişcarea luptătorilor, avântul impetuos al cailor care se dezlănţuiesc în luptă, căderea sfântului care-şi ridică mâna stângă ca o flacără întinsă pentru îmbărbătarea luptătorilor, are atâta mişcare, forţă şi dorinţă de a învinge. Ne impresionează faimoasa „Cina cea de taină" a lui El Greco, acest toledan care a ştiut să îmbine culorile care se filtrează şi străluminează faţa lui Hristos, dar şi tabloul „Figura Maicii Domnului" al lui Tintoretto sau „Madona cu pruncul" a lui Paramigianino teme atât de frecvente în pictura religioasă italiană. Ne-a impresionat totodată tabloul „Sfânta Magdalena" a lui Rafael, cu acele tonalităţi albastru pal, dar şi „Madona cu pruncul în braţe" a lui Perugino. Ţi se opreşte

respiraţia când ajungem în faţa tablourilor celor doi bolognezi, Guido Reni şi Ludovico Carracci, corifeii picturii acestui oraş, care au imorta-lizat în pânzele lor de dimensiuni mari (7,04 x 341) cum sunt „Pieta şi Sfântul Petroniu" sau „Samson Victoriosul", „Crucificarea" sau „Sfântul Andreea" în care este redat cu talent şi forţă, mişcarea, vitejia, şi credinţa în cel de sus. Te cuprinde o linişte totală când priveşti „Pieta" lui Guido Reni, de dimensiuni care te copleşesc şi care îţi lasă impresia că sunt create cu o mână divină, de un realism zguduitor.

Mai poposim câteva minute în fata altei „Madone" de Bargellini, o lucrare fundamentală în care Madona este surprinsă într-o „beatitudine şi linişte dumnezeiască, care ascultă taina cântecului pe care un înger o degajă dintr-o ţiteră şi parcă simţi în jurul tău fâlfâitul de aripi al amoraşilor, străluminaţi de ochiul lui Dumnezeu care priveşte din ceruri pe cei ce adoră pe Fiul Omului. Am vrea să stăm în acest „Templu al Artei" zile întregi, dar necruţătorul timp de vizită atât de strict, este pe sfârşite, clopoţelul care anunţă sfârşitul orelor de vizitare a muzeului îţi toarnă în suflet sentimentul că acest vis, trăit 209 într-un lăcaş al frumosului din artă, s-a sfârşit şi trebuie să ne pregătim de plecare la Modena, reşedinţa noastră de suflet. Neldo este fericit că aici, în muzeul bolognez, a simţit cum un colecţionar român a trecut prin suflet, ca un colecţionar, lumea frumosului din artă.

Acasă, la Modena Liviana pregătise o masă de la care nu a lipsit faimoasa Pizza bologneză. Am discutat până spre miezul nopţii, şi apoi începem să ne facem bagajele de plecare a doua zi spre ţară, după ce mai întâi vom rămâne două zile la Veneţia.

Dimineaţa la o cafea, ne arată, într-un mic atelier din subsol al clădirii, câteva viori, câteva piese de mobilă veche, şi ne mărturiseşte că are şi o altă meserie, aceea de lutier şi restaurator de mobilier vechi, spunând că din cântat, nu se poate trăi, în oraşul lui Pavarotti.

Cu discreţie, fără să scoată o vorbă, îmi strecoară un plic. Să-i folosim pentru Padova şi Veneţia. Îi răspund totuşi că, la

Veneţia am asigurată cazarea, plătită în lei la M. A. E. Şi voi sta la Casa Iorga, proprietatea statului român. Îmi mai spune ca neapărat, să fac „o întrerupere a trenului, măcar câteva ore, pentru a vedea oraşul Padova, măcar de la un tren la altul, fiindcă merită". Orice încercare a noastră de a refuza, a fost zadarnică, reamintindu-ne că „şi ei, când au fost în România, i-am oferit nu numai bani ci şi multe cadouri".

Apoi, îmi arată pe pereţi peste 20 de farfurii realizate de faimosul olar de la Horezul, Victor Vicşoreanu. „Aţi uitat că toate acestea şi altele, sunt de la voi?". Eu le văzusem dar, am evitat intenţionat să vorbesc despre ele, să nu creadă că fac aluzie că aş dori să primesc la rândul nostru, vreun cadou de la Liviana şi fiica sa Paula.

După ce ne luăm rămas bun şi îmi promite că va da curs invitaţiei mele de a veni în România, coborâm, şi cu maşina ajungem în câte-va minute la gară, pentru a lua trenul spre Veneţia. Ajunşi la gară, ridică capota maşinii şi scoate un pachet, spunând că este din partea lui Liviana. N-am mai avut timp să ne dumirim, ni-l pune în braţe şi atât. Vremea era frumoasă, cu un cer senin, cu mult soare, iar din tren priveam plantaţiile de vii ridicate pe haraci înalţi, acoperiţi cu plase pentru a proteja strugurii de grauri şi vrăbiuţe. Vilele cochete înconjurate de multă verdeaţă şi flori, de cedri înalţi ca nişte lumânări, un fel de paznici la intrarea în aceste cuiburi de berze, albe, solemne, de un verde crud, dădeau o măreţie solemnă acestor aşezări încărcate de poezie şi frumuseţe. Nici nu ştim când s-au făcut 2 ore de mers cu trenul şi am ajuns la Padova. De la gară ne îndreptăm spre centrul oraşului. Aceiaşi ordine, curăţenie, aglomeraţie şi aspect de civilizaţie, cu vitrinele magazinelor viu colorate, în care sunt etalate 210 cele mai noi produse vestimentare şi bijuterii de ultimă modă. Cu uşurinţă, ajungem la faimoasa catedrală cu multe turnuri, sub formă de cupole rotunde, unde descoperim cu uşurinţă pictura lui Mantegna şi de aici ne abatem spre capela Scrovegni pictată în secolul 14, de marele Giotto. De aici trecem pe lângă Pratto della Valle, admirăm clădirea primăriei, cu arhitectura similară cu aceea a Palatului Dogilor

din Veneţia, admirăm statuia ecvestră a lui Gattamelata a lui Donatello, şi aruncând o privire spre impunătoarea clădire a vechii universităţi din sec. 16-17, în care au învăţat şi unii intelectuali români, încheiem această scurtă vizită şi ne reîntoarcem în grabă spre gară. Imaginile întipărite pe retina ochilor din acest oraş încărcat de veche istorie, cultură şi civilizaţie, ne-a rămas o dulce şi frumoasă amintire. La ora 17,00 gara din Veneţia era aproape pustie.

Ieşim în spatele ei şi privim spre Canalul Grande pe care curgeau, la cumpăna înserării zeci de gondole cu tot atâtea felinare luminate de becuri de toate culorile şi fără a sta pe gânduri ne hotărâm să luăm un vaporeto spre Casa Romena. Parcurgem această lume de vis, privind în stânga şi dreapta clădirile de secole, un fel de bijuterii stropite de culorile sângerii, maronii şi alb imaculat. Ne uimeşte arhitectura încărcată cu capiteluri, colonade, frize şi balcoane cu multe flori la ferestre, privim gondolele moderne, cu multe zorzoane, ca nişte caleşti împărăteşti, ducând în ele „feţi frumoşi" şi „sânziene" spre Podul suspinelor, sau Lido. Feţele lor iradiază lumină, bucurie, fericire. Trăiesc din plin momentul Ajungem la Capo D'oro. Intrăm într-un gang şi apoi în strada principală, Nuovo. După câtva zeci de metri, vedem firma magazinului Pupo, un indiciu că în apropiere se află clădirea Casei Romena. Batem la o poartă ca de cetate. Intrăm într-un hol în care pe un perete tronează efigia în bronz a lui Iorga. Aici se ştia de sosirea noastră şi suntem instalaţi într-un mic apartament şi îmbucând câteva senviciuri de la soţia lui Neldo, adormim fără vise.

Ajunsesem în cel mai frumos oraş din lume, în cel mai glorios oraş în care istoria a săpat adânc şi a lăsat vestigii, valori, palate, iar o vizită la Veneţia înseamnă mai ales, cunoaşterea Palatului Dogilor, Basilica, Piaţa San-Marco, Campanella, Muzeul Corero, Turnul orolo-giului, Basilica de salute în care sunt renumitele pânza lui Tintoretto, Luca Giordano şi altele. Începem periplul veneţian, mai întâi spre San Marco. Pe străduţe înguste, magazinele îşi ridicaseră obloanele, luminile din vitrine te orbesc, vizitatorii se grăbesc,

tonetele cu fructe şi flori îţi încântă ochii, iar mirosul cafelei Expresso te solicită la cumpărare deoarece costă… 5 dolari. Citim din mers multe afişe 211 cu reclame, invitaţii la vernisaje de expoziţii, prezentări de modă, de noi filme, excursii la Murano în mica insulă din Adriatica unde se află împărăţia „bijuteriilor din sticlă şi argint”. Pe un alt afiş citim că la Palatul Ducale este deschisă expoziţia de sticlă în vitrou, iar la Muzeul Corero expoziţia de hărţi de navigaţie. Toate ne ispitesc, vrem să le vizităm pe toate. Vitrinele magazinelor ne ispitesc, ne place, dar preţurile afişate nu sunt pentru noi. Le privim cu duioşie şi plăcere, sunt lucruri şi obiecte de ultimă oră. Când ajungem în San Marco soarele ne izbeşte în ochi şi pentru o clipită avem senzaţia că ne aflăm în „cel mai frumos salon al Europei” cum spunea cândva Napoleon. Această piaţă prin care au trecut generaţii de artişti şi artizani care şi-au lăsat amprenta geniului lor în construcţii, monumente, în opere celebre, este un unicat, o capodoperă. Acum, această Bazilică se restaurează, de jur împrejur sunt înălţate schele.

S-au schimbat şi monumentalii cai înaripaţi de la intrare, de pe frontispiciu cu alţii noi. În piaţă multă animaţie. Deşi sezonul turistic în alte ţări este în scădere, la Veneţia este o afluenţă normală, vremea este caldă, pe treptele clădirilor, pe pavimentul pieţii, oameni de toate culorile stau pe loc, adulmecă cu boabe de grâu miile de porumbei care au devenit „obraznici”, se urcă pe cap, dau năvală peste tine când scoţi un pumn de seminţe sau o felie de pâine, sau îţi lasă semne şi inscripţii albe pe îmbrăcăminte. Publicul se amuză, jocul cu porumbeii devine fascinant. Zborul lor în stoluri, ca bezmeticii, te enervează, te aperi cu mâinile, te sperii, îţi intră parcă în ochi.

Copiii mici sunt captivaţi când, cu mânuţele lor le dau de mâncare acestor musafiri permanenţi care le acoperă trupurile, până când se sperie şi încep să plângă. Aparatele de fotografiat ale turiştilor imortalizează, spre amintire, imagini de neuitat. Facem şi noi aceleaşi fotografii unice din viaţă. Şi totuşi aici în Piaţa San-Marco am venit să vizităm Palatul Ducale, în care goticul flamboilant tipic veneţian, până la

creaţia renascentistă şi-au dat întâlnire, realizând o sinteză uluitoare. Arătând o legitimaţie de intrare, pe care mi-a dat-o la Bucureşti prietenul meu, pictorul Ion Pacea, intrăm fără să plătim cele 8000 de lire de persoană, care pentru buzunarul nostru înseamnă foarte mult.

Privim cu ochii sclipind de emoţie, tavanele sculptate din Sala colegiu-lui şi cele peste 20 de picturi de Veronese, Tintoretto, Bassanov şi ne oprim asupra scenelor reprezentând „Împărţirea dreptăţii", acele alegorii fantastice atât de realiste încât simţi nevoia să le mângâi. Ne uimesc tablourile semnate de Bellini, Tiţian, Veronese, Basanov, Tiepolo cu valoare documentară de istorie a falnicei Veneţii de 212 odinioară. Privim stampe de epocă şi realizăm ce înseamnă o reşedinţă a senatului, în care figurile umane, vestimentaţia grea, atmosfera încărcată, gesturile umane care dădeau acea stare specifică din timpul discuţiilor problemelor privind soarta oamenilor. Privim înălţimea sălilor, grele, încărcate de picturi reprezentând scene de luptă, în care figurile oamenilor par sculptate. Cântarul dreptăţi trage undeva spre stânga. S-a hotărât soarta cuiva care va ajunge în subteran, de unde nu va mai vedea decât rar soarele. Într-o pictură din Consiliul zeilor, este surprinsă judecata unei regine, care supusă chi-nurilor, azvârle coroana, dă bani grei, podoabe, cere îndurare, milă, dar cel ce judecă sfidează totul. Faţa lui parcă ar spune: N-am ce-ţi face! Mergând îngânduraţi prin această Sală a paşilor pierduţi îmi ziceam în sinea mea: „Doamne câte am învăţat, câtă ştiinţă şi talent au avut aceşti mari artişti, ce şcoală importantă poate fi contactul unui colecţionar cu asemenea lucrări de pictură universală". Din toate aceste vizite în muzeele italiene, am învăţat enorm şi m-am îmbogăţit spiritual să iubesc frumosul din artă.

Continuăm vizita noastră în Palatul Dogilor şi urcăm în Sala Marelui Consiliu unde pe canapeaua de la intrare facem o mică pauză.

Ochii căutători îi aţintim spre tavanele pictate, cu scene celebre de luptă, în fresca „Triumful Veneţiei în lupta din Olimpia" realizată de Veronese sau lucrarea lui Tintoretto

„Veneţia asediată de milanezi”, la Brescia. Câtă încrâncenare, câtă mişcare, câtă forţă şi eroism, dar mai ales câtă abnegaţie şi vitejie. Totul este de un realism zguduitor, ai senzaţia că tu însuţi participi la luptă. Şocul de trăsnet care ne-a trezit la realitate şi am rămas muţi a fost atunci când ne-am aţintit ochii pe peretele din faţă, descoperind imensa pânză „Incoronazione de la Vergina” a lui Tintoretto, în faţa căreia ţi se opreşte respiraţia.

În această frescă cu sute de personaje, cu îngeri şi talere în care se împarte dreptatea tuturor neamurilor în care Dumnezeu veghează ca la „Facerea lumii” să participe tot ce există în împărăţia cerului.

Privind-o rămâi mut, ochii se umezesc, emoţia puternică intră parcă în tavanul pictat de Michelangelo. Stăm minute în şir, privim parcă dincolo de cer, ne înţelegem cu cei de dincolo, pentru a pătrunde în taina facerii lumii. Culorile estompate, albastrul diafan, roşul potolit, albul cenuşiu, norii vineţii, dar mai ales punerea în scenă a personagiilor, ca şi lumina cerească, te învăluie şi îţi măreşte puterea credinţei în Dumnezeu. Totul este plin de mister, de o stare de plutire, în care sufletul vibrează trezindu-ţi sentimente nemaiîntâlnite până atunci. Marele Tintoreto, care ne-a lăsat amprenta şi pecetea 213 geniului său în Palatul Ducale, în Basilica de la Saluete, în zecile de lucrări de la Academie dar şi în Şcoala de la San Rocco unde şi-a lăsat 21 de picturi pe plafon precum şi în alte palate şi biserici din Veneţia. Tintoretto rămâne adevăratul geniu al picturii timpului său, celebritatea lui întunecând parcă, în neştiinţa noastră, alte figuri luminoase ale Italiei cum ar fi un Tiţian, Veronese, Bassanov, Tiepolo, Carapaccio, Luca Giordano şi alţii. Mai rămânem pentru câteva cli-pite, şi de la un balcon privim curtea interioară a palatului sub care se află catacombele unde condamnaţii la moarte îşi petreceau ultimile zile de viaţă privind o dâră de soare care o inhalau ca o speranţă. Ieşim din nou în Piaţa San-Marco. Lume multă, străini care-şi arată costumele specifice, femei cu toalete scumpe şi bijuterii pe toate degetele de la mână, ducând în cârcă copii obosiţi de-atâta alergătură, dar şi

bătrâni abia târându-şi picioarele enervaţi de vânzătorii ambulanţi care-şi fac reclamă la obiectele de podoabă, măşti de carnaval şi în special, şiragurile de mărgele de Murano şi Burano. Este 14 noiembrie 1990. O zi caldă, cu un cer senin cu flori neatinse de bruma toamnei, cu platani seculari cu frunzele arămii, încât ne aşezăm pe o canapea şi privim de pe malul lagunei cum se lasă ca un zăbra-nic înserarea. Ca la un semnal se aprind felinarele, valurile apei sclipocesc iar din adâncurile apei luminile de pe mal se multiplică, în sclipiri multicolore. Toată Veneţia se înveşmântează cu o lumină strălucitoare, care se multiplică peste zecile de turle ale bisericilor care se ridică spre înălţimi ca nişte nave cosmice. Încercăm senzaţia că trăim o seară valpurgică, de visare şi descătuşare sufletească. Ne trezim parcă dintr-un vis care am fi vrut să dureze o veşnicie. Pe mare, gondolele plutesc ca nişte licurici în noapte, străluminate de felinarele multicolore, pe care feţii frumoşi îmbrăcaţi în costume de sărbătoare, cu cântecele lor nostalgice, te plimbă prin tunelul pa-radisului. Întrerupem visul, ne ridicăm, şi prin străduţele întortochiate, cu zeci de magazine, cu vitrine luminoase şi ispititoare, le privim cu înţelepciunea oamenilor care deşi au buzunarele goale, se simt că trăiesc din plin visul de a se bucura de clipa fericirii unice din viaţa lor. Aproape de Casa Romena, întâlnim o piserie, unde mân-căm delicioasele spaghete pe care le stropim cu un vin roşu de Mala-ga. Intrăm apoi prin porţile Casei Romana. Ne întâmpină un grup de studenţi români care solicită să doarmă peste noapte în casa care a fost achiziţionară de Iorga, zeci de ani în urmă. Am trăit sentimentul că printre ei am zărit pentru o clipită pe mentorul unui grup de studenţi de la Istorie din judeţul Prahova, care cu 70 de ani în 214 urmă, avându-l ca iniţiator pe fostul meu părinte spiritual, profesorul Nicolae Simache, devenit în timp directorul Muzeului Regional de istorie din Ploieşti, au pus la intrare în Casa Romena, efigia marelui istoric român Nicolae Iorga. Am zăbovit câteva momente emoţionat, amintindu-mi de acest episod povestit de profesor în 1956, când lucram ca muzeograf principal la această ctitorie a sa din oraşul Ploieşti.

Nu mi-am închipui vreodată că voi avea marea şansă să calc pe urmele acestui mare istoric căruia îi datorez ceea ce sunt astăzi.

De la profesorul N. I. Simache am învăţat să preţuiesc frumosul din viaţă şi artă şi îi sunt recunoscător.

A doua zi dimineaţă, ţinta noastră este vizitarea „Muzeo Corero" situat într-o clădire monumentală pe o străduţă care porneşte chiar din Piaţa San Marco şi care adăposteşte una din cele mai mari colecţii de artă, cuprinzând un mare tezaur de pictură, donaţii ale unor personalităţi şi oameni de cultură ale Veneţiei.

Aici, colecţionarul din mine se trezeşte în faţa unei realităţi care îi estompează entuziasmul şi preocuparea de a strânge cu pasiunea care începuse cu peste 30 de ani în urmă, de a cumpăra din când în când câte o lucrare de pictură ale unor pictori contemporani din Bucureşti, în atelierele cărora am învăţat marea lecţie a artei şi mai ales opţiunile colecţionarului de artă.

Începem să privim cu ochi mari fiecare obiect de artă, să descifrăm preocupările şi gustul pentru frumos al iubitorilor de frumos, al celor împătimiţi de artă, al celor cu bani care au investit în achiziţionarea acestor valori, preocupaţi de a lăsa însemnele trecerii lor prin viaţă, lăsând posterităţii comori materiale şi spirituale care au îmbogăţit tezaurul marelui oraş.

Pentru a te introduce în atmosfera unui muzeu, care are de toate pentru toţi, mai întâi am văzut acele tablouri-document în care palatele şi clădirile monumentale ale Veneţiei sunt pictate cu toate detaliile, grija acestor anonimi din secolele 15, 16, 17 fiind aceea de a surprinde detaliile arhitecturii, ornamentele specifice, o foto-grafiere exactă a unui oraş devenit el însuşi muzeu. Este o întreagă şcoala care şi-au lăsat însemnele în aceste tablouri, aparent statice, împietrite, exacte dar care au o singură calitate, respectarea construcţiilor în forma lor iniţială, aşa cum a făcut cândva marele Canaletto în Polonia care, a redat exact imaginea unei Varşovii vechi, care au reprezentat modele pentru edilii şi arhitecţii oraşului de azi care au reconstituit Varşovia după tablourile lui Canaletto.

Aici în Muzeul Corero sunt şi tablouri reprezentând figuri de papi, dogi, 215 senatori, când împietriţi, reci, când joviali şi pitoreşti. Dar marea satisfacţie o încerci când te opreşti să admiri „Crucificarea" lui Giovani Bellini, „Pieta" lui Antonello Da Messina, „Daiana veneţiană", a lui Carapaccio şi mai ales faimosul tablou „Vizita" a aceluiaşi autor, în care surprinzi figuri de femei care prin gest, transfigurare aşteaptă „un ceva". Mirarea, sfiiciunea, neliniştea, gesturile iepurilor, şerpilor, căprioarelor, exprimă frica, transfigurarea, dar şi linişte şi împăcarea cu destinul. Privim totodată tabloul, încadrat cu o ramă sculptată, aurită, care reprezintă „Adorarea magilor", a lui Pietro Brueghel, precum şi picturi semnate de pictori veneţieni pe care nu-i reţin. Gustul acestor colecţionari pentru artă, şi mai ales pentru icoanele vechi din secolele 14, 15, 16, cu imagini ale Maicii Domnului, Mântuitorului, Sfinţii apostoli, răstigniri, scene biblice, „Apoca-lipsa", toate exprimă un gust profesionist, rafinat, pentru achiziţionarea unor meşteri iconari valoroşi ai şcolii veneţiene. Sunt în această sală zeci de icoane, de dimensiuni diferite care demonstrează diversitatea tematică şi modul de realizare artistică. Ajungem apoi într-o altă sală de la etaj. Aici se află o expoziţie numai de hărţi de navigaţie unele foarte vechi, aşa cum este cea a lui Pietro Visconte din 1318 sau cea a lui Sraziosa Benincasa din 1472 de origine calabreză, sau o alta tot a lui cu porturile Adriaticei. Am descoperit aici şi alte hărţi în care este prezentată Europa Septentrională din 1 septembrie 1553 în care apare şi ţara noastră: Transilvania, Valachia Danubiu sau Cheli (Chilia). Încerc un sentiment de mândrie că iată într-un muzeu veneţian figurează şi România, dar mă întristez că într-o altă hartă a lui Siaert din 14 iulie 1550, peste teritoriul nostru este scris cu litere mari, Ungaria. În alte vitrine sunt expuse zeci de jurnale de călătorie, cu miniaturi, desene, figuri umane, construcţii de cetăţi, monumente în care nu găsesc însemne despre ţara noastră.

Parcurgem apoi ultimile săli în care ne răsfăţăm ochii privind multe stampe realizate de Canaletto, acest mare artist care cu penelul său de filigran a lăsat atâtea urme pe hârtie

dar şi pe pânze despre bogata arhitectură a timpului său şi mai ales cu imagini extrem de valoroase ale oraşelor vechi italiene.

Când ieşim din muzeu, soarele stătea să apună. Trecem din nou prin Piaţa San Marco.

În ultima zi de şedere la Veneţia ne hotărâm să mergem cu vaporeto la Murano şi Burano. Privim mai întâi peste lagună şi ne atrage atenţia pe o insuliţă silueta unei biserici. Măreţia ei ne-a ispitit şi ne hotărâm să facem o întrerupere a călătoriei pentru a o vizita.

Surpriza a fost enormă. Aici, am descoperit de fapt cimitirul oraşului, a aşa zisei „lumi bune" a Veneţiei. Când intrăm pe sub o cupolă ca de cetate, privim varietatea crucilor şi monumentelor de pe morminte care impresionează pe orice vizitator, deşi spre surprinderea noastră în jurul nostru era o singurătate şi linişte care ne-a dat frisoane.

Nu era nici ţipenie de om şi totuşi pe fiecare mormânt erau puse flori proaspete şi candele aprinse. Ne plecăm asupra unor monumente. Niciunul nu ne-a reamintit, citind numele celor decedaţi de vreo personalitate. Descoperim pe o alee mormântul marelui poet avangardit Erza Paund iar lângă peretele zidului din partea nordică care închide incinta cimitirului mormintele lui Stravinski Igor şi al Romanovilor ruşi. Ne-am mulţumit numai cu atât. Am ieşit din nou la micul ponton din faţa cimitirului pentru a lua vaporaşul spre Murano şi Burano.

Pe vaporeto trăiam încă liniştea din cimitirul „Falnicei Veneţii" în care dorm somnul de veci nu numai „băştinaşii" ci şi „prigoniţi ai soartei", compozitorul rus Igor Stravinschi şi descendenţi ai familiei Romanovilor care departe de „Rusia mamă" îşi dorm somnul de veci pe meleaguri străine. Ajunşi la Murano ne desfătăm ochii privind „minunile lumii" realizate de iscusiţi meşteri făuritori de bijuterii unice, aşezate în vitrine ca la paradă. De la un magazin la altul sesizezi măiestria şi rafinamentul cu care sunt realizate aceste podoabe care atrag sute de mii de vizitatori, dornici de a se reîntoarce în ţările lor cu o amintire valoroasă din Veneţia.

Privim cu încântare la formele care le poate lua chihlimbarul şi piatra veneţiană, şi mai ales candelabrele, din sticlă de Murano, care au devenit podoabe în mai toate clădirile şi palatele din Europa şi nu numai. Dar aici am avut şi o altă bucurie, întâlnirea din întâmplare cu prietenul nostru român, pictorul Ion Grigore, călător grăbit prin Italia. Intrăm cu el prin diferitele magazine, ne încărcăm de lumina şi culoarea acestor nestemate „ne clătim ochii" cum s-ar zice, pictorul mai insistent solicită să vadă câte o bijuterie de Murano, se opreşte la o vitrină şi cere două brăţări Se uită la ele, le întoarce, le suceşte şi le achită. Când ieşim din magazin îi oferă o brăţară soţiei mele. Generozitatea lui, bine cunoscută de noi, o impresionează într-atât că rămâne fără glas. Da, răspunde pictorul, vreau să aveţi o amintire de la mine şi din Veneţia.

De gestul lui Ion Grigore, pictorul atât de îndrăgit de noi, ne amintim foarte des şi nu ştim cum să ne recompensăm. El vine tot mai frecvent la noi acasă, iar într-o vară, am ajuns împreună cu el la Coteşti, la vărul soţiei mele, unde vinul alb şi rubiniu se bea la „botul 217 calului". La Burano nu mai ajungem, ne mulţumim că în micuţa insulă din laguna Adriaticei, ne-am răsfăţat ochii şi inima în faţa unor frumuseţi realizate de iscusiţi maeştri italieni ai zilelor noastre. A doua zi am plecat cu trenul spre ţară. Am făcut o escală de 3 ore la Tri-este, vizitând portul şi o catedrală din secolul al 14-lea unde am intrat pentru a ne ruga pentru că suntem sănătoşi iar Dumnezeu ne-a avut în paza lui în periplul nostru italian.

Când ajungem la Belgrad, am avut o mare surpriză. La ambasada română ambasador era domnul Stănculescu cu care am lucrat la Moscova. N-am văzut oraşul decât din mersul maşinii urmând ca poate, într-un alt an să pot să dau curs invitaţiei sale de a reveni pentru 2-3 zile să vizităm şi Iugoslavia o ţară cu foarte multe comori şi mai ales muzee. A fost un popas de numai 2 ore, prilej cu care am vorovit despre vremurile moscovite despre care avem multe amintiri de neuitat.

Călătoriile noastre în străinătate le-am făcut în general în lunile noiembrie, deoarece în acest anotimp sunt câteva

avantaje pentru că se răcoreşte timpul, se găsesc bilete de tren, nu există aglomeraţie, hotelurile sunt mai ieftine iar biletele de tren în circuit, pe distanţe lungi, la clasa II-a sunt avantajoase. În 1984, am plătit pentru 2 bilete dus-întors până la Madrid 2000 de lei, adică jumătate din salariul meu pe o lună. Ehei, vremuri apuse dacă ne gândim la ziua de azi.

Ne hotărâm să facem această excursie într-un moment de entuziasm total ştiind că la „Geneva, cineva acolo sus ne aşteaptă".

Dar vai, o întâmplare şi un ghinion ne-a pus în mare încurcătură. Cu 4 zile înaintea plecării, Marieta, soţia mea, a avut un mare necaz.

I s-a declanşat o criză puternică de sciatică, nu se mai putea mişca de dureri, încât plecarea noastră era pusă sub semnul întrebării. Am avut noroc, deoarece doctorul de la servici, al soţiei, i-a procurat urgent câteva injecţii cu diprofox care au fost salvatoare. Deci am plecat. La orele 18,30 plecăm din Bucureşti şi a doua zi la orele 13,00 suntem la Viena. Vremea este ploioasă încât până la orele 21 facem un tur pe bul. Wilhelmstrasse, ne învârtim în jurul Catedralei şi ne întoarcem, poposind de curiozitate prin magazinele luminate ca ziua, admirăm vitrinele şi curăţenia bulevardelor, privim călătorii liniştiţi încărcaţi cu multe bagaje, frumuseţea clădirilor monumentale, luminate a giorno, şi ajungem la gară. La bagaje de mână, unde lăsasem 2 valize pline cu mici cadouri, farfurii de Horezu, ouă încondeiate de Rădăuţi, ştergare cusute cu arnici roşu şi negru, câteva 218 icoane pe sticlă, cumpărate la magazinele de artizanat, sticluţe rotunde pline cu coniac românesc, erau lucruri specifice româneşti, pentru a le oferi cadouri. Îmi amintesc că la Napoli cu o sticluţă de coniac am dormit o noapte la „Dormitorul Feroviarilor" de fapt, un fel de hotel, foarte curat, cu lenjerie albă apretată, cu baie şi flori pe masă, încât ne-a impresionat mai ales când dimineaţa, grăbiţi să ajungem la vaporul care urma să ne ducă la Capri, întrebând cât ne costă cazarea, portarul ne-a răspuns că este gratis. A fost extrem de încântat când i-am oferit o sticluţă cu coniac românesc, spunându-ne

că primeşte deoarece este „un dar de la fraţii noştri români”.

Drumul parcurs spre Spania cu trenul ne încântă ochii. Trecând prin Ventimiglia ajungem la ţărmul mării, pe Coasta de azur şi ca prin vis defilează prin faţa ochilor denumirile oraşelor Montecarlo, Nisa, Cannes. Citim şi nu ne vine să credem. Peisajul este magnific. Stânci, vile, palmieri, clădiri monumentale, cazinouri, grădini de vară, le privim ca prin vis. Unele dintre aceste oraşe le vom vizita la înapoierea noastră din Spania. Se face seară încât la orele 21,00 suntem la graniţă. De fapt trecusem, francezii nu ne-au cerut paşapoartele. Noi stăteam cu „frica în sân” şi ne minunam nu a venit nimeni să ne controleze bagajele, să ne dea jos din tren, sau să răspundem întrebărilor vameşilor aşa cum se făcea la noi sau prin ţările vecine Trenul cu care călătoream, devenise „un rapid” încât, conductorul, un tânăr oacheş, cu ochi jucăuşi, ne înţelege că nu avem locuri şi pe loc, contra a 30.000 de lire, obţinem o cuşetă şi ne trezim la orele 6,00 pe 3 octombrie la Port-Bon. Aici schimbăm trenul, trecând printr-un simplu peron aşa zisa vamă şi de aici ne urcăm într-un expresso de o eleganţă care ne-a tulburat, mai ales că nici nu am simţit că vameşii ne-au aplicat pe paşaport doar o ştampilă şi ne-au urat „drum bun”. La ora 7 plecăm spre Barcelona.

Peisajul de un pitoresc inedit ne încântă ochii şi inima, parcă suntem într-o lume de basme şi vis. Trenul parcă alunecă pe malul Mării Mediterane, pe care alunecau zeci de vaporaşe colorate, bărci cu pânze albe care păreau nişte păsări miraculoase venite din alte lumi.

Nu ne mai săturăm privind cu nesaţ la peisajul mirific al „pădurilor” de portocale, mandarine, şi măslini. Ici, colo, pe coline, vile cochete, turnuri de cetăţi, clopotniţele bisericilor care străpung cerul, unele cabane şi complexe turistice şi zone; de agrement, ca nişte mărgele colorate care ne prevestesc că ne apropiem de Barcelona. Intrăm mai întâi printr-un tunel, pe care mergem de peste 20 de minute.

Când trenul se opreşte, urcăm cu un excalator şi ajungem într-o sală 219 imensă, modernă, cu zeci de cabine telefonice. Nu întârziem prea mult deoarece pe linia 5 a venit un nou

expresso care mergea la Madrid. Fiind un „tren imperial” a trebuit să luăm un tichet supli-mentar de viteză pentru care am plătit 3400 de pesetos. Vagonul în care ne-am urcat era de o eleganţă nemaiîntâlnită până atunci de când călătoream prin Europa, în care am ascultat o muzică discretă spaniolă, într-o linişte de catedrală, şi priveam feţele senine ale călătorilor. Trenul aluneca parcă pe lângă litoral, cu încetineală care ne-a derutat, deoarece plătisem un supliment de viteză. Explicaţia am înţeles-o, când după numai 1/2 oră începuse un urcuş greu, printr-o zonă de munte, înaltă, incredibil de aridă, cu pietre înalte, ţuguiate, parcă erau nişte dinţi izbucniţi din piatră ameninţători. Ici, colo, vedeai câte vreun măslin pitic, sau petece de viţă de vie arămie, atinsă de bruma toamnei. După ce trecem de oraşul Saragoza, peisajul devine şi mai dur, fără nici un fel de vegetaţie, care în imaginaţia noastră pare un peisaj selenar, incendiat doar de razele soarelui care a uscat totul. Privim şi iar privim, ne-am săturat parcă de atâta pustietate.

După câteva ore cu trenul, peisajul se schimbă, apar plantaţii de portocali şi lămâi, mai multă verdeaţă. Pentru 2 minute trenul staţionează în gara oraşului Guaadolajaro, aşezat într-un găvan înconjurat de multă verdeaţă, cu o catedrală în mijloc şi pe una din coline o cetate medievală cu zeci de metereze. Aşezarea parcă este divină, o perlă într-o căldare peste care străluminează soarele dătător de viaţă. După acest oraş peisajul se schimbă, apar tot mai des petece de pământ cultivate cu porumb verde, plantaţii de meri şi fâşii de mirişti după care se strânsese recolta de grâu. Începe să se însereze. Dealurile se îndepărtează parcă şi în depărtare se văd fascicole de lumini.

Sunt luminile Madridului. Gara este nouă, de o modernitate care te fascinează, cu multe escalatoare, cu zeci de chioşcuri, cu zeci de cabine telefonice, cu săli imense în care forfoteşte o lume pestriţă, printre care mulţi arabi. Abia după ce urcăm un alt escalator şi ieşim în spatele gării suntem orbiţi de lumina incendiară a bulevardelor largi, flancate de palmieri şi blocuri moderne, de 7-8 etaje, cu o arhitectură în stil mauric, iar pe

mijlocul străzilor carouri şi rozete de flori decorative care-ţi încântă ochiul. De la un telefon public sunăm la ambasadă. Ne răspunde reprezentantul Taromului care era de serviciu, care ne spune să luăm un taxi, care costă foarte puţin.

Ştiam că nu putem fi cazaţi în spaţiile ambasadei. Deşi în acei ani lucrau aici doar 3 diplomaţi, printre care şi un coleg de-al meu, domnul Anghel. Regretă dar ne spune n-au voie să cazeze pe nimeni.

Se înserase bine, intrăm în panică, dar a dat un telefon la un hotel cunoscut, mai ieftin, San Geramino, la doi paşi de Poarta Del Sol şi Muzeul Prado. Eram fericiţi că vom dormi „pe săturate", oboseala îşi spunea cuvântul. Ne trezim în inima veche a Madridului. Clădiri vechi, cu multe capiteluri, cu balcoane în stil rococo şi gotice, cu puzderie de ghivece cu flori cu zeci de magazine concentrate pe străduţe vechi şi înguste cu chioşcuri cu fructe exotice şi sucuri naturale, pitzerii în faţa cărora erau câte două-trei mese unde vedeai mai mult marocani şi excursionişti săraci ca noi.

Ne-am propus mai întâi să vizităm Toledo, acel oraş în care a lucrat marele pictor El Greco. Gara Atoche este la numai 500 de metri de hotelul nostru. Cu o seară înainte am făcut o plimbare de recunoaştere. Este o zonă, deşi în plin centru al Madridului, se simte că este locuită de lume pestriţă, cu multe birturi stradale, unde îşi petrec mai toată ziua mulţi bătrâni la o halbă de bere şi un sendvici.

Trecem pe sub un gang în care domnea un miros de aer închis. La acea oră matinală, ne este frică să trecem, deoarece pe jos stau culcaţi mulţi năpăstuiţi ai soartei, care cu ochii pleoştiţi ne privesc cu duioşie în aşteptarea unui bănuţ. Este refugiul în care dorm claie peste grămadă bărbaţi, femei copii, care îngroaşă cohorta cerşetorilor străzii. Când ieşim din acest „infern" suntem deja în faţa gării.

La ora 9,20 aveam primul tren spre Toledo. Biletul costă 490 de pesetos dus şi întors, pentru două persoane. Ne interesăm şi când avem tren spre Granada. Aflăm că este la orele 22,20 seara, iar un bilet costă 2592 pesetos. Emoţiile au trecut, ştim deja când şi unde vom începe mai întâi călătoriile noastre în

Spania, lăsând ca la înapoiere să vizităm Muzeul Padro din Madrid. Este o zi senină, cu un soare strălucitor, parcă-l simţim cum intră în oase, şi care ne dă putere ştiind că vom ajunge în Toledo, oraşul legendar al marelui pictor renascentist El Greco. Peisajul este când presărat de dealuri cu multe livezi şi viţă de vie, cu vile cochete şi case de odihnă, când tarlale întinse de porumb cât vezi cu ochii. Când coborâm din tren şi ne urcăm într-un autobuz, peisajul se schimbă, ne apare în faţă ca în lumea basmelor, panorama oraşului cocoţat pe un pinten de stâncă.

Pe o şosea ultra modernă, ocolind stânca Poarta del Sol, intrăm direct în inima oraşului. Incredibil, Toledo nu este o simplă cetate, care gravitează în jurul Alcazarului şi al Catedralei. Nu, Toledo este un oraş unic, cu clădiri legate lanţ cu zeci de străduţe, cu mii de magazine şi mai ales îţi poţi răsfăţa ochii privind bijuteriile din vitrine care te ameţesc, simţi parcă în gură cocleala aurului, descoperi 221 adevărata artă de prelucrarea acestuia, formele şi modelele pe care numai la Toledo le poţi admira. Turiştii care curg în valuri pe aceste străduţe, cu gânduri şi pliante în mâini, se opresc mai ales în faţa Catedralei, o construcţie monumentală, cu două altare imense, împodobită cu sute de sculpturi, cu mormintele unor regi şi cardi-nali, cu incredibila catapeteasmă ce copleşeşte prin masivitate, sunt puncte de atracţie spre care vizitatorii se îmbulzesc. Întreaga catedrală are în interior 16 altare, încărcate cu multe statui, cu multe icoane mari argintate, dar mai ales mica galerie de artă din adausul la imensa construcţie, îţi produce marea emoţie când în sfârşit te afli în faţa a două lucrări de El Greco, un Christ rătignit pe cruce şi o „Madonă cu pruncul în braţe”, adevărate capodopere. Tonalităţile de negru dur şi albul imaculat, culori dominante în creaţia artistului, reflectă starea de spirit a acestuia, bucuria şi durerea înăbuşită, pe care a trăit-o intens, în această cetate departe de patria sa. Când ieşim din catedrală privim curtea interioară în care simţim foşnetul frunzelor de palmieri, care pare a fi un cântec venit dintr-o altă lume, să te trezească din visul atât de frumos trăit cu

sentimentul unei înălţări către divinitate.

Urmăm un grup de turişti francezi, care pe o ulicioară, urcând în pantă, fac glume, opresc circulaţia pentru a imortaliza prezenţa lor în Toledo în fotografii care să rămână pe pânza vremii.

Trasele vizitelor lor sunt ghidate de muzeografi locali, au ţinte precise, încât îi urmăm şi noi, şi ne oprim de data asta în faţa bisericii Sfântul Toma acolo unde există o lucrare de mari dimensiuni a lui El Greco, celebra „Înmormântarea contelui Orgaz" o compoziţie echilibrată cu multe personagii, figuri umane cu capete lunguieţe şi spiritualizaţi. Dominante sunt culorile de negru dur şi alburi tari, cu irizări de argintiu. Am stat în faţa acestui tablou peste 20 de minute, trăind senzaţia că printre aceste figuri umane suntem şi noi. Este o imagine apocaliptică, de un mare dramatism. Merită cei 55 de pesetas pe care i-am plătit la intrare.

De aici, ne continuăm vizitarea oraşului, coborând o străduţă îngustă, pentru a vizita casa lui El Greco. Este un fel de mic palat, cu un etaj, construit din piatră şi cărămidă roşie, o mică cetate cu ziduri groase şi cu o curte interioară inundată de multă vegetaţie meridională şi flori. În clădire s-au adunat multe pânze cu picturi aparţinând şcolii de pictură din Toledo, dar sunt şi peste 30 de tablouri aparţinând artistului. Curios, dar împărţirea casei parcă ar fi destinată pentru a valorifica arta. Urcăm o scară şi intrăm într-un vestibul 222 cu un brâu lat de cahle cu reprezentări animaliere: grifoni, lei, păsări, iar în centru portretul „Sfântului Bernard" pictat de El Greco, puţin spiritualizat, cu faţa prelungă şi cu mâinile subţiate ca de femeie.

Este tratată în tonalităţi de negru şi alb murdar, iar sfântul cu ochii adânciţi spre înalt este luminat de un snop de raze de soare, care se răsfrânge uniform peste acest tablou de peste 3 metri înălţime.

Este un portret din perioada toledană.

Continuăm să ne încălzim privind pictura marelui maestru, păşind cu sfială într-un imens salon, foarte înalt, cu tavan din lemn pictat, transformat în atelierul pictorului. Aici sunt peste

20 de tablouri, multe portrete de dimensiunile 1x1 reprezentând pe sfinţii Matei, Bartolomeu, Pedro, Pablo, Toma, etc. Se impune „portretul confesorului” o figură distinsă, mesianică, cu o faţă aspră, rigidă, care veghează, la sufletul neprihănit al artistului, bântuit de păcatele lumeşti. Şi aici foloseşte aceleaşi culori închise, atenţia pictorului fiind aţintită spre figura distinsă, evlavioasă, a artistului, puţin severă, dar cu ochii luminoşi. Tot în atelier am rămas fără glas, privind o imagine de vis „Vederea generală a Toledoului” din secolul 16, de dimensiunea de 1x1 m, o prezentare grandilocventă a unui oraş, peste care patina vremii şi-a lăsat urmele adânci. Totul este solemn, cu zeci de străzi, configurând imaginea de ansamblu a oraşului medieval, în care tronează catedrala şi cetatea Alcazar, imensă, albă, care veghează ca un străjer întregul oraş. Ieşind în stradă soarele era sus de tot, căldura se înteţise, ne dăm jos puloverele. Lângă o vitrină plină cu bijuterii, realizate de meşteri aurari locali, ne îmbie să le privim. Auzind vorbind româneşte, ne apropiem şi intrăm în vorbă. Ni se destăinuie că li se furase geanta cu bani şi paşapoarte şi ne atenţionează să fim atenţi aici, la Toledo, unde vin mulţi turişti străini se fură în plină zi ca în codru. Luăm act şi ne conformăm.

Spre seară ajungem la Madrid, ne instalăm la o masă dintr-o pizzerie şi ne răsfăţăm cu câte o porţie de macaroane şi ne permitem să bem câte o halbă de bere. După ce mâncăm, când oraşul se înveşmânta în culorile neonului, ne plimbăm pe străzile din zona veche a oraşului privim forfota oamenilor, mai ales a fetelor elegante, zâmbitoare, care îţi fac cu ochiul. Noi ne oprim în faţa vitrinelor, privim şi ne minunăm văzând cele mai sofisticate bijuterii de aur, dar şi vestimentaţia feminină, cu croieli noi, cu o paletă largă de modele de haine din piele şi blănuri scumpe. Apoi ne întoarcem la hotel, deoarece a doua zi vom vizita faimosul muzeu „Prado” situat la doi paşi de micul nostru hotel.

Când privim de aproape clădirea Muzeului Prado, ni se pare austeră şi nu de dimensiunile la care mă aşteptam. Văzusem, în viaţa mea, muzee mari, ca Luvru, adevărate palate de

secolul 16, sau muzeele Vaticanului, Ermitajului, ori muzeul din Dresda, Tel Aviv sau Viena, încât muzeul Prado, clădirea care adăposteşte atâtea capodopere pare destul de mică, fără o arhitectură exterioară care să te atragă. Intrăm în muzeu cu o strângere de inimă. Nu bănuiam că într-un muzeu mic, ca suprafaţă, vom descoperi opere mari, valori inestimabile care s-au impus pe plan mondial. Scutim câte 500 pesetas plata biletului de intrare, folosind aceiaşi legitimaţie împru-mutată de la pictorul Ion Pacea. Omul de la casă se uită la ea, îmi spune „mulţumesc" şi începem „marea aventură".

Pornim în această călătorie a frumosului, oprindu-ne la tablourile lui Rubens de dimensiuni mari. Tabloul „Sfântului Andrei" pare un străjer înveşmântat în costum de epocă, maestuos, puţin rigid, cu ochii adânciţi în orbite, cu o faţă blândă de om străluminat de sfinţenie. Lângă el, un alt tablou intitulat „Femeia pe cal alb" energică, focoasă, bărbătească, şi hotărâtă, impune o figură solemnă. Colorismul său, tonalităţi de albastru, galben şi vişiniu are o luminozitate pe care ai vrea să o atingi cu mâna. Ne oprim în faţa altui tablou „Hristos la malul mării", cu acea înfăţişare serafică, pură, cu ochii pătrunzători în lumea infinitului. Tablourile semnate de Tintoretto „Lupta sfântului Mihail cu satana" vegheată din ceruri de Sfânta fecioară Maria cu pruncul în braţe" sau „Portretul unei femei în doliu", se evidenţiază forţa dumnezeiască a învingătorului, în lupta cu diavolul şi forţele răului. Ne oprim apoi în faţa tablourilor semnate de Ribera, Velasquez, Mantegnat, Boticelli, cu cele „Patru ipostaze ale vieţii" un elogiu adus armoniei dintre generaţii dar şi un omagiu adus Creatorului. Am privit apoi cu sufletul descătuşat, picturile lui Murillo de sfinţi cu feţe spiritualizate care emană căldură şi bunătate, sau lucrări de Iacob Jordaens în care figura lui „Isus răstignit pe cruce", sau „La mormântul lui Christos", exprimă durere, dar şi credinţă în cel de sus.

Am văzut în circuitul muzeului zeci de alte tablouri ale maeştrilor spaniolii din secolele 16-17, semnate de El Greco, Vasco Pereira, Zurbaran, Ribera, care mi-au întregit cunoştinţele despre şcoala spaniolă de artă, cu trăsăturile ei

specifice, dovedind continuitate, măiestrie desăvârşită, forţa talentului artistic, ridicat pe cele mai înalte culmi ale civilizaţiei. Aici, în acest faimos muzeu de renume mondial, mi-am modelat sufletul, m-am încărcat şi mi-am dezvoltat 224 gustul şi pasiunea pentru frumosul din viaţă şi artă. Încă odată m-a iluminat.

În ziua următoare la orele 23, ne-am propus să facem o călătorie pe care n-am visat-o niciodată. Să vizităm faimoasa Granada, oraşul cu rezonanţă de legendă, într-o lume de vis, în care civilizaţia maură şi-a impus geniul său creator în materie de arhitectură, arta mozaicului, sculptură, miniatură şi pictografie, dând o nouă înfăţişare frumosului din viaţă în faimoasele palate ale Alhambrei şi Muntele sacru al spaniolilor.

Când ajungem în gara Granadei, era ora 6 dimineaţa. Deşi o gară mică de munte, iar din tren a coborât puţină lume, grupurile de ghizi care mai de care mai zgomotoşi, încercau să te convingă să-ţi fie călăuză prin „lumea de vis" a Alhambrei cu numai 1250 de pesetas, ne ispiteşte, dar preţul cerut este destul de mare. Neavând bagaj, ne hotărâm să urmăm un mic grup, de tineri francezi, care gălăgioşi urmau ghidul şi începuseră urcuşul printr-o pădure seculară de brazi şi molizi, dar nu putem să rezistăm ascensiunii acestora, încât rămânem în urma lor, fericiţi că suntem pe drumul cel bun, singurul care duce spre complexul Alhambrei. De pe un mic promontoriu zărim doar conturul cetăţii, câteva clădiri roşii cu turnuri. Scurtăm drumul asfaltat pe care îl fac maşinile şi ne abatem pe o cărăruie care ducea tot la Alhambra. Ne oprim la o cişmea, bem apa rece de izvor şi dintr-o dată zărim poarta gigantică de intrare în marele complex de clădiri incendiate de un soare care le dădea frumuseţe şi măreţie. Ne legitimăm „ca artişti" şi intrăm în prima sală. Când ridicăm ochii în sus şi privim tavanul rămânem muţi. Ţi se opreşte respiraţia, când vezi rafinamentul desăvârşit cu care meşterii mauri au implantat plăcile de faianţă colorată, fineţea desenelor miniaturale, linia desenului şi sincretismul culorilor se împletesc în figurile animaliere, în flori, în ghirlande cu

împletituri de foi de acant şi stejar, toate într-un joc subtil de culoare, în care albastru şi albul imaculat, arămiul şi violetul iradiază o lumină orbitoare, te îndeamnă să închizi ochii şi să visezi. De la încăpere la încăpere descoperi incre-dibilul, nu-ţi vine să crezi că omul a putut crea asemenea artă de un rafinament şi o măiestrie desăvârşită în care numai mâna lui Dumnezeu putea să înfăptuiască. Când pătrundem în curtea interioară a Alhambrei ni se opreşte respiraţia. Nu mai ai ce spune. Capitelurile care susţin cupolele de la cele două intrări în palat, sunt ca nişte spirale cu zeci de motive sculptate, care privite prin lumina jeturilor 225 de apă, iau forma unor fecioare care se rotesc într-un dans ameţitor. Parcă eşti într-o altă lume.

Miracolul formelor pe care le poate lua piatra, şlefuită cu mâinile şi sufletul arab, dar şi pictura miniaturală de pe pereţii saloanelor dormitoarelor, sălilor de taifas, sufrageriilor şi dormitoarelor folosite de emirii arabi, sunt embleme ale gustului pentru frumos, semn că în această oază de linişte în împodobirea căreia au zăbovit şi meşterit cei mai iscusiţi artişti ai lumii arabe, pentru a-i da strălucirea şi statornicia veşniciei, este o emblemă a unei culturi înrădăcinată adânc în pământul arid al acestui colţ de lume. Când ieşim din palat şi privim faimoasele curţi interioare, vestitele „curţi ale teilor", ale „mir-tului", ale „portocalilor" dar şi oazele de verde crud al aşa ziselor „grădini suspendate" înconjurate de ochiuri de apă şi cu zeci de fân-tini arteziene, parcă te afli într-un mic paradis creat aici, pe acest platou la o altitudine de peste 500 de metri, la care parcă a muncit însuşi Dumnezeu. Stăm pe o canapea şi ascultăm clipocitul apei jucăuşe, care izbucneşte din instalaţiile speciale, ascunse privirii omului, încât crezi că aici, pe această înălţime, în această lume „a Semi-ramidelor" arabe, aceeaşi mină dumnezeiasca a vegheat pentru ca această bijuterie să dăinuie în veacuri. Alhambra este o realitate, care nu are asemănare, un dar al cerului pentru oamenii acestui pământ stropit cu sudoare, lacrimi şi sânge, în decursul istoriei sale milenare. Stăm la soare, ne încălzim oasele. Suntem obosiţi încât, trăind bucuria de a fi văzut „minunea,

minunilor” această frumuseţe de basm din vremea visurilor din copilărie, ni se închid pleoapele şi în acel început de vis, aud parcă o voce, care vine de undeva din hăul unei văi care se cască ca o ameninţare un cântec ştiut din copilărie „Granada, Granada” care-ţi inundă sufletul de melancolie.

Deschidem ochii şi deodată, pe caldarâmul din faţa platului apare, un orb, care sprijinit de un baston, cu voce care venea parcă dintr-o altă lume, trecu pe lângă noi, ca o umbră, cadenţându-şi paşii, întinzând o mână. Soţia se ridica, scoate 5 pesetas, rămânând cu ochii înlăcrimaţi.

M-am dus lângă ea şi sărutându-o i-am spus:

— Iată că aici, pentru o clipită, în inima Granadei, am retrăit visul de aur al copilăriei noastre, pe care n-am să-l uit niciodată”.

Era ora 15,30 când la această oră, grupurile de turişti încep să se retragă, şi încep să apară familii de localnici, când conform unei cutume, statornicite de primăria locală, cetăţenii oraşului au intrare liberă în acest mic paradis. Noi, fiind deja în incinta Alhambrei, privim cu interes acea vale adâncă care se căsca în faţa noastră şi 226 rămânem uimiţi că, din pereţii muntelui de piatră, ieşeau tulumbe de fum care în contact cu aerul luau nişte forme bizare. Am aflat că acolo, în grotele transformate de gitani în locuinţe, îşi duc viaţa tihnită peste 10 familii. Starea lor materială se pare este destul de bună, deoarece în faţa acestor „mici hoteluri pitoreşti” împlântate în stâncă, stau ca la paradă înşirate, peste 15 maşini luxoase ale ţiganilor. Când ne întoarcem privirea înapoi, deja mulţi locuitori ai Granadei intrau în palat. Intrăm din nou şi noi. Acum este mai puţină lume, încât savurăm cu alţi ochi pictura bogată a interioarelor, a plafoanelor pictate cu motive arabe, dar şi a capitelurilor interioare placate cu faianţă, de toate culorile, totul aranjate cu dibăcie şi rafinament inegalabil. În fiecare încăpere pereţii sunt îmbrăcaţi tot în faianţă, cu motive care nu se repetă în alte camere, doar coloritul cahlelor rămâne acelaşi: alb, verde, bleu, marou şi un galben închis.

Parcurgând încet, nesiliţi de nimeni, fiecare încăpere

aranjată cu gust, fără prea mult mobilier sau obiecte decorative, te îndeamnă la meditaţie, la visare, din care parcă ne trezeşte buchetele de palmieri pe sub frunzele cărora simţim răcoarea serii care vine dinspre munţi.

Cu un autobuz ajungem numai în jumătate de oră. Soarele încă mai dogoreşte încât ne dă parcă noi puteri şi facem o plimbare prin oraşul în care localnicii, mai ales bătrânii, îşi plimbă patrupedele pe marele bulevard. Ne oprim şi intrăm în Capela regală, atraşi de ecourile unei orgi care ne îndeamnă la meditaţie. Luăm loc pe o bancă şi cufundaţi în lumea credinţei, privim pictura murală şi monumentalele altare, care parcă stau agăţate de jur împrejurul acestei nave imense, peste care muzica divină pătrunde în inimă ca nişte aripi de îngeri care plutesc în jurul nostru. Este o slujbă scurtă, numai de 30 de minute. Ieşim în bulevard, trecem pe lângă Universitatea „Iusuf" din secolele 14-16, iluminată puternic de jeturi de reflectoare. Intrăm apoi în partea veche a Granadei, cu străduţe înguste, în care forfotesc mai ales arabii şi africanii, oferindu-ţi talismane din piele, poşete pictate, baticuri cu emblema Alhambrei, dar şi instrumente specifice şi podoabe marocane. Nu mai avem timp. Trebuie să ajungem la gară pentru a lua trenul de noapte spre Madrid.

Ajunşi la Madrid ne ducem direct la Ambasada noastră. Aici Vasile Şandru, ambasadorul României a dorit să-l informez despre viaţa literară din România şi, ştiindu-mă iubitor de artă să-i spun despre noutăţile din domeniul artelor plastice. La o cafea fiartă în nisip, 227 îşi cere scuze că nu m-a putut găzdui în spaţiile Ambasadei, din cauza instrucţiunilor foarte severe venite din ţară, mărturisindu-mi că ar fi făcut o excepţie, să mă cazeze, dar din cauza „oamenilor cu ochii verzi" care ştiu şi văd totul, nu vrea să rişte, deşi într-o ambasadă atât de mare, are destule camere libere, „este o prostie", dacă nici pentru diplomaţii români nu se face excepţie, e dureros. I-am spus că totuşi, m-am descurcat, am găsit cazare în mici hotele „fără stele", dar confortabile. Discuţia a fost sinceră, prietenească. Era o zi de duminică, m-a întrebat ce am vizitat, ce mi-a plăcut mai mult, ce impresia am despre Spania? I-am

răspuns că mai întâi m-am bucurat că „Spania este invadată de afişele cu poza lui Marin Sorescu, care fusese cu o săptămână în urma prezent la „Festivalul Internaţional de poezie” de la Madrid. Un afiş de 1 metru pe 75 al poetului, era lipit pe mai toate panourile de afişaj ale marelui oraş. La înapoierea noastră în ţară i-am spus lui Mărin” că l-am văzut la Madrid, mare de tot dar… pe afiş. S-a bucurat reamintindu-mi că la o manifestare complexă la Dortmund în Germania, în delegaţia romană l-am „reprezentat cu cinste la prezentarea piesei sale Matca”, eu fiind în sală, ca reprezentat oficial, am fost confundat de public cu autorul piesei, fiind aplaudat de public la sfârşitul piesei.

La Madrid însă, discuţia cu ambasadorul român, un intelectual sensibil şi elevat, iubitor de literatură şi artă, m-a îndemnat, să nu plec din Madrid, până nu văd şi Memorialul „Escurial” nu departe de oraş. Se poate ajunge cu un autobuz care pleacă din „San Martin” din oră în oră, „te asigur că nu veţi regreta”. I-am mulţumit, ne-am luat rămas bun şi cu o maşină a ambasadei ajungem la autobaza din San Martin de unde luăm autobuzul. Drumul este de un pitoresc inedit, care şerpuieşte printre păduri de portocali şi mandarini. Ochii noştri prindeau pe retină acea cruce imensă din marmoră, albă, simbol al rezistenţei şi recunoştinţă pentru jertfele eroice ale parti-zanilor spanioli căzuţi la datorie. Aflasem că, la temelia crucii sunt îngropaţi o parte din eroii nemuritori. Când ajungem la Palatul Escurial unde tronează o catedrală imensă, iar în jur este o linişte totală, fără excursionişti, ne dumirim. Era duminică, complexul muzeal era închis, duminica nu se poate vizita. Suntem mâhniţi, nimeni nu ne-a spus la ambasadă că duminica Escurialul este închis, nu puteam vedea nici mormintele regilor spanioli deja este pregătită cripta în care îşi va găsi somnul de veci actualul rege al Spaniei. Am suferit că de la Escurial plecam doar cu imaginea imensului palat, o construcţie 228 maestoasă, dar rece, implantată pe un munte, încărcată de o bogată istorie seculară.

Seara, la orele 19,00 avem un tren spre Barcelona. În cuşetă

au venit 2 studenţi marocani, unul face cibernetica la Geneva şi celălalt farmacia la Paris. Se încinge o discuţie foarte sinceră. Mi-au spus că are colegi care studiază în România, că ştiu că în ţara noastră există o şcoală de medicină printre cele mai bune din Europa, că la noi „sunt fete foarte frumoase", că este o ţară cu multă vegetaţie, cu munţi înalţi, cu un climat temperat, cu o mare Neagră, care are un litoral unde vin la plajă şi mulţi marocani. Unul dintre ei, cel de la medicină, mi-a spus că este iubitor de pictură, că şi-a încercat norocul, deschizând o mică expoziţie într-un club de la Paris. Dimineaţa când noi ne pregăteam să coborâm la Barcelona, ei erau treji. În amintirea acelei nopţi, când am tot vorbit despre toate, studentul de la cibernetică îi oferă ca „amintire" o poşetă din piele, pictată cu arabescuri; iar noi îi oferim o sticluţă de coniac românesc. În gară dăm un telefon unei doamne, românca Rodica Regolado Roşca, recomandată de dl. Anghel de la Ambasada noastră de la Madrid, şi ajungem în 10 minute pe str. Estruch nr. 34, unde pe o firmă mică, luminoasă, citim „Restaurant Bucureşti". Doamna Rodica ne primeşte cu dragoste, ne oferă şi cazare la un preţ derizoriu, lăsăm bagajul, îi oferim o sticlă cu ţuică, câteva farfurii de Horezu, un ştergar ţărănesc şi după o gustare frugală, ne luăm zborul.

Primul drum este vizitarea Muzeului Picasso. Ne oprim mai întâi şi intrăm într-o catedrală, multe altare laterale, dar nu de grandoarea catedralei din Toledo. Străbatem câteva străduţe strimte, şi ne oprim pe strada Montcada, unde zărim pe pânză albă, pusă de-a curmezişul străzii pe care era scris cu negru „Muzeul Picasso." Muzeul a fost înfiinţat în martie 1963, într-un palat vechi cu o arhitectură specific barceloneză. În prima sală ne întâlnim cu mici desene, de mărimea unor vederi şi picturi miniaturale, în stilul picturilor lui Grigorescu şi Andreescu. Într-o altă sală întâlnim tablourile, realizate în manieră clasică ale părinţilor şi al prietenilor ori personalităţi locale, sau peisaje. Ne oprim în faţa unei picturi intitulată „Ştiinţa şi Cari-tatea" în care, pe patul morţii, un personaj este vegheat de un doctor cu siringa în mână, iar în partea opusă o

călugăriţă citindu-i dintr-o carte bisericească. Este o pictură impresionistă din care sesizezi unele stângăcii în compoziţie şi culoare. În sala 14 se află o pictură interpretată în stil modern, a cunoscutei pânze „Faimoasa familie" a lui Velasquez" pe care am văzut-o în Muzeul Prado din Madrid. Sunt 229 şi alte interpretări după operele lui Delacroix şi Poussen. Într-o altă sală sunt expuse peste 40 de lucrări de ceramică, pe care sunt pictate cucuvele, raci, porumbei, şerpi, lei şi alte animale, donate de Jacqueline Picasso în anul 1982. Într-o altă sală, sunt expuse afişe, realizate de artist, litografii, metaloplastie, desene. Muzeul este mai mult un muzeu documentar, în el lipsesc marile piese de mai târziu care l-au făcut celebru pe marele lor compatriot. De la Muzeul Picasso, la numai 100 de metri, ajungem în faimosul bulevard Rambla, inima fierbinte a Barcelonei, la capătul căruia se ridică parcă din spuma mării, faimosul monument al lui Colon. De aici poţi lua un teleferic, care face un cerc la mare înălţime pe deasupra unei porţiuni a mării de unde poţi privi o panoramă unică a Barcelonei, cu străzile şi bulevardele largi, care pornesc din piazza Catalygnia în zeci de raze care trec dincolo de parcul Quiel. Îi propun soţiei să urcăm şi noi în teleferic, să admirăm imaginea de basm a Barcelonei, dar nu reuşesc să o conving, îi este frică. Ne întoarcem pe marele bulevard Rambla, zona pietonală a Barcelonei. Aici, admirăm cu nesaţ ţigăncile spaniole, care stau proţăpite în mijlocul florilor, ele însele nişte „frumuseţi ispititoare care prin reclama pe care o fac, nu poţi să rămâi nepăsător şi te îndeamnă să cumperi măcar un fir de trandafir. Marieta le admiră minute în şir, n-ar mai vrea să mai plece de lângă ele, îmi calc pe inimă, îi cumpăr un trandafir şi i-l ofer. Era atât de emoţionată, încât i-au dat lacrimile. Ne uităm cu interes pe partea opusă a bulevardului unde trăim câteva clipe în tovărăşia păsărilor exotice, care din împărăţia coliviilor, îşi revarsă cântecele lor, parcă te cheamă să le redai libertatea de zbor. Este o împărăţie a păsărilor exotice de pe toate continentele, de toate mărimile şi culorile pe care ai dori să le mângâi. Mergem mai departe, îmbătaţi de mirosul mormanelor de flori şi acompaniaţi de cântecul

sfâşietor al păsărilor care îşi cer dreptul la libertate. Ne uităm în jur. Sunt zeci de scaune, legate unul de altul cu lanţuri subţiri şi ne mirăm că nu se aşează nimeni pe ele. Noi ne-am aşezat confortabil să ne odihnim picioarele obosite.

N-am stat nici 2 minute şi nu ştiu de a apărut o zdrahoancă cât un munte şi cu un ton autoritar ne spune „Plata vă rog". Ne uităm unul la altul şi fără să scoatem o vorbă, cu un gest pe care îl facem, ne ridicăm şi o pornim pe acelaşi bulevard comentând.

— Vezi dragă ce înseamnă proprietatea particulară, se scot banii şi din piatră seacă, dar de la turişti. Nu-i iartă, ei ştiu că noi avem nevoie să ne odihnim, că ne dor picioarele şi pentru asta 230 trebuie să plătim! Plecând mai departe, ştiind că am economisit 100 de pesetas, luând poziţia de drepţi de pe scaune, ne-am răzbunat în piazza Catalunia, cumpărând 2 îngheţate care ne-au astâmpărat setea.

Înserarea a venit încet, cu paşi moi şi cu o lumină feerică care izbucnea din felinare puternice şi din vitrinele şi reclamele care iradiau ca nişte flăcări multicolore.

A doua zi dimineaţa ne întâmpină în holul micului hotel doamna Rodica dornică să ştie ce impresii ne-am făcut prima zi în Barcelona. Ne sfătuieşte să ne ducem în Parcul Quiel, să vedem ce minuni a înfăptuit într-un timp record, marele arhitect de talie Europeană, faimosul rege Gaudi, care prin tot ce a construit în Barcelona a adus un suflu nou, original, edificiilor importante din oraş şi în special prin construcţia catedralei „Sagrada Familia" cu acel turn neîntrecut în înălţime din Barcelona, cu acele dantelării de stucaturi şi forme ce amintesc de faimoasa bisericuţă Vasile Blajenâi din Piaţa Roşie din Moscova. Din Piaţa Catedralei luăm autobuzul 19 care duce spre parcul Quiel. Privim prin geam cum din loc în loc, au răsărit pe marele bulevard aceste clădiri realizate de Gaudi, fardate cu imobile sofisticate, cu adause de ornamente ca nişte jucării din plastilină, care iau forme pe care închipuirile şi plăsmuirile artistului din nopţile de nesomn, au căpătat caracterul de unicate, nemaiîn-tâlnite în arhitectura spaniolă. Ele par nişte bijuterii filigranate, decupate din

marmură şi plăci de mozaic, pe care Gaudi le-a prins în lanţul strâns dintre clădirile care poartă numele marelui „cetăţean de onoare al cetăţii". Când ajungem sus, în parc, privim în spatele nostru panorama de basm a Barcelonei. Aici te simţi printre grote, arcade, fântâni, himere, statui, ca într-un iarmaroc, în care ingeniozitatea lui Gaudi a născocit o lume mirifică, aproape ireală. Stăm pe un fel de canapea arcuită, placată cu bucăţi mici de piatră colorată şi marmură albă şi admirăm panorama Barcelonei, cu bulevarde străjuite de palmieri şi leandri, care se resfiră ca nişte raze care se întretaie unele cu altele.

Pe unele clădiri monumentale în apropiere de noi, mâna lui Gaudi, cu coloritul acoperişurilor care se suprapun peste cenuşiul depărtărilor, parcă e un mister peste care domneşte figura luminoasă a lui Gaudi acest constructor şi arhitect care a împodobit oraşul Barcelona cu însemnele trecerii lui prin viaţă, curmată ca şi a lui Labiş al nostru de un tramvai neştiutor, care într-o clipită a curmat viaţa unui artist de geniu. Ajungem şi la cea mai reprezentativă lucrare a lui Gaudi, faimoasa catedrală „Sagrada familie". O privim şi ne 231 minunăm. Simt că ameţesc, că totul se învârte în jur, că de pe turn se desprind acele adăugiri florale, ca nişte bulbi de cepe, pe care Gaudi l-a implantat ca podoabe ale sufletului, acolo sus, de unde să privească lumea ce va veni. Sunt aici numeroase simboluri, o îmbinare fericită a elementelor clasice, gotice şi moderne, o sinteză a unui stil care să desăvârşească templul veşniciei şi a scurgerii inexora-bile a timpului.

Urcăm cu liftul acest turn al catedralei, înalt de 60 de metri de unde scurtăm depărtările. Ce vedem cu ochii sufletului întrece orice închipuire. Corăbiile celor peste 400 de biserici, care plutesc pe pânza vremii, par nişte îngeri care ţin sub priviri statornicia pământului. Ne înălţăm ochii şi-n vârful turnului vedem câţiva meşteri care adăugau nişte structuri în formă de ciuperci, cu încrustaţii de piatră colorată, parcă ar fi nişte figuri de oameni contorsionate aspirând spre înalt. Ne uităm în jos, vedem scheletul acestei catedrale, înconjurat de

schele pe care „meşterii Manole ai Spaniei” adaugă ceea ce marele Gaudi nu a putut înfăptui în viaţă. Ei continuă cu credinţă, având în faţă planurile şi schiţele lui Gaudi, să ducă la bun sfârşit această capodoperă. Când coborâm, răsuflăm uşuraţi, simţim pământul sub picioare şi ne închinăm sfinţilor din piatră care au vegheat urcuşul nostru în lumea gândită şi înfăptuită de un mare arhitect care a revoluţionat arhitectura străveche a Europei. Acest monument, este un poem în piatră lăsat de Gaudi posterităţii. În sala de la intrare în acest edificiu, introducând 200 de pesetas într-un aparat, timp de 12 minute, pe o muzică de orgă în care străbat ecouri din naiul marelui nostru compatriot, Gheorghe Zamfir, privim pe un mic ecran tot ce a creat marele Gaudi până în anul 1926 când a fost strivit de un tramvai, scos din uz astăzi, barcelonienii răzbunându-şi marele artist, care ca şi Brâncuşi a revoluţionat arta şi arhitectura. Seara la orele 19,00 plecăm spre Nisa. La orele 8,15 dimineaţa, debarcăm în oraşul în care n-am visat niciodată că vom ajunge, pe coas-ta de Azur a Franţei.

Primele informaţii le luăm din gară de unde obţinem gratuit un pliant al oraşului. Ne propusesem să facem această întrerupere a trenului să vedem aici, muzeele Chagal şi Matisse şi de ce nu, riviera mării mediteraniene. Lăsăm bagajele la serviciu bagaje de mână, plătim o sumă simbolică şi începem să urcăm spre muzeul Chagal urmărind indicatorul care ne arată direcţia spre locul în care era deschis de puţin timp. Poate că nicăieri în călătoriile noastre, nu am văzut atâtea palate, atâtea vile, construcţii vechi şi noi, cu curţi 232 interioare în care domină maestoşi palmieri, cedri, măslini şi leandri mirositori. Curăţenia străzi este fantastică. Civilizaţia oamenilor, politeţea, este proverbială. Când întrebi ceva, se strâng în jurul tău mulţi pietoni, sunt obişnuiţi cu străinii, au răbdare, şi-ţi răspund la întrebări. Este foarte cald, urcuşul ne toropeşte, oboseala se simte.

Clădirea muzeului este modernă, ca un templu, în care sunt multe tablouri, sculpturi, desene litografii cu caracter biblic, interpretând noul şi vechiul testament; de la „Potopul lui

Noe", „Izgonirea lui Adam şi Eva din Paradis", de la „Moise primind decalogul", la „Facerea lumii" şi „Sacrificiul lui Isac" realizate în manieră modernă, liberă, fără prejudecăţi, în tonalităţi de verde crud, roşu violentat şi galben difuz, au o preţiozitate şi luminozitate care te îndeamnă să le mângâi. Muzeul este considerat un fel de Complex muzeistic funcţional, în care prietenii lui Chagal din Franţa, Italia, SUA vin din când în când la congrese, întâlniri, seri muzeale, dar şi mulţi fani ai artistului. Urmând acelaşi indicator, continuăm să urcăm, încântându-ne ochii de priveliştea şi panorama oraşului, care se dezvăluie într-o grandoare şi măreţie puţin sfidătoare.

Muzeul Matisse, adăpostit în vechiul parc al oraşului, acolo unde se află urmele construcţiilor romane, şi în care a apărut o construcţie mai nouă, cu elemente de arhitectură clasică, se îmbină totuşi armonios cu clădirea Muzeului de arheologie. Spre regret, aici sunt puţine pânze reprezentative al pictorului, în schimb sunt câte-va de mobilier de stil baroc, un birou, o comodă, câteva scaune şi un candelabru cu 6 braţe din cristal. Privim cu interes desenele sale, parcă am vedea desenele lui Palladi, au atâta asemănare. Tuşa sigură, linia clară, redă figuri umane, în special de bătrâni, copii, multe nuduri şi mai ale forme geometrice viu colorate. Muzeul este o imagine palidă a creaţiei lui Matisse. Suntem fericiţi că i-am văzut desenele, mape întregi expuse în passpartouri pe un fel de plăci din plastic pe care le răsfoim cu plăcere, printre ele un desen cu o ie românească.

De aici, cu un autobuz ajungem în port, pe faleză şi ne plimbăm printre palmierii falnici care se întind pe kilometri. Băncile, una lângă alta, parcă te cheamă să te aşezi pe ele, de unde să priveşti litoralul în toată frumuseţea lui, în faţă având Marea Mediterană, iar în spate splendida panoramă a oraşului. Deşi este luna octombrie, soarele blând, te îmbie la meditaţie. Priveliştea şi peisajul oraşului, clădirile nu mai înalte de 6 etaje, foarte diferenţiate ca arhitectură, linia modernă, suplă, în care domină cofrajul metalic şi multă sticlă, 233 sunt semnele unei noi mentalităţi în ce priveşte

construcţiile specifice oraşelor care se bucură de un peisaj în care litoralul mări îţi oferă noi forme prin care să aduci un plus de frumuseţe unui oraş turistic de talia Nişei. Porţiunea de litoral, dintre plajă şi bulevard, are o zonă foarte lată de promenadă, de unde poţi privi vapoarele şi bărcile pescarilor care plutesc pe o mare albastră şi liniştită. Plaja este aproape pustie. Ici colo vezi câte un individ care îşi expune moaştele la soare sau se încumetă să intre în apă. Încerc şi eu să ating cu degetul apa mării. E rece, dar pentru a o face pe viteazul, să nu zic că nu am făcut baie în Marea Mediterană la Nisa, oraşul cu mulţi turişti ai Franţei, îmi dau jos îmbrăcămintea şi sub privirile soţiei, derutată de eroismul meu, mă azvârl în apa rece, dar toni-fiantă. Lipsa nisipului – ah, unde-i doamne nisipul de la Mamaia. – şi pietroaiele care-ţi străpung parcă picioarele, mă face să ies imediat din apă, şi adresându-mă soţiei care rămăsese uimită de curajul meu, îi spun: Gata, m-am botezat, să nu spui că n-am fost în Franţa, la Nisa. Tot litoralul este numai din pietricele mărunte, de toate culorile, aduse din adâncul mării. Ca să nu zicem că nu am servit masa de prânz la Nisa, mâncăm câte un sendvici şi bem apă de Evian. Ne fotografiem şi parcă norii bucălaţi şi alburii care se plimbau pe cer, au început să cearnă picături de ploaie măruntă. Nu durează mult şi din nou apare soarele. Iată ne răsfăţăm, într-o climă mediteraniană care ne mângâie ca pe nişte copii mici. Ne mai plimbăm pe faleză, intrăm în câteva magazine ca să ne clătim ochii, cumpărăm 2 baghete şi faimoasa mortadella şi ne îndreptăm spre gară, când avem tren spre Monaco-Monte Carlo, la orele 17,00. Trenul face numai o oră. Peisajul este încântător, cu mulţi palmieri, livezi de portocali, chiparoşi şi parcele de levănţică. Ici, colo se văd coloşii de piatră şi oţel ai miliardarilor, apoi întreaga panoramă a oraşului, în care clădirile, blocuri înalte, stau înghesuite unele peste altele. Am coborât în gară, ne uităm în jur cu ochii care se închid şi se deschid văzând cum, unele peste altele, pe versantele muntelui, trăind sentimentul că ai în faţă nişte păsări gigantice, sau nave extraterestre, care plutesc pe pânza vremii, descoperi cutezanţa marilor arhitecţi

şi constructori francezi, care au durat un adevărat oraş megalitic.

Ne uităm şi nu ne vine să credem că ingeniozitatea oamenilor de ştiinţă a putut ridica pe asemenea culmi un asemenea oraş. Totul pare un vis frumos pe care îl ai numai în visele copilăriei. Urmând o şosea care urcă în spirală pe spinarea unei înălţimi, ajungem în faţa cetăţii şi apoi a palatului principal unde asistăm cum se schimbă 234 garda, cum defilează sentinelele făcând mişcări în pas etalonat, dar graţioase în veşminte specifice de epocă. Am realizat pe loc că aici, s-a statornicit un adevărat stat, poate cel mai mic din lume, unde tradiţia trăieşte şi prosperă şi unde în străduţele cu magazine ultra luxoase, citim cu uimire preţurile astronomice ale obiectelor de podoabă şi bijuteriile din aur şi argint, în care au acces numai mi-liardarii. Clădirile nu prea înalte, restaurate recent, au fost fardate în aşa fel ca să dea impresia acelui parfum de epocă. Ne impresionează silueta zveltă a Catedralei, în care intrăm cu emoţie şi privim în rotundul altarului criptele din marmoră sculptate cu foi de acant, ale principilor Monacului, şi unde am descoperit, în partea stângă mormântul fostei principese Grace, cunoscută artistă, pe lespedea căreia erau doar două garoafe roşii, proaspete. De aici ajungem în grădinile palatului, împiestriţate de flori de toate mărimile şi nuanţele, înviorate de firele jucăuşe de apă, care ţâşnea din pământ.

Fântânile arteziene împrospătau aerul, iar parfumul florilor te adormeau.

Am stat pe o bancă şi parcă pluteam, ochii priveau ca într-un spectacol, felinarele s-au aprins, strălucinând puzderia de blocuri, care se înşirau ca nişte mărgele jucăuşe pe pereţii golaşi ai muntelui.

Când seara se lasă, când cerul pare foarte jos, iar stelele stau să cadă peste tine, abia atunci realizezi ce înseamnă acest oraş, la luminile neonului. Ne oprim la malul mării şi privim cum la cumpăna înserării vapoarele din larg şi de pe faleză, îşi aprind felinarele care sclipesc ca nişte stele viu colorate. Vaporaşele transformate în mici restaurante, cu zeci de mese

pe punte, unde îşi petrec serile de dans tinerii, ne trezeşte amintiri duioase. Ascultăm muzică lentă, muzică de promenadă şi visare, şi realizăm că tinereţea noastră încet, dar sigur a trecut. Ne întristăm şi ne gândim ce-o mai fi prin ţară? Ce ne mai aşteaptă, încotro o mai luăm. Lumea e frumoasă şi vrem să o trăim!

Ne îmbrăţişăm, ne bucurăm de marea şansă pe care am avut-o de a poposi numai pentru o jumătate de zi în oraşul miliardarilor şi de odată, parcă treziţi dintr-un vis şi privind la miile de steluţe de pe cer, dar şi la muntele din fata noastră unde s-au înălţat palate şi vile cochete şi deodată soţia tresare şi-mi spune:

— Dar faimosul Cazinou în ce loc se află? Mi-ar place să-l vedem măcar, prietenii din ţară o să ne întrebe dacă am băut măcar o halbă de berE. În elegantele saloane cu candelabre somptuoase şi mese de biliard. Privim cu ochii iscoditori şi descoperim într-o mică oază de verdeaţă, un castel alb inundat de o baltă de lumină.

— Acolo trebuie să fie Cazinoul, hai să-l luăm cu asalt!

Mergem pe sub poalele muntelui şi în drum întâlnim doi tineri pe care îi întrebăm: Unde e cazinoul? Se opresc, ne întreabă ce naţie suntem, cu o amabilitate franţuzească, ne răspund: Primul drum la dreapta şi în sus, de tot, se află Cazinoul. Deşi drumul este luminat ca ziua, rar vezi câte vreun călător. Trec pe lângă noi maşini şi iar maşini, mărci luxoase, dar pentru noi rămân nişte enigme. Ajungem în faţa unei clădiri albe, ca o lebădă, iluminată cu reflectoare puternice parcă ar urca spre cer. Era într-adevăr cazinoul, învăluit într-o vegetaţie luxuriantă. Curtea din jur, înconjurară de ziduri groase, în care se odihnesc fără clienţi, zeci de mese şi scaune vegheate de statui care „supraveghează acest spaţiu de vis”. Stând la o masă, privim cum din foarte multe maşini, ultimul tip, coboară o lume de o eleganţă sclipitoare, pătrund în cazinou, iar majordomii preiau cheile maşinilor şi le adăpostesc în garajele muntelui. Ne uităm în holul de la intrarea Cazinoului, privim interiorul unui salon somptuos, cu candelabre grele din bronz aurit, care dau strălucire oglinzilor

veneţiene, statuilor şi tavanelor sculptate. Ne gândim unde or fi biliardele, jocurile de noroc sau separeurile unde se fac marile orgii, unde curg banii rapid ca apele învolburate al mării. Nu ştim ce se întâmplă în acest mare palat al desfrâului, accesul nostru a fost interzis de un majordom care s-a uitat puţin cam chiorâş la noi şi i-am înţeles „mesajul".

Ne-am răzbunat totuşi. În grădină, ne-am aşezat la o masă şi am luat gustarea. Un baton de pâine şi am băut o sticlă de Coca cola care ne-a trezit la realitatea pe care o trăiam.

Fericirea noastră a fost imensă. Acum, după 20 de ani, când ne uităm la fotografiile şi vederile ilustrate ale Monte-Carloului, amintirile de atunci bat azi ca nişte clopote vechi şi dogite, peste care marele tăvălug al timpului încet, dar sigur va aşterne voalul uitării.

Noi însă, cât vom trăi, putem spune că, am vizitat o perlă a Franţei, Monte Carlo.

Într-o altă perioadă a vieţii mele, am fost de mai multe ori la Paris, singur sau cu soţia, în „Oraşul Lumină" într-una dintre cele mai frumoase capitale ale Europei, în oraşul în care pot spune, că mi-am îmbogăţit cunoştinţele despre arta Renaşterii vizitând mai ales muzeele şi monumentele, catedralele şi cimitirele, palatele regale şi celebrele parcuri care mi-au rămas întipărite în găoacele ochilor setoşi de frumuseţe. Cine n-a visat să vadă, măcar odată în viaţă Muzeul Luvru, Versailles-ul, Arcul de Triumf sau Turnul Eiffel, Catedrala Notre Dame sau Sacre Coeur, Cartierul Latin sau Montparnase, sau 236 să se plimbe pe marele bulevarde sau să privească după podurile Senei, panorama unică a unui oraş intrat în legendă. Parisul este ca un magnet care atrage lumea de pe toate continentele, este leagănul unei civilizaţii care a dat omenirii cele mai mari personalităţi ale culturii, artei şi ştiinţei, este oraşul în care visezi cu ochii deschişi, punctul de atracţie unde spiritele cele mai înaintate din multe ţări ale lumii şi-au văzut îndeplinite sau înfrânte idealurile şi aspiraţiile care i-au frământat toată viaţa. Văzând toate valorile şi bogăţiile Parisului legendar, care a dat omenirii atâtea minţi luminate, care a primit cu braţele deschise

cultura şi civilizaţia altor ţări, are meri-tul de a fi păstrat şi conservat aceste valori care i-a adus faima de „oraş al luminilor” şi leagăn al culturii europene. Când ajungi la Paris parcă eşti într-o altă lume. Îi străbaţi marile bulevarde, la pas, cu încetinitorul, te opreşti în faţa unor monumente, clădiri monumentale, catedrale, palate, ermitaje, multele mormane de flori care vibrează şi predomină, strălucirea şi romantismul acestei frumuseţi pământeşti care numai în închipuire ţi le poţi imagina. Parisul este o adevărată perlă care stoarce lacrimi de fericire milioanelor de vizitatori, care-i toarnă în suflete bucurii şi descătuşări sufleteşti care-ţi dă sentimentul că trăieşti o a doua tinereţe, mai ales când simţi la braţele tău soţia care-ţi toarnă în suflet setea de viaţă şi înţelepciune.

Ca orice început, vizitarea Parisului începe cu Catedrala Notre Dame în faţa căruia privindu-i dantelăria filigranată cu stropii de aur căzuţi din cer, zecile de statui eşti atât de uimit şi rămâi mut. Par nişte coloşi în fata cărora tu te simţi atât de mic încât rămâi fără glas.

Oare ce mâini măiastre au împodobit-o ca să ajungă la desăvârşirea de azi.? Când intrăm în interiorul Catedralei şi privim în sus şi vedem nava imensă a cupolei ca nişte pânze rotunde care vâslesc spre înalt susţinute de nişte stâlpi supli şi arcuiţi ca nişte cercuri, un fel de aripi roşietice care se unduiesc sub greutatea cupolei, sentimentul de zbor, de plutire pe care îl încerci cu ochii înlăcrimaţi, ai o mare uşurare, ştiind că te afli, alături de câteva mii de vizitatori, sub mâna ocrotitoare a Celui de Sus. Este un moment al reculegerii, unii ţinând mâinile în sus, alţii mişcându-şi buzele care exprimau tainele mărturisirii credinţei, iar alţii păreau nişte siluete încremenite ca şi statuile orânduite ca un brâu care încinge relicva cea mai de preţ a Parisului. Soţia stă în genunchi şi se roagă, iar eu mă simt copleşit şi am ochii înlăcrimaţi de fericire. Această vizită ne-a trezit la realitate şi parcă am prins aripi de zbor. Rămânem pe o bancă din parcul care înconjoară catedrala şi simţim cum inimile se liniştesc şi 237 ochii ni se luminează. Primul obiectiv vizitat la Paris a fost ca un duş rece, care ne-a potolit emoţiile şi ne-a dat forţa

să continuăm periplul nostru parizian aşa cum ni l-am pregătit într-un mic hotel al unui român din Focşani, recomandat de preotul Bisericii Ortodoxe române, vizitam apoi Turnul Eiffel. Un monstru frumos „în inima Parisului, construit cu peste 90 de ani în urmă şi care a rămas locul de atracţie nu numai al parizienilor ci mai ales al turiştilor străini. Înălţimea lui de 300 de m, privindu-l, te ameţeşte Nu avem curaj să-l urcăm cu liftul care urcă şi coboară cât ai clipi din ochi. Ne speriem privindu-l de jos şi ne mulţumim privind grupul statuar care înconjoară ele-gantul palat Chaillot. Gălăgia turiştilor care se îngrămădesc să ia unele amintiri, dar mai ales al copiilor şi lătratul unor câini de rasă pe care proprietarii îi scot la plimbare, ne face să părăsim şi să plecăm spre hotel unde ne aştepta preotul bisericii române. Ne spune că, a doua zi, de 1 decembrie, este invitat la ambasadă la o recepţie.

I-am spus că, dacă îl vede pe dL. Ambasador să-i transmită salutări din partea mea şi o să trecem cândva pe acolo, să-l salutăm. Am adormit neîntorşi, am fost morţi de oboseală. A doua zi ne sculăm de dimineaţă şi după plan ne îndreptăm spre cel mai mare muzeu al Europei, faimosul Luvru.

Emoţia a fost puternică la gândul că voi putea compara arta pe care am văzut-o în muzeele din Rusia, Italia, Grecia, Spania, Germania, Israel, în care am văzut cu ochii inimii, capodoperele cele-brilor pictori ai renaşterii, cu valorile Luvrului, cel mai mare muzeu al Europei. Tot ce acumulasem până acum vroiam să le onfrunt cu acest tezaur de artă, care stârneşte curiozitatea iubitorilor de frumos. Era un examen greu, după atâtea acumulări, urma să ne confruntăm cu bogăţiile unui tezaur din oraşul luminilor. Era marea şansă a vieţii noastre, realizarea unui vis, de a vedea în original, culmile cele mai înalte ale picturii mondiale.

Stăm pe o canapea în grădina plăină de flori roşii, care aranjate în ghirlande în cercuri şi pătrate, înconjoară ca o dantelărie fostul Palat regal, din vremea lui Francisco I, Ludovic al XIV-lea şi a lui Napoleon, care i-au dat strălucirea de azi, în care au fost strânse comori inestimabile ale şcolilor de artă din Franţa, Italia, Germania.

— Ţările nordice, dar şi din Africa, Asia şi orientul îndepărtat. Ne trece un fior la gândul că, pentru a pătrunde prin tot acest labirient care adăposteşte atâtea comori, ar trebui să avem la dispoziţie zeci de zile. Ne resemnăm la gândul că vom mai ajunge cândva aici, vor veni poate vremuri mai bune în care graniţile să nu mai fie o piedică 238 pentru omenire. Ne frământăm, dar ne hotărâm; nu ne înspăimântă preţul exorbitant al biletului de intrare, dar şi aici avem noroc. Când arăt legitimaţia oferită la plecare de prietenul meu Ion Pacea, casiera se uită şi ne spune un „Poftiţi vă rog". Intrăm în muzeu, cu inima cât un purice, deoarece, la acea oră matinală, erau vizitatori puţini.

Liniştea ca de catedrală ne-a dat un nou impuls, iar întâlnirea, încă de la intrare cu „faimosul Scrib" care continuă parcă şi azi să scrie epopeia istoriei vechi a faraonilor egipteni, care cu ochii lui bulbu-caţi ca de Vasilis, ne transmite căldură şi îndemn să intrăm, să ne simţim ca la noi, acasă. În contrast cu „piticul de scrib", înaintând, dăm nas în nas cu statuia lui „Venus din Millo", cu făptura lui atletică, cu acel corp mlădios şi distins, dar fără braţe, pe care ai vrea să-l mângâi, să-i simţi pulsul inimii împietrite. Lângă noi, se opresc doi tineri japonezi, care pe furiş cu un blitz, face o poză. Zâmbim, şi ne roagă să le facem şi lor o poză. Este un obicei frecvent la străini să facă cu orice preţ o fotografie dintr-un muzeu ca să aibă o dovadă a trecerii lor prin templele culturii care rămân nişte „ştampile" care certifică vizitele lor în străinătate. Altă pereche, grăbită, priveşte o clipită statuia, îşi iau pantofii în mână şi pornesc deculţi departe. Noi stăm, meditäm, şi fără ă vrei, faci legătura cu statuile lui Michael-Angelo din Roma sau cu „Discobolul" din muzeul de Arheologie din Atena. Iată îi spun soţiei, într-o anumită etapă de dezvoltare socială, indiferent de distanţe, există unele creaţii care uimesc prin simili-tudinea dintre ele. Râd, dar mă potolesc, încât în faţa unor capodopere îmi plec capul şi mă înduioşez. Mă uit pe pliant, şi fără să-l respectăm, plecăm mai departe, pe urmele unui grup organizat cu ghid.

Ţinta lor este sala faimoasei „Gioconda" tablou celebru,

pictat de unul dintre figurile luminoase ale renaşterii italiene, Leonardo Da Vinci.

De altfel cred că mulţi vizitatori, când intră în Muzeul Luvru, primul gând este să vadă protretul „Giocondei" piesă de referinţă, spre care aleargă vizitatorii, considerată una din piesele valoroase ale Luvrului. Lumea o priveşte pe „Mona Lisa" soţia nobilului florentin Francesco del Giocondo, unii încântaţi de frumuseţea ei, alţii cu îngăduinţă, iar alţii miraţi, neînţelegând celebritatea tabloului. Unii sunt şocaţi, uimiţi de procedeul prin care artistul a izbutit să lase impresia privitorului că este privit la rândul său din orice unghi s-ar uita la femeia din imagine, că ochii sunt aţintiţi spre el, şi îi zâmbeşte. Este „şicul" cu care această „frumuseţe" fascinează vizitatorul. Soţia mă strânge de mână şi mă întreabă, puţin nedumerită, de ce această pictură a stârnit atâtea discuţii şi controverse în lumea specialiştilor 239 şi a vizitatorilo mai rafinaţi? Unde-i frumuseţea divină a Mona Lisei?

Îi răspund în şoapte că este o iluzie, care are o feminitate lăuntrică, că emană anumită graţie, cu acea uitătură ca de Vasilis, care ucide de la distanţă. În ultimul timp s-au emis judecăţi de valoare contra-dictorii, unii critici emiţând chiar ipoteza că ar fi un autoportret al pictorului care ascunde un mister. O privim mai insistent, simţim totuşi un strop de căldură, cate te învăluie, care şochează, care îţi confirmă părerea că te afli în faţa unei capodopere. De aceea muzeul a luat măsuri de protecţie deosebite, care-i măreşte celebritatea.

Când privim în jurul nostru, constatăm că nu mai erau decât doi bătrâni, care cu gesturi largi comentatu într-o franceză impecabilă această perlă a genialului Leonardo da Vinci.

Ne mai uităm încă odată spre acest protret care ne rămâne întipărit pe retina ochilor. George Sand spunea: „că cine a privit-o odată n-o va uita niciodată! iar poetul Apollinaire, a fost chiar arestat fiindcă susţinuse că Gioconda trebuie arsă! Mergem mai departe şi meditǎm. Într-o sală imensă stam confortabil pe nişte canapele, mestecam ciicolată amăruie fără zahăr, ne clătim ochii admirând unele fresce, basoreliefuri, mozaiucri romane şi greceşti, sarcofage, bronzuri, vaze,

bijuterii, sculpturi din Sumer, tapiserii şi avem imaginea şi măiestria meşterilor antichităţii, care şi-au cusut ochii mânuind cu abilitate bucăţile de marmoră colorată, lutul, aurul, bronzul, cu care împestriţau pereţii interioarelor şi pavimentelor cbselor, băilor publice, şi pieţelor, dovezi ale unui grad înaintat al culmilor la care ajunseseră artele în lumea greacă şi romană, demonstrând talent, iscusinţă, spirit inovator şi credinţă că vor lăsa însemnle lor, în cenuşa vremii care încet, dar sigur a învins timpul care iată, azi, sunt păstrate cu evlavie în muzeele lumii. Ne uităm iar în pliant. Nedumeriţi ne întrebăm, încotro o luăm? Bogăţia acestui tezaur de artă, care cuprinde mii de picturi, sculpturi, şi grafică din secolele 15-18, ale şcolii flamande din secolele 17, ale şcolii italiene, olandeze din secolele 15-17, ale şcolii franceze şi spaniole din secolele 16-17 şi mai ales pictură aparţinând curentelor unor perioade istorice, de la Manierism, rococo, la cubism şi impresiosnim, numai enumerarea lor, te oboseşte. Aici istoria artei universale se simte la ea acasă.

Pictura dominantă este însă cea a şcolii franceze care impresionează.

Este cea mai bogată cu tablouri de mari dimensiuni reprezentând vârfurile picturii franceze din secolele 17-19 şi cea italiană a sdecolelor 16-18. În câteva săli ne oprim mai insistent, deja recunosc unele picturi din vederile ilustrate pe care le-am întâlnit în albumul care a 240 aprţinut cunoscutului arhitect ploieştean Socolescu. Vedem apoi masivă statuie „Victorie de la Samotrace”, cariatidele, statuia lui Venus pe care le-am admirat în copii şi la Atena. Urcăm apoi o scară şi ajungem în sala Rubens, şi ne desfătăm ochii privind picturi celebre de Giotto, Fra. Angelico, Botticeli, Girlandaio, Mantegna, Perugino, Leonardo da Vinci, Rafael, Lorenzo, Costa, Giorgione, Tizian, Corregio, Veronese, Guido Reni, Bassano, Van Eyck, Bruegel, Hals, Rembrandt, El. Greco, Durrer, Holbein, Poussin, Lorrain, Fragonard, Louis David, Gericault, şi mai tinerii Millet, Rousseau, Daumier, Daubigny, Corot, Manet, Monet, Pissarro, Degas, Renoir, Cezanne, Gauguin, Van Gogh, Toulous Lotrec, Rousseau, Delacrois,

Ingres, Vermeer, Velaskuez, Goya şi altele. Privind aceste capodopere şi multe altele, aureolate de razele soarelui care pătrunde prin ferestrele înalte, şi incendiază încăperile, simţi cum inima palpită de atâta frumuseţe pe care unele tablouri ţi le transmit, şi fără să vrei, emoţiile puternice, îţi declanşează transpiraţia care se transformă apoi în lacrimi. Te plimbi prin acest labirint, cu ochii holbaţi cât cepele, şi rămâi uimit de puterea dumnezeiască cu care mâinile lor de aur, au putut zămisli asemenea opere care încălzesc sufeltele. Ai sentimentul că pentru o clipă urci spre ceruri. Te uiţi şi rămâi încremenit şi fără răsuflare, când priveşti la aceste minuni zămislite de mâna omului. Nu ştii la care pictură să te opreşti. La „Sfânta Ana, Maria şi copilul Iisus", de Leonardo da Vinci, proiectată pe un fundal de munţi stâncoşi care ies din apele învolburate parcă cântând sâmburii vieţii triumfătoare într-un peisaj mirific dumnezeiesc. Tabloul „Răpirea Deia-niei" de Guido Reni, se înscrie într-un spaţiu selenar în care forţa tinereţii şi a bărbăţiei sparge rezistenţa cerului şi a infinitului, iubirea pătimaşă fiind triumfătoare. În pânza de dimensiuni mari a lui Pieter Bruegel „Cerşetorii" simţi parcă durerea oropsiţilor vieţii. Picioarele lor mutilate, sprijinite de cârje, îşi aşteaptă iertarea păcatelor. Scena este zguduitoare, spernaţa şi mântuirea prin credinţă îi fac să uite suferinţele şi să creadă în iertarea păcatelor lumeşti. Există în aceste picturi un mare meşteşug de ştiinţă a compoziţiei, în care pasta de culloare în tonuri reci, adaugă un dramatism care prin mişcare se estompează. O pânză de Andrea Mantegna intitulată „Parnasul", o compoziţie impresionantă care simbolizează triumful iubirii eterne şi ale tinereţii, te fascinează prin simţul proporţiilor, al modului graţios în care se desfăşoară dansul solemn de vestale într-un spaţiu mirific plin de poezie, în care trupurile dansatoarelor parcă plutesc sub 241 un cer de un albastru putred. Ne oprim mai mult în faţa picturii lui Pietro Perugini reprezentând chipul lui „Sebastian", proiectat sub un portal de o factură clasică, care cu multă seninătate, acceptă săgeţile care-i străpung corpul atletic, reprezentând o biruinţă a bărbăţiei şi al tinereţii triumfătoare. Compoziţia parcă ar fi o

icoană la care ai vrea să te închini. „Joana” de Rafael, solemnă, într-o îmbrăcăminte de epocă, ca şi portretul lui „Charles d’Amboise” profilat pe un peisaj mirific misterios, cu o privire gravă, cu o faţă ca de „madonă” emană forţă şi solemnitate desăvârşită. Cum să nu te opreşti în faţa celebrului tablou al lui El Greco, reprezentând imaginea mirifică a oraşului medieval „Toledo” unde a văzut cu ochii inimii frumuseţea de basm a acestei cetăţi reprezentative ale epocii sale, cu biserici şi catedrale, cu cetăţi şi clădiri monumentale, cu o lume pestriţă care inundau cu produsele lor specifice târgurile şi dughenele periferiilor înnecate în praf, cu ceruri pâlcoase care le înnecau bucuriile vieţii: iată imagini pe care le-a zugrăvit într-o viziune originală şi plină de poezie.

Portretele lui au figuri spiritzualizate, cu trăsături blânde, angelice, dar şi dure, cu adânciturile feţii săpate de grijile zilei acumulate pe răbojul timpului. Iată şi un portret al lui „Antonio Cavarrubias”, un înţelept, cu o faţă alungită, cu părul alb ţepos, cu barbă albă ca de prelat, cu o costumaţie sobră de culoare închisă, cu ochi jucăuşi, spiritualizaţi, emană căldură şi bunătate. Timpul petrecut aici parcă a zburat şi ne trezim dintr-un vis frumos, când semnalul clopoţelului ne anunţă că muzeul se închide. Iată a trecut numai o zi de când ne purtăm paşii prin templul artei. Ne propunem ca a doua zi să revenim, pentru a ne umple sufeltele de creaţiile cele mai reprezentative ale impreioniştilor francezi din secolul al 19-lea, denumită astfel după tabloul lui Cloude Monet intitulat „Impresie, răsărit de soare”.

Acesta este semnalul prin care o pleiadă de artişti francezi se opun „pasiunii pentru anecdotică şi subiecte literare a romantismului, retoricii realismului şi mai ales, viziunii falsificate de canoane şi reţete ale academisumului”. Plăcerea de a descoperi pe marii impresionişti francezi, o lăsăm a doua zi, când, ne vom adăpa la acest mare curent de artă în care reflexele luminii şi efectele variate ale acesteia la atmosferă, reprezintă reîntoarcerea la mama sfântă a naturii.

Ne reîntoarcem în parc la cumpăna înserării când milioanele deştele şi felinarele de neon, străluminează bulevardele,

catedralele, monumentele, clădirile care pornesc în raze din pieţele Republicii, Bastiliei, Bulevardul Champs-Elysse sau Saint Michel pe care le 242 străbatem cu ochii străluminaţi de descoperirile marilor magazine, cinematografe, restaurante, bistrouri, cafenele şi cofetării care îţi paralizează toate închipuirile. Când ajungem la micul hotel de la poalele Sacre-Coeur, al focşăneanului nostru, liniştiţi că nu ne-am rătăcit, ne mulţumim că prima zi în oraşul luminilor, pe care nu o vom uita niciodată, rămâne ca o zi memorabilă. A doua zi, la prima oră a deschiderii muzeului, având în faţa noastră doar 7 persoane, parcurgem sălile care duc la impreioniştii francezi, etalonaţi în 36 de săli, care mi-a dat cea mai mare satisfacţie, pentru că îmi erau mai apropiaţi sufletului meu, ne mai întâlnind prin muzeele din alte ţări vizitate, atâta bogăţie de tablioure celebre semnate de reprezentanţii acestui curent, care reprezintă o piatră de încercare pentru mulţi artişti europeni, printre care şi artişti aparţinând şi şcolii de pictură românească.

Iată-l pe Eugen Delacroix, cu faimoasa pânză „Libertatea pe ba-ricadă” în care luptătorii sub pavăza unui drapel susţinut de un fel de „România viitoare”, a lui Rozenthal, se odihneau în pace pe câmpia de luptă. Scena este impresionantă, feţele învingătorilor sunt destinse, de o frumuseţe angelică, iar chipul femeii luptătoare care desfăşoară steagul, este ca un linţoliu care le acoperă trupurile sleite de încrâncenarea luptei. Scena este o apoteoză a biruinţei. Ochii ni se luminează când privim tabloul „Culegătorii”, acele chipuri de femei ca nişte madone, cu trupurile îndoite culegând roadele pământului.

Lumina care se aşterne peste câmpie, forfotul oamenilor de la treie-rat şi strânsul păioaselor, întregesc peisajul în care munca sub pavăza ocrotitoare, dau măreţie ritualului dumnezeiesc al strângerii roade-lor pământului. Tablourile senine ale lui Rousseau, cu scene din viaţa satului, sau arborii desfrunziţi pictaţi de Camille Corot, sau „Viaţa din pădure” o înfrăţire între om şi viaţa animalelor în pădure, sau „mic dejun în aer liber”, readuc în prim plan, pictura lui Manet care

ştie să facă o legătură, o frăţietate între om şi natură, în care pădurile de platani şi stejari seculari, îi învăluie sub mâna ocrotitoare al mâinii dumnezeieşti. Nu poţi să nu te opreşti şi să nu vezi celebra piesă „Balconul" a lui Manet, cu cele două frumuseţi feminine în alb, vegheate de bărbatul stând în spatele lor într-o adoraţie totală, sau peisajul „Pe malul Senei", în care pădurile din piatră se arcuiesc ca nişte inele sorbind mirajul apei curăgtoare ca un cântec divin. Iată şi un peisaj din lumea satului, cu case cu acoperişuri ţuguiate, viu colorate semnat de Pissaro, înconjurat de dealuri brăzdate de dungi 243 aurii de grâu, cu pomi răzleţi la umbra cărora pasc vite vegheate cu străşnicie de ochii stăpânilor mereu bănuitori. Alături de acest tablou, plin de poezie şi o natură zugrăvită în culori pastelate, ne privesc două personaje, soţ şi soţie care-şi înneacă nceazurile în băutură.

Privirile lor sunt apatice, feţele sunt brăzdate de zbârcituri săpate adânci, şi care exprimă neputinţă şi abandonarea poftei de viaţă.

Decorul interiorului cârciumei este dezolant, fără nici o speranţă de viaţă. În schimb, tabloul „Balerina" lui Degas, exprimă elanul tinereţii, exuberanţă şi pasiune pentru balet, în care graţia, frumuseţea costumului, mişcarea ritmică a corpului de balet, îţi dau senzaţii de zbor.

Portretele lui Renoir „Femeia citind", „Scrânciobul" sau cele două nuduri îţi dezvăluie nu numai natura care înfrumuseţează contururile diafane ale corpului femeiii ideale, ci şi puritatea şi eleganţa mişcării. Picturile lui Seurat sau cele ale lui Signac, cerurile albăstrui şi roşietice, estompează soarele, iar peisajele se scufundă într-o atmosferă pâcloasă, apăsătoare. Maniera poantilistă este evidentă. Când te afli în faţa tablourilor lui Cezanne, te opreşti şi simţi urme ale academis-mului, în care peisajele capătă conturi, apar liniile precise ale desenului, tuşe groase de negru şi albastru de cobalt. Peisajele mariniste ale lui Cezanne, cu valurile mişcătoare care se aprg de ţărm, ca un argint viu, sau faimosul tablou „Jucătorii de cărţi", în costumaţia de gală, cu pălării cu boruri mici, concentraţi asupra cărţilo de joc pe care

le mânuiesc cu dexteritate, surprind două personaj memorabile. Nu poţi să treci cu vederea picturile lui Gauguin, de dimensiuni mari, „Moară în Bretagnia” şi „Femei din Tahiti” în care pasta de culoare sângerie şi albul pur ca de zăpadă, se aşterne peste o vegetaţie luxuriantă. Ne oprim îndelung la autoportretul artistului, elaborat minuţios, cu o privire visătoare, profilat pe un cer negru, care contrastează cu tabloul „Flori în vas de bronz” în care explozia de culoare, roz şi verdele crud sunt atât de naturale încât parcă simţi parfumul lor care îţi inundă sufletul. Tablourile lui Van Gogh, mai ales „Biserica din Anvers”, cu acele vibraţii arhitecturale, şi „Case în Carde-ville”, înconjurate de o vegetaţie luxuriantă, în care pomii iau forme de vâlvătăi care par nişte păsări care îşi iau zborul, culorile de verde, roşu, albastru dur şi galban diluat, se întrepătrund creând o atmosferă de mister. Vizita noastră culminează, desfătându-ne ochii pe lumea creată de marele Henri de Toulouse-Lautrec. Figurile de balerine, cu îmbărăcmintea lor vaporoasă, ca de filigram, cu coafuri sofisticate, şi mişcări energice, care umpleau cabaretele pariziene, privindu-le, 244 îţi crează acea stare de plutire şi vis. Pictorul, un răsfăţat al boe-mei pariziene, cu figura lui mefistofelică, stârneşte nu numai bucurie dar şi compasiune pentru nefericirea lui în dragoste şi din viaţă.

Nu putem să nu vibrăm atunci când trecem prin suflet, tablourile lui Henri Rousseau, care redă cu o forţă care iese din tiparele curen-tului impresionist, care sparge culorile suave şi pline de lumină solară, prin folosirea culorile închise, acea culoare verde spre negru, vizibilă mai ales în faimosul tablou „Conjuraţia şerpilor”, la malul unei ape, parcă dansează în jurul unei lebede albe, pe fondul unei muzici divine.

Este o pictură care te îndeamnă să te opreşti şi să admiri această convieţuire între vieţuitoarele create de mână dumnezeiască.

La capătul unei vizite în cel mai mare muzeu european, plecăm din Luvru cu o mare bucurie că, în sfârşit, am văzut cu ochii inimii, pleiada artiştilor francezi ai impresionismului,

atât de unitară şi plină de poezie, încât ieşeam la cumpăna înserării bucuroşi că iată, ne-am împlinit marele vis al vieţii noastre.

Străbatem iarăşi marele bulevard Champs-Elysees, strecurându-ne printre mulţimea de tineri, pe care îl asaltează cu un pas etalonat, ca la paradă. Îi privim cu o uşoară invidie, trezindu-ne vechi şi dragi amintiri din tinereţea noastră, care iată încet dar sigur trece pe lângă noi. Înainte de a intra în hotel, privim de la poalele Mont-martului, silueta solemnă a catedralei Sacre-Coeur, luminată ca în basme, parcă ar fi o navă cerească care pluteşte pe cerul plin de stele al Parisului.

În ziua următoare, când ieşim de la hotel, patronul ne anunţă că avem o scrisoare. „Cum, cine să ne scrie, nu ştie nimeni unde suntem cazaţi." Uitasem că aici ne adusese preotul bisericii ortodoxe române, care ne anunţase în ajun, că pe 1 decembrie este invitat la recepţia de la mabasadă şi că i-am spus să-i transmită salutări domnului ambasador Dumitru Aninoiu. Într-adevăr cânc citesc biletul aflu că după-amiază pe la orele 18.00, va veni o maşină – să am bagajele făcute —, deoarece voi fi găzduit la mabasadă. Deşi noi eram prieteni, nu am îndrăznit să-l deranjez, vroiam să-l salut la sfârşitul excursiei, dându-i un telefon.

Am plecat din nou să luăm cu asalt Parisul. De data asta ajungem la Centrul Naţional de Artă şi cultură Georges Pompidou, pe care îl descoperim traversând Bulevardul Sevastopol. În faţă ni se dezvăluie un edificiu, hulit de francezi, o construcţi hilară, un schelet din fier şi sticlă, cu o scară exterioară care ne dezamăgeşte. Şi… totuşi ne luăm îndrăzneala, folosind faimoasa legitimaţie a pictorului Pacea, să intrăm în acest labirinit straniu, înconjurat de o ţesătură de oţel, şi nenumărate ţevi contorsionate, furnale, piloni care nu spun nimic. Deşi credeam că vom admia lucrări de artă modernă, în realitate aici funcţiona o bibliotecă, cinematograf, încăperi unde poţi să te documentezi despre arta cinematografică, fotografii şi video-clipuri despre starurile modei, muzicii, sportului şi altele. Nu stăm, privim câteva clipe panorama Parisului şi coborâm. O săgeată ne indică

atelierul reconstituit aici al celui mai mare sculptor contemporan, C. Brâncuşi, de care ne mândrim, chit că el a rămas un cetăţean francez. Ca români, primim explicaţii în limba noastră, şi privim cu ochii mari, varietăţile „mese ale tăcerii" variate „păsări măiestre", „Coloane ale infinitului", obiecte care au aparţinut artistului, vase de lut, ceaun de mămăligă, multe fotografii, unelte pe care Brâncuşi le-a folosit. Este aici recreată lumea artistului, atmosfera de lucru, care privindu-le te înfioară. Iată cum ştiu francezii să cinstească un geniu al sculpturii contemporane. Mă cutremur când îmi amintesc că prin anii '80, pe când lucram în minister, am primit o telegramă din partea Ambasadei care ne anunţa că partea franceză doreşte să doneze statului român ceea ce s-a recuperat din fostul atelier al sculptorului care fusese demolat. Ambasadorul Valentin Lipatti, care era atunci directorul Direcţie culturală din MAE, îmi repartizase mie spre rezolvare această telegramă, care fusese trimisă şi la Secţia de propagandă a partidului. Am aşteptat câteva săptămâni o hotărâre de la partid. Eu mă tot frământam, mă agitam, cum oare să nu dau curs acestei propuneri? M-am dus de câteva ori la director, ultima dată, m-au podidit lacrimile spunându-i: „Domnule ambasador, dacă nu vom da curs acestei telegrame, generaţiile care vor veni după noi, ne vor judeca aspru!"

Domnul Valentin Lipatti a luat dosarul, şi s-a dus direct la cabinetul ministrului George Macovescu, spunându-i că „buzoianul dumneavoastră a plâns de necaz, când a citit rezoluţia de la partid că nu ne interesează această donaţie". Pe loc ministrul a dat un telefon la Craiova primului secretar, care i-a spus că are bani, şi că va trimite imediat un delegat la Paris ca să facă formele de aducere în ţară a acestor relicve. Despre soarta lor până astăzi nu ştiu dacă la Muzeul Craiovean s-a reconstituit atelierul lui Constantin Brâncuşi.

Având încă timp pâncă când se înserează, am luat un taxi şi am ajuns la cimitirul Pere Lachaise. Cimitirele au fost şi au rămas locuri 246 pe care le-am vizitat în ţările pe care le-am vizitat şi ele mi-au dezvăluit multe din tainele monumentelor construite pe mormintele unor personalităţi care au trecut

dincolo de Styh. În cimitirul Pere Lachaise, în acest parc imens, în care te strecori cu greu prin hăţişul de brazi, trandafiri şi nonumente, am poposit mai mult de 6 ore, ca să descoperim mormântul lui George Enescu, care doarme somnul de veci foarte aproape de Chopen al polonezilor, dar şi al altor figuri celebre franceze. Cu greu am găsit mormântul şi cavourile somptuoase ale unui Balzac, Alfred de Musset, Amedeo Modiliani, Delacroais, Marcel Proust, Edith Piaf, Alfred de Musset, Guillaume Apollinairre, Yves Montând şi mulţi alţii. În acest cimitir celebru, presărat cu multe „gherete" care stau ca nişte paznici ai nemuririi, dar şi cu capele, sculpturi impunătoare, te înfricoşează liniştea din jur, absenţa vizitatorilor, cărările înguste, străjuite de garduri de merişor şi brazi pitici, şi căldura apăsătoare, ne face să ieşim din această lume a tăcerii şi mergem să vizităm un alt cimitir, Mont-paruasse, unde este mormântul genialului sculptor român Constantin Brâncuşi. Mormântul este modest, o lespede de marmură albă, cu un suport pe care este aşezată o candelă şi multe flori. La capătul unei alei, am recunoscut cu uşruinţă „sărutul" artistului, o replică inconfundabilĂ. Tot aici am aflat că în timp au fost îngropaţi Cioran, Eugen Ionescu şi Tristan Tzara, dar şi Charles Baudelaire, Jean Paul Sartre şi alţii cărora nu le-am descoperit mormintele. În drum spre hotel, am trecut prin Piaţa Operei, pe care întâmplarea, sau norocul, a făcut ca această capodoperă să fie deschisă pentru o delegaţie oficială marocană, şi am intrat şi noi doar câteva minute. Am privit plafonul pictat de Marc Chagal adevărată minune, mult mai elaborat decât virtraliile pe care le-am văzut în Israel, la Tel-Aviv şi Ierusalim, şi am admirat celebrul candelabru de cristal care cântăreşte 6 tone. Pentru o clipită am avut senzaţia că se prăvăleşte peste noi şi ne-am imaginat ce înseamnă să ai şansa să vezi „Lacul lebedelor" în Palatul dansului parizian. Grăbim pasul şi ajungem la hotel unde ne aşteaptă maşina mabasadei; ne-am luat bagajele şi am ajuns la Ambasadă în Rue de L'expozition.

La prima oră a dimineţii, am avut o mică întâlnire cu domnul ambasador Dumitru Aninoiu, care m-a dojenit că nu i-

am dat un semn de viaţă şi mi-a spus că măcar până la întoarcerea la Bucureşti, să dormim la ambasadă. A fost un gest pe care nu-l voi uita niciodată.

Sota ambasadorului ne-a invitat apoi la o gustare şi o cafea şi ne-am luat iar zborul prin Parisul tuturor surprizelor.

Ajungem pe malul Senei. Privim podurile care se înlănţuie peste apa care curge alene, şi ne minunăm de zecile de vaporaşe care se scurg spre depărtări necunoscute, şi în închipuire parcă eram şi noi şi de pe ele admiram clădirile monumentale, parcurile în care mâinile edililor s-au întrecut să le împodobească cu grădini de flori de toate nuanţele. Ne plimbăm printre tonetele buchiniştilor care îşi etalează la vedere cărţile valoroase, ediţii princeps, multe albume de artă, stampe şi desene originale. N-avem timp să le răsfoim, şi nici bani nu avem. Ajungem la podul Alexandru al III-lea, un arc metalic de peste 107 metri, decorat cu candelabre de bronz cu statui, cai înaripaţi, îngeri stropiţi cu o foiţă aurie, care parcă ia foc la atingerea razelor puternice ale soarelui de dimineaţă. Ne îndreptăm apoi spre piaţa Concorde. Stăm pe o canapea şi scrutăm înălţimea obeliscului de 23 de metri care cântăreşte 23 de tone. Este darul viceregelui Mohamad Ali al Egiptului, către regele Carol al X-lea, un obelisc monolit, vechi de 33 de secole. După o binemeritată odihnă, urcăm pe colina Sainte Genevieve pentru a ajunge la Panteon.

Aici, în încercarea noastră de a intra cu legitimaţia pictorului Pacea, nu a fost recunoscută şi am plătit intrarea. Nu regretăm. Când privim înălţimea cupolei de 85 de metri, frescele care domină, acest sanctuar al marilor personalităţi, rămânem muţi. Aici sun îngropaţi în cripte de marmură, marele Victor Hugo, dar şi măştile mortu-are ale lui Gambeta, Emil Zola, Rousseau, Jean Jaure, Pierre şi Marie Curie, realizezi că Franţa dă o înaltă preţuire marilor bărbaţi. De aici, îndrumaţi de un localnic ajungem în zona Abesses, unde turiştii străini se înghesuie în faţa zecilor de şevalete pe care sunt etalate picturile la zi, ale unor artişti consacraţi sau amatori, care la „minut” îţi fac portretul pentru o sumă simbolică. Aici vin amatorii de artă din toate colţurile lumii

care-şi clă4esc ochii pe pânzele înşirate ca la paradă. Seara este un adevărat spectacol de sunet şi lumină. Venirea şi plecarea de la ambasadă, la o oră matinală „cam deranjează" pe portari, pe care îi surprindem uneori moţăind. Astăzi ne-am hotărât să mergem să vizităm Muezul Orsay, situat în incinta fostei Gări Orsay, unde un spaţiu generos, ne oferă posibilitatea de a ne familiariza cu alte pânze valoroase ale impresioniştilor francezi. Imensul hol, prin arhitectura sa generoasă şi înfrumuseţată de o lumină naturală, pune în evidenţă tablouri mari, care prin gama curcubeelor de culoare, 248 simţi că te afli în mijlocul naturii, că reconstitui peisaje cu sate din câmpia Bărăganuluinostru sau din inima Transilvaniei. Aici întâlnim lucrări de Toulouse-Lautrec, Gauguin, Van Gogh, Manet, Renoir, Degas.

Tot aici într-o galerie impresionantă, sunt adăpstite o parte din creaţia marilor sculptori francezi, Rodin, Maillol şi Degas în care ceasul vechii gări, mai măsoară timpul vizitatorilor grăbiţi ca şi noi. La un mic restaurant din incinta muzeului, stăm şi ne răpsfăţăm mâncând un hamburger şi o cafea caldă care ne încălzeşte sufletele care simt anotimpul răcoros de iarnă pariziană. De aici, trecând prin Piaţa con-corde, care în plină zi este luminată, admirăm Obeliscul, şi fântânile care aruncă spre cer, jeturile de aoă, care răcoreşte aerul, purificân-du-l. Ne hotărâm pe loc, să ajungem la Gara Saint-Lazare de unde luăm un tren spre Castelul Versailles, reşedinţa de vară a suveranilor francezi. Aici totul este magnific. În cele peste 100 de hectare, tronează castelul de marmură, măiestos, ca o imensă pasăre albă, înconjurat de grădini în stil francez, create de un renumit botanist, Andre Le Notre, care a făcut din arbuşti tăiaţi geometric, jocuri florale, care alături de întinderi de gazon de un verde dumnezeiesc, fântâni arteziene, cu mici iazuri înconjurate de zeci de statui fac din Versailles o bijuterie care strârneşte admiraţia întregii lumi. Este o adevărată încântare. Cuprindem cu ochii deschişi acest colţ de rai.

Privim castelul şi ne imaginăm marile recepţii şi baluri de la curte, bogăţia toaletelor doamnelor din înalta societate, ce

mai, protipendada Parisului. Privim uluiţi şi ne îmbătăm cu parfumul florilor din jurul unei canapele, apoi, intrăm în sala imensă cu zeci de candelabre, cu pereţii împodobiţi cu fresce în care meşteri anonimi s-au întrecut să-i dea strălucire. Auriul brâielor, motivelor florale şi ale păsărilor exotice executate cu fineţe şi mult rafinament, din dormi-toarele lui Ludovic al XIII-lea, al regelui Soare, dar mai ales baldachi-nul, mobila stil, covoarele ţesute de mâini măiastre, galeria oglinzilor veneţiene, obiectele de toaletă ca şi multitudinea de statuete şi vase pictate, dau strălucirea de odinioară a fastului de la curtea suveranilor.

Deşi nu vezi tablouri originale ale pictorilor de renume, vizitarea acestui castel ca în basmele din cărţile cu poveşti din copilărie, ele te îndeamnă la meditaţie şi visare. În acest spaţiu mirific, am întâlnit odihnindu-se pe o canapea, un personaj straniu, o figură distinsă de nobil, cu trăsături fine, cu un nas coroiat, care ne privea cu ochii larg deschişi, cu o curiozitate care ne contraria. L-am privit şi noi insistent, şi-i spun soţiei. Bătrânul de lângă noi seamănă cu profesorul 249

Simache. Auzindu-ne vorbind româneşte, ca şi când ar fi descoperit o rudă, se ridică după canapea şi ne întreabă: Sunteţi din România? Şi eu sunt român. Mă numesc Leon Negruţi. Am uitat de când n-am mai fost în România". Am schimbat câteva vorbe, i-am spun ce am vizitat în FranţA. El ne răspunde: s-ar bucura să-i facem o vizită la Paris. Ne-a dat o adresă, dar timpul presant nu ne-a ajuns, iar alte obligaţii şi plecarea spre ţară, a doua zi, a întrerupt orice legătură încât cu un telefon mi-am cerut scuze, spunând că voi mai veni la Paris.

Am plecat din această „gură de rai" cu sentimente de nedescris.

Emoţiile că am stat câteva ore în această lume mirifică, unde ne-am odihnit ochii şi inima ne-au dat o mare linişte. Ne-am întors la Paris, de data aceasta să vizităm zona cea mai intelectuală a oraşului, Sorbona, acel faimos templu al învăţământului pe unde şi-au purtat paşii mulţi români, care la întoarcerea în ţară, au adus flacăra culturii şi civilizaţiei

franceze. Văzând intrând mulţi străini în interiorul ei, facem şi noi un scurt popas urcând la celebrele amfiteatre Guizot şi Richelieu, pe care doar le privim, accesul în ele nu a fost posibil, se ţineau cursuri cu studenţii de la limbi clasice iar în celălalt amfiteatru al lui Richelieu, de istorie. Am plecat de la Sorbona mâhniţi că nu am putut să ascultăm măcar o lecţie ale iluştrilor profesori de azi. De aici plecăm spre Hotel şi de la Arcul de Triumf, o luăm pe jos pe Champs Elysses, cel mai frumos bulevard din lume, aşa-zisa Cale regală, sau Calea Victoriei, unde au loc paradele militare. Aici sunt îngrămădite unul lângă altul zeci de magazine, de o eleganţă sclipitoare cu produse de ultimă oră, cu buticuri scandalos de scumpe, cu multe sedii de ambasade, bănci, cofetării, cafenele, toate luminate a giorno.

Deşi trotuarele sunt largi, forfota „lumii bune" care invadează magazinele, te buimăceşte, simţi că te sufoci, şi atunci te retragi pe una din cele 13 străduţe care pornesc în razii din inima Arcului de Triumf, şi încerci să ieşi din aglomeraţia marelui bulevard. Luăm metroul până la staţia Pigalle şi ajungem în Montmartre. Aici ne încân-tăm ochii şi ne apropiem de faiomoasa „Moulen Rouge" unde aripile celebrei mori, parcă macină în tihnă timpul, dar şi banii protipen-dadei Parisului. Privim cu jind această piesă de muzeu şi ne imaginăm interiorul cabaretului unde îşi făcea veleatul marele Toulus Lautrec, printre faimoasele balerine care erau atracţia numărul 1 al clienţilor cu bani, iar pictorul cu mapa lui de desene şi guaşe, plimbându-se printre mese îşi vindea lucrările meşteşugite în seriile 250 târzii, la lumina lămpii de gaz. Atunci nici prin gând nu mi-a trecut că după peste 10 ani, voi putea vedea cu ochii inimii un spectacol la Moulen Rouge, acest templu al muzic-holului, unde au cântat un Mis-tinguett, Maurice Chevalier şi Josephin Baker, că voi lua masa cu un român care ne oferise în zona Halelor un spaţiu pentru noul sediu al Centrului cultural român la Paris. În acel amfiteatru, pe scenă, într-un spectacol de gală o voi auzi pe marea cântăreaţă de culoare Lissete Malidor, care era în plină vogă în Franţa.

Ultima vizită la Paris a fost în 1992, când împreună cu 3 diplomaţi în frunte cu prietenul meu Stelian Oancea, directorul Direcţiei culturale din MAE, s-a încheiat Planul de colaborre culturală şi ştiinţifică dintre cele două state. Vizita a fost scurtă, de numai 3 zile. Pe domnul ambasador Paleologu nu l-am văzut, în schimb, într-o seară plimbându-mă pe cheiul Senei, colegul care mă însoţea mi l-a arătat cum îşi plimba câinele cu o oarecare solemnitate care a devenit o modă la Paris. Am văzut multe persoane în vârstă plimbându-şi „odraslele”. Domnul ambasador se conforma şi el.

Periplul nostru la Paris a însemnat într-un fel „un examen”, o confruntare cu arta veche şi mai nouă a marilor artişti francezi, adevărate însemne pe pânza vremii, am învăţat să visăm şi să vibrăm la întâlnirea cu arta, să ne convingem că Franţa este un leagăn al culturii mondiale, un depozitar al unor valori care-ţi dă poftă de viaţă, îţi descătuşează sufletul, te face mai bun, mai înţelept, iar pentru un colecţionar de artă înseamnă o îmbogăţire spirituală care-ţi dă putere de a învinge greutăţile vieţii şi de a te simţi un om fericit.

Reîntors acasă, povestindu-i soţiei, spunându-i că vizitând acest mare oraş antic, cu atâtea efigii romane, m-am îmbogăţit spiritual, mă sărută şi-mi spune: „Regret că nu am fost şi eu cu tine, în această călătorie, dar am simţit, prin descrierile tale că ţi-ai îmbogăţit sufletul cu mari satisfacţii, pe care tăvălugul timpului nu le va da uitării”.

O altă ţară, care rămâne un punct de referinţă, care ne-a dus în antichitatea greacă, cu atâtea efigii, cu o cultură şi civilizaţie fără seamăn, în care, la fiecare pas vezi urme de cetăţi, temple, edificii romane, monumente şi însemne ale vechimii, rămâne pentru noi locuri în care am văzut urmele şi însemnele unei civilizaţii care a îmbogăţit tezaurul material şi spiritual al omenirii.

Suntem la Atena, eterna cetate, cu o istorie milenară, pe care încercăm să o descoperim, cu efigiile ei din antichitate pe care le 251 observi la tot pasul; în zidurile unor clădiri de mii de ani, în capitelurile care ies din adânc, ca nişte piloni care ţin pe umerii lor o lume şi cultură străveche, în faţa cărora rămâi uimit de geniul unui popor peste care în decursul istoriei sale, au trecut hoardele migratoare, a dăinuit imperiul bizantin, cel roman şi turcesc, care şi-au lăsat însemnele lor, dar care nu au putut distruge o civilizaţie care a rămas un far de lumină peste care voalul uitării nu a strivit izvoarele vechi, care continuă şi azi să iradieze spiritul de sacrificiu al unui popor intrat în legendă şi mit. Mergem pe străzi, pe marile bulevarde, ne oprim în faţa unor temple, biserici care stau încă ascunse în spatele unor clădiri de început de secol 19, cu faţade

împodobite cu elemente de arhitectură romanică, barocă sau modernă, şi care se înfrăţesc într-un tot unitar, încât când le priveşti cu ochiul sufletului, te uimesc, şi te îndeamnă la meditaţie.

Atena este un simbol de cultură şi civilizaţie, o emblemă a unei lumi care trăieşte viaţa unei metropole în care vechiul cu noul se îmbină armonios. Oraşul privit de la înălţimea hotelului în care ne-am cazat, privindu-i depărtările, cu munţi pleşuvi, pe care stau agăţate noile palate, dar şi vechile temple şi palate care supravegheate de molizi, brazi şi chiparoşi, învăluie totul într-un mister ce pare de nepătruns. Privim şi ne minunăm de atâta pitoresc şi frumuseţe. Nu ştim cum şi de unde să pornim în căutarea unor valori ale antichităţii, să descoperim faimoasa fortăreaţă Acropole reconstruită în secolul V î. Hristos, cu renumitul Partenon, cu Erecteionul, Propileele şi Templul zeiţei Nike, un leagăn de importanţă mondială, o carte de vizită spre care se îndreaptă marea majoritate a turiştilor. De fapt şi noi, am început să vizităm Atena urcând muntele cu sufletul descătuşat, deoarece ştiam că vom vedea una din minunile civilizaţiei greceşti.

Plătim 1500 de drahme. Nu-mi dau seama era mult, puţin, dar ştiu că în seara aceea am făcut economie: n-am mâncat decât un corn.

În schimb ne-am plimbat printre cele 20 de coloane dorice, tăiate în spirale, care par ca nişte mirese suple, graţioase, pe care privindu-le, ochii îţi lăcrimează; parcă sunt gâturile maiestuoase ale unor lebede albe, care plutesc pe un cer de un albastru divin. Căl-căm cu sfială, cu emoţie, dar şi cu grijă, deoarece ai sentimentul că ai călca peste sufletele celor care au zămislit aceste colonade, ca nişte luminări care ţin în spate cerul. Este un adevărat mister când priveşti blocuri de piatră imense, la care cioplesc zi şi noapte grupuri de muncitori, le şlefuiesc, cu mâinile lor aspre, le mângâie până 252 strălucesc de-ţi iau ochii. De jur împrejurul Partenonului turiştii mângâie blocurile de marmoră, le privesc ca pe nişte fiinţe vii, deoarece va da o nouă viaţă acestui miracol, care supravieţuieşte secolelor. Privită de aici, de pe colină, Atena

este grandioasă, cele 7 coline pe care este aşezată, pare ca un evantai imens, în care vezi pe străduţele înguste şi pe marile bulevarde, casele vechi de sute de ani, turnurile bisericilor, dar şi blocurile cu multe etaje, parcă şi-au dat toate mâna ca într-un joc sprinten de căluşari, coloraţi, care se răs-faţă în razele soarelui aducător de viaţă. Este o imagine de basm, pe care cu ochii inimii o sorbi, ameţit de frumuseţea pădurilor de conifere care asigură oxigenul dătător de viaţă. Visul este scurt, deoarece când priveşti în jur, pe Acropole, forfota muncitorilor care şlefuiesc marmora şi piatra, sculptorii care mângâie blocurile de marmură dându-le forma unor eroi trecuţi în legendă, te îndeamnă să visezi şi să-ţi spui „Doamne îţi mulţumesc că am ajuns să văd locul în care s-a înfăptuit una din cele mai îndrăgite minuni ale poporului milenar elen. Forfota turiştilor, zecile de copii gălăgioşi de toate vârstele, ţăcănitul aparatelor de fotografiat, comentariile în diverse limbi ale vizitatorilor, te fac să crezi că eşti într-o Acropole reînviată de mâna dumnezeiască. Suportăm cu stoicism, sub un soare torid explicaţiile ghizilor date în toate limbile străine. Mă surprinde că afară de englezi, italieni, japonezi, germani, aud tot mai frecvent limba rusă.

Cu un steguleţ roşu în mână, ghizii îşi conduc grupurile în tăcere, iar feţele lor sunt transfigurate de tot ce aud şi văd. Urmăresc şi eu unul din grupuri. Soţia este fericită că poate afla atâtea enigme care mai stăruie şi azi din vechea Eladă. Despre Herodot, Pericle, Pitagora, Aristotel, Socrate, despre viaţa şi contribuţia lor la cultura şi civilizaţia grecească, amănuntele care ne erau picurate de ghizii specializaţi din muzeul Acropole, ne stârneau curiozitatea, încât oboseala, soarele nemilos care ne săgeta sufletele, parcă ne da noi forţe de rezistenţă, înotând prin valurile de căldură ca nişte păsări migratoare. Eram copleşiţi de tot ce vedeam încât noţiunea timpului parcă dispăruse. Când ajungem la un foişor improvizat, ne oprim sub pavăza drapelului naţional care flutura în adierea vântului, privim cu încântare panorama unică a Atenei, cu cele 7 coline, pe care stau agăţate vilele marilor bancheri, cu şirurile de străduţe cu case ca nişte

cuiburi de berze, realizăm că şi aici, Dumnezeu a rânduit totul ca şi în viaţa noastră.

Niciodată nu m-am gândit că în viaţa asta „scurtă ca un cântec” voi ajunge în cel mai mare ansamblu arhitectonic din lume, în această citadelă situată pe o înălţime de aproximativ 150 metri, din inima Atenei, care a influenţat multe evenimente politice, sociale şi culturale, ale lumii antice, devenind cel mai important dintre simbolurile Greciei de azi. Măreţia acestui templu, Acropole, din timpul secolului de aur al lui Pericle, realizat de un strălucit colectiv de arhitecţi şi sculptori în frunte cu celebrul Fidias, considerat azi cel mai mare sculptor al Greciei din toate timpurile, este azi în plin proces de restaurare. Arhitecţii de azi, sculptorii, reconstituie acest ansamblu de palate, temple, cu meticulozitate, reînviind stilul doric şi ionic al Partenonului în încercarea de a aduce în plin plan colo-sala statuie, de aproape 15 metri a zeiţei Atena. Este monumentul cel mai important al Acropolei, care a rezistat multor transformări: de la templu, la biserică până la moschee, bazar sau depozit de arma-ment. Cu toate mutilările suferite din partea vechilor cuceritori ai oraşului, acum reprezintă, o creaţie de o importantă monumenta-litate, în faţa căruia îţi pleci capul şi te închini. Privim mulţi creştini care îngenunchiază, se închină şi sărută blocurile de marmoră care îl înconjoară. Noi rămânem încremeniţi privind celebra lojă a Caria-tidelor, de pe Erectheion, închinat zeiţei Atenei şi zeului mărilor, Poseidon. Cele 6 statui monumentale, deşi sunt nişte copii fidele originalelor care se păstrează în muzeul de pe Acropole, simţi nevoia parcă să le mângâi ca pe nişte fiinţe gingaşe, zvelte, monumentale care sfidează timpul. Aruncând o privire înapoi, toate construcţiile de pe Acropole par un decor, pe fundalul căreia Sântul Apostol Pavel le-a vorbit cândva Atenienilor. Printre ei, parcă ne vedem şi noi, 2 rătăciţi români, pelerini credincioşi, care entuziasmaţi de cele văzute, călcam pe caldarâmul unei cetăţi antice, unde a reînviat pentru o clipită strălucirea Eladei de altă dată. Gândul că pe aceste locuri şi-au purtat paşii un Temistocle, Aristide, Cimon şi mai ales Pericle, nume legendare, nu poţi să nu

tresari şi să nu încerci un sentiment de mândrie că pe aici au trecut marii corifei din secolul de aur al lui Pericle, care şi-au lăsat însemnele lor de făuritori ai culturii şi spiritualităţii greceşti. Şi totuşi, când te gândeşti că acest monument al antichităţii elene a fost jefuit în decursul vremii de 12 statui, 15 plăci de friză şi 15 metope, toate smulse din Panteon plus marmorele din Erecteon şi din templul Atenei Nike, nu poţi să nu blestemi aceste furturi sau cumpărături pe „nimica", de marii magnaţi şi muzee din 254

Anglia, Franţa, Germania sau Turcia. Este o ruşine, ele trebuiesc returnate cât mai urgent Greciei.

Este ziua de 16 iunie 1998. La coborârea de pe Acropole, drumul pare mai uşor. Ajunşi în cartierul comercial Plaka, ne oprim la o cafenea, ne răcorim sufletele şi privim strada, cu zeci de magazine minuscule, unde cei mai iscusiţi meşteri îşi etalează obiectele artizanale, specifice Greciei. Nu poţi să nu rămâi pentru o clipită să priveşti sau să cumperi o mică suvenire. Luminile ameţitoare, coloritul vitrinelor, jocul reclamelor înfăţişând figuri legendare şi mai ales zburdălnicia copiilor veniţi cu părinţii sau bunicii care le astâmpără dorinţele cu jucării, baloane colorate, parcă ai fi la bâlci. Muzica grecească, focoasă, în special cu melodii din Zorba Grecul, te îmbie să trăieşti cu intensitate atmosfera specifică a acestui paradis al plăcerilor. Ne reîntoarcem în str. Zoodonov – Pygis nr.59, în una din reşedinţele lui Stavros, avocat cunoscut în Halkida, cu birou în plin centrul oraşului, ajutat de o nepoată de-a mea, de Alina, care ne-a însoţit în călătoriile noastre prin Grecia, împreună cu soţul şi fiul lor, un fel de Hidalgo contemporan, de o frumuseţe angelică. La Atena am stat 3 zile, timp în care am vizitat mai multe locuri în care am acumulat noi cunoştinţe despre istoria milenară a Greciei.

În ziua următoare am vizitat la primele ore ale dimineţii Mitropo-lia din Atena. Când ajungem în Bulevardul Athenia, îl întâlnim pe mo-nahul Athanasie pe care îl cunoscusem la Mânăstirea Dohiaru din Muntele Athos, în 1996. El ne-a fost ghid desăvârşit, care, ne-a însoţit prin catedrală. Edificiul este

un colos, o construcţie nouă, în stil ortodox, cu fresce din mozaic în exterior, în interiorul căreia se păstrează moaştele cuvioasei Filofteia, aşezate într-o raclă de argint, având scoase în relief scene din viaţa sfintei. În jurul raclei multă lume, mai ales tineret, care depunea într-o stare de transă, bileţele cu rugăminţi pentru reuşita lor la examene dar şi în viaţă. Lângă această relicvă se află o imensă icoană a Maicii Domnului intitulată „Vindecătoarea" împodobită cu darurile din aur şi argint, drept mulţumire pentru vindecarea de unele boli sau realizarea unor izbânzi în viaţă.

Pe partea dreaptă a altarului, din marmoră albă, o altă icoană făcătoare de minuni, cea a sfântului Cosma. Ne-am bucurat văzând atâta lume în interiorul Mitropoliei, stând în genunchi în faţa icoanelor, semn că grecii îşi respectă credinţa. Când am ieşit din biserică, în faţa acesteia, într-o piaţetă pavată cu marmură albă, am văzut o statuie a unui prelat care se spune că a scăpat Atena de duşmanul de moarte 255 al Greciei, imperiul turcesc. Istoria îşi lasă însemnele vechi şi noi, în multe monumente, statui, altare care evocă trecutul de luptă al poporului grec. Când ieşim din nou în stradă, pe marele bulevard Elefteriu Venuzelu, privim alinierea clădirilor de 7-10 etaje, masive înfipte adânc în pământul zguduit de multe cutremure, în care sunt adăpostite cele mai mari bănci ale capitalei. Acest bulevard este un fel de Corso al Atenei, cu zeci de magazine, bistrouri, restaurante pe unde se plimbă protipendada oraşului, de o eleganţă strigătoare la cer, o lume sofisticată, dar mândră de apartenenţa lor la lumea civilizată. Când ajungem în faţa Parlamentului ne oprim să admirăm parada unică a gărzii, care tocmai se schimba. Îmbrăcată în costume roşii, cu fesuri şi ciucuri la vârf, cu o panglică lungă dată pe spate, cu un fel de fuste şi cu faimoşii papuci cu ciucuri în vârf, ei repetă un ceremonial cu o precizie matematică, încât turiştii stau la rândul lor în poziţia de drepţi, în semn de respect pentru acest spectacol unic: schimbarea gărzii. La numai 300 de metri de Parlament, ajungem la cea mai mare oază de verdeaţă al Atenei, Parcul Naţional.

Am văzut multe parcuri în lume, dar cel de aici îşi are unicitatea lui.

Este un labirint de alei asfaltate, lungi, ce se întind pe o suprafaţă de 158.000 de mii de metri pătraţi, care cuprinde 519 specii de arbori şi plante ornamentale. Dintre acestea 102 de origine greacă, iar 417 aduşi din diverse culturi ale lumii. Sunt aici peste 7000 de arbori, de toate felurile, de la platani, brazi, palmieri, stejari, leandri, portocali, până la arbori încărcaţi cu flori de toate culorile care răspândesc un balsam adormitor. Parcul construit între 1839-1860, a fost la început domeniul regelui Othon şi al reginei Amalia, este un adevărat muzeu al vegetaţiei veşnice. Aleile lui umbroase, întortochiate, cu mici insuliţe, rotonde, statui, cu multe oglinzi de apă, îţi oferă locul ideal în care, la toate orele zilei, îşi strânge vizitatorii săi fideli, tineri şi vârstnici, localnici sau străini, unde găsesc liniştea, răcoarea şi aerul ozonat, ascultând cântecul păsărelelor, care şi-au găsit aici un adevărat paradis. Ne plimbăm pe aleile umbroase, privim coliviile imense în care îşi fac jocul sute de papagali, ne aşezăm pe scăunele lângă un mic eleşteu şi privim dansul solemn al lebedelor, sutele de raţe sălbatice cărora micii vizitatori le aruncă floricele şi alune. Privim şi ne minunăm cât de prietenoase sunt aceste vietăţi, care, fără frică, se apropie de copii, şi-şi primesc hrana, cu un anumit ritual. Mergem mai departe pe alei, trecem pe o alee cu zeci de portocali. N-am văzut nici un copil luând din pomi vreo fructă, ele 256 dau frumuseţe şi culoare dar şi un miros îmbătător. Lângă noi vedem un grafician şi un pictor care invită trecătorii să le surprindă chipurile.

Dar zadarnic, nimeni nu este dispus să ofere 2000 de drahme pe un desen. Ne apropiem şi noi de grafician, fără să ne spună nici o vorbă, ne întinde o mapă cu desene pe care o răsfoim, şi ne alegem un mic peisaj. Pe muteşte, apoi, scriind un preţ pe o bucată de hârtie, ne înţelegem şi strângându-i mâna am înţeles că în ziua aceea nu vânduse decât un desen. Eram fericiţi că i-am făcut şi noi o mică bucurie. Ajungem acasă urcând acea pantă uşoară, străduţa Pigis, care duce spre

Likavitos, unde în singurătatea apartamentului ascultăm muzică grecească şi privim de la balcon locatarii de la blocul de vizaviz, care vorbesc tare, parcă se ceartă în limba lor.

La înapoiere, în drum spre casă, în faţa unei clădiri cu 3 nivele, de pe aceeaşi stradă, la nr. 61, am citit cu înfiorare o plăcuţă de marmoră, ştearsă, de timpul nemilos „Aici a locuit cântăreaţa Maria Callas" şi atât. M-am întristat, am privit puţin consternat felul cum şi în Grecia ca şi în România, figurile luminoase sunt uitate, celebrităţile rămân pentru posteritate doar o amintire tristă.

A patra zi, ajungem la Alina, ruda noastră, în insula Halkida, un mare oraş, la o depărtare de 80 de kM. De Atena. Automotorul, cu numai 2 vagoane face această distanţă în timp de 2 ore. Privim cu interes şi bucurie peisajul specific grecesc care ne dezvăluie hărnicia şi gustul pentru frumos al grecilor, cu vile cochete, albe, cu livezi de măslini şi portocali cu multe flori de diferite culori, care se agaţă pe zidurile pereţilor şi gardurilor, încât ai impresia că priveşti tablourile florale ale pictorului Drăguşin sau ale pictoriţei Margareta Sterian. Aceste flori agăţătoare care împodobesc casele, înfăşurân-du-se ca nişte curcubee străjuite de chiparoşi, cedri şi magnolii sunt ca nişte oaze de verdeaţă care asigură acea intimitate şi linişte pe care şi-o doreşte fiecare om. Nepoţii mei ne fac o mare surpriză, căzându-ne 3 zile în Casa de odihnă dintr-un cartier prezidenţial din Halkida, înconjurat de păduri. Nu-mi imaginam că familia avocatului Stavros care şi-a luat sub aripa sa ocrotitoare pe nepoţii mei, care prin tinereţea lor, prin comportamentul şi grija pe care o poartă părinţilor avocatului, vor beneficia de un confort şi o grijă părintească.

Atât de îndrăgiţi sunt de ei şi de Cristi, fiul lor. Casa unde suntem cazaţi este imensă, cu 8 camere, cu terase pline de flori, cu piscină, cu livadă, şi un petec de viţă de vie, cu chioşcuri şi o curte imensă.

În interior, vedem un lux orbitor, plin de vitrine cu cărţi, bibelouri, 257 vase de ceramică, obiecte de artă, tablouri, încât am avut impresia că suntem într-un mic muzeu. Gazdele

sunt plecate în Anglia, la fiul lor student la Oxford, încât aici, în cartierul Docos, ne simţim ca acasă.

Suntem răsfăţaţi cu mâncăruri greceşti, cu vin grecesc cu miros de ananas, într-o ambianţă de vis. Sub terasa din curte, la umbra unui platan secular, credem că suntem acasă, în România. Nepoata mea şi soţul ei ne răsfaţă cu multe bunătăţi, iar fiul lor, un vlăjgan care vorbeşte perfect limba greacă, ne povesteşte de pasiunea lui pentru sport.

Nepoata mea, Alina, împreună cu fiul Cristi, ne face un program de excursii care ne-a încântat. Nu ştiam că Alina conduce atât de bine o maşină, un Opel record, care alunecă pe şoselele insulei.

Plecăm mai întâi spre Delfi. Drumul şerpuieşte printr-o regiune de un pitoresc inedit, zonă muntoasă, în care casele, vile cochete cu arhitectură în care piatra a luat locul cărămidei, par pustii, lăsându-le să doarmă ascunse de vegetaţia luxuriantă care le înconjoară. De altfel, pe aceste şosele, bine întreţinute, nu am văzut decât o bătrână la o cotitură, într-un mic refugiu, care ţinea pe cap o târnă cu mere timpurii. Trecem prin oraşele montane, Thiva, Levaria, urcând un drum în serpentine, tăiat în munte, cu piscuri care parcă se prăvălesc peste noi. Sunt munţii Parnasului, îmi spune Alina, deci ne apropiem de Delfi. În imaginaţia mea, credeam că Delfi, este un oraş milenar, cu cetăţi, bazilici, cu un stadion olimpic, cu o vegetaţie luxuriantă. Dar, încerc o mare decepţie, pe o pantă lină, pe acea înălţime a muntelui, văd şirurile de turişti din toată lumea, în grupuri com-pacte, însoţiţi de ghizi, cu pancarte în mâini, se opreau din când în când, în faţa unor ziduri, capiteluri ale unor edificii, în faţa unor statui trunchiate, blocuri de piatră şlefuită care ţâşnesc din munte, dar şi ruinele unor temple. Mergem pe urmele unui grup de turişti francezi, extrem de curioşi ca şi noi, care pun întrebări, interesaţi să afle detalii despre lăcaşul Oracolului din Delfi, acolo unde Pithia hotăra soarta războaielor, dezastrelor, proorocind naşterile, destinele oamenilor, uzurparea zeilor, triumful dreptăţii şi ale eşafodajelor. În acest Templu din care se văd doar fragmente,

realizat prin jertfele zecilor de mii de sclavi, de arhitecţi, sculptori, pictori. Privim, ne mirăm cum a fost construit Sanctuarul lui Apollo şi al Athenei, lăcaşuri sfinte, în care se sărbătoreau gloriile şi învingerile. Privesc cele 6 colonade în stil doric, care au mai rămas din Templul Atenei, pavimentul lui şi parcă am senzaţia de zbor, de linişte. Şi parcă din 258 adâncuri aud un glas, ca o vioară, care îmi gâdilă urechile, aud ca prin vis o voce a unei femei care vorbea româneşte. Era o ghidă care povestea cu pasiune şi detalii despre istoria acestor locuri de legendă. Deodată din grupul de 5 persoane, un tânăr român, doctor de profesie, întrerupe ghida şi îi spune că explicaţiile acesteia conţin unele neadevăruri. Am lăsat ca discuţiile înfierbântate de căldura care ne potopea şi continuăm să privim cu ochii larg deschişi alte ruine, restaurările care au loc, unele încercări de reconstrucţie a unor edificii. Doamna care vorbea o limbă română impecabilă, îmi spune că echipele de restauratori, în special englezi şi francezi şi-au făcut mendrele la Delfi, au scos şi au trimis în ţările lor multe statui şi inscripţii vechi de mii de ani. Ne oprim în faţa Teatrului în aer liber, cu peste 500 de locuri, o piesă autentică, cu o acustică în care paşii noştri se aud ca nişte clopote ale adâncului. Stăm şi ne minunăm la felul cum a fost conservat acest edificiu de cultură, şi parcă pe această scenă de teatru milenară, reînvie lumea de odinioară a Delfiului. Stăm să ne odihnim pe strapontinele din piatră, de pe care numai bărbaţii din 4 în 4 aveau dreptul să participe la faimoasele jocuri patriotice în amintirea triumfului lui Apollo asupra Pithiei. Imaginea acestei lumi trecute, care ajunsese la un grad avansat de cultură şi civilizaţie, ale cărei urme se văd pe acest picior de munte, în care stau mărturie atâtea ruine de ziduri ale cbselor şi zeci de capiteluri şi pe care le evocă cu atâta competenţă român-ca doamnă Stefanides, la întrebarea mea dacă acest leagăn de civilizaţie a fost şi este vizitat de români, îmi răspunde: „Da, a fost vizitată chiar de preşedintele României, domnul Ceauşescu cu soţia când a făcut o vizită în Grecia la invitaţia lui Kara-manlis. Întrebând-o ce i-a plăcut mai mult doamnei Elena, savanta, luându-i

vorba din gură, în timp ce îi dădeau unele explicaţii, o întrerupe arătându-i o statuie, un tors feminin, şi dă o sentinţă de mare cunoscătoare: „Vedeţi, bazinul grosolan al statuii” la care Ceauşescu şi Caramanlis izbucnesc în râs: „Nicule, cum artistul a exagerat, oare aşa erau femeile în vechime?”. Savanta emisese o judecată încât soţul a tăcut mâlc, rămânând fără replică. Ne-a amuzat cele spuse de doamna Stefanidis care alături de soţul său un arheolog cunoscut în Grecia, a săpat chiar la Delfi ani la rând.

În Muzeul amenajat, chiar la intrare în Delfi, am vizitat în cele 4 încăperi, tot ce s-a recuperat ca valori din faimosul panteon al culturii şi civilizaţiei elene. Aici am văzut faimosul Sfinx din Naxos şi 259

Victoria lui Peonias salvat de sub dărâmături şi o importantă colecţie de monezi, de drahme arhaice din argint care proveneau chiar din Delfi, unde exista o monetărie chiar din cel de al II-lea sfert al secolului V î.e.n. Când ne întoarcem la poalele Muntelui sub un umbrar, uitându-ne în lumea tăcută de pe înălţimi, la zidurile oracolului, la capitelurile de marmoră încremenite sub voalul timpului, printre care au răsărit mlădiţele unor măslini şi ierburi înalte, rămâi mut şi te întrebi „Unde-i Delfi de odinioară? Unde sunt vestigiile din epoca de aur a lui Pericle, care-i drumul corăbiilor care ajungeau pe apă la oracolul din Delfi să-şi „strige păsurile”, să afle răspuns la marile probleme cu care se confruntau. Totul este un miracol care a rămas undeva, în legendă şi mit. Din maşină se vede undeva, aproape, un hău, cândva plin cu apă, pe unde ajungeau la Delfi bărcile cu pânze încărcate cu mărfuri care să satisfacă nevoile zilnice ale cetăţii. Acum această ruptură în munte este o vale seacă, aridă, pe unde curge un fir de apă, şi ici, colo câte un pricăjit măslin. Trecem prin inima noului Delfi, un orăşel cu străzi strâmte, cu zeci de cafenele pe trotuare, cu mulţi turişti dornici să vadă acest templu legendar. Pe o distanţă de câţiva kM. Se înşiruie sute de maşini de toate mărcile, autobuze, microbuze care au adus turişti greci şi străini. Aici, pe terase umbroase, turiştii, la o cafea naturală sorbită din nişte ceşcuţe miniaturale, îşi umplu

ochii cu lumina care pluteşte în aerul pur, emanat de cedrii şi brazii înfipţi ca nişte luminări pe coamele munţii lor. Ne oprim şi noi, bem câte un coca cola rece, ne clătim ochii în jur, cu o mare bucurie în suflet, că, iată, Dumnezeu m-a ajutat, datorită Alinei Floriceanu, nepoata mea, să ajungem în acest picior de rai, să văd locul unde, cu mii de ani în urmă, a înflorit un mare altar al credinţei şi civilizaţiei elene. Ne uităm cum defilează pe lângă noi munţii golaşi şi alburii ca de zăpadă, plantaţiile de măslini şi tufele de leandri. De aici, de la înălţime, în faţa noastră se zăresc valurile argintii ale Mediteranei şi ne oprim la Salaxiari, în Golful Corint, pentru a face o baie şi plajă alături de câţiva nemţi gălăgioşi. Ajungem apoi la cumpăna înserării la Halkida.

De dimineaţă, ne plimbăm în voie pe faleza străjuită de palmieri tineri, unde deja mulţi turişti străini au coborât din hotelurile de 8-10 etaje, şi care îşi sorb cafelele privind întinderea nesfârşită a mării Mediterane, mângâiată de razele aurii ale soarelui. Aici iei pulsul acestui oraş insular, şi-ţi dai seama că este un adevărat paradis pen-sionarilor, unde îşi deapănă în linişte amintirile despre tinereţea lor 260 trecută. Din când în când îşi întorc privirile spre vechea cetate, cu multe creneluri şi ferestre mici, triunghiulare, iar în partea dreaptă aud murmurul valurilor mării, trezite de soarele dimineţii ieşit din adâncul Mediteranei. Pe luciul apei se leagănă zeci de mici ambarcaţiuni cu pânzele sus, gata de a transporta turiştii spre alte insule din apropiere. Alături de ele, sunt ancorate 2 vapoare care se leagănă, atinse de valuri.

De aici, ne îndreptăm spre cetate, cu turnul sub forma unei păsări gigant, de unde ai o privelişte a oraşului ca din basme. Cetatea este închisă publicului, se restaurează. De sub cetatea situată pe munte, se întinde plaja, cu mici amenajări estivale, facem plajă ore întregi, deşi nisipul cu mult pietriş gronţuros, îţi intră parcă în piele.

Spre prânz, după ce luăm masa, nepoata mea Alina ne spune că vom pleca spre Prokopion, un sat de munte, unde se află o biserică din secolul trecut, care este vizitată de mulţi turişti, atraşi de „miracolele” care se întâmplă în acest loc

binecuvântat de Dumnezeu. Alina conduce cu atenţie bolidul ei de care m-am îndrăgostit, deoarece defileul pe care îl străbatem cu multe serpentine, este foarte aglomerat, ca pe Valea Prahovei. După ce atingem cota cea mai înaltă, drumul coboară tot în serpentine, încerc sentimentul că parcurg traseul Predeal-Bucureşti, cu păduri de brazi seculari, cu o apă care curge ca un fir de beteală şi cu adevărate castele şi vile de toată frumuseţea. Când intrăm în sat, este de fapt un adevărat oraş, unde turismul a transformat vechile case specifice zonei montane în hoteluri, cu multe bazare pline cu obiecte de artizanat, ne oprim în faţa bisericii ca o bazilică, cu două clopotniţe centrale, şi rămânem uimiţi să vedem atâta lume, care intră şi iese din biserică. Şi totuşi, o întreb pe Alina, de ce se dă atâta importanţă acestui lăcaş de cult?

Aici, îmi spune ea, se află moaştele cu rămăşiţele pământeşti ale sfântului „Ioan al Rusiei". Povestea vieţii lui, mi-o înşiruie nepoata mea, care evocă viaţa de sfânt a acestui fiu de ţăran, care, şi-a părăsit, împreună cu un prieten, soţiile, copii şi a pornit în lume să facă bine semenilor. Plecarea lor misterioasă, timp de 3 ani a fost pentru familie un adevărat calvar. În fiecare dimineaţă, pe acest loc, primea pe masă un blid cu mâncare, care până seara dispărea. Se zice că sfântul simţea mirosul mâncării şi ştia că este hrana pe care soţia lui i-o trimetea. Pe unde trecea el, făcea minuni. Deşi mă uit la acest sicriu, în care desluşesc mâinile stafidite şi picioarele cu „încălţări noi" se zice că el umblă şi azi prin lume şi face bine oamenilor. În 261 fiecare an, la o dată anume, i se pun alte încălţări, deoarece cele vechi, din cauză că el continuă să umble, putrezesc. Acest fapt, considerat ca o minune, face ca an de an, sute de greci să vină să i se închine şi să-i aducă ofrande, iar preoţii citesc la căpătâiul sicriului din cărţile sfinte oamenilor bolnavi, năpăstuiţi şi loviţi de soartă, care prin credinţă sunt mântuiţi.

Am privit pictura realizată mai recent, în care sfinţii cu figuri umane îţi urmăresc mersul şi ochii lor blânzi, lucitori, te îndeamnă să mai revii în acest loc binecuvântat de Dumnezeu. Mă opresc încă odată în faţa sicriului, privesc mai atent

veşmintele realizate cu fir de aur, pantofii scâlciaţi, masca mortuară din argint, mâinile nepu-trezite şi mă cutremur. Există în această făptură ceva misterios, şi ca orice credincios îmi fac semnul crucii şi rostind câteva dorinţi, am simţit, sărutând sicriul, un miros de flori de liliac, încât la ieşirea din biserică m-am simţit uşurat, ca o pasăre pregătită să se înalţe, stăpânindu-şi emoţiile şi dorinţa de a ajunge acasă. Peripluul meu în Grecia, nu s-a sfârşit. Avocatul Stavros, în ultima seară petrecută în această insulă cu parfum de vechime, ne invită el şi soţia, frumoasa Caterina, la un restaurant rustic să servim o masă specifică grecească. Într-o „tavernă", construită cu gust, ne răsfăţăm cu multe delicatese, mai ales pescăreşti, stropite cu un vin rozaliu. Soţia lui mă provoacă, probabil că Alina îi vorbise de preocupările mele de colecţionar – să discutăm despre artă. Îi vorbesc despre cultura helenistică, despre tragici greci, despre Pitagora, Aristotel, despre Sofocle şi Euripide, dar şi despre arta românească. Se uită la mine, mă studiază, „mă citeşte" cum se spune şi se entuziasmează.

Uitându-se la Alina, care făcea traducerea, îi spune că „.ai un unchi cult, cu preocupări artistice, şi-i place că sunt un bun povestitor".

Simt că mă măguleşte, dar nu mă las şi-i povestesc tot ce am vizitat până acum, în Grecia. Într-un târziu, îmi spune: „Să mai veniţi în Grecia, sunteţi invitaţii noştri. În Grecia pescarii când aruncă năvoa-dele în mare, în loc de peşte scot la iveală statui şi obiecte valoroase".

Înţeleg aluzia, dar nu mă las mai prejos, şi-i răspund doctoriţei, că şi la noi în România din unele săpături arheologice am scos la iveală multe tezaure din aur, ceramică veche, amfore greceşti, romane şi mai ales dacice. Suntem poate unul din cele mai vechi civilizaţii europene. Ascultă cu luare aminte, dă din cap, înţelege.

Ne luăm rămas bun de la gazde, le mulţumim că am fost bine primiţi, mai ales pentru faptul că la Atena, am beneficiat de apartamentul lor şi-i invităm la rândul nostru să viziteze România.

Ne întoarcem la Atena cu un tren ca de metrou; în 20 de

minute ajungem în marele port grecesc, Pireu. Prin aşezarea lui pitorească, cu munţi în faţă şi marea în spate, cu un litoral şi un port în care sunt cuibărite zeci de vapoare mari, care asigură legătura cu cele mai îndepărtate insule din largul mării, cu blocuri înalte, moderne de pe faleza mării, cu sute de ambarcaţiuni aparţinând marilor magnaţi şi banchieri, cu zeci de docuri şi hale de reparaţii ale vapoarelor, cu biserici noi cu o arhitectură modernă, toate dau dimensiunile acestei metropole situate la numai 8 kM. De Atena. Pe unde calci, pe bulevarde, în pieţe, în parcuri, te obsedează faimosul cântec „Copii din Pireu" care te însoţeşte ca un laitmotiv pe care vrând, nevrând îl fredonăm şi noi. Vizităm Catedrala cea nouă, fără pictură, doar cu nişte vitralii moderne, viu colorate, implantate aici de pictori străini. Oraşul rămâne, o amestecătură de clădiri vechi şi noi, cu o aglomeraţie stradală de oameni şi maşini, cu o viaţă trepidantă specifică oricărui port maritim. Ne întoarcem din nou la Atena şi de aici, cu un tren spre Kalabaka la Meteora, un munte misterios, unde pe nişte stânci singuratice, abrupte, au fost construite o cetate cu mai multe mânăstiri, unde şi-au găsit liniştea sufletească, trăind în copleşitoare lipsuri, în zdrenţe, zeci de sihastri, primii creştini care au renunţat definitiv la cele lumeşti. Când le priveşti din oraşul de la poalele munţilor şi vezi aceste peste 12 mânăstiri înfipte în vârful unor stânci uriaşe, ţi se opreşte respiraţia. Te simţi ca o furnică, care oricât ar încerca să ia pieptiş muntele, neputinţa te opreşte în loc, încât, pentru a ajunge acolo sus, ţi-ar trebui ore în şir. Noi însă, ca turişti, ne permitem ca de jos, din oraş, să luăm un taxi, care pe o şosea asfaltată, îngustă, să urcăm până la prima mânăstire, aşezată undeva între cer şi pământ, în infinitul ce se întinde dincolo de lume, încercând să ajungi la Dumnezeu. Este cea mai spectaculoasă imagine pe care am văzut-o în viaţa mea, unde am ajuns strângându-ne de mâini, cu frica în sân să nu cădem în abis în drumul nostru spre Dumnezeu.

Ne uităm la aceşti giganţi stâncoşi care ai impresia că se prăvălesc peste noi, dar sufletul ne este uşor ca şi al unei păsări în zbor. Când punem picioarele pe primele scări care

duc spre mânăstire, auzim sunetul suav al toacei, amestecat cu ciripitul păsărelelor. Parcă era 263 un imn triumfal al unui urcuş spre cer. Intrăm sfioşi, cu frică de Dumnezeu, deoarece ştiam că ne aflăm pe marginea unei stânci ameţitoare.

Curajul ni-l dădea însă Dumnezeu. Credinţa din noi ne-a dat puterea să privim cu ochii deschişi această lume de monahi, care închişi ca într-o găoace, departe de rosturile lumii în rugăciune şi sfinţenie, îşi aşteaptă ziua când vor urca şi mai sus, în ceruri. În câte-va minute a început slujba, în prezenţa a 30 de călugări, şi a câtor-vă rătăciţi ca noi. Glasul lor gângăvit, melodiile unor tropare pe care le intonează cu glas stins, mătăniile şi plecăciunile pe care le rostesc în gând, mirosul tămâiei, ne fac să credem că ne aflăm într-o altă lume. Privim frescele cu pictură religioasă, în care descifrăm într-o frescă murală chipul lui Efraim din Syros şi al celor doi ctitori, Nectarios şi Metsovo, pictaţi în veşminte sobre, cu bărbi lungi, stufoase, care ţin în mâini biserica în care se află mormântul lor. Atmosfera plină de teamă la început este luminată de câteva lumânări care aruncă peste feţele oamenilor o lumină difuză, pe care citeşti o stare de evlavie şi linişte. Marea majoritate a turiştilor vin aici să-şi afle sufletul cât mai aproape de Dumnezeu, să citească pe feţele monahilor acea stare de sfinţenie, care îţi toarnă în suflet atâtea taine şi întâmplări miraculoase cu care s-au obişnuit în aceste pustietăţi.

Noi privim tot ce ne înconjoară cu admiraţie şi înfricoşare, deşi în jurul nostru sunt atâtea simboluri bisericeşti, de care ne apropiem cu grijă deoarece păstrarea lor aici din calea vandalilor care ardeau şi pârjoleau tot de întâlneau în cale, a însemnat acte de eroism ale monahilor. Am văzut multe Evanghelii scrise pe pergament cu litere decorative şi însoţite de scene religioase; câteva tăvi de aur, cruci din lemn sculptat, hrisoave, epitafuri brodate cu fir de aur, odăjdii ale patriarhilor, sigilii împărăteşti şi cădelniţe măiestrit lucrate. Sume-denia de icoane salvate de la incendii, evanghelii cu ornamente de aur, şi multe alte obiecte şi podoabe de o valoare inestimabilă, când le priveşti, parcă sunt aduse aici de

puterea dumnezeiască, deoarece când priveşti aceşti călugări, slabi şi cu bărbi lungi, cu feţe serafice şi pline de sfinţenie, te întrebi cum de au ajuns păstrătorii acestor valori. Se simte că în această impunătoare mânăstire, spiritul gospodăresc, buna organizare a vieţii monahale, fiind un adevărat model de convieţuire în comun. Într-un colţ al curţii interioare zărim un călugăr împletind din nuiele o târnă cu care urcă la această înălţime alimente din oraş. Dar apă, apă de unde aduceţi, îl întreb pe călugăr!

De aici, uite colea fântâna. Vă este sete? Şi învârtind o roată greoaie, 264 scoase în câteva minute o găleată de apă rece şi limpede. Şi întinzând o căniţă metalică ne spune: Poftiţi, e bună de băut! Am văzut în acest gest o minune, deoarece nu-mi imaginam că de la uriaşa înălţime a stâncii pe care stătea înfiptă mânăstirea, se poate scoate apă pe care o sorbim ca o adevărată aghiasmă. Iată o adevărată minune şi ne închinăm. Călugărul se uită la noi, văzând gestul nostru creştinesc şi ne întreabă: Ce naţie sunteţi? Suntem români îi spunem. Da, da, ne răspunde, sunteţi creştini, fraţi de-ai noştri!

Din această curte pătrată, de la un gemuleţ al zidului care înconjoară mânăstirea, privim depărtările. Celelalte mânăstiri pe care le vedem în zare, par nişte cuiburi de păsări miraculoase, cocoţate pe stânci, unde ca să ajungi la ele îţi trebuie timp şi forţă herculiană şi aripi să zbori la ele ajungi doar pe cărări de munte. Noi nu avem timp, soarele s-a ascuns după un nor, şi simţim că este timp de plecare. Din faţa intrării în mânăstire scrutăm depărtările. Peisajul din jur este magnific, parcă eşti într-un avion şi priveşti un peisaj de mare frumuseţe. Pe micul platou, până unde ne-a adus taxiul, nu este nici urmă de maşini. Ne luăm inima în dinţi, şi pornim pe jos, spre Kalambaca. Până în oraş sunt 7 km, pe care îi străbatem în circa 2 ore. Nu suntem singurii curajoşi, deoarece pe lângă noi coboară grupuri de tineri, gălăgioşi, care se amuzau culegând de pe marginea şoselei tufele de mure coapte. Şi tot aşa privind, din când în când în depărtare, se vedeau ici, colo, pe spinările unor stânci siluetele celor 10 mânăstiri, pe care ca să le poţi vizita ai nevoie de multe zile,

ori noi ne pregăteam ca să luăm un tren de seară, iar a doua zi să ajungem la Tesalonic, ultimul popas din periplu nostru grecesc. Din Kalambaka, privim un apus de soare fermecat cum peste piscurile munţilor Pindului, se lasă voalurile cafenii ale soarelui. La orele 8 seara avem tren spre Salonic. Plecăm cu imaginea de basm a Meteorei, oraş de legendă, de vis şi fără de uitare.

Când ajungem la Salonic, al doilea oraş ca mărime al Greciei, era destul de dimineaţă, autobuzul a oprit aproape de Consulatul Român de pe bulevardul Mikis care se află chiar pe faleza Mării Egee, având în faţă „Muntele Olimp" cu vârful ca un con misterios. Era prea de vreme să descindem la consulatul român. Aşa că, înainte de a suna la consulat, am luat loc pe o verandă, de unde, la o cafea aburind, am privit cum din adâncul mării Egee, soarele ca un glob de aur, se desprinsese din adâncul mării şi într-un triumf îşi aruncă primele raze spre înalt. Am privit minute în şir acest miracol unic căruia i-am 265 dat bineţe ridicându-ne în picioare. Eram într-o stare de transă, fericiţi că iată, după aproape o lună de voiaj prin Grecia, am poposit în această metropolă, de unde mi s-a spus de către consulul român, Mircea Andrei că de aici, de la Salonic voi putea ajunge la Athos, muntele Sfânt, o ispită pe care mi-a strecurat-o în suflet când era în concediu în ţară şi m-a invitat, ştiindu-mă un credincios, ca ajuns în Grecia, neapărat să văd şi această „Grădină a visului „şi a „Păcii cereşti". Numai că acest vis îl voi realiza în anul următor, însă numai singur deoarece în această binecuvântată grădină a Sfintei Fecioare Maria accesul femeilor este strict interzis. La orele 8,30 intrăm în consulat şi-l aşteptăm pe domnul consul care ne ajutase să facem excursia în Grecia. După ce îi spun că vom sta la Salonic doar o zi, două, ne-a făcut un program de vizite, ce şi unde să ajungem mai întâi. Ne-a dat un şofer, care ne-a făcut turul oraşului, punctând locuri pe care să le vizităm având în mână ghidul oraşului în limba franceză.

I-am propus şoferului să ne întâlnim în faţa Arcului lui Galerius, situat în centrul oraşului, stabilind că la orele 18 după amiază, să bem o bere. Ne simţim ca nişte păsări libere

şi începem să descoperim frumuseţile acestei metropole europene, oraş simbol, cu o aşezare de un pitoresc inedit, cu îngrămădiri de construcţii vechi şi noi, spinările unor dealuri cu multă verdeaţă, cu zeci de turle de biserici şi o catedrală impunătoare, nu de dimensiunile colosalelor domuri din Italia, coloşi pe care privindu-le aveai impresia că te strivesc.

Intrăm şi noi în catedrala din centrul Salonicului, în plină slujbă. Aici parcă ne-a învăluit o căldură dumnezeiască. Ne dau lacrimile, deoarece se desfăşura după tipicul liturghiei din ţară, cu tropare care îţi ungeau sufletul, care ne-au făcut sa lăcrimăm şi să ne rugăm lui Dumnezeu că ne-a dat putere şi credinţă să ajungem în lumea noastră creştinească. Vizităm apoi criptele subterane, cu multe sarcofage ale unor patriarhi şi episcopi, cu figuri de personalităţi încrustate în piatră şi marmoră, cu embleme şi simboluri care îţi sugerează nemurirea lor. În lumina discretă care creează o atmosferă stranie, te freci la ochi şi simţi nevoia de a ieşi la lumină. De jur împrejurul catedralei, sunt multe pietre funerare şi capiteluri, sculpturi, rozete din marmoră, scoase la iveală de arheologi, adevărate peceţi ale timpului. Parcă eşti într-un muzeu în aer liber. Ne plimbăm pe marile bulevarde, stăm în mici grădini cu covoare de flori, intrăm în biserici şi altare de rugăciuni în care pătrunzi ca într-un cavou, din care însă răzbat vocile solemne ale unor tineri care răspund la citirea 266 evangheliei rostită de câte un preot. Ajungem la Arcul lui Galeriu.

Un arc restaurat, sprijinit pe cei doi stâlpi cu sculpturi pe trei re-gistre, reprezentând scene de viaţă din secolul I i.e.n. El rămâne un simbol încrustat adânc în inima modernă a marelui oraş de astăzi.

Ne aşezăm la o masă, în plină stradă şi privim la trecătorii grăbiţi, trăgând cu greu copii de mână, care se opresc insistent în faţa unor tarabe pline de jucării, şi baloane colorate. Deşi, copii au braţele pline de jucării, ei insistă să le mai cumpere părinţii sau bunicii, motivând că „maşinuţa aia, sau aia” nu o au. Străzile şi bulevardele din Salonic, mai ales la orele înserării, sunt pline mai ales de tineri.

Terasele stradale sunt aglomerate, unde vin să-şi clătească ochii, toate vârstele, care se încing la o discuţie în faţa unei halbe de bere. Intrăm prin magazine, foarte luxoase, cu preţuri mari, pe care doar le privim, ca şi alţi cumpărători ne clătim ochii şi ieşim în grabă. Ne cumpărăm doar ceva de mâncare şi ne îndreptăm spre Hotelul City din apropierea Consulatului.

În ziua următoare avem în plan să vizităm unul din cele mai mari muzee din lume, Muzeul Naţional de Arheologie, de pe bulevardul 28 februarie. La orele 11,00 în parcul care înconjoară clădirea, cam austeră, dar impozantă a muzeului, deasupra căreia fâlfâie steagul naţional grecesc, este plin de vizitatori încât la casa de bilete se face o coadă lungă în care, marea majoritate a turiştilor se înghesuie să vadă comorile de artă ale Greciei Antice. În acest muzeu sunt pentru a doua oară, deoarece, cu doi ani în urmă, după excursia la Muntele Athos, iată, acum, alături de soţie, îi voi fi un ghid cât de cât folositor. Călătoria noastră printre statui, pietre funerare sute de relicve antice, amfore, ceramică şi bijuterii greceşti, amulete de Tanagra, te tulbură dar şi te bucură când le priveşti cu ochii inimii văzând că grecii au recuperat adevăratele valori ale vechii Elade deşi „specialiştii" străini, arheologii nemţi, englezi sau francezi, care au săpat în pământul grecesc, şi-au luat partea lor de obiecte şi le-au dus în ţările lor. Privim în vitrine miile de obiecte ale culturii mice-niene, tesaloniene, feniciene, dar şi figurile umane, bărbăteşti şi dârze, peste care parcă mâinile lui Dumnezeu au atins aceste corpuri umane, cărora le-a dat viaţă veşnică. Deşi unele corpuri sunt decapitate, altele numai torsuri, pipăindu-le simţi fiorul carnaţiei, al desăvârşirii artei greceşti. Ne oprim şi admirăm statuia lui Poseidon din bronz, care ţine în mină un trident. Aici, în mijlocul unei săli imense, parcă ţine sub priviri zecile de statui de marmoră albă. Ne oprim în faţa lui

Zeus din Hermas, la focul lui Artemis, la statuia reprezentând-o pe NIKE, privim cu uimire monumentul funerar al lui ARISTONAUTE, statuia de bronz a lui

OCTAVIAN AUGUSTUS, într-o postură solemnă, de o mare frumuseţe. De jur împrejur, multe stele funerare, cu sculpturi reprezentând figuri de bărbaţi, femei, copii, în ipostaze de viaţă cotidiană. Iată un bărbat de o frumuseţe angelică, care îşi ia rămas bun de la membrii familiei îndurerate. Sunt scene de o duioşie şi tragism zguduitor. Pe alte pietre funerare sunt sculptate scene dintr-o altă lume, în care frumuseţile vieţii, credinţa în nemurire şi fericire, fac ca despărţirea să reprezinte o trecere firească în lumea de apoi.

Este o adevărată mitologie, cu scene de duioşie, plină de înţelegere, fără regrete şi durere. Moartea înseamnă continuarea vieţii, credinţa în nemurire. Într-o altă sală se află expusă statuia în bronz a lui ASCHEPIOS, al tragicilor greci şi al filosofilor antichităţii. Trecem mai apoi prin spaţiile în care întâlnim arta egipteană din mileniul 5 î.E. N şi privim în zeci de vitrine sute de obiecte miniaturale din marmoră şi pietre preţioase. Apoi mângâiem faimoasele vase de Tanagra, cu scene pictate, reprezentând lupte cu tauri, scene de dansuri, animale exotice, centauri, figuri de zeiţe, etc.

Orele petrecute în muzeu reprezintă momente de totală descătuşare. Frumosul din arta veche grecească, sutele de statui, zecile de vitrine pline cu monezi de aur, bijuterii de un rafinament şi fineţe desăvârşită, descoperite în săpăturile din satul AKROTIRII. Pereţi pictaţi cu scene erotice, toate îţi redau cu exactitate nivelul de trai şi civilizaţie la care ajunsese Elada cu mii de ani în urmă. În acest templu contemporan, care păstrează cu străşnicie atâtea valori mondiale, ai senzaţia că ieşi dintr-o pădure de statui, îmbătat de frumuseţi zămislite de minţile cele mai ilustre ale antichităţii greceşti. Cine nu a văzut Muzeul de antichităţi din Atena, nu a văzut Grecia. Pe sub palmierii bătrâni, înalţi, care fac un corolar care strânge parcă în nişte chingi puternice, acest tezaur mondial de artă, simţi că emoţiile se sting uşor, că sângele tău s-a contopit cu sângele acelor genii ale antichităţii, care îţi dă puteri şi forţa necesară, pentru a te ridica la înălţimea credinţei şi spiritului care a învins în lumea Elenă de azi, în care speranţele omenirii mileniului II va găsi izvorul nesecat de apă vie, iar

pământul va continua în veşnicie să se învârte în jurul soarelui dătător de viaţă veşnică.

În ultima zi la Atena, facem o vizită colegei mele de facultate, Olga Felea Aravantinou, stabilită la Atena, şi am avut prilejul să vorovim 268 pe îndelete, şi aflăm cu plăcere că ea este preşedinta Comunităţii române „Ştefan cel Mare" situată pe strada George nr. 6, din Atena.

Discuţia s-a axat pe evocarea unor amintiri din timpul facultăţii, dar mai ales pe hotărârea de a da numele de promoţia „G. Călinescu" seriei noastre care a dat examenul la ultimul curs special „Mihai Eminescu" ţinut de marele profesor, după care a fost scos abuziv din facultatea din Bucureşti, în anul 1964. Mi-a povestit despre activitatea pe care o desfăşoară cu diaspora română din Grecia, despre serbările câmpeneşti pe care le organizează în satele din împrejurimile Atenei, despre traducerile pe care le-a făcut din literatura română în limba greacă, dar mai ales dorinţa acesteia de a deschide la Atena expoziţii de artă plastică românească. Bucuria acestei revederi a fost emoţionantă şi plină de satisfacţii. Am schimbat cărţile tipărite de noi, eu oferindu-i ultimul volum de poezii „La marginea cerului", şi am primit albumul de artă „Meteora" în traducerea ei, cu un mic autograf „Colegului Chiriţă după ce a vizitat aceste locuri cu toată stima unei traducătoare pentru un poet" 11 iunie 1998.

Dintre călătoriile mele de suflet, Grecia a rămas ţara de care m-am legat şi am învăţat să cunosc multe din tainele ei, din istoria, cultura şi spiritualitatea lumii antice care mi-a marcat tinereţea. M-am îndrăgostit de frumuseţile acestei ţări, de valorile materiale şi spirituale pe care le-a dat omenirii, încât dorinţa mea de a realiza un vis al copilăriei m-a obsedat permanent, încât toate însemnările mele din prima călătorie în această ţară binecuvântată de Dumnezeu, au fost semnale care m-au îndemnat să realizez acest vis şi să ajung cândva în Muntele Athos, să trăiesc o clipă de iluminare sub aura de credinţă a acestui Munte Sfânt. Îndemnul mamei mele, încă din copilărie, când începeam să desluşesc tainele vieţii,

prezicerile ei care au fost ca un testament pe care l-am respectat cu sfinţenie, înţelegând că mântuirea mea în viaţa trecătoare, se află în muntele Sfânt, în „acest Ierusalim ceresc” unde se păstrează şi perpetuează de peste o mie de ani, o viaţă monahală cum nicăieri nu se mai află în lume. Acest gând de a vizita muntele Athos, această „patrie divină”, am gândit-o imediat de la întoarcerea din prima călătorie făcută în Elada.

Am fost de 2 ori în Muntele Athos, în anii 1996 şi 1998, poposind în cele 14 mânăstiri unde se cultivă neîncetat rugăciunea, privegherea de noapte, fecioria, dragostea, tăcerea, smerenia, aşteptarea şi jertfa. Tot ce am văzut cu ochii inimii în mânăstirea 269 românească Prodomul, dar şi în mănăstirea Marea Lavră, Vatoped, Stavronikita, Marea Lavră rusească, Simona Petra, Grigoriu, Dio-nisiou, Sfântul Petru, Xeropotamu, Xenofont sau Dochiariou, au rămas pentru mine oaze de credinţă, lăcaşuri în care am găsit liniştea şi descătuşarea sufletească de care aveam mare nevoie. Aici, în Athos, în grădina lui Dumnezeu, am aflat ceva din tainele monahilor romani şi a marilor voievozi care au întreţinut acest „Paradis pământesc”, am trăit clipe de iluminare, şi m-am apropiat de Dumnezeu. Tot lui Dumnezeu îi mulţumesc că m-a învrednicit ca tot ce am văzut şi am simţit în această „Grădină a visului” şi a „Păcii Cereşti” să le public în volumul „Clopotele Athosului” apărut în acest an la a doua ediţie, prin generozitatea unui mare credincios, istoric al civilizaţiilor, scriitorul Artur Silvestri. (Editura Carpathia Press – 2005 – 150 pag).

O ispită care m-a obsedat în anii cât am lucrat ca diplomat în Bulgaria, a fost aceea ca într-un concediu, să ajung măcar pentru 10 zile în Turcia, să văd mai ales Istambulul, oraşul semilunii musulmane, poarta orientului, unul din marele oraşe care a acumulat de-a lungul secolelor comori de artă unice, deoarece a trecut prin foc şi sabie, bunuri materiale şi spirituale din Balcani şi Asia mică, care a subjugat şi umilit lumea creştină, pe care istoria noastră le-a consemnat pe răbojul vremii. Acest imperiu otoman, cu o armată puternică, cu conducători de tristă amintire, cu figuri celebre de sultani,

paşi şi războinici, care au umilit poporul român, jefuit ca în codru, şi ne-a omorât pe marele domnitor Constantin Brâncoveanu împreună cu cei 4 fii, a sădit în sufletul meu de copil un sentiment de ură, încât am plecat în această excursie în Turcia cu o idee preconceputǎ, care, până la vârsta aceastǎ, cu greu am putut concepe o excursie în care românii noştri fac bişniţă, iar informaţiile mele despre Turcia erau complet eronate numai din cauza bişniţarilor români. Pe cine întrebam ce-au văzut la Istambul, toţi îmi răspundeam „bazarul" şi iar „bazarul". Plecam în Turcia cu acest mare han-dicap şi totuşi, din autobuzul cu care trecem graniţa, din Bulgaria în Turcia, rămânem şocaţi cum civilizaţia occidentală, ca un miracol, a transformat această ţară într-un bastion al turismului, Istambulul rivalizând cu marile oraşe europene care îţi dă peste cap toate prejudecăţile cu care pleci la acest drum temerar.

Mai întâi imaginea de „colţ de rai" pe care ţi-o dă Istambulul, aşezarea lui pe coline, cu sute de moschei, cu minarete, cu clădiri în stil mauric, cu bulevarde largi străjuite de o bogată vegetaţie, cu 270 multe castele, fântâni, monumente, apeducte şi cisterne subterane, cu băi specifice, mausolee, cafenele, restaurante ultramoderne, parcuri, cimitire vechi de sute de ani, saraiuri, şi multe alte frumuseţi, face din Istambul un adevărat muzeu al lumii, care conţine cel mai bogat tezaur de antichităţi. Prin puterea militară a Turciei, prin prăzile pe care le-a adunat din războaiele pe care le-a dus cu popoarele vecine, au strâns cele mai mari valori, încât ne-am zis că vizita la Istambul, să înceapă cu Muzeul de Arheologie. Aici au ajuns tezaure de artă bizantină, romană, chineză, japoneză, indiană, egipteană, siriană, care îţi dau dimensiunile reale ale tezaurului pe care le are acest muzeu de talie mondială.

În prima sală, încă de la intrare te uluiesc obiectele strânse de un colecţionar-pictor, Hamdi Bey, care a strâns din ţinuturile Anatoliei, Orientului Apropiat şi din Africa de Nord. Clădirea care adăposteşte aceste valori, cuprinde peste 20 de săli, începe cu sala nr. 8 unde poţi vedea unul din marile

sarcofage ale antichităţii, cel al lui Alexandru cel Mare, descoperit la Sidon este sub formă de templu grec, pe care sunt sculptate figuri de femei plângând, feţele lor exprimând durere înăbuşită, dar şi dragoste pentru marele dispărut. Pe una din părţi o scenă de un dinamism şi mişcare care redă luptele dintre perşi şi greci, o capodoperă recunoscută. Privind acest monument care atrage cel mai mult vizitatorii de toate vârstele îţi rămâne ca o efigie pe care nu o poţi uita. Sunt în această sală şi alte sarcofage mai mari sau mai mici. Remarcăm un sarcofag pe care sunt săpate în relief figura unui bărbat cu femeia sa, Deme-ter şi Artemis, în ipostaza unei împăcări în viaţă şi în moarte. Alături, o serie de sarcofage mai mici, sau cel al Phedrei şi Hippolyt mai modeste, faţă de sarcofagul unui Satrap din Sidon, înconjurat de servitorii care îl ajutau să guverneze. Ne-am oprit în faţa unui sarcofag cu o decoraţie frumoasă, cu sculpturi reprezentând doi sfincşi şi o luptă între doi centauri. Atât în sala cu nr. 9 cât şi nr. 10 sunt corpuri mumificate expuse în mai multe vitrine. Mă uit şi parcă văd zecile de mumii din Muzeul Naţional din Egipt. Atunci realizez că multe mumii sunt aduse din Africa, pe unde au bântuit hoardele turceşti.

Am văzut şi fragmente din templul „Athena d'Assos" sau cea lui Her-cule cipriotul ţinând pe cap un leu, emblema specifică Anatoliei. Într-o altă sală se află o reproducere după statuia lui Hermes executată de un elev al lui Phidias, sau un tors reprezentându-l pe Esculap, zeul medicinii, alături de care stă o maiestuoasă Caryatidă cu o privire 271 angelică. Ne-a impresionat prin dimensiuni, scenele cu cariatide de pe un templu realizat de sculptorul Philiscos de Rhodos, cu cele 18 cariatide care, între stâlpii sculptaţi în stil doric, par nişte fiinţe gingaşe care ţin în spate pământul şi cerul. În mijlocul sălii 14, se află statuia lui Neptun, zeul mărilor şi a lui Bachus, dar şi o copie după un bust al lui Alexandru cel Mare realizat de faimosul sculptor Lysippe.

Sala aceasta ne cutremură prin fineţea realizării lor care a ajuns la cele mai înalte cote ale desăvârşirii, încât înconjurăm în tăcere aceste capodopere de artă şi rămânem muţi. Totul

este magnific, o imagine a perfecţiunii la care a ajuns arta, n-am mai întâlnit.

Tot ce am văzut în aceste săli, în care sarcofagiile, statuile, fragmente din mozaicuri reprezentând Daiane, animale exotice, păsări, flori şi plante tropicale, vin parcă dintr-o altă lume, cu poezia lor mitică, cu coloritul lor care le aureolează cu un simbol de mit şi legendă.

Ele ne-au îmbogăţit imaginea noastră despre cultura şi civilizaţia unor epoci de glorie ale lumii antice. Stăm pe nişte fotolii confortabile şi reconstituim tot ce am văzut până acum. Nu ne vine să credem că acea ţară despre care aveam impresia că în luptele lor au semănat numai pârjol şi distrugeri, subjugând multe ţări şi civilizaţii, prada luată de la aceste popoare va fi strânsă în muzee păstrătoare de valori, care iată, într-o ţară de „barbari" ne arată la lumina zilei atâtea comori ale omenirii incredibil de bine conservate.

De aici urcăm la etaj unde în 6 săli, rânduite în vitrine spaţioase, îţi desfată ochii şi inima obiecte bizantine, bijuterii din aur şi argint, monezi din toate timpurile, fildeş sculptat, mici statuete, obiecte din bronz, dau strălucire acestui muzeu, care în lăcomia turcească, în actele lor de jaf şi cotropire, au ştiut ce să ia „pentru acasă", să aducă din mari depărtări unde au prădat totul în calea lor, şi au supus popoarele la robie, nu uitau, ca la întoarcere acasă, să le aducă în ţara lor, pentru ca acum să-şi facă un mare merit şi să le arate turiştilor din toată lumea şi să se prezinte ca salvatori de la pieire ale acestor valori materiale care vor dăinui peste veacuri.

Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol, o privim din faţa obeliscului egiptean, situat într-un parc, stadionul oraşului, care străpunge cerul de un albastru pur din faţa Bisericii de renume mondial „Sfân-ta Sofia" biserică fost creştină din timpul împăraţilor Constantin şi Elena, care timp de peste 500 de ani a fost transformată în Moschee, iar din 1935, graţie iniţiativei marelui conducător al Turciei, Ataturk, a devenit „Muzeul Sfânta Sofia". Considerată centrul vieţii religioase 272 a imperiului Bizantin, distrusă de un incendiu, a fost reconstruită de împăratul Constantin şi soţia sa, de către doi

maeştri iscusiţi, Isidor din Milet şi Anthemius de Tralles; ea a fost inaugurată de JUSTINIAN. În anul 537 i se adaugă de către turci mai târziu cele 4 minarete care azi par nişte nave cosmice care străpung cerul.

Imaginea este colosală, par nişte lumânări albe, care strălucesc la atingerea razelor soarelui.

Când am intrat în bazilică şi am privit imensa cupolă susţinută de 4 stâlpi imenşi şi priveşti cele 40 de ferestre prin care pătrund razele soarelui, ai impresia că acesta rotonda pare a fi infinitul, fiecare pandativ al cupolei este ornat cu îngeri care se învârte în spaţiul dintre colonade, sub forma unor frunze de acant. Pe colonade sunt prinse monograme cu numele lui Justinian şi Teodora. Toată cupola este ornată cu bucăţi de marmoră, jad şi porfir. Într-o absidă se află un mozaic reprezentând pe Maica Domnului cu pruncul Isus în braţe, iar alături figura angelică a arhanghelului Mihail. În alte nişe sunt zugrăvite figurile altor sfinţi. Cel mai important mozaic este cel care reprezintă pe Isus Hristos care ţine în mână o biblie, iar cu cealaltă mână face semnul crucii ca simbol al credinţei, alături avându-i pe Constantin al IX-lea şi Zoe, zugrăviţi în odăjdii princiare şi cu coroane împărăteşti pe cap. Într-un alt spaţiu, o altă scenă este zugrăvită Maica Domnului cu pruncul în braţe încadrată de Jean Comneanul şi soţia sa Irene. Sunt şi alte figuri de sfinţi, realizaţi cu plăci de mozaic, mai ales în galeria de sud a bisericii unde sunt şi scene reprezentând aspecte ale vieţii familiei imperiale, figuri de împărătese cu copii, sau un alt mozaic cu naşterea şi viaţa sfântului Jean Baptiste. Pe acest fond de pictură religioasă creştină, s-au interpus decoraţiunile specifice turco-islamice, reprezentând loje imperiale, tronuri şi figuri cu Allah sau cea a profetului Mohamed. Deşi este o biserică monumentală, impresionantă, prin dimensiuni şi mozaicuri realizate cu mult talent de meşteri anonimi, acest amestec de pictură creştină, din epoca de înflorire în zonele Capodochiei şi Guremeului, peste care s-a suprapus într-o îmbinare nefericită lumea islamică, Biserica Sfân-ta Sofia este o capodoperă care merită să fie vizitată. Ambianţa din jurul bisericii, cu grădini care

emană parfum de flori mediteraniene, cu originale fântâni arteziene, în stil rococo turcesc din secolul al XVI-lea, dar şi cu mausolee ale unor sultani turci, face ca faima vestitei biserici creştine, în decursul secolelor să nu fi pierdut din frumuseţea de odinioară, elementul specific turcesc, estompează frumuseţea 273 acestui unic monument din epoca de aur, din vremea lui Constantin cel Mare.

Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol rămâne un obiectiv turistic care dă o patină de culoare şi o originalitate peste care marele tăvălug al timpului nu i-a distrus frumuseţea, devenind atracţia milioanelor de vizitatori din toată lumea.

Când ieşim din Sfânta Sofia, în faimosul hipodrom concepută de împăratul roman Septimiu Sever şi continuat de Constantin cel Mare, dai faţă-n faţă cu un vestit obelisc egiptean monolit, înalt de 20 metri, susţinut de 4 blocuri din bronz pe care sunt sculptate scene de viaţă cotidiană şi alergări de cai. Sunt redate figuri de spectatori entuziasmaţi, dansatori, muzicieni, dar şi figura lui Teodosie şi familia sa, la care sunt adăugate inscripţii cu elogii în limba greacă şi latină adresate împăratului. De pe hipodromul cu vestigii de mare valoare, cu o bogăţie impresionantă de ronduri de flori de toate culorile, cu canapele pe care îţi odihneşti nu numai picioarele ci şi sufletul, ai o panoramă de vis a oraşului, care trăieşte o viaţă trepidantă, în care vechiul se îmbină cu noul, o unitate în diversitate care te îndeamnă la poezie şi meditaţie. Timpul ne presează, încât mâncăm câte un sandwich, înghiţim câteva guri de apă şi ne îndreptăm spre moscheea lui Soliman Magnificul, un alt obiectiv pe care ne-am propus să-l vizităm. Am citit că această moschee a fost construită de acest sultan la reîntoarcerea sa din campania victorioasă din Ungaria în numai 7 ani. La intrare ni se spune că această moschee este cel mai important monument construit de otomani la Istambul. Ea a fost construită pe una din cele 7 coline ale oraşului. La intrare am văzut zeci de musulmani, în faţa unor robinete, spălându-şi picioarele înaintea fiecărei rugăciuni. Construcţia moscheii este impresionantă, uitându-te la aspectul exterior cu acea cupolă imensă şi celelalte cupole

care stau ca nişte „ciuperci” în jurul ei şi cu cele 4 minarete, ca nişte nave cosmice, dau un plus de grandoare şi măreţie acestei moscheii. Când intri, eşti copleşit de măreţia cupolei centrale înaltă de 53 metri şi de loja sultanului, în stil baroc turcesc, de marmoră scoasă din Marea Marmara, cu un tron din lemn încrustat cu bucăţi de ivoriu meşteşugit realizate. În mijlocul cupolei este un glob imens ornat cu ouă de struţ cu rol decorativ. Simplitatea acestei moschei te impresionează, mai ales când este plină cu 5000 de credincioşi, care, stând în genunchi cu capul plecat, tur-banele lor albe, par nişte porumbei, care, prin rugăciunile din Talmud, 274 îşi iau zborul spre înalt. Slujba într-o moschee are ceva misterios, liniştea desăvârşită, mimarea rugăciunilor, par nişte suflete care îşi iau zborul. Este o stare pe care străinii o respectă total.

Şi totuşi Muzeul cel mai important al Constantinopolului, o construcţie civilă în stil turcesc de către Mehmet al II-lea pe un teren de peste 700.000 m.P. Mai întâi ca port, era format din puţine clădiri, fiind denumit mai întâi „Portul Canon”, apoi Topkapî începând cu 1459 devenit reşedinţă oficială a sultanilor, în 1839, el s-a transformat sub Abdulmecit I, în noul palat Dolmabaşe. Acest palat, cu 4 curţi interioare, cu clădiri armonios construite, care includea şi Haremul, a devenit azi unul din cele mai mari muzee europene, care adăposteşte sute de mii de piese muzeale, de valoare inestimabilă, pe care cu greu îl poţi vizita într-o zi; am avut şansa să-l vizitez odată singur şi într-un alt an împreună cu soţia. Aşezat pe malul Bosforului, Palatul, privit de pe apă, parcă ar fi o lebădă imensă sau o navă plutitoare albă, care prin arhitectură sa în stil turcesc, dau imaginea cea mai completă a gradului de civilizaţie ale acestui port la poarta orientului, reprezintă punctul cel mai înalt al civilizaţiei otomane, care în decursul secolelor a uimit toate curţile europene. Intrarea în muzeu se face prin poarta „Babus Selam” străjuită de 2 turnuri înalte, cu firide şi creneluri umbrite de nişte arbori înalţi, un fel de platani sub care respiri un aer răcoros, care-ţi dau forţă să poţi pătrunde în toate clădirile, începând cu sălile de porţelanuri chineze şi

japoneze, telerul de fabricare a săpunului, uleiului de măsline, continuând cu sala de argintărie şi porţelanuri europene, apoi sala de reuniune a Divanului, secţia de arme în care am încercat să descopăr Sabia lui Ştefan cel Mare, Sala de audienţe, apartamentul eunucilor cu numeroase broderii, apoi Sala Tezaurului, Galeria de portrete şi miniaturi, secţia de ceasuri, Biblioteca, cabinete de medicină, terase, chioşcuri, apartamentele sultanilor, băi, sălile de mese, sala tronu-lui, cabinete de lucru, apartamentele prinţilor şi favoritelor curţii, holuri şi terase etc. Fiecare sală are o arhitectură specifică, de o anumită culoare, tapisate cu motive orientale, unde aşezarea obiectelor se face după cele mai moderne principii ale muzeografiei. În sălile porţelanului, sunt peste 10.700 de piese, fiind a treia din lume, după cele de la Drezda şi Pekin. Nu ştii pe care să le mângâi cu ochii inimii, să surprinzi fineţea desenului culoarea, verde, albă, bleu, sau maron; varietatea pieselor, de la vase, tăvi, statuete, servicii de ceai, cafea, multe care au aparţinut dinastiilor Ming, Iukanan şi Sung. Pe ele 275 sunt desenate dragoni, animale şi flori din bogata vegetaţie japoneză şi chineză. Multe sunt din secolele XV, XVI, XVII la care se adaugi o impresionantă colecţie de argintărie europeană, multe dintre piesele expuse fiind daruri oferite de statele europene, sultanilor turci.

Este un joc de culoare şi forme pe care le-am întâlnit şi în muzeele din Maissan, Sevres, Augurten sau Ermitaj ori Vatican. Rămâi într-o totală uimire privind aceste desăvârşite opere de artă, invidioşi că n-am găsit măcar nişte copii târzii în consignaţiile din Istambul. Ne oprim înmărmuriţi în sala de Consiliu a Divanului. Aici sultanul sau vizirul primea audienţele ambasadorilor şi ale unor personalităţi de seamă. Într-o construcţie mai nouă, care se integrează în structura palatului, sunt adunate zeci de arme de provenienţă turcă, arabă şi persană, printre care poate o fi şi sabia lui Ştefan cel Mare, dar după câte îmi dau seama identificarea ei nu poate fi făcută fără con-sultarea unui ghid care, din nefericire, nu vorbeşte nici o limbă străină.

În sala următoare este locul unde se desfăşurau ceremoniile

oficiale, recepţiile la unele sărbători religioase la care participa înalta curte.

Într-o altă sală (nr. II) diverse veşminte imperiale, care impresionează prin bogăţia culorilor, a perlelor şi brocarturilor în fir de aur şi argint, care să reflecte măreţia divină a sultanilor şi fastul de la curtea imperială.

Cea mai valoroasă sală a Palatului Dolmabahce şi următoarele sunt destinate Tezaurului, fosta reşedinţă a lui Mehmet al II-lea în secolul al XI-lea. Printre obiectele expuse am admirat o armură încrustată cu pietre preţioase a lui Murat al IV-lea, în aur şi diamante, un palat miniatural din aur chinezesc, o statuetă de elefant de aur şi un briliant de 16 carate care ar fi aparţinut lui Mahmut al II-lea. În partea dreaptă există un imens candelabru de 48 kg ornat cu 6600 briliante, unic în lume. Aici am văzut un tron, încrustat cu perle oferit de şahul Persiei lui Mahmut I. În vitrine, printre alte obiecte, o carafă de aur, un serviciu de compot şi un tron turco-indian, pe care privindu-le ţi se opreşte respiraţia prin delicateţea şi frumuseţea lor.

Aproape că am obosit, de-abia ne mai mişcăm picioarele, ochii ni se împăienjenesc, în faţa unui obiect stăm minute în şir şi meditǎm la ce valoare ar fi evaluate. În Sala colecţiei cu portrete ale sultanilor, ne oprim puţin, timpul ne presează, oboseala se resimte.

Într-o altă sală, parcă mai odihnitoare, unde avem la dispoziţie nişte canapele tapisate, stăm mai lejer şi privim o mare colecţie de orologii, turceşti, franţuzeşti şi englezeşti din secolele 16-20, un 276 fel de istorie a ceasului, unele dintre ele funcţionând şi astăzi. Urmărim acele ceasornicelor care măsoară timpul, timpul vieţii noastre trecător, timpul care nu se opreşte niciodată, ele dovedind că viaţa nu se opreşte, ea continuă şi va continua pentru cei ce vor veni după noi. Meditǎm la acele ceasornicelor, a căror ţăcănit, aici, în lumea turcească, par a fi nişte clopote ale căror ecouri bat la porţile inimii noastre. După un scurt popas, timp care se scurge parcă prea repede, intrăm în sala bibliotecii unde privim locul unde lectura cărţile sultanul, decorat cu faianţă de Iznic, dar şi

rafturile pline cu cărţi vechi, cu coperţi de piele de Cordoba, şi foiţe de aur, tomuri pe care le privim cu curiozitate, şi numai atât. Oare câte din ele vorbesc şi despre istoria poporului român? Este linişte, cărţile nu pot vorbi, în sală nu-i nici un ghid, enigmele rămân enigme. În curtea muzeului, în care printre copaci au răsărit noi clădiri în stil turcesc, cu desene şi motive orientale în exterior, cu verande şi chioşcuri din care priveşti panorama oraşului ca un tablou imens din picturile marilor corifei ai renaşterii, respiri în linişte aerul proaspăt şi simţi mirosul florilor din jur. Te uiţi şi deodată te întrebi? Oare unde au fost decapitaţi marele Brâncoveanu cu cei 4 fii? Tăcerea continuă a fi tot mai apăsătoare, timpul reduce totul în ruină, voalul lui îţi mângâie faţa şi te podidesc lacrimile. Pe Baldachinul din curtea muzeului, ne apare pe pânza vremii scene din luptele voevozilor noştri cu turcii. Parcă sunt la Neajlov, pe malul acestui pârâu, şi privesc scene din aceste lupte.

Istoria nu se uită, suntem fericiţi că am avut sănătate, să vedem o ţară cu care am fost în duşmănie, dar pe care astăzi o respect pentru felul cum ştiu să-şi conserve valorile, să le tezaurizeze şi să le integreze în cultura mondială.

În Istambul sunt peste 10 moschei, mausolee, palate pe malurile Bosforului, fortăreţe, fântâni celebre, cimitire vechi cu statui de mare valoare artistică, bazare, parcuri pe malurile Bosforului, băi subterane turceşti, dar pe care să le vizitezi, îţi trebuie zeci de zile.

După ce am văzut în Cairo, celebrul bazar Chalil, Bazarul din Istambul, mult mai civilizat cu construcţii şi corelare acoperite, cu mărfuri şi produse de toate felurile şi pentru toate buzunarele, pe care l-am vizitat din curiozitate, rămâne de asemenea un muzeu, fără a fi acea piesa cea mai căutată de toţi turiştii români.

Într-o toamnă târzie, ne-am hotărât să plecăm din nou în Turcia, de data asta cu scopul de a vedea şi alte zone, în special Ankara şi Anatolia. Am plecat cu un autobuz al agenţiei de voiaj „Murat” tixit cu „băieţii voiajori” care fac bişniţă, cumpărând din faimosul Bazar din Istambul, lucruri

de valoare îndoielnică. Când ajungem la Istambul, la cumpăna zorilor, după o zi şi o noapte în autobuz, interlocutorii noştri rămân surprinşi când văd că nu-i urmăm la „dormitorul comun" din faţa Agenţiei Murat unde stau pe asfalt, îngrămădiţi, unul în altul, în aşteptarea zorilor. Deşi este ora cinci dimineaţa, noi ne despărţim de colegii noştri de voiaj, şi cu un maxi-taxi ajungem în numai 20 de minute la „Autogara Centrală" pentru a lua primul autobuz care va pleca la Ankara.

La Istambul bate un vânt rece. Privim imensa piaţă a autogării luminată agiorno, cu zeci de firme, cu tot atâtea denumiri de companii de transport interurban. Una se numeşte chiar Bucureşti. Luăm autobuzul de la orele 7,00 al companiei Cami Coc. Într-un autobuz supraetajat, este plăcut, cald, încât ne dăm jos puloverele ca în plină vară, şi ca în toate călătoriile privim cu ochii inimii peisajul din jur.

Rămânem muţi, trecând prin suflet, geometriile asimetrice ale Istambulului, care se caţără pe multe promontorii, cu aglomerări de blocuri moderne, vile cochete ca nişte bibelouri, dintre care, ca pe o pânză imensă, se înşiră zeci de moschei şi minarete. Este o privelişte unică, de basm, amestec de miraj şi vrajă, cochetărie şi frumuseţe, totul scăldat în culorile maronii ale acestei toamne târzii. Trecem peste strâmtoarea Bosforului prin care lunecă zeci de vapoare. Cornul de Aur pare un colos care-şi ridică umerii dându-ne bună dimineaţa.

Admirăm albul imaculat al turnurilor geamiilor, siluetele zvelte ale moscheelor, care sparg cerul limpede al dimineţii. Aceşti străjeri veghează călătoria noastră într-o lume care, iată, se deschide privirii.

Imaginile stăruie şi se întipăresc pe retina ochilor. Când ieşim din Istambul, maşina se angajează pe o nouă autostradă, un tânăr fercheş, de o eleganţă care şochează, trece printre călători şi dintr-o sticlă mare cu colonie, ne îndeamnă să ne spălăm mâinile care refrişează aerul şi ne dă o bună dispoziţie. Ne surprinde gestul, dar, imediat acelaşi tânăr ne îndeamnă să savurăm din delicatul suc „Tropicala".

Ne serveşte apoi cu biscuiţi şi cafea turcească cu arome orientale.

Aflăm că aceste servicii sunt incluse în preţul de cost al biletului.

Mergem zeci de kilometri pe malurile mării Marmara. Peisajul este unic, similar poate numai cu ţărmurile însorite ale Siciliei. Litoralul este plin de vile cochete, străjuite de mici grădini şi plantaţii de mandarini, măslini şi portocali. Trandafirii sunt încă în floare la acest început de noiembrie, iar printre grădini şi garduri de dafini, clădirile 278 albe par nişte lebede care valsează prin faţa ochilor. Trecem prin oraşul Izimit care se înşiră pe dealuri pline de verdeaţă. Însoţitorul de bord se plimbă cu o tavă îndemnându-ne să servim sucuri, apă minerală, bomboane. Micile popasuri pe care le facem la restau-rantele care apar pe traseul între Istambul şi Ankara (aproape 8 ore de mers) sunt extrem de pitoreşti, construite anume să încânte ochiul şi să satisfacă toate cerinţele unei călătorii obositoare. În jurul nostru sunt magazine cu vitrine elegante, pline cu toate bunătăţile dar şi mici cafenele, ceainării şi cofetării sau tarabe cu fructe şi artizanat. Curios, nimeni nu cumpără nimic. La peste 1500 de metri altitudine, apar ca ciupercile hoteluri cochete, chioşcuri cu fructe de pădure, tarabe cu ceramică, împletituri, broderii şi fel de fel de obiecte de artizanat. Maşina se opreşte, călătorii privesc şi se aşează la mese bând un ceai fierbinte. Ne surprinde pe drum tăcerea călătorilor din autobuz, faptul că ei nu conversează, că fiecare se gândeşte la ceva, la scopul călătoriei. Sesizezi doar feţele lor încruntate sau vesele, alţii dorm duşi, sau citesc jurnale, ai impresia că eşti într-un avion. După ce ne încrucişăm cu alte şosele, intrăm într-o altă autostradă, o adevărată operă de artă, şi citim pe un panou că până la Ankara mai avem de străbătut încă 200 de km. Este zona cea mai spectaculoasă. Cât vezi cu ochii, în acest podiş anatolian, cu munţi tociţi, cenuşii, fără vegetaţie, parcă ai fi într-o lume selenară. Sunt sute de canale prin care se scurg ploile şi care protejează căderile de tufă vulcanică. Privindu-le realizezi munca herculiană depusă în plin pustiu de zeci de

mii de oameni. Turcii ştiu să construiască şosele trainice, care să reziste, adevărate opere de artă. Privim depărtările în această pustietate. Munţii au forme atât de bizare încât faci atâtea asocieri văzând în fiecare configuraţie fie figuri ciclopice de oameni, fie Cristi răstigniţi, lei înaripaţi, cămile mişcătoare peste nisipurile veşnice, sau piramide ale eternităţii. Cronometrăm timpul. Când un indicator ne arată că mai avem 20 de kM. Până la Ankara curiozitatea se accentuează şi încep emoţiile.

Totul pare miraj, o lume selenară. Cronometrăm timpul. Când un indicator ne arată că mai avem încă 20 de kM. Până la Ankara, curiozitatea se accentuează deoarece vroiam să vedem panorama oraşului, situată ca şi Roma pe 7 coline.

Pe măsură ce ne apropiem se deschid ochilor clădirile mărginaşe ale Ankarei, ca nişte păsări abia vizibile, datorită ceţii sau smogu-lui argintiu. Prin faţa ochilor defilează stejari cu frunza mică, molizi, 279 salcâmi, brazi, mesteceni argintii, castani, care împodobesc Ankara, ajunsă azi la peste 4 milioane de locuitori. Când autobuzul se opreşte la autogara cu peste 50 de peroane înţesate de lume şi de zeci de autocare care leagă capitala cu cele mai îndepărtate oraşe, la unele ajunând după 18 ore de mers ne cuprinde panica. Izbutim cu greu să descoperim cabinele telefonice. Avem noroc deoarece la celălalt capăt al firului ne răspunde secretara Ambasadei noastre, şi ne asigură că într-o jumătate de oră va fi la autogară ministrul consilier, Ioan Ene. Revederea cu colegul meu cu care am lucrat câţiva ani în aceiaşi direcţie din Ministerul de Externe, mă entuziasmează, „avem iar noroc” îi spun soţiei, care puţin obosită de atâtea ore de mers cu autobuzul parcă îi pierise tot entuziasmul. Bucuria a fost imensă, ne îmbrăţişăm, şi-mi spune că a primit un telex din ţară, că totul este în ordine, vom dormi la ambasadă. Ne urcăm într-o maşină Dacia nouă, şi prietenul meu începe să-şi facă datoria de ghid.

Străbatem bulevardul Ataturk, inima sentimentală a turcilor şi urcăm pe una din coline, acolo unde se află zona rezidenţială a oraşului şi unde ca punct de reper se află

clădirile cele mai înalte ale Ankarei, printre care Hotelul Hilton, sub formă de lumânare, dar cu o arhitectură plăcută ochiului. Trecem pe lângă clădirea Tribunalului, austeră şi rece ca o închisoare, apoi pe lângă Facultatea de limbi străine cu faţada placată cu cărămidă roşie şi tot urcăm, lăsând în urmă ambasadele Italiei, Germaniei, Poloniei, apoi pe lângă ambasadele Cehoslo-vaciei şi Federaţiei Ruse, una mai frumoasă decât alta. În jur parcuri şi iar parcuri. În apropiere se zăreşte cupola uriaşă a celei mai mari moschei din Turcia.

Este marţi, 3 noiembrie 1992. Deşi soţia mea este puţin superstiţioasă, când este vorba de ziua de marţi, acum, când aştern aceste gânduri pe hârtie, pot spune că a fost zi norocoasă şi plină de satisfacţii. Am avut iarăşi norocul – vai, mamă, de câte ori te-am pomenit în călătoriile mele – să-l găsesc pe profesorul Iusuf Neuzat, vechi şi statornic prieten turc din Dobrogea, coleg de facultate, care este lector la Catedra de limbă şi civilizaţie românească, şi care ne va însoţi în peripluul nostru la Ankara, pe care îl începem după ce am sorbit câte o ceaşcă de cafea.

Pe stradă, din cauza căldurii, ne dăm jos iar puloverele. Luăm maşina 313 care străbate kilometri întregi ai bulevardului Ataturk, privind blocurile moderne din oţel şi sticlă, marmoră şi tuf, care convieţuiesc alături de clădiri mai mici, cu o arhitectură de epocă, care 280 este de fapt bulevardul cel mai aglomerat şi cel mai frumos al capitalei turceşti. Ajungem în centrul oraşului, de unde, se vede impunătoare, pe colina din faţă, vechea cetate a Ankarei.

Străbatem străduţele din jurul zidurilor cetăţii, cu case roase de timp, cu ziduri groase, cu zeci de prăvălii şi dughene. Negustorii stând în faţa magazinelor, aşteptând clienţii, copii cu vocile lor piţigăiate te îndeamnă să intri, să cumperi ceva. Când te opreşti din mers şi manifeşti un mic interes pentru un produs, te trag de mână, care mai de care vor să te câştige, arătându-ţi acelaşi obiect, dar mai rafinat, mai colorat, mai modern. De aici, de la poalele cetăţii, privim cele 200 de trepte care urcă spre cetate, pe care va trebui să le luăm pieptiş. E greu, ne spune Iusuf, dar merită să vedem cum se

trăieşte în cetate. Urcăm câte zece-douăzeci de trepte apoi ne odihnim. Lăsăm în urmă micile grădini şi ne îmbătăm de mirosul florilor şi al ierbii proaspăt cosite. Parcă am fi pe plaiurile munţilor Buzăului.

Facem popasuri ici, colo, prilej de a scruta depărtările, şirurile de case par nişte cuiburi de rândunici. Altele, zvelte, viu colorate, par nişte lebede uriaşe pe un ocean cenuşiu. Ne uităm în stânga noastră, pe o spinare de munte abrupt, unde case mici, unele dărăpănate, înfipte într-un pământ arid fără vegetaţie, stau ca nişte mărgele, gata să cadă. Ne întrebăm, cum şi cine locuiesc în aceste case miniaturale? Cum ajung oamenii acolo? Drumurile pe care le vedem nu duc decât până la poalele muntelui. Profesorul ne explică: Pe cărăruile care urcă, vezi multe fiinţe care se întorc la casele lor, ducând pe umeri povara boccelelor cu de-ale gurii. Urcăm alte trepte. Ne oprim sorbind depărtările, imagini incredibil de pitoreşti. Abia când ajungem în incinta propriu zisă a cetăţii, şi privim primele case din cetate, parcă ar fi nişte case de pitici, cu nişte curţi mici, interioare sum-bre, cu prispe din pământ, pe care stau în poziţie chircite femei şi fete, înfofolite cu basmale viu colorate, privindu-le cum îşi ţes ochii pe pânze albe, pe care culorile moulineurilor le umple cu scene de viaţă autentică, realizezi măiestria şi talentul imagistic ale acestor fiinţe care nu fac altceva decât să-şi ţeasă proprii lor ochi, pentru a-şi câştiga existenţa. Pe la porţi vezi uneori femei care te opresc să-ţi arate aceste mici goblenuri sau şervete cusute cu arnici, mai ales de culoare roşie şi neagră, parcă ai fi într-un sat maramureşean.

Ceea ce impresionează este faptul, că în aceste case miniaturale, există viaţă, se cresc copii, există o ordine şi o curăţenie de neimaginat. De aici, de sub un arc, intrăm într-un labirint de căsuţe 281 înghesuite pe zeci de străduţe întortochiate, îmbătrânite de timp. Este inima cetăţii. Căsuţele sunt din lemn, cu scări care stau într-o rână, gata să cadă, cu mici balconaşe, cu o vegetaţie săracă, dar cu multe ghivece cu muşcate de toate culorile, care le înveselesc şi le priveşti cu bucurie. Noi nu intrăm în ele, de frică să nu cadă peste noi. La

răspântiile străduţelor privim figurile unor bărbaţi. Deşi săraci, ei sunt mândri, surâzători, nu se feresc de privirile iscoditoare ale străinilor.

Îi privesc cu demnitate. Ici, colo, câte un copil, doi, bruneţi, cu ochii migdalaţi şi luminoşi, îmbrăcaţi cu haine curate se zbenguiesc la noi sau se hârjonesc. Ne fac semne de prietenie. Se apropie de noi, râd tot timpul, dar nu cerşesc. Femeile cu ferigele pe cap, îmbrăcate cu rochii lungi, viu colorate, stând pe scaunele pe la porţi se uită la noi, zâmbesc dar mâinile lor lucrează. Unele vorbesc într-o desăvârşită taină, mai mult prin gesturi. Altele stau cu ochii aţintiţi spre cer, croşetând dantele sau împletind pulovere. Prietenul meu ne spune: Sunt cadouri foarte frumoase, vă îndemn să cumpăraţi, sunt foarte ieftine. Ne alegem şi noi, dăm doar câteva zeci de drahme. Chiar şi aici, unde trăiesc cei mai obidiţi oameni ai cetăţii, curăţenia uimeşte.

Intrăm în mici prăvălioare cochete, în care stau rânduite pe rafturi toate bunătăţile pământului. Abia aici realizezi la ce grad de civilizaţie a ajuns acest popor de nomazi. Figurile unor tineri întâlniţi, sunt sfioase şi te salută cu respect, te privesc cu ochii galeşi, cu o curiozitate firească, nu-ţi cer nimic, din contră ai sentimentul că te respectă. La o întrebare pusă de profesorul Iusuf Neuzat, sar câţiva, iar pe un ton calm, îşi explică un fapt de viaţă trăită de ei sau de înaintaşii lor. Citeşti pe feţele lor bunătate, dorinţa de comunicare, prietenie şi de ce nu afecţiune, când au auzit că suntem români. Un tânăr de vreo 20 de ani are chef să povestească şi să reînvie imagini obişnuite din cetate. Ascultându-l, constatăm că este un tânăr instruit, ştie multe, că este un ghid desăvârşit. Prietenul nostru vrea să-i ofere câteva firfirici pentru explicaţiile primite. Tânărul lasă capul în jos, se ruşinează, îl refuză. Când ajungem pe platou, în centru cetăţii, ne uităm în jos, şi vedem cea mai fantastică privelişte a Ancarei. Totul pare un decor uriaş, o pânză a vremii pe care se înşiră cele 7 coline. De aici, ochii se opresc fără să vrei pe colina pe care stă ca un soldat de veghe, uriaşul Templu-mausoleu, unde sunt depuse rămăşiţele pământeşti ale marelui erou naţional,

legendarul Kemal Ataturk.

Când începem să coborâm, privim din nou prin acele curţi miniaturale, şi rămânem uimiţi de-atâta linişte şi curăţenie. Coborâm parcă 282 cu frica în sân, dornici să nu trezim din somnul adânc al unor timpuri trecute, misterele pe care le bănuim că ar exista dincolo de zidurile cbselor.

În periplul nostru prin cetatea Ankarei, am observat preocuparea edililor oraşului pentru a salva această bijuterie a trecutului, prin ample lucrări de conservare şi restaurare, cu scopul ca această cetate să fie transformată într-un veritabil Muzeu Naţional. Deocam-dată se execută lucrările de canalizare a străzilor şi se montează schelele constructorilor. Pe sub păienjenişul acestor schele, oamenii căţăraţi pe ele, bănuind că suntem străini ne fac cu mâna, iar noi le răspundem la fel.

Cuprinşi de oboseală coborâm încet, dar siguri, ultimile scări şi ne simţim uşuraţi. La numai doi paşi, prietenul nostru ne îndeamnă să mâncăm câte o baclava şi sucuri, la un fel de tavernă specifică turcească. Odihna ne împrospătează forţele ca să putem vedea în linişte Muzeul HITIT, un lăcaş care adăposteşte comori intestima-bile ale culturii şi civilizaţiilor vechi, care au lăsat urme adânci în Anatolia şi Capodochia.

Implantat în clădirea vechiului bazar, construit între anii 1464-1471, sub regele Mehmet II, muzeul de o construcţie extrem de curioasă, dar specific turcească, cu cele 10 cupole rotunde, este străjuit de o pădurice de platani seculari şi de alţi arbuşti şi plante decorative, parcă ar fi o navă peste verdele arămiu care îl înconjoară. Când intrăm în incinta muzeului, parcă te simţi ca într-un templu al liniştii. În acest edificiu, de formă dreptunghiulară rămânem uimiţi de bogăţia culturilor materiale ale coloniştilor asirieni, hitiţi, frigieni, sau ale vestitelor triburi urartu sau helenistice despre care cunoştinţele noastre erau foarte reduse. La ora când ne îmbătăm de parfumul unor epoci pe care ni-l strecoară de data această colegul meu Iusuf Neuzat, ni se pare un fel de cântec dintr-o altă lume, de la care descifrăm nişte simboluri iar liniştea din jur te îndeamnă la meditaţie profundă. La ora

aceea nu zărim în muzeu decât doi tineri japonezi, rătăciţi ca şi noi şi care rămân muţi admirând nişte obiecte ca şi cele care se regăsesc şi în cultura lor. Noi ne oprim în faţa unor amulete reprezentând pe faimoasa Sibila, simbolul maternităţii din sec. V-VII e.N. Şi care, cu pântecul imens, burduhănos, în poziţia stând pe vine, pare o replică arhaică a „Gânditorului de la Haman-gia". Admirăm perfecţiunea unor figurine umane, a unor obiecte de podoabă de aur şi argint, felurite tipuri de pandantive, cercei, broşe, 283 vase de apă de formă animalieră, toate impresionând prin armonie, fineţe, artă desăvârşită. Ne impresionează zecile de amulete reprezentând „Căpriorul cu cei trei iezi" care din explicaţiile profesorului Iusuf Neuzat, înseamnă simbolul puterii, familiei şi al soarelui dătător de viaţă. Un vas bine lucrat cu intarsii care amintesc elementele caracteristice ceramicii de Cucuteni ne impresionează prin perfecţiunea liniilor trase de un meşter cu mâini de aur. Diversitatea şiragurilor de mărgele colorate, pandantivele de aur, acele de păr, lacătele, vase-le de ceramică colorate roz, cănile, opaiţele, ulcioarele pe 3 picioare, diversitatea idolilor, unii cu câte 4 capete şi mai ales varietatea tri-tonilor şi a vaselor cu scene de muncă sau luptă, toate în relief, ne duceau cu gândul la arta egipteană pe care am văzut-o în Muzeul Naţional din Cairo. Ne oprim cu insistenţă pentru a privi obiectele romane, opaiţe, paftale, sau la zecile de statuete bine conservate, şi valorificate muzeistic. Privim într-o vitrină imensă şi ne minunăm.

Aveam senzaţia că simţim în gură gustul aurului coclit, văzând por-coaiele de monezi din argint şi aur de la Alexandru al III-lea de la Diocleţian, Aurelian, Iustinian şi mai ales miile de mahmudele turceşti din aur şi argint.

Adevăratele capodopere ale muzeului Hitit sunt însă cele peste 100 de metope din bazalt şi granit, unele înalte de peste doi metri, în care sunt săpate scene de viaţă şi de luptă. Câtă precizie, mişcare în scenele care redau faimoasele lupte cu centaurii, îmblânzirea animalelor, figurile de grifoni înfuriaţi, de lei sau sfincşi care măsoară cu ochii lor scurgerea timpului, sau tauri ori cămile mânate de beduini. Ne oprim în faţa

metopelor care redau cu realism scene care înfăţişează „împărţirea hranei”, „duioşi”, sau scene de dragoste. Privim îndelung aceste metope unice în felul lor, nemaiîntâlnite în alte muzee de arheologie vizitate şi realizăm nu numai măiestria execuţiei lor, ci mai ales, înalta artă în redarea adevărului vieţii, motiv pentru care acest muzeu din Ankara este căutat de turişti în toate anotimpurile.

Muzeul Hitit din Ankara, pe care din păcate l-am vizitat timp de numai 5 ore, a însemnat un popas în care sufletul s-a odihnit la izvoarele nesecate ale unor popoare ajunse la un înalt grad de civilizaţie, a însemnat totodată o lecţie unică trăită în viaţă şi am ieşit din el încărcaţi de lumina secolelor trecute dar şi cu sentimentul unor mari descătuşări sufleteşti, care ne-a turnat în inimi stări de euforie şi exuberanţă.

A doua zi, împreună tot cu prietenul meu Iusuf, care ne-a impresionat prin explicaţiile pe care ni le-a dat în vizitele noastre în Ankara cu o competenţă de specialist şi cunoscător al istoriei Turciei, am ajuns la un alt obiectiv – Muzeul Mausoleu acolo unde se odihneşte cel mai iubit om al turcilor, marele întemeietor al Turciei moderne, Kemal Ataturk. Nicăieri în alte ţări vizitate, nu am întâlnit atâta preţuire din partea poporului pentru un erou legendar, pe care turcii îl venerează ca pe un sfânt. Pe colina Rassttepe, în mijlocul unui parc în care sunt plantaţi tot felul de arbori, Mausoleul lui Atarurk, de formă dreptunghiulară, ca un sarcofag imens, pare un fel de „fata Morgana”, pare pe măsură ce ne apropiem de el, se îndepărtează de noi, simţind în picioare, oboseala. De la poalele colinei urcăm mai multe scări şi apoi se deschide o alee largă, placată cu dale, străjuită de câte 12 lei pe o parte şi alta, un fel de paznici veşnici ai Mausoleului. În aer pluteşte mirosurile ierbii proaspăt cosite, şi al trandafirilor încă înfloriţi. Când ajungem în acel careu, Mausoleul construit de arhitectul turc Emin Onat, o chintezenţă a artei orientale, în care se resimte influenţa persană, asiriană şi chiar babiloniană, ţi se opreşte respiraţia. Înalt de peste 20 de metri, cu tavane pictate cu motive florale exotice, rânduite pe lungime ca nişte ştergare ţărăneşti, şi când priveşti cele 4 turnuri

semnificând independenţa, libertatea, victoria şi apărarea pe care sunt placate scene de luptă în relief, redau grandoarea nu numai a luptei pentru eli-berarea naţională dar şi recunoştinţa pe care poporul turc o aduce fondatorului Republicii, soldatului, liderului politic, intelectualului de excepţie care a fost Kemal Ataturk.

Păşim în interiorul mausoleului unde este aşezat în centru sarcofagul eroului, în care a fost depus câte un pumn de pământ din toate colţurile Turcei. Totul este sobru, de o simplitate impresionată.

Pe două laturi sunt săpate cu litere de aur fragmente dintr-un discurs al marelui soldat. Când ne plecăm să le desluşim conţinutul, profesorul Iusuf Neuzat ni le traduce. Soldaţii de la intrare, la cele patru colţuri ale sarcofagului, în costume de paradă, privesc la singurii vizitatori la acea oră matinală, şi sunt surprinşi de faptul că noi stăm aici, în acest sanctuar de peste o oră şi cu ochii străluminaţi privim totul, şi admirăm simfonia culorilor care potopesc spaţiile acestui templu al liniştii. Intrăm apoi într-o anexă a mausoleului, unde este deschisă o expoziţie permanentă cu relicve care amintesc despre trecerea prin viaţă a acestui mare dispărut. În zeci 285 de vitrine sunt expuse fotografi de familie, îmbrăcăminte, încălţăminte, servicii de ceai şi cafea, obiecte de toaletă, servicii de masă, port-ţigarete, ace de cravată, obiecte de faianţă, bibelouri, o colecţie de ceasuri de buzunar, portrete cu dedicaţii ale unor şefi de state, personalităţi politice şi militare ale epocii – impresionează această preţuire şi stimă pe care poporul turc o poartă marelui lui conducător.

Când ne reîntoarcem în curtea interioară ne strecurăm de data asta cu greu printre zecile de elevi veniţi cu profesorii lor în peleri-naj în acest loc atât de venerat în Turcia. Cultul lui Ataturk, faptul că acesta se reflectă în intransigenţa turcilor faţă de străini care o spun cu un sentiment că în Turcia nu sunt admise injuriile la adresa lui Ataturk, ponegrirea drapelului naţional şi insulta femeii turce se face extrem de prudent, încât scurta conversaţie care se înfiripă între prof. Iusuf Neuzat şi o profesoară ne face să tăcem, să nu punem

întrebări, să subscriem, la aspiraţiile unui popor care ştie să respecte demnitatea naţională.

Bucurându-ne de soare, ne-am odihnit pe una din canapele, admirând şi aici curăţenia, îngrijirea desăvârşită a rondurilor cu flori, armonia culorilor vegetaţiei care a căpătat toate nuanţele toamnei şi ascultam cum liniştea din jur este străpunsă de cântecul păsărilor, care aici trăiesc ca într-o împărăţie, Luându-ne drept ţintă cetatea Ankarei, am străbătut nişte străduţe cu parfum de epocă, care în mod sigur, fără a consulta harta, duceau spre inima fierbinte a oraşului. Profesorul Iusuf avea ore după amiază, aşa că rămânând numai cu soţia am intrat mai întâi în Parcul Central al oraşului, o oază de linişte dar şi de distracţii. Privim cum pe un lac alunecă bărci suple şi viu colorate, în care tinerii îşi încearcă puterile într-un concurs la care iau parte sute de admira-tori. Câteva momente ne oprim în faţa unui teatru de marionete, în care aceleaşi personaje ca şi la noi, Stroe şi Vasilache, îşi dispută divergenţele cotidiene. Replicile mai deochiate sunt savurate cu hohote de râs de zecile de curioşi ca şi noi. Întâlneşti aici forfotă multă de lume, de la copii care se joacă zgomotoşi şi până la bătrâni care, moţăind, stau pe scaune cu ochii cufundaţi în lumea viselor şi amintirilor lor.

Traversăm din nou marele bulevard Ataturk, inima fierbinte a oraşului şi urcăm spre un alt muzeu, unde, într-un palat mauric, cu un fronton care pare o coroană sub formă de semilună, se află Muzeul de Etnografie al Ankarei. Şi aici, ca oriunde, petecul de cer pe care se înscrie această bijuterie arhitecturală, înconjurată de multă verdeaţă, este o oază de linişte. Când am pătruns în muzeu, ne-am simţit uşuraţi, oboseala ne-a trecut şi am parcurs într-o totală detaşare, un itinerariu la care frumosul din viaţă şi artă l-am savurat într-o deplină libertate. Privim măreţia şi frumuseţea acestui palat şi rămânem încremeniţi când, exact în mijlocul ei, într-un dreptunghi împrejmuit cu o împletitură groasă de mătase, citim o inscripţie care atestă faptul că aici, timp de 15 ani, a fost îngropat preşedintele Turciei Kemal Ataturk (1938-1953) şi de unde, într-o toamnă ploioasă a fost reînhumat în

mauzoleul care-i poartă numele.

În această clădire, pictată cu flori, vizităm în linişte nestingheriţi de nimeni, încăpere cu încăpere, şi descoperim o lume a frumosului specific turcească, care împodobea numai casele celor bogaţi.

Am admirat zeci de caftane boiereşti, toate cusute cu fir de aur şi argint, îmbrăcăminte de nuntă specifice, ţesături cusute cu fir de aur, covoare originale turceşti şi chelimuri unicat şi porţi sculptate cu migală, scaune şi mese încrustate cu intarsii de aur şi sidef. Ne-am oprit îndelung şi am admirat manuscrise vechi, pictate cu motive florale, coranuri cu coperţi ferecate, precum şi alte obiecte decorative care împodobeau interioarele cbselor hanilor şi beilor turci.

De pe esplanada din faţa muzeului, unde se află o altă statuie a lui Ataturk, scrutăm depărtările şi desluşim parcă ceva din ritmul şi inima marelui oraş. În depărtare, aproape obsedant, se ridică semeţ Muzeul lui Ataturk. La ora când îl privim, parcă este incendiat de razele soarelui, devenind o imensă flacără, un simbol al eternităţii acestei metropole care nu este de talia Istambulului, dar are un parfum de epocă care-i dau personalitate şi frumuseţe care-ţi încântă ochii şi inima.

Ankara este un oraş european, cu o viaţă trepidantă pe care o sesizezi pe stradă citind sutele de afişe, reclame, panouri decorative, cu casele cu o arhitectură specific orientală, cu zeci de moschei, minarete, cu multe magazine, bazaruri, clădiri ultramoderne, hoteluri, universităţi şi teatre, cu bulevarde largi, modernizate, care se desprind în raze, pe cele 7 coline, civilizaţia străzii, a pietonilor, calmul trecătorilor, absenţa cerşetorilor, prezenţa benefică a tineretului de pe stradă lipsit de acea exuberanţă occidentală, sunt tot atâtea coordonate care îndeamnă turiştii străini să o viziteze în toate anotimpurile anului. Toate acestea te îndeamnă să te urci în cea 287 mai modernă moschee din Ankara, şi de acolo să arunci o monedă, conform obiceiului şi să zici: „La revedere Ankara, pe curând!”

La îndemnul prietenului meu Iusuf Neuzat, care cunoaşte ca în palmă Turcia şi mai ales locurile cele mai pitoreşti, de

legendă şi vis ale osmanlâilor, m-a convins că, dacă nu voi ajunge să văd cea mai fantastică parte a Turciei, aşa zisa Capodoccie, ţară a cailor albi, înseamnă că nu am văzut zona cea mai frumoasă şi interesantă a Turciei, şi mai ales orăşelele Neveschir şi Gureme, care aparţin perioadei de aur a imperiului otoman. Acolo se află izvoarele şi rădăcinile unor civilizaţii vechi, de mii de ani, dar şi urmele lăsate de perşi, hitiţi, sirieni şi romani, în aşa zisele „caverne" săpate în timp în munţii din jur, în care au trăit cândva populaţii nomade venite de aiurea.

De la Ankara la Gureme am făcut cu autobuzul numai o oră şi jumătate. Străbatem o zonă muntoasă aridă, cu case răzleţe pe coline în jurul cărora vezi herghelii de cai pitici, cunoscuţi din cele mai vechi timpuri, ele rămân un fel de piese de schimb cu populaţiile din jur. Priveliştea este mirifică, parcă eşti în lumea lui Disney-land, cu imagini selenare, în care mintea refuză să creadă că tot ceea ce vezi sunt zămislite de mâna omului. În faţa ta ai o pădure de sculpturi megalitice, formate în mii de ani, cu închipuiri fantastice de vietăţi, care-şi ridică capetele spre înălţimi. Priveliştea este selenară, parcă ar fi nişte nori bucălaţi şi cenuşii, creionaţi de mâinile unor artişti desăvârşiţi. Cât vezi cu ochii, cele mai năstruşnice forme de construcţii care răsar ca nişte ciuperci după ploaie. Unele se aseamănă cu Babele din Bucegi, dar mult mai mari, altele par nişte turnuri de biserici cu ferestre tăiate în stâncă, altele sunt cilindrice ca nişte nave cosmice, altele parcă sunt nişte cuiburi de rândunici sau ciuperci cu nişte pălării uriaşe. Pe măsură ce înaintăm în acest „cimitir selenar", cu simboluri apocaliptice, te cuprinde frica, încât te strecori cu grijă ca nu cumva să deştepţi somnul de veacuri al troglodiţilor care au locuit cândva în această lume divină. Nu ne dăm seama dacă aceste minuni dumnezeieşti sunt creaţii ale divinităţii sau ale omului de acum 2000 de ani. Când ne uităm la unele stânci, ca nişte coloşi rotunzi, reprezentând forma unor Falusuri îngemănate, care sparg bolta cerului, rămânem muţi. Când te gândeşti că toate aceste „lăcaşuri" au fost casele statornice al troglodiţilor, hitiţilor sau ale altor seminţii migratoare, te

înfrigurezi la gândul că aceştia au 288 lăsat însemnele trecerii lor prin viaţă, unele elemente de cultură materială şi spirituală.

Intrăm într-un aşa zis „oraş subteran”, săpat sub munte, urcând nişte trepte. Parcă te duci spre „împărăţia cerurilor diavoleşti” în care flăcările unor luminări îţi luminează gândul şi ne cuprinde frica.

Ne liniştim când auzim vocea ghidului care dă explicaţii. Privim într-o parte şi alta a acestui „tunel al timpului”, încăperile de locuit, fărâma de lumină care pătrunde pe un gemuleţ ne dă curajul să privim un fel de „paturi” săpate în rocă, cuburi folosite drept scaune, în rest pereţi pe care sunt scrijelite litere cuneiforme, şi simboluri hitite. Intrăm apoi într-o încăpere unde se pregătea mâncarea, apoi în câteva încăperi strâmte, ce serveau ca băi, sau locuri de închinăciune. Am văzut mai apoi bazine în care strângea apa de ploaie, şanţuri de scurgere a apei, cămări pentru alimente, vetre de preparat pâinea.

Explicaţia ghidului despre modul de viaţă al acestor troglodiţi, ne trezea curiozitatea, dar şi neliniştea, atât de apăsătoare, care plutea în aerul care te sufoca. Parcă eram în Catacombele de la Kiev sau cele ale lui Calistro de la Roma, peste tot simţeam suflul morţii. Soţia mă ţinea strâns de mână, picioarele deveniseră grele ca nişte pietre de moară. Noroc că privind înainte, peste o jumătate de oră, zărim un petec de lumină, semn că vom ajunge la capătul Infernului. Când ieşim din oraşul subteran, ne facem semnul crucii, atrăgând atenţia unui vizitator care se opri lângă noi şi ne întreabă în engleză: „Din ce ţară suntem? Sunteţi creştini”? Răspunsul nostru a fost dat în limba franceză. După ce stăm mai mult de 20 de minute pe o canapea, ne pregătim să asaltăm unele biserici şi mânăstiri, construite tot în stâncă, într-un fel de columbare sau caverne la care urcăm doar 5-6 trepte. În această lume a unor popoare care au trecut prin această zonă, nu ne-am închipuit că vom vedea scene înduioşătoare şi pline de candoare, pictate cu talent şi credinţă în perioada bizantină, în care creştinismul prin sfinţii localnici Grigore, Vasile cel

Mare, şi Sfântul Gheorghe şi-au început misiunea de slujitori ai lui Hristos. În aceste stânci-biserici, meşterii anonimi s-au întrecut în redarea unor scene biblice de o mare frumuseţe şi cu o înaltă ştiinţă în pictura murală.

Am privit uimiţi figura Pantocratorului, luminoasă, cu trăsături fine, înconjurată de steluţe aurii, dar şi a Maicii domnului cu pruncul în braţe. Ne-au impresionat unele scene biblice de un realism zguduitor, ca „Cina cea de taină" „Intrarea în Bethleem", „Fuga în Egipt", „Răstig-nirea pe Golgota" şi „Învierea", „Ospitalitatea lui Abraham", „Drumul 289 crucii" şi mai ales figurile de sfinţi şi apostoli, înlănţuiţi ca într-o horă ţărănească, pe pereţii laterali ai bisericii.

Cupola bisericii Sf. Barbara, pe care o vizităm, are cupola pictată cu figuri geometrice, romburi şi cercuri, cu figuri stilizate, cu brâie cu motive similare ca cele de pe ştergarele olteneşti, cu romburi şi cruci, ca pe desenele de pe ouăle încondeiate din Nordul Moldovei. Am avut sentimentul că mă aflu în biserica din Ciumbrud, din Maramureş, unde în cercuri erau încrustate cruci şi steluţe, însemne ale credinţei. Piloanele care susţin nava centrală sunt pictate cu mici romburi şi cercuri, în culori maronii cu figurine ca de păpuşi din turtă dulce, care împestriţează toată nava iar în centrul ei, privim figura lui Isus Hristos răstignit pe cruce, înconjurat de mironosiţe şi îngeri. Ne uitam cu ochii mari, nu ne venea să credem că mâinile unor meşteri anonimi au dat atâta viaţă unor scene biblice, dar mai ales am simţit că suntem în interioarele bisericilor moldoveneşti, unde sfinţii sunt pictaţi în veşminte simple, cu feţe umane, fără bărbi, cu o lumină în ochi care emana sfinţenie şi credinţă. Printre vizitatori am văzut doi tineri, care, îngenunchiaţi ca şi noi, îşi făceau semnul crucii şi făceau mătănii în semn de pietate şi credinţă. Ne-a impresionat de asemeni vizita la o „Mânăstire de femei" sub forma unui munte de sare sculptat cavernos, cu geamuri miniaturale, ovale şi pătrate, prin care, am privit pădurea de turle ca nişte bulbi de ceapă ale altor bisericuţe înlănţuite, care, la lumina soarelui, păreau nişte nave negre care dansau pe pânza vremii. Mogâldeţele de stânci, şlefuite de scurgerea

sutelor de ani, în care oamenii ca-vernelor au supravieţuit şi au lăsat faimoasele metope pe care şi-au scris istoria, obiceiurile, viaţa de familie, pe care le-am văzut în Muzeul de Arheologie din Ankara, aici, la Gureme ne-au întregit cunoştinţele despre gradul de cultură şi civilizaţie ale hitiţilor şi ale altor populaţii care au bântuit peste aceste ţinuturi şi care şi-au lăsat însemnele în tot ceea ce vedem în zilele noastre. Ne plimbăm prin această lume selenară, urmărind grupurile de turişti, şi care se opresc mai ales în faţa unor falusuri îngemănate de dimensiuni mari, care se înalţă semeţe cu capetele sub forma unor inimi şi rămâi uimit gândindu-te cine le-a făcut, ce mână măiastră le-a dat această înfăţişare lumească, încât rămâi tulburat şi repeţi aceeaşi întrebare:

— Cine, când şi cum au fost realizate aceste curiozităţi ale naturii? Turiştii fac fotografii, se amuză, filmând aceşti „stâlpi" ai eternităţii, în faţa cărora şi ghizii amuţesc.

De fapt din cele spuse de ghizi, Gureme era unul dintre centrele lumii creştine intre secolele VII-XIII zonă în care au fost identi-ficate 300 de biserici şi mănăstiri de importanţă mondială. Unele biserici erau primitive, cu o pictură mai mult sugerată, unele similare cu centre importante ale lumii creştine. În marea biserică de la Karanlik, cu naos, pronaos şi altar susţinute de piloni pictaţi, ne-a impresionat cel mai mult pictura murală, cu luminoase scene din biblie, în stil bizantin, de un realism zguduitor, cu un imens Pantocrator, cu pereţi pe care sunt zugrăvite scene din viaţa lui Hristos, călătoria spre Bethleem, Naşterea, Transfigurarea lui Iisus, Intrarea în Ierusalim, Cina cea de taină, Drumul Crucii, Muntele Golgota, cele 3 mironosiţe, Ospitalitatea lui Abraham, sunt atât de vii, încât parcă ar fi pictate azi. Coloritul scenelor, de la roşu cărămiziu, la verdele crud, bleu siel, sunt armonii de culoare, care dau contururi şi frumuseţe picturii, figurile apostolilor parcă-ţi vorbesc, încât înge-nunchem şi ne rugăm în acea linişte de vis şi descătuşare sufletească, bucuroşi că am văzut asemenea minunăţii. Niciodată nu ne-am închipuit că, într-o lume atât de stranie, cu forme de relief dumnezeieşti, cu însemne ale atâtor culturi şi civilizaţii, peste care au trecut

puhoaie de oştiri barbare, a putut dăinui în epoca bizantină şi înflori creştinismul dătător de viaţă.

Ne plimbăm prin această lume selenară urmărind grupurile de turişti care se opresc mai ales în faţa unor falusuri îngemănate, câte trei sau patru, care stau să fie fotografiaţi, dornici să arate la întoarcerea lor aceste curiozităţi ale naturii nemaiîntânite, ca şi noi, în alte colţuri ale lumii. Parcă te afli pe o altă planetă, sau la Polul-Nord, unde întâlneşti zeci de aizberguri, înfăţişând o lume selenară, care plutesc pe o întindere de ape liniştite, pe care simţi nevoia să o pipăi, să fii convins că trăieşti o realitate pe care mintea omului refuză să o recunoască. Stăm pe un bolovan de stâncă, un loc unde natura a şlefuit-o ca pe o canapea, lângă care a răsărit un chiparos care împrăştie în jurul lui linişte şi o lumină cerească. De aici admirăm peisajul, de factură mistică, ca de vis, şi închidem ochii obosiţi de întunericul din tunelul timpului pe care l-am parcurs numai în câte-va ore. Vizitatorii trec pe lingă noi, înarmaţi cu zeci de aparate fotografice, care mai de care sofisticate. La un moment dat, în faţa noastră se opreşte un domn mărunţel, cu o faţă măslinie, dar cu un zâmbet care trăda bunătate şi încântat de ceea ce văzuse. Se aşează lângă noi şi încearcă să vorbească. Era un turc de circa 50 de ani, dar văzând că noi nu articulăm nici un cuvânt, înţelese că suntem străini, îi răspund în franceză că suntem români.

Continuăm să ne strecurăm prin această pădure de statui, diferite ca înălţime şi forme. Parcă te afli pe o altă planetă unde imaginaţia îţi face feste, tot ce vezi pare ceva ireal, după amiaza zilei îţi aduce o lumină care te îndeamnă să visezi, să vezi dincolo de zare, unde fata Fetei Morgana, apare şi dispare lăsându-te să descifrezi singur tainele acestei lumi mişcătoare. Trăieşti parcă momente de transă, totul pare ireal când priveşti peisajul din jur, totul se mişcă, trăirile sunt profunde, totul pare un vis de altădată, pe care-l recompui atunci când vezi cu ochii inimii o lume legendară, peste care marele tăvălug al timpului, îl dezvăluie omului de azi. Tot urcând şi coborând, simţim oboseala. Ne aşezăm pe un bolovan de rocă

şlefuit de timp şi meditǎm la tot ce am vǎzut. Închidem ochii dar nu dormim. Tot ce am vǎzut poate fi şi Raiul, şi Iadul. Dar lângă noi se înfiripă o umbră şi, prin ochii întredeschişi, surprindem figura aceluiaşi domn care ne întrebase la ieşirea din oraşul subteran care, extrem de politicos ne întreabă dacă ne-a plǎcut tot ce am vǎzut. Era un funcţionar de la o bancă din oraşul Bursa, care ne-a mǎrturisit că este plǎcut impresionat că un creştin este interesat să ştie cât mai mult despre lumea musulmană. El ne spune că dacă noi am vizita şi oraşul Bursa, prima capitală a imperiului Otoman, care este oraşul său natal, am avea o imagine mai completă despre ţara lor. Ne-a oferit şi o carte de vizită şi ne-a spus că, dacă ajungem la Bursa, el îşi face timp să ne arate vechile moschei şi parcurile renumite ale oraşului situat la poalele munţilor Ulu Dag. Îi mulţumim pentru invitaţie şi ne strângem mâna fără a da vreun răspuns. Ne grăbim să ajungem la micul hotel situat chiar lângă conul cu patru falusuri de la Paşabag. La cumpăna înserării într-o lumină arămie, conurile Guremeului par nişte faruri care iradiază sclipiri incendiare. A doua zi aveam un autobuz care pleca la ora opt spre Ankara. Am plecat cu o mare bucurie în suflet. Profesorul Iusuf Neuzat a avut dreptate. Ce am vǎzut la Gureme rămâne poate cel mai frumos vis din viaţa noastră. Spunându-i acestuia despre invitaţia făcută de funcţionarul din Bursa de a vizita oraşul Bursa, a sărit ca ars, spunân-du-mi că este o ocazie unică să vezi cea mai mare necropolă unde îşi dorm somnul de veci cei mai importanţi sultani care au pus bazele primului stat turc cu capitala la Bursa. Fiind situată în drumul de 292 reîntoarcere la Istambul, ne-am hotărât: Da, facem o escala măcar câteva ore şi vizităm doar oraşul.

Seara, am stat mai mult de vorbă cu Iusuf şi cu ambasadorul României care a ţinut să afle părerile „unor oameni de cultură” dar diplomaţi de profesie, care au făcut o călătorie temerară într-o ţară despre care ştia că aveam multe prejudecăţi. Am venit în Turcia cu inima îndoită, dar am plecat cu sentimentul că am descoperit o ţară evoluată, cu o populaţie care a ajuns la un înalt grad de civilizaţie, paşnic,

prietenos, care trăieşte intens realitatea lumii occidentale, care oricând poate constitui şi pentru ţara noastră un exemplu care nu ar strica să fie urmat cu curaj. A doua zi, ne-am hotărât să plecăm la Bursa, urmând ca de acolo să luăm autobuzul în aşa fel să ajungem seara de vreme la Istambul, la Consulatul României unde am fost cazaţi la venirea în Turcia. Străbatem o zonă muntoasă, ca pe Valea Prahovei, cu multe vile, cu zeci de minarete, şi moschei. Oraşul este la poalele munţilor, ca într-o găleată, cu clădiri vechi şi noi, ca mai toate oraşele Turciei, ale căror contraste te fascinează. Autobuzul se opreşte chiar în centrul oraşului. Încercăm să-l sunăm pe domnul Ahmet Sarihan. Nu răspunde nimeni. La doi paşi de noi descoperim Cimitirul Muravie, o veche necropolă situată în centrul oraşului, o grădină seculară, cu alei de trandafiri, magnolii şi chiparoşi. Când intri pe poarta centrală, parcă te afli într-un muzeu, monumentele de aici îţi atrag atenţia prin existenţa unor morminte imaginând figuri umane, cărora nu li se văd faţa ci numai un fel de „cuşme" ţuguiate fără să scrie pe ele identitatea decedatului. Aici se află mormintele unor prinţi şi prinţese, dar şi mausolee, care prin arhitectură, culoarea mozaicurilor, cu mici cupole brodate cu faianţuri de culoare albă şi albastră, parcă ar fi un fel de bibelouri care reprezintă petele de culoare ale cimitirului scăldat în verdeaţă şi flori. Ne uităm mai întâi la mausoleul prinţului Ahmet, fiul lui Baiazid I, de formă octogonală. Interiorul, placat cu faianţă verde în două nuanţe, încadrate de borduri cu desene albe pe un fond albastru. În partea opusă, pe o alee umbrită de platani falnici se află mausoleul lui Murat II (1451), în mijlocul căruia se află sarcofagul sultanului. Cupola acestui mausoleu este sprijinită de 4 coloane antice, alături de care se află patru morminte ale fiilor acestuia, modeste, cu ornamente, iar în mijlocul sălii centrale se află o coloană monolit din porfir în stil bizantin. Am văzut şi alte mici mausolee, construcţii sobre, cu arcade, numele sultanilor sau ale unor personalităţi ale epocii lor, n-am putut 293 să le descifrăm. Am reţinut pe cele ale unui Şirin, Guibahar, Hatum care nu-mi spun nimic.

Adevărata bijuterie e oraşului, se află situată pe un mic

promontoriu. Faimosul „Mausoleu Verde”, al sultanului Mehmet I, unul dintre cele mai frumoase bijuterii din marmoră şi faianţă verde-bleu, mândria turcilor din vechea capitală otomană. Construită în anul 1424 de însuşi sultanul care a supravegheat lucrarea, este o capodoperă, care îţi creadă o stare de euforie, frumuseţea picturii ori mozaicurile stilizate, de culoare albe, verzui ori gri-pal, încadrate de arabescuri cu flori stilizate în formă de medalioane, cu inscripţii executate în faianţă emailate, a stârnit şi stârneşte şi azi discuţii: de ce o numesc „Moscheea verde” şi nu albastră. Pe noi nu ne interesează aceste polemici, noi suntem impresionaţi de măreţia, originalitatea şi frumuseţea acestei capodopere atât de suave şi atât de preţuită de otomani.

Ne-am hotărât să nu mai dăm telefon domnului Sarinan, care ne-a invitat să-i vizităm oraşul, iar timpul până la plecarea autobuzului spre Ankara era destul de scurt, ne-am hotărât să dăm târcoale prin partea veche a oraşului şi, în special, să vizităm Bazarul, considerat unul din cele mai vechi ale Turciei. Pe străduţele cu parfum de epocă, cu clădiri din secolele XVI-XVII, şi secolul XX, care încearcă să imite pe cele vechi, descoperim aceleaşi coordonate: ordine, curăţenie, gustul pentru frumos, viaţă pietonală calmă, cu o anumită sobrietate, respect pentru turişti, extrem de patrioţi, dornici să te ajute să cunoşti valorile lor materiale şi spirituale. Magazinele şi tarabele stradale, pline de mărfuri aduse de pe toate meridianele globului, sunt de ultimă generaţie, fără a sfida bunul simţ. Ne-au plăcut faimoasele covoare persane, chelimurile şi caftanele, toate realizate manual, păstrând motivele orientale, de factură populară, demonstrând multă măiestrie, respect pentru tradiţie, motive originale, un adevărat cult pentru a da în continuare impuls pentru tot ce au creat înaintaşii. Privim cu încântare obiecte specifice turceşti. Obiecte din piele, ceramică pictată, obiecte din metal, în special aramă, bibelouri din porţelan şi sticlă, multe bijuterii din aur şi argint, şi mai ales artizanat, toate împestriţate cu motive arabe şi stilizări geometrice. Curios, faţă de Istambul, reclama se face discret, nu auzi hărmălaia

specifică bazarelor, însă, dacă te apropii de o tarabă, dacă priveşti cu insistenţă un anumit obiect, negustorul se apropie de cumpărător, şi faţă de preţul afişat, când tu îi spui un preţ sub cei 294 afişat, mai mic chiar de jumătate, se uită în ochii tăi, bănuind că nu-i poţi oferi mai mult, dă din cap şi-ţi întinde mâna, semn că este mulţumit de preţ.

Mergând spre centru, la autogară, în faţă, într-un parc, chiar în mijlocul lui, o moschee, cu 4 minarete, sub cerul de un albastru pur, îşi cheamă credincioşii la închinăciune. Prin vocea muezinului, care pare ca un ecou venit din adâncuri, ne îndeamnă şi pe noi să intrăm. Nu ştim obiceiurile, şi nu ne supunem unui ritual, deşi vedem la intrare robinetele care curg sub care turcii îşi spală picioarele.

Noi ne uităm, stând pe loc, neştiind ce să facem. Un bătrân, cu barbă albă, lungă, într-o mantie lungă, albă, ne atinge pe spate şi ne face semn să-l urmăm. Ne conduce spre altă uşă laterală. Era intrarea specială pentru turiştii străini. Ne-am descălţat, am primit nişte papuci şi am intrat. Sub o cupolă imensă, dintr-un amvon, muezinul citea din Coran. Mulţimea, femei şi bărbaţi, separaţi unii de alţii, în cămăşi lungi, de un alb imaculat, plecaţi cu capul la pământ, într-o încremenire totală, ascultau muezinul. Uneori, la ridicarea vocii, se ridicau în picioare, se înclinau şi apoi reluau aceeaşi poziţie, cu capul între genunchi. Nu am stat prea mult. Imaginea pe care am reţinut-o părea ca un zbor al unor păsări albe care pluteau spre înalt. Era o imagine de vis, cu care am ieşit emoţionaţi. Pentru prima dată în viaţă, vedeam desfăşurarea unei slujbe într-o moschee turcească.

Când ieşim în stradă, aglomeraţia se intensificase dar, deşi căldura ne sufoca, când ajungem la autobuz, ne aşezăm pe o canapea sub un platan şi în cele 20 de minute pe care le mai avem până la plecarea spre Istambul, de la cabina telefonică din faţa mea, mai am timp să dau un telefon lui Sarinan. Acesta răspunde şi ne întreabă unde suntem. N-am ştiut că biroul Băncii unde lucra era la numai 100 de metri de noi. Îi spun că peste 20 de minute plecăm la Istambul.

— Cum, nu se poate? Nu plecaţi, în câteva minute sunt la

autogară!

Ne găseşte pe canapeaua de sub platani. Îi explicăm că suntem în Bursa de la orele 10. Că la telefon nu a răspuns nimeni. Că am vizitat de unii singuri, tot ce era mai interesant, inclusiv moscheele.

Insistă să rămânem şi peste noapte, că putem fi cazaţi la o casă de oaspeţi a băncii. Îi mulţumim, şi îi spun că îl aştept să vină şi în România, că nu va regreta. Cu toate insistenţele acestuia de a mai rămâne încă o zi, i-am spus că suntem aşteptaţi la Consulatul României, la 295

Istambul care ne luase bilete pentru trenul de Bucureşti. Ne-a promis că va veni sigur în ţara noastră. Excursia din Turcia, deşi nu am văzut totul, ne-a schimbat impresiile despre această ţară, pe care oricând am vrea să o revedem.

Iată a venit şi ziua plecării, într-o altă misiune diplomatică la post, la ambasada României din Sofia, în funcţia de prim-secretar şi ataşat cultural, în Bulgaria. Cunoaşterea unei ţări vecine despre care ştiam doar atât că (bulgarii) „sunt nişte capete pătrate", că exce-leză prin calitatea iaurtului (pe care îl tai cu cuţitul), al brânzei şi zarzavaturilor (ecologice), că au în munţii Rodope o faimoasă mânăstire – Rila, şi o catedrală Nevski la Sofia, documentarea mea despre Bulgaria se putea opri aici. Încă din ţară fiind, mi-am propus să revi-talizez (în primul rând), legăturile culturale româno-bulgare, stagnate după revoluţie, şi să-mi propun să demarez încheierea unui nou Acord de colaborare culturală, unele înţelegeri pe linia Uniunii scriitorilor şi Uniunii artiştilor plastici, dar mai ales, să realizez un acord pe linia sănătăţii atât de necesar, pentru a diminua problemele spinoase apărute în ultimii ani, în ce priveşte rezolvarea cazurilor de accidente rutiere făcute de turiştii celor două ţări, în tranzit; bulgarii în Rusia, românii spre Turcia şi Grecia. Acestor probleme vitale, în timpul celor doi ani cât am muncit la Sofia, le-am rezolvat cu profesionalism, fiind printre primii diplomaţi – aşa cum apreciau colegii mei din M. A. E., cu ocazia analizei activităţii mele în timpul concediului efectuat în ţară.

În numai 2 ani petrecuţi în ţara vecină, am vizitat multe

oraşe legendare, ca: Plevna, Velico-Târnovo, Oreahovo, Vidin, Stara-Zagora, Poronin, care păstreză monumente din perioada primului război mondial, şi care mi-au permis să mă documentez asupra relaţiilor româno-bulgare de la ţaratul lui Petru şi Asan, până în zilele noastre. Am urmărit totodată felul cum este prezentată România în muzee, şi în istoria, cultura şi civilizaţia bulgară şi mai ales să cunosc starea actuală a vlahilor care trăiesc azi în zona Pindului, în satele româneşti locuite de vlahii şi aromânii de pe malul Dunării, şi din munţii Rodope, încercând ca prin contacte directe, prin sprijin cultural şi material, să menţin spiritul de fraternitate în zona Balcanilor. Am considerat şi consider că o asemenea preocupare reprezintă o sarcină primordială a unui ataşat cultural. Dar vai, neînţelegerile cu ambasadorul Tănase, inginer de profesie, neştiutor de limbi străine, inapetenţa la cultură, excesul pentru distracţii, chefuri, înconjurat de colaboratori aduşi de el în ambasadă, rude sau prieteni, care-i făceau jocurile, 296 prezenţa unui om de cultură la ambasadă, şi mai ales, vârsta mea, apropiata pensionare, îl deranja, încât, cu ajutorul unor prieteni „de sus" din ţară, a făcut în aşa fel încât a determinat rechemarea mea de la post, pe motivul „împlinirii vârstei de pensionare". Oricum, impresiile mele despre această ţară vecină şi prietenă, cu o cultură materială şi spirituală înaintată, cu vestigii istorice inconfundabile, cu oraşe străvechi aşezate în vetre care păstrează arhitectură specific bal-canică, cu monumente şi mânăstiri de o mare frumuseţe văzute cu ochii inimii, vor constitui elemente pentru viitoarea carte pe care o voi elabora, dacă voi mai trăi, în anii următori. Este o datorie de suflet şi în acest scop am întocmit în cei doi ani cât am lucrat în Bulgaria, un jurnal intim, în care voi zugrăvi realitatea bulgară văzută şi trăită de mine direct în contact cu oamenii simpli şi personalităţi, care într-un timp atât de scurt mi-au devenit adevăraţi prieteni. Vreau doar atât să consemnez, anume că în Bulgaria am văzut urme ale antichităţii romane, mult mai multe decât la noi, temple şi amfiteatre, morminte unice, aşa cum este mormântul Cavalerului trac de la Stara-Zagora, clădiri medievale de la

Arbănaşi şi Pirin, Cazanlâc şi Gabrovo, Etra sau Batak, Plovdiv sau Russe, Plevna sau Bansco, citadele de mare valoare istorică cu care bulgarii se mândresc şi le conservă cu sfinţenie. Noi am vizitat aceste locuri care adăpostesc aceste urme sacre, şi surprinzător, am găsit şi însemne ale trecerii românilor prin unele locuri, în care, şi-au lăsat însemnele lor în clădiri, prezenţa unor figuri de boieri români în drum spre Constantinopol, aşa cum a fost satul Arbănaşi, o zonă binecuvântată de Dumnezeu, cu un aer unic, în care fii boierilor români, datorită climei, veneau să-şi vin-dece bolile sau să-şi găsească sfârşitul într-o ţară străină. Obiecte şi valori de tezaur româneşti (icoane, biblii, liturghiere, ceasloave, potire) le-am admirat în Mânăstirea Rila, din munţii Rodope, şi mai ales scrisori româneşti, documente, evanghelia de la Suceava din 1529, toate atestă legăturile strânse care au existat în decursul secolelor între monahii români şi bulgari. Dar cea mai mare bucurie a noastră a fost aceea când, fără să ne spună nimeni nimic despre Galeriile de Artă universală Chiril şi Metodiu din Sofia, din spatele Ctedralei Nevski, am descoperit un adevărat tezaur de artă românească despre care cândva, în atelierul din Pangrati al lui Alin Gheorghiu, acesta reîntors din Bulgaria, de la o tabără de pictură, mi-a povestit despre actul de mare cultură şi curajul Ludmilei Jivcova, care a creat acest muzeu cumpărând an de an, de la artiştii 297 care luau parte la taberele de pictură, lucrări de artă care astăzi fac cinste acestei Galerii de artă din Sofia. Aici am privit cu mândrie dar şi cu amărăciune, cum într-o sală imensă a acestui palat în stil baroc, erau etalate lucrări de artă semnate de C. Baba, Alin Gheorghiu, Ion Pacea, Brăduţ Covaliu, Ion Sălişteanu, Gergeta Năpăruş, Viorel Mărgineanu, Simona Chintilă, Marin Gherasim, Vladimir Zamfirescu, dar şi sculpturi semnate de Paul Vasilescu, Nicolae Păduraru, Radu Iftenie şi Ion Lucian. Câtă frumuseţe, câtă lumină se degaja din fiecare lucrare. Cât de mândru poţi fi când admiri într-un muzeu dintr-o altă ţară, lucrări de pictură şi sculptură a unor vârfuri ale artiştilor plastici contemporani. Când la primul etaj, printre marii pictori europeni am admirat picturi

semnate de Van Dayk, Roden, Picasso, Derain, Delacrois, Maurice Vlamenk, dar şi ale altor pictori spanioli, italieni, germani, am rămas muţi în faţa unui „Portret de femeie” de T. Pallady. Parcă mi s-au înmuiat picioarele, gata să leşin. Stăm şi privim încruntaţi şi ne întrebăm? Când, cine şi în ce împrejurări s-a vândut această operă de patrimoniu? „Căile Domnului sunt multe, dar este păcat că se scot din ţară asemenea valori!

Dar totodată ne zicem: Dacă ochii femeii din portret sunt străluminaţi de bucurie, înseamnă că îi este bine, că într-un muzeu de o asemenea însemnătate se află şi un clasic al picturii româneşti şi am vărsat o lacrimă! Ar fi multe de spus, dar aşa cum am promis, toate amintirile mele despre Bulgaria, despre tot ce am văzut într-o ţară vecină şi prietenă, vor face obiectul unui volum de însemnări despre periplul meu destul de scurt prin această ţară care mi-a încântat ochii şi inima şi pe care nu o pot uita.

Fiind aproape de Macedonia, în primul concediu de odihnă în ţară, am calculat în aşa fel timpul şi am lăsat 5 zile, pentru a da curs unei invitaţii făcute de colegul meu, consulul Emanuel Lazăr, la Scopjie, în Macedonia, care venind lunar la Sofia a insistat să fac o excursie împreună cu soţia şi că nu voi regreta. Era o ispită căreia i-am dat curs.

De la agenţia de voiaj din Sofia, cu numai 10 dolari de persoană, luăm două bilete şi într-un autobuz cu aer condiţionat plecăm spre Scopjie pe 26 octombrie 1994. Este o toamnă de aur, cu mulţi arbori fructiferi, cu podgorii de vii pe costişe, cu căsuţe de vacanţă care îţi dau linişte şi bună dispoziţie. Trecem prin Kiustendil, ultimul oraş al Bulgariei înainte de a ajunge la graniţă. Trecem graniţa fără 298 să ne controleze, paşaportul diplomatic ne-a fost de mare folos, încât arătându-l, vameşii au trecut pe lângă noi salutându-ne cu respect.

Scopjie este un oraş aşezat într-o căldare, cu păduri de jur împrejur, împodobit cu vile albe care răsar din verdele arămiu al toamnei, iar soarele dulce, care continuie să ne mângâie feţele dornice să surprindă renaşterea unui oraş distrus în

mare parte de cutremurul din 1963, ne măreşte atenţia, încât primele blocuri, cu o arhitectură modernă, extrem de diversă, ne confirmă că acest oraş renăscut prin solodaritatea multor ţări, printre care şi România, îşi arată faţa nouă într-o lumină care îţi încântă ochiul şi inima. În autogară dăm un telefon la Consulat. Ne răspunde poeta Ilica Carolina care ne spune că dl. Consul era plecat la autogară să ne aştepte.

Dintr-o confuzie, (în Scopjie fiind 3 autogări), acesta fusese îndru-mat că autobuzul nostru de Sofia, soseşte la o altă gară. Aşteptăm liniştiţi, deoarece dna. Carolina Ilica ne-a asigurat că domnul Lazăr a telefonat la Consulat şi a aflat că suntem la gara veche, peste râul Vardar. În numai 10 minute, dl. Emanuel Lazăr ne-a descoperit, şi am ajuns imediat la reşedinţa sa, pe str. Landowska nr. 11A. După o gustare frugală, ne odihnim până la orele 17 şi am plecat să colindăm, într-o Dacie, oraşul. Mai întâi urcăm muntele PALANKA, de la înălţimea căruia admirăm un oraş de vis, în care se văd sutele de blocuri construite de zeci de state, unul mai frumos decât celălalt, iar îmbinarea dintre nou şi ce a mai rămas din vechiul Scopjie, în care descoperi forme specifice ale fiecărei ţări donatoare, scăldate în razele de soare ale toamnei, te îmbie să priveşti, să-ţi imaginezi ruinele vechiului oraş din această ţară binecuvântată de Dumnezeu, renăscut în urma cutremurului devastator. Şoseaua şerpuieşte printre vile cochete, moderne, care se caţără până la 1500 de m.

Înălţime, şi unde ne oprim în faţa Mânăstirii Pantelion, un fel de bazilică romană din secolul al XII-lea, pe care o vizităm şi de unde admirăm oraşul la picioarele noastre, iar în spate se desfăşoară ca o şuviţă de argint lacul de acumulare al primei hidrocentrale a Macedoniei.

Privit de aici, de la 1600 M. Altitudine, panorama oraşului străluminat de un soare de toamnă care alunecă spre asfinţit, Scopjie pare un cerc imens, care pluteşte pe un ocean de verde crud. Ne oprim la un izvor cu apă limpede şi rece, ne astâmpărăm setea fizică, dar nu şi cea sufletească care aşteaptă întâlnirea cu oraşul.

Când intrăm în oraş, chiar la poalele muntelui, începe de

fapt partea veche a Scopjeului, cu case cu un singur cat, cu verande din lemn 299 sculptat, cu dantelărie de motive florale şi animaliere specifice macedonene, viu colorate.

Din această zonă, în care simţi parfumul de odinioară al oraşului, cu străduţe strâmte, pe care au înflorit arta străveche a micilor meseriaşi, cu multe cafenele şi ceainării, privim din mers lumea cu tabieturile ei, cu îmbrăcămintea specifică macedoneană, oieri de viţă veche, deoarece de aici, de la poalele munţilor aceştia îşi mânau turmele de oi spre păşunile alpine. În această zonă, plină de piroresc şi poezie, de unde a început să se înfiripe oraşul care azi are peste 700.000 de locuitori, blocurile noi în culori pastelate, se înfig în oraş ca nişte turnuri ale eternităţii. Ajungem în Piaţa Centrală, inima fierbinte a oraşului, unde au apărut noi magazine, săli de cinema, grădini de vară, parcuri, pizzerii, restaurante, complexe comerciale, chioşcuri cu fructe şi mai ales florării, cu cele mai rafinate aranja-mente, cu parfumul lor de toamnă aurie, cu strigătele florăreselor care-şi fac reclamă cu voce tare, figurile luminoase ale trecătorilor, te trezesc la realitate şi simţi cum viaţa a intrat în normal, trecutul a fost uitat, unele însemne ale urmării cutremurului, pe care le observi ici-colo, sunt ca un fel de altare peste care memoria timpului nu le-a dat uitării. Seara aceea de sfârşit de septembrie, cu temperaturi de peste 25 de grade, ne-a îndemnat parcă să poposim mai mult pe un pod peste râul Vardar care străbate oraşul, construit în secolul al XVI-lea de Mustafa Paşa, un fel de „Pod al suspinelor” de la Venaţia, şi am meditat la nefericitele ocazii, când în trecut, nu odată, tineri nefericiţi în dragoste se aruncau în râu chemaţi de cântecul apei învolburate. Privim nişte tinere fete, acoperite cu tulpane albe care le acoperă feţele şi care privesc spre Moscheia lui Mustafa Paşa şi care ascultă rugăciunea de seară a muezinului spusă prin megafon de la înălţimea unui turn. În acest oraş macedonean, convieţuiesc toate religiile, într-o armonie care ne-a impresionat. Dar totuşi, aici se simte şi ceva din atmosfera orientală, după straiele pe care le vezi, mai ales ale bătrânilor, dar în general domină ţinuta modernă, costumaţia

occidentală. Ne întoarcem la consulat, pe una din străzile largi, cu platani bătrâni, cu zeci de cafenele, cu multe verande stradale, în care mirosul şaşlâcului, care te îmbie să le vizitezi, te îndeamnă să rămâi. Luminile orbitoare ale neonului, clădirile zvelte cu o arhitectură modernă, Catedrala imensă din beton, sticlă şi aluminiu, similară cu Sacre Coeur din Paris, pare un colos care veghează liniştea serii care s-a aşternut peste oraş. A doua zi ne descurcăm 300 singuri, maşina ne-a lăsat în centrul oraşului, de data asta fără însoţitori.

Oraşul era uşor de străbătut, toate drumurile duc spre centru, în zona parcului, un fel de Cişmigiu românesc. Deşi este dimineaţa, este o căldură caniculară. Ne strecurăm mai întâi, conform obiceiului, într-o biserică ortodoxă, Sfântul Dimitrie. Mică, cochetă, cu picturi noi. Este sediul episcopal. În faţa altarului şi pe culoarul de la intrare am zărit figurile ca de sfinţi ale unor preoţi, spovedind, împărtăşind, vânzând cărţi de rugăciuni, iar la o altă intrare un preot bătrân, cu o barbă albă şi lungă, făcea un fel de masluri pentru oamenii bolnavi. Priveam pereţii cu picturi religioase, cu figuri de ctitori, realizaţi în straie orăşeneşti, spiritualizaţi, cu ochii luminaţi şi evlavioşi.

O măicuţă tânără vine spre noi şi cu o tipsie de argint o îndreaptă spre noi pentru a lăsa bani pentru refacerea bisericii. Simte că suntem străini şi ne arată lespedea unui mormânt. Ne spune că acolo este îngropat ultimul episcop. Privim oamenii, credincioşi autentici, care se închină cu sfială, sărutând icoane, buzele lor rostesc pentru ei rugăciuni, fac semnul crucii; era un sfârşit de slujbă. Intrăm apoi peste drum într-o moschee, transformată într-o galerie de artă.

Spaţiile albe sunt pictate, ici-colo, cu scene biblice în culori închise care contrastează cu albul imaculat. De aici, urcând o străduţă în pantă, ajungem la Moscheea Mustafa Paşa, cea mai frumoasă şi mai importantă din Scopjie. Construită în vremea sultanului Baiazid al II-lea, deşi simplă ca arhitectură, cu o cupolă centrală şi trei mai mici, laterale, cu coloane de marmură şi desene florale şi romboidale, este impunătoare. De

aici, de la înălţimea holmului, pare un străjer veşnic care păzeşte Mausoleul lui Mustafa Paşa, lăsat în stare de degradare din cauza îndepărtării de religia musulmană a multor generaţii de credincioşi. Privim, dăm din cap şi mergem mai departe.

Viz-a-viz de această moschee, într-o clădire dretunghiulară, cu multe ferestre, se află Muzeul de Artă contemporană. Când intrăm sesizăm că titlul ne înşelase, nu era de fapt decât o expoziţie de grafică semnată de Vangheli, un italian. Aici ni se spune de poeta Ilica Carolina, cu care ne-am întâlnit în centrul oraşului, că este bine că am vizitat „zona rezidenţială", că este singura parte a oraşului care a rezistat cutremurului. Lângă parcul central, cumpărăm câte o plăcintă cu brânză, aşa zisa „Baniţa", ne odihnim pe o canapea şi admirăm mormanele de flori care ne fac cu ochiul. Parcă nicăieri pe unde am umblat, n-am văzut atâtea flori, care mai de care mai frumoase, 301 încât n-am rezistat şi am cumpărat un buchet de crizanteme. Însoţiţi de doamna Ilica, o femeie frumoasă şi blândă, bună cunoscătoare a Macedoniei, ne întoarcem la consulat, ascultând vocea ca de clopoţel a poetei, care ne arată din mersul maşinii noile edificii ale marelui oraş renăscut ca şi pasărea Pheonix din cenuşă.

A doua zi, împreună cu colegul meu, urcăm din nou pe muntele Palanca, ca să vedem în plină zi hidrocentrala de la Matka, care strânge în chingile sale râul Tresca, închizând un peisaj pe care nu-l poţi compara cu ceva similar din ţara noastră. De sus, de pe nişte balcoane coborâm pe trepte la baza peretelui hidrocentralei, loc în care supravieţuieşte Biserica Sfântul Andrei, construită în anul 1389, în care am admirat fresce cu imagini ale lui Hristos, chipul Sfintei Maria, apostolii Petru şi Pavel, sfinţii arhangheli Mihai şi Gavril, adevărate capodopere care îţi stârnesc admiraţia prin prospeţimea culorii care se păstrează de sute de ani. Biserica, se zice, este cea mai veche din oraş. Locul, care are un nume românesc, Matca, este un punct turistic de agrement, luat cu asalt sâmbăta şi dumineca de localnici, dar şi de străini. De aici începem adevăratul periplu spre două oraşe de un pitoresc

inedit, Struga şi Ohrid, simboluri de referinţă, prima pentru faimoasele festivaluri de poezie internaţională, iar a doua, cel mai vechi centru religios creştin. Pe o porţiune de drum, de peste 200 de km., străbatem defileuri cu ape curgătoare şi peisagii în care au răsărit ca ciupercile vile cochete, parcă ar fi nişte lebede care defilează peste pădurile de brad şi livezi de meri şi pruni. Este zona unde s-au statornicit mulţi aromâni şi albanezi a căror îndeletnicire, este păstoritul. Ei s-au statornicit în aceste spaţii mioritice de mult, iar azi sunt consideraţi printre cei mai bogaţi locuitori ai Macedoniei. Drumul până la Struga urcă şi coboară prin sate care se înşiră ca nişte mărgele care sclipesc sub soarele de aur al toamnei. Străbatem oraşul Struga, traversând cu maşina câteva bulevarde care duc spre lacul imens, ca o „mare albastră", pe lângă care trece autostrada care duce la Ohrid şi unde la început de toamnă de octombrie, turişti nemţi, ascunşi sub umbrele viu colorate se bucură de soarele care străluceşte, încingând nisipul dătător de viaţă. Privim cu încântare peisajul şi pentru o clipă tresărim. Aici poetul Nichita Stănescu a primit premiul internaţional de poezie, iar prietenul meu, Marin Sorescu, invitat cu mulţi ani în urmă, la acelaşi festival, şi-a recitat versuri din volumul „Poeme", poezia „Boala", în care îşi prevesteşte moartea. Mă cutremur. Întorc capul şi privesc în urma mea 302 lacul, cu zeci de pescari care-şi încearcă norocul. Imaginile peisajului şi valurile lacului parcă cântă.

Ohridul, oraşul legendar, stă cocoţat pe un deal în care apar turlele bisericilor ca nişte drapele albe, din care iradiază snopuri de raze, care se răsfrâng în imensitatea lacului, ca o alchimie de culori, nuanţe şi forme care alcătuiesc imagini de cetate medievală. Parcă ar fi un burg, o îngrămădire de case, înghesuite una într-alta, cu parfumul lor de epocă. Ne cazăm chiar pe marginea lacului, într-un hotel confortabil, de la înălţimea căruia se desfăşoară panorama oraşului. Prietenul meu, care ştie ca în palmă oraşul, grăbit să se întoarcă la Scopjie, ne îndeamnă să pornim prin oraşul vechi, să ne arate câteva obiective de mare voloare. Ohridul este mare, un

centru cultural bizantin, din care, doi învăţaţi ai vremii, Chiril şi Metodiu, au pornit în lume să propăvăduiască evanghelia. Statuia lor este impunătoare. Aici se află, pe un promontoriu cetatea lui Samoil din sec. Al XI-lea, ale cărei ziduri sunt ca un şarpe roşu care înconjoară Ohridul, şi unde sălăşluiesc nişte bazilici cu o vechime impresionantă. Intrăm în cea mai veche biserică creştină, Sf. Razto din sec. V, cu o pictură ştearsă de intemperii, în care abia se desluşesc câte-va figuri de sfinţi. O altă biserică, apropiată, este cea a Sf. Naum, din sec al X-lea şi a Sf. Kliment din secolul al XIII-lea. Şi acestea au picturi cu scene biblice, desenate cu o tuşă sigură, dar culorile au îmbătrânit, părţi ale odăjdiilor sfinţilor au crăpături, iar feţele unora abia se desluşesc. Se simte însă mâna măiastră a unor meşteri făurari de frumuseţi. Printre platanii bătrâni, cu crengile răsfirate, ajungem la alte biserici, cum ar fi Sf. Constantin şi Elena (seC. Al XIV-lea), Sf.

Pantelimon (seC. Al IX-lea, mult deteriorată, aproape o ruină), Sf.

Ştefan (seC. Al XI-lea). Le privim cu ochii galeşi, parcă stau într-o rână, gata să cadă. Ne uităm cu jind la lacătele de la uşi şi zăbrelele de la geamuri. Ne oprim la biserica Sf. Fecioară Zaumska din sec.

Al XIV-lea, uşa este deschisă. Simţim mirosul de tămâie şi vedem câteva lumânări pâlpâind. Ne închinăm, sărutăm icoana Maicii Domnului şi privim pictura catapetesmei şi cea interioară. Este în stil bizantin cu figuri de sfinţi hieratici, cu bărbi lungi, cu ochi sfredelitori, adânciţi, spiritualizaţi. În biserică este o singură persoană, iar în aer plutea un miros de mucegai. Am poposit mai mult într-o altă biserică, cea a Sf. Sofia, străbătând o ulicioară cu case tipic macedonene, cu un cat, transformate mai toate în cafenele, înconjurate de plante exotice. Biserica Sf. Sofia, este ca o navă, cu două turnuri în partea 303 altarului şi alte două la intrare, toată din cărămidă roşie, ca o cetate, cu două galerii laterale şi un interior în care se mai păstrează câte-va fresce originale în care culorile roşu şi galben de pe feţele sfinţilor sunt inundate de lumina soarelui încât feţele acestora par a fi incendiate. Aici pare a fi

fost cândva inima oraşului vechi. De aici, de sus, privim panorama oraşului. Alături se află o clădire suberbă cu o arhitectură în stil baroc, în care funcţionează seminarul, loc de promenadă a viitorilor preoţi şi monahi, care trec pe lângă noi îngânduraţi, iar feţele lor slăbănoage, visătoare exprimă sfiiciune şi credinţă. Alături, într-un spaţiu deschis se află vechiul Teatru Roman, un fel de amfiteatru cu multe scări, bine întreţinut, păstrat ca o relicvă pe care localnicii o arată cu mândrie vizitatorilor.

Reîntorşi în oraş, la cumpăna înserării, obosiţi, ne uităm prin curţile cbselor, smochinii sunt încărcaţi de roade şi privim minute în şir, încât o femeie care ne-a văzut iese din curte cu o strachină de smochine şi când vrem să-i oferim un dolar, ni-l respinge, spunând doar un cuvânt „pomeni". Am amuţit, am înţeles mesajul şi i-am sărutat mâna ca semn de mulţumire. Creştinii au păstrat tradiţiile, au rămas credincioşi. Pe străduţele din centrul oraşului, pe care s-au aprins lampadare iluminând vitrinele magazinelor, intrăm parcă într-o mare de oameni, de toate vârstele, grăbiţi să prindă magazinele alimentare, pieţele de zarzavat şi pescăriile, să invadeze parcurile sau să umple saunele, după care orice macedonean tânjeşte. Seara, după ce luăm masa la hotel, ieşim pe faleza lacului iluminată „a giorno", stăm pe o canapea şi urmărim jocul lebedelor care s-au apropiat de mal, în căutare de mâncare sau aşteptând „curioşii" care să le azvârle seminţe sau coji de pâine. Prietenul nostru, care de acum ajunsese la Scopjie, ne-a spus că dincolo de lac, în depărtare, seara se văd luminile din Albania. Muzica de pe terasa hotelului foarte discretă, ne dă o stare de linişte, oboseala zilei dispare, iar pe undui-rile apei lacului, vedem un vapor luminat de zeci de steluţe, care alunecă spre necunoscut. Este o seară de vis, de înălţare sufletească cu care urcăm scările hotelului unde vom adormi liniştiţi. A doua zi, mai vizităm parcul oraşului, ne mai plimbăm pe câteva străduţe vechi, privim la oamenii care forfotesc, mulţi îmbrăcaţi în costume naţionale, cu femei şi fete tinere a căror feţe erau acoperite de ferigele, cu bărbaţi vânjoşi asemănători cu maramureşenii noştri din Oaş. Câte

asemănări sunt între această lume macedoneană şi cea din Ciumbrud, Săpânţa sau Valea Izei din România. Ne grăbim apoi să ajungem 304 la autogară. Luăm bilete de autobuz, fericiţi că am văzut al doilea mare oraş după Scopjie al Macedoniei. Parcurgem acelaşi peisaj ca la venire, pe o şosea modernă, care trece prin multe sate şi orăşele cu o populaţie pestriţă, cu sate bine făcute, din lemn acoperite cu stuf, cu grădini pline de fructe, viţă de vie şi cu cafenele la toate întretăierile de drumuri. Dar vai, toată euforia pe care o trăiam s-a destrămat brusc, deoarece autobuzul a rămas în pană. Ne alertăm, dar n-au trecut nici 5 minute şi o altă maşină, mai elegantă, se opreşte în spatele nostru şi ne urcăm în ea. Ghinionul nostru este că în primul orăşel, se urcă controlul care ne spune că biletul nostru aparţine altei companii şi ne dă jos. Rămaşi în plină şosea, lângă o mică terasă, intru în discuţie cu patronul, într-o limbă rusească de baltă. Ne spune că autobuzele circulă din jumătate în jumătate de oră. Trec pe lângă noi unul, două autobuze, dar nu opresc. Intrăm în panică. Soţia mea mai vigilentă vede venind o maşină „Mercedes" şi face semn. Surprinzător opreşte. La volan erau doi bărbaţi care mergeau la Scopjie. Unul dintre ei vorbea ruseşte. Îi spun ce-am păţit. Îi spun de unde suntem. Foarte binevoitor, domnul Bozar Mişev Anghel, ne pofteşte să luăm loc şi tot sporovăind, am aflat că el era director la o întreprindere metalurgică din Scopjie şi că are bune relaţii cu unităţi similare din România. Bucuria noastră a fost imensă, ne-a dus chiar până în faţa Consulatului şi ne-a promis că atunci când va veni în România, ne va face o vizită. Iată cum Dumnezeu ne-a ajutat din nou. Periplul nostru s-a sfârşit cu bine, amintirile noastre despre vizita în Macedonia foarte scurtă, a rămas ca o pată de lumină pe pânza vremii, pe care nu o vom uita niciodată.

Începuturile mele de a cumpăra câte o lucrare de artă, se datorează întâlnirii în viaţă cu marele istoric piteştean, profesorul Nico-laie Simache, directorul Muzeului Regional de Istorie din ploieşti, din vremea când lucram ca muzeograf principal al acestei instituţii de cultură. Datorită colaborării cu

acest istoric, am ajuns să înţeleg frumosul din viaţă şi artă, să pătrund în lumea plină de poezie şi mister, în lumea împătimită de artă plastică, în acele case vechi, al unor foşti boiei, politicieni, diplomaţi dar şi colecţionari, care în ciuda vi-tregiilor vieţii, mai păstrau în casele lor cu parfum de epocă, obiecte şi valori de artă: mobilier de stil, icoane, cărţi rare, tablouri de artă, covoare, porţelanuri, feronerie. Văzându-le direct, îmi încântau inima şi imaginaţia. Uneori, profesorul, văzându-mă cu ochii lui de vultur, cum „mi se scurgeau ochii" privind aceste relicve pentru prima dată 305 în viaţa mea, îmi spunea: „Te văd domnule Bucur cum te frământi, cum te străduieşti să înţelegi şi să pătrunzi tainele fiecărui obiect pe care îl priveşti din muzeu; ce mai, domnule, eşti un îndrăgostit de lucrurile vechi, te entuziasmezi uneori până la lacrimi, eşti un tânăr de o sensibilitate pe care nu am întâlnit-o la alţii. Văd că îţi place arta. Mai ales pictura. În Ploieşti avem mulţi artişti plastici, detul de talentaţi, fă-le vizite în ateliere şi dacă îţin place vreun tablou, nu ezita, cumpără-l, mai târziu o să-ţi îmbogăţească viaţa. În timp, peste zeci de ani, îşi vor fi ca nişte copii, pe care îţi doresc să îi ai." Încă din acea vreme, am început să vizitez câteva ateliere de pictori de la care am cumpărat câteva tablouri, pe care însă din păcate, le-am făcut, în lipsă de bani, cadouri la nunţile unor nepoţi. Mai târziu, intrând în casele unor personalităţi bucureştene, văzând pe pereţi multe tablouri realizate de pictori români, clasici din comentariile lor despre modul cum le-au cumpărat, din ateliere sau din consignaţii, la ce preţ, şi alte detalii, am învăţat foarte mult din răspunsurile pe care le-am primit, ajutându-mă să mă orientez în viitoarea mea preocupare de a cumpăra obiecte de artă, în special pictură. Unii dintre deţinătorii acestor tablouri doreau chiar să-mi vândă unele pânze. Propunerile lor mă ispiteau, dar la acea vreme salariul nu-mi ajungea decât pentru hrană. Venind în contact cu unii critici de artă, am primit sfaturi ce şi cum, şi mai ales de unde să cumpăr, primind sfaturi care m-au ajutat să fac selecţii riguroase, învăţând de la ei un limbaj minim de specialitate din domeniul artelor plastice, dându-mi sfaturi,

îndemnându-mă să fac o selecţie a valorilor, să evit chiciul şi artiştii care au apărut ca ciupercile după ploaie, şi să selectez cu grijă tablourile pe care le voi achiziţiona. Mai ales m-au ajutat în viaţă, să discern valoarea de nonvaloare, să ştiu să selectez cu rigoare şi discernământ calitatea picturii, să cunosc sincretismul de culoare, tuşa sigură, calitatea pastei folosite de artist, influenţa pe care au avut-o unii artişti asupra altora, făcând diferenţa între imitaţie, şi originalitate, profesionalism în artă, şi pastişe, sau copierea după lucrările maeştrilor a unor teme perimate, sau depăşite ca modalitate de realizare plastică. Neştiinţa mea şi uneori naivitatea datorată vârstei mă deruta în luarea unei decizii. Cu timpul, cunoscând nume mari de critici de artă, printre care pe Petre comarnescu, Ion Frunzetti, Vasile Drăguţ, Octavian Barbosa, Marin Mihalache, constantin Prut, Anatol Mândrescu, Mircea Deac, Radu Bogdan, Vasile Florea, Petre Oprea, Magda Cârneci, Alexandru Titu, Cornel Radu Constantinescu 306 etC. Am izbutit să gândesc mai profund şi să apreciez creaţia unro mari pictori contemporani, să înţeleg mesajele picturii lor, dar mai ales valoarea lor în erarhia pictorilor conteporani de înaltă clasă.

Cu colegul meu de facultate, Cornel Radu Constantinescu, care venea frecvent în casa noastră, aveam cele mai multe discuţii despre artă, el era cel care îmi ierarhiza valorile, mă îndemna sau îmi stopa entuziasmul şi mă îndemna de la cine să cumpăr tablouri, pentru a întregi colecţia cu noi nume şi lucrări ale unor pictori de care mă apropiam mai greu. Au fost şi artişti care deşi am bătut la porţile sau uşile atelierelor lor nu mi-au răspuns. În acelaşi timp, au rămas mulţi artişti de care nu m-am putut atinge, fie că se despărţeau greu de lucrările pe care eu aş fi vrut să le cumpăr, fie că cereau sume foarte mari pe un tablou, fie că prin caracterul lor oficial, nu m-am putut apropia de ei rămânând nişte necunoscuţi.

Îmi amintesc de o vizită mai recentă la pictoriţa Vanda Sachelarie Vladimirescu, în casa căreia am stat câteva ore; o cunoscusem în casa Margaretei Sterian, prilej cu care mi-a făcut invitaţia de a-i vizita şi atelierul ei. Pictoriţa m-a primit cu simpatie, i-am arătat fotografii cu lucrări din colecţia mea

şi i-am spus despre intenţia mea de a dona aceste tablouri oraşului mei natal, Buzău. I-am mărturisit dorinţa de a achiziţiona şi o lucrare de-a dânşii. Erau pe pereţii apartamentului zeci de lucrări, mai mici sau mai mari, mi-au plăcut unele mici, dar pictoriţa mi-a spus că poate să ne vândă numai o lucrare de mari dimensiuni. Preţul cerut era foarte mare, încât am renunţat.

Am mai intrat în atelierele unor pictori de la care n-am putut cumpăra nimic deoarece nu vroiau să le vândă. Printre ei mă gândesc la Virgil Almăşan, Ion Biţan, Câlţia Ştefan, Celmare Vasile, Cilievici Marin, Ilfoveanu Sorin, Mariana Petraşcu, Iclozan Semproniu, Dipşe Constantin, Ligia Macovei, Spiru Vergulescu, Vrăneţeanu Ion şi alţii, cu care am avut relaţii bune, care acceptau dialogul şi îmi doream să am în colecţie lucrări de la ei. Tratativele cu aceştia au eşuat nu odată căci nu se îndurau să le înstrăineze, păstrându-le în atelierele lor. A fost o mare dificultate, totuşi nu regret, însă am izbutit să intru în posesia unor lucrări ale lui Vincenţiu Grigorescu, Spiru Vergulescu, Mărgineanu Viorel, Sorin Ilfoveanu, datorită prietenului meu de-o viaţă, criticul Cornel Radu Constantinescu, care în vremuri grele, bolnav fiind, din lipsă de bani pentru cumpărarea de medicamente şi a hranei costisi-toare pentru diabetul lui rebel a fost nevoit să-mi vândă aceste lucrări fiind bucuros că vor rămâne într-o casă cu parfum de epocă, cu o 307 colecţie prestigioasă. Atât el, cât şi Poetul Marin Sorescu sunt cei care zăboveau nu odată în casa din str. Povernei 15-17; de fiecare dată, când priveau pereţii apartamentului plini de tablouri se entu-ziasmau, spunând că ceea ce văd întrece multe colecţii de artă din Bucureşti, că am strâns tablouri ale celor mai reprezentativi pictori contemporani, că este o lume a frumosului, unde îşi încântă ochii şi inima şi simt acea linişte sufletească de care au atâta nevoie. Nu odată, mă îndemnau să creez o Fundaţie Culturală, pornind de la colecţia mea de artă, şi să adun în jurul ei oameni de artă, scriitori, muzicieni, cântăreţi, doplomaţi, medici, profesori, iar periodic să organizez întâlniri, seri muzicale, chiar expoziţii. „Casa, spunea Marin

Sorescu, cu tot ce are în ea, să rămână o casă deschisă publicului iubitor de artă."

Această dorinţă a lui Marin Sorescu şi a altor intelectuali din Bucureşti de a înfiinţa o Fundaţie Culturală s-a îndeplinit în aprilie 1996, când „un grup de oameni de cultură, apreciind eforturile de o viaţă ale poetului şi colecţionarului Bucur Chiriac, care a strâns cu pasiune şi dăruire obiecte de artă plastică, artă populară şi religioasă, a luat iniţiativa înfiinţării «Fundaţiei Culturale Marieta şi Chiriac Bucur» gândită ca o instituţie de cultură, destinată cultivării gustului pentru frumos, promovării în rândul opiniei publice a valorii şcolii de artă plastică contemporană din ţara noastră." Fundaţia are printre membii fondatori pe Marin Sorescu, Mihai Buculei, Grigore Vasile, Marcel Guguianu, Ion Irimescu, Radu Cârneci, Cornel Constantinescu, Ion Grigore, Dan Hatmanu, Cela şi Costin Neamţu, Alecu Ivan Ghilia, Gheorghe Ciobanu, Horia Cucerzan, Valentin Lipatti, Alexandru Oproescu şi alţii. Am fost surprins plăcut că la această Fundaţie, la întemeierea ei, şi-au pus semnătura pe actul de constituire personalităţi culturale de mare prestigiu care au girat, prin calităţile lor spirituale, seriozitatea unui asemenea aşezământ de cultură şi au participat la manifestările organizate de această fundaţie. Cu acest prilej, Marin Sorescu în calitate de membru fondator a donat Fundaţiei o lucrare de pictură din lucrările realizate de el. La fel şi alţi membri fondatori, mi-au oferit asemnea lucrări de pictură. La unele acţiuni organizate în incinta fundaţiei, mai ales la aniversarea zilei mele de naştere, luau parte uneori în jur de 100 de persoane, printre ei miniştri, pictori, cântăreţi de valoare, actori, profesori, ingineri, diplomaţi, care serbau mai ales un colecţionar care, cu mari eforturi materiale, întrunind nişte calităţi umane rar întâlnite azi, fără vicii, nefumător, 308 fiindu-i străină băutura alcoolică, care rareori şi-a permis să intre într-un restaurant, care şi-a ajutat permanent familia din oraşul copilăriei, care în viaţă a avut pasiuni nebănuite, s-a dedicat unui scop nobil. A cunoscut astfel o lume azi dispărută în marea ei majoritate, a strâns cu pasiune atâtea valori de artă din ţară, dar a colindat

mai toată Europa, vizitând cele mai mari muzee din Italia, Franţa, Spania, Austria, Germania, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Egiptul, Israel, Bulgaria, Macedonia, Ucraina, Rusia, Elveţia, Letonia, Lituania, Estonia, Moldova şi multe altele, învăţând să preţuiască valorile de artă din aceste ţări. Din acest periplu s-a reîntors îmbogăţit spiritual din nou acasă. Plecând în lume cândva cu mâna goală, copilul care a avut o adolescenţă tristă, care în casa lor nu văzuse un dulăpior de cărţi şi care plecase din oraş la vârsta de 14 ani, copilul care s-a fotografiat prima oară în viaţă la 15 ani când se înscria la Gim-naziul industrial din Buzău, care pusese în picioare primii pantofi la aceeaşi vârstă, s-a întors acasă îmbogăţit spiritual, s-a hotărât să lase colecţia acumulată în peste 50 de ani de viaţă şi să o doneze oraşului natal.

Această dorinţă a întâmpinat multe greutăţi din partea autorităţilor; pătimaşul colecţionar încercând din răsputeri să valorifice bogăţia lui de valori, a cerut de multe ori sprijin multora pentru a-şi realiza visul său de o viaţă. Această dorinţă a fost împărtăşită întâi de stareţul Mânăstirii Ciolanu, părintele Neofit Smărăndoi, care mi-a făgăduit acordarea unui spaţiu generos, în noua clădire care se construia în incinta mânăstirii. Propunerea a căzut, deoarece Episcopia Buzăului a înfiinţat în acest spaţiu o şcoală de călugări. Mai apoi, în anul 1999, episcopul Buzăului, Epifanie Norocel, s-a arătat entuziasmat să adăpostească colecţia într-o clădire veche, de epocă, după ce va fi mai întâi restaurată. A venit la Bucureşti, a văzut colecţia, a rămas încântat, dar în final s-a răzgândit. Mai apoi, directorul şi directorul adjunct al Liceului B. P. Haşdeu s-a oferit să-mi dea o clădire, parter şi etaj, în incinta şcolii, în fosta casă a directorului, pe care am acceptat-o. După câteva luni, fără să-mi spună nimic, aflu că a fost destinată altor scopuri. Şi iată că, în anul de graţie 2004, după atâtea aşteptări şi deziluzii, Primăria municipiului Buzău, a făcut propunerea ca această Galerie de artă să fie deschisă în clădirea Muzeului de istorie şi artă din Buzău, acolo unde sunt expuse peste 200 de lucrări ale fostului meu prieten, Brăduţ Covaliu, fost preşedinte al Uniunii Artiştilor Plastici din

România, care, şi la îndemnul meu, 309 fiind totodată şi deputat de Buzău, a fost încântat de sugestia mea, iar azi operele lui de o viaţă, în marea lor majoritate inedite, sunt etalate cu competenţă într-o aripă a Muzeului buzoian.

Tot acest periplu al vieţii mele, cu multe bucurii şi împliniri se datorează faptului că pronia cerească mi-a hărăzit să am alături de mine pe soţia mea, Marieta, care a fost un sprijin şi pavăză în tot ce am împlinit, căreia îi sunt îndatorat şi-i mulţumesc. Am avut însă şi necazuri. Ne-a fost dărâmată o casă în cartierul Militari, pentru a se construi blocuri şi am obţinut cu greu mutarea într-un apartament de bloc cu două camere. După mari eforturi am obţinut cu chirie o casă cu 3 camere, care până mai ieri adăpostea colecţia mea de peste 200 de lucrări de pictură, sculptură şi artă populară; dar faptul că recent a fost dărâmată pentru a se construi un hotel m-a dezechilibrat. Credinţa în Cel de Sus m-a ajutat să mă mut din nou însă într-un apartament de bloc de trei camere, în care am încercat din răsputeri să conserv, în condiţii precare, această colecţie.

Într-o vreme când unii prieteni, văzând necazurile cu care mă confrunt şi bătălia pe care o duceam pentru a găsi o rezolvare definitivă a viitorului colecţiei, mai ales după ce mi-a fost spartă casa de răufăcători, mă îndemnau să vând lucrările, să-mi văd de sănătate, să mai călătoresc sau să-mi construiesc o casă într-o zonă de munte, eu le răspundeam tuturor cu un NU categoric. Vreau ca un fiu al Buzăului, plecat de acasă cu „mâna goală” să rămână consecvent în credinţa că umbra mea trecătoare şi peripeţiile mele în această nobilă preocupare de colecţionar să rămână îndemnur* pentru generaţiile care vor veni şi poate vor urma exemplul unui fiu al Buzăului care n-a trăit degeaba. El s-a întors în leagănul copilăriei cu sentimentul că viaţa a trăit-o în demnitte, cu credinţă şi cu convingerea că marele tăvălug al timpului nu-l va da uitării.

Iată testamentul vieţii mele, pe care îl las buzoienilor.

Terminat azi, 30 noiembrie 2005 şi trimis la tipar.

POSTFAŢĂ:

DESPRE UN PROIECT SEMI-EŞUAT, SOROC ŞI HAZARD

„Spovedania unui colecţionar”, încheiată de Bucur Chiriac în toamna anului trecut şi editată de mine acum, este o carte rară din categoria de altădată a literaturii pedagogice şi va trebui citită pentru însemnătatea ei de „document” deopotrivă sufletesc şi istoric. Materia însăşi pasionează şi conţine nenumărate episoade memorabile. Unele sunt „biografie”, fiind reconstituiri de episoade de viaţă ce se vor între-buinţa, poate, de către istoricul literar de mâine; altele desfăşoară multicolore tablouri de epocă unde distingem chipuri, evenimente şi caractere însă, mai mult decât atât, o lume ce a biruit drama şi nici măcar nu socoteşte folositor a o evoca. Căci acolo unde mulţi aduc un aer de revanşă şi dau interpretare reducţionistă unde e nevoie mai degrabă de înţelegere, documente căutate cu lărgime şi intuiţie în a descifra sen-surile ne-ideologice care acelea vor sta rezemate solid şi rămân, Bucur Chiriac pune seninătate şi chiar un gen de „naivitate” de cărturar de clasă pozitivă ce îl defineşte şi pe el şi aşează omul în planul prezen-tului continuu şi dincolo de rătăcirile interminabile ale clipei. Fiind în chip evident o „memorialistică de mediu artist” (căci autorul a fost unul dintre colecţionarii cu faimă în România „din preajma anului 2000” şi descrie cu detalii adeseori inedite lumea atelierelor de pictori şi „secta iubitorilor de artă” de la noi), „Spovedania” nu rămâne aici şi devine, în felul ei, o schiţă de posibil roman balzacian ce înfăţişează chipuri, evenimente şi „tâlcuri” ce se vor aduna la o vreme oarecare în alte scrise şi ieşind din alt condei. Povestea naşterii acestei cărţi acestei cărţi are ceva misterios căci deşi ea exista în „potenţial”, avea nevoie de un impuls în a se concretiza. Pe acesta i l-am dat eu. Prin toamna lui 2004, când felul cum înţelegeam lumea se modificase radical de câtva timp, m-am gândit că aproape în orice clipă sta secretul vieţii şi că evocarea vre-murilor ce s-au dus trebuie făcută cu orice efort trebuitor, indiferent dacă această obligaţie se încuviinţează ori se lasă la o parte, amânându-se aşa cum face omul nepăsător deobicei. Întâiul „depozitar de timpuri trecute” ce îmi venise în minte a fost

Bucur Chiriac, al doilea, cunoscut mai îndeaproape de prea puţină vreme, mi-a apărut ca fiind venerabilul avocat Vladimir Boanta. Despre Bucur Chiriac ştiam destule însă privirea însăşi a tablourilor lui îndărătul cărora stătea câte o istorie concentrată parcă într-o ieroglifă întărea ideea iniţială şi îi dovedea lărgimea cu 311 deschideri mari. Nu mai rămânea decât să-i pun întrebări şi să urmăresc pas cu pas cum cartea, de fapt „construcţia" ei, începe să se ridice din imaterialul gândului tulburat. Însă stimulul nu a trebuit înnoit ci doar evocat: odată ideea fiind formulată, amintirile lui Bucur Chiriac au început să curgă în şuvoaie şi totul s-a pornit ca şi cum – la o simplă învârti-tură de cheie – întregul univers al poveştii prinsese grai şi îi vorbea. Pe Vladimir Boanta, unul dintre ultimii reprezentanţi ai „Bucureştilor de altădată", ajuns nonagenar însă înzestrat cu o memorie de detaliu care mă fascina mereu, nu am izbutit să-l fac să vorbească la vremea potrivită căci s-a dus din această lume la câteva luni după ce răsfoisem împreună albumele cu fotografii de acum şaptezeci de ani şi înţelesesem că va trebui să mă grăbesc. Dar n-a fost să fie. Şi când am găsit, după ce casa îi rămăsese goală, scrisorile de odinioară şi multe din fotografii aruncate – de moştenitori neînţelegători – în pubela de gunoi, sentimentul de zădărnicie universală mi-a apărut şi mai puternic. Iar gândul irepara-bilului a căpătat un aspect palpabil şi cu efect cumplit.

Dar cam în acelaşi timp, mă mai gândisem că există nu doar „memorie" ci şi „strat insondabil" sau poate „pecete morală" care ar merita revelată şi cunoscută şi hotărâsem să fac împreună cu alţi câţiva „oameni neobişnuiţi" – pe care nu îi cunoşteam ca apariţie concretă însă erau definiţi perfect „ca voci de hârtie", din scrisori – câteva cărţi de „corespondenţă" care până astăzi nu au putut să existe deşi nu le împie-dicase nimic şi nici nu am renunţat să le realizam. Într-un fel din aceste proiecte nu s-a ales chiar praful şi pulberea. Din corespondenţa cu Alexandru Nemoianu – care va trebui publicată cândva – „înţeleptul din America" a extras materia parţială pentru două cărţi eminente („Semnele Vremii" şi

„Fragmente din vremea persecuţiilor”), ce vor fi mâine între „peceţile” acestor ani; scrisorile schimbate cu Dimitrie Grama se vor completa cândva, întărindu-l şi în „ipoteza cotidianului mistic” despre care am reflectat împreună de nenumărate ori; „epistolierul” dintre Corneliu Florea şi mine probabil că se va publica odată, fără să se încheie, constituind un şir de semne de întrebare colective, rămase fără epi-log; însă niciuna din aceste ipoteze nu s-a desăvârşit în datele originare.

„Spovedania” atenuează, deci, simţământul unui eşec de proiect şi îmi arată că, de fapt, nu am greşit şi că astfel de cărţi nu doar că sunt utile ci sunt şi posibile; şi că există un soroc şi o soartă cu neputinţă de explicat în această stranie alcătuire care este Cartea; şi, odată cu ea, Scriitorul.

12 Aprilie 2007, Sf. Sava Gotul de la Buzău

SFÂRŞIT